

	K r o n o r.					
	Lön.	Tjänstgöringspenningar.	I 1906 års stat för befattningen afsedd aflöning.	I 1904 års stat för befattningen upptagen aflöning	Belopp, hvarmed aflöningen enligt 1906 års stat understiger aflöningen enligt 1904 års stat.	
transport	—	—	16,700	16,000	—	500
<i>Nederlagskontoret.</i>						
Tullförvaltaren G. A. Askergrén	4,000	2,000	—	6,000	—	—
Anm. Tjänsten utbytes vid innehafvarens afgang mot en tullförvaltare med	4,200	1,800	6,000	—	—	—
<i>Tullbevakningsinspektionen.</i>						
Öfverinspektoren C. Hallström	4,000	1,000	—	5,000	—	—
Anm. Tjänsten utbytes vid innehafvarens afgang mot en öfverinspektor med	4,200	800	5,000	—	—	—
Kammarskrifvaren J. H. E. G. Bergquist	1,500	500	—	2,000	—	—
Anm. Tjänsten utbytes vid innehafvarens afgang mot en kammar-skrifvare med	1,800	800	2,600	—	—	—
<i>Furusund.</i>						
Vaktmästaren J. A. Öhman	600	300	—	900	—	—
Anm. Tjänsten utbytes vid innehafvarens afgang mot en vaktmästare med	700	350	1,050	—	—	—
<i>Öregrund.</i>						
Öfveruppsyningsmannen A. Th. Lönn-gren	1,500	300	—	1,800	—	—
Anm. Tjänsten utbytes vid innehafvarens afgang mot en uppsyningsman med	1,100	300	1,400	—	400	—
<i>Gäfle.</i>						
Kontrollören P. E. Wahlman	3,000	1,000	—	4,000	—	—
Anm. Tjänsten utbytes vid innehafvarens afgang mot en öfverkontrollör med	3,200	1,800	5,000	—	—	—
transport	—	—	37,750	35,700	400	500

	K r o n o r.						
	Lön.	Tjänstgöringspenningar.	I 1906 års stat för befattningen afsedd aflöning	I 1904 års stat för befattningen upptagen aflöning.	Belopp, hyar med aflöningen enligt 1906 års stat understiger aflöningen enligt 1904 års stat.		
transport	—	—	37,750	35,700	400	500	—
Göteborg.							
Tullfiskalen A. W. Rundberg	2,000	700	—	2,700	—	—	—
<i>Anm.</i> Tjänsten utbytes vid innehafvarens afgang mot en tullfiskal med	2,000	1,000	3,000	—	—	—	—
<i>Tullkammaren.</i>							
Tullförvaltaren N. G. Berlin.....	4,000	2,000	—	6,000	—	—	—
<i>Anm.</i> Tjänsten utbytes vid innehafvarens afgang mot en tullförvaltare med.....	4,200	1,800	6,000	—	—	—	—
Kontrollören C. O. Liljequisth	3,000	2,000	—	5,000	—	—	—
<i>Anm.</i> Tjänsten utbytes vid innehafvarens afgang mot en öfverkontrollör med	3,200	1,800	5,000	—	—	—	—
<i>Uppbördskontoret.</i>							
Tullförvaltaren C. L. Tengstedt	4,000	2,000	—	6,000	—	—	—
<i>Anm.</i> Tjänsten utbytes vid innehafvarens afgang mot en tullförvaltare med.....	4,200	1,800	6,000	—	—	—	—
<i>Packhusinspektionen.</i>							
Öfverinspektoren J. H. Lindquist....	4,000	3,000	—	7,000	—	—	—
<i>Anm.</i> Tjänsten utbytes vid innehafvarens afgang mot en öfverinspektör med	4,200	2,800	7,000	—	—	—	—
Tullförvaltaren J. G. Hultstein.....	3,500	2,500	—	6,000	—	—	—
<i>Anm.</i> Tjänsten utbytes vid innehafvarens afgang mot en öfverkontrollör med	3,700	2,300	6,000	—	—	—	—
transport	—	—	70,750	68,400	400	500	—

	K r o n o r.						
	Lön.	Tjänstgöringspenningar.	I 1906 års stat för befattningen afsedd aflöning.	I 1904 års stat för befattningen upptagen aflöning.	Belopp, hvarmed aflöningen enligt 1906 års stat understiger aflöningen enligt 1904 års stat.		
transport	—	—	70,750	68,400	400	500	—
<i>Nederlagskontoret.</i>							
Tullförvaltaren A. F. Sjöborg	4,000	2,000	—	6,000	—	—	—
<i>Anm.</i> Tjänsten utbytes vid innehafvarens afgang mot en tullförvaltare med.....	4,200	1,800	6,000	—	—	—	—
<i>Marstrand.</i>							
Tullförvaltaren H. O. C. Heintze....	2,000	1,000	—	3,000	—	—	—
<i>Anm.</i> Tjänsten utbytes vid innehafvarens afgang mot en tullförvaltare med	2,400	500	2,900	—	100	—	—
<i>Hälsingborg.</i>							
Kustbevakningschefen för Skåne och Blekinge L. N. O. Höök	4,000	1,500	—	5,500	—	—	—
<i>Anm.</i> Tjänsten utbytes vid innehafvarens afgang mot en kustbevakningschef för Skåne och Blekinge med	4,200	1,300	5,500	—	—	—	—
Kontrollören C. L. M. Engstedt ...	3,000	1,000	—	4,000	—	—	—
<i>Anm.</i> Tjänsten utbytes vid innehafvarens afgang mot en öfverkontrollör med.....	3,200	1,800	5,000	—	—	—	—
Kontrollören i Höganäs J. W. Holtzberg	1,800	600	—	2,400	—	—	—
<i>Anm.</i> Tjänsten utbytes vid innehafvarens afgang mot en tullinspektör med	2,000	400	2,400	—	—	—	—
<i>Landskrona.</i>							
Uppsyningsmannen O. L. Åström	1,000	500	—	1,500	—	—	—
<i>Anm.</i> Tjänsten utbytes vid innehafvarens afgang mot en uppsyningsman med	1,100	600	1,700	—	—	—	—
transport	—	—	94,250	90,800	500	500	—

	K r o n o r.						
	Lön.	Tjänstgöringspenningar.	I 1906 års stat för befattningen afsedd aflöning.	I 1904 års stat för befattningen upptagen aflöning.	Belopp, hvarmed aflöningen enligt 1906 års stat understiger aflöningen enligt 1904 års stat.		
transport	—	—	94,250	90,800	500	500	—
Vaktmästaren N. C. Gemzell	800	400	—	1,200	—	—	—
<i>Anm.</i> Tjänsten utbytes vid innehafvarens afgang mot en vaktmästare med	800	400	1,200	—	—	—	—
Malmö.							
Kontrollören H. Åberg	3,000	2,000	—	5,000	—	—	—
<i>Anm.</i> Tjänsten utbytes vid innehafvarens afgang mot en öfverkontrollör med	3,200	1,800	5,000	—	—	—	—
Kammarskrifvaren A. F. Richter...	1,500	500	—	2,000	—	—	—
<i>Anm.</i> Tjänsten utbytes vid innehafvarens afgang mot en kammar-skrifvare med	1,800	800	2,600	—	—	—	—
Cimbrishamn.							
Tullförvaltaren E. O. T. Berglund	2,500	1,000	—	3,500	—	—	—
<i>Anm.</i> Tjänsten utbytes vid innehafvarens afgang mot en tullförvaltare med	2,600	600	3,200	—	300	—	—
Åhus.							
Tullförvaltaren A. M. Nylin	3,000	1,000	—	4,000	—	—	—
<i>Anm.</i> Tjänsten utbytes vid innehafvarens afgang mot en tullförvaltare med	3,200	1,300	4,500	—	—	—	—
Karlshamn.							
Tullförvaltaren A. L. Ripa	3,000	1,000	—	4,000	—	—	—
<i>Anm.</i> Tjänsten utbytes vid innehafvarens afgang mot en tullförvaltare med	3,200	1,000	4,200	—	—	—	—
transport	—	—	114,950	110,500	800	500	—

Sjunde hufvudtiteln, bil.

	K r o n o r.						
	Lön.	Tjänstgöringspenningar.	I 1906 års stat för befattningen afsedd aflöning.	I 1904 års stat för befattningen upptagen aflöning.	Belopp, hvarmed aflöningen enligt 1906 års stat understiger aflöningen enligt 1904 års stat.		
transport	—	—	114,950	110,500	800	500	—
Kalmar.							
Tullförvaltaren C. A. Bergman	3,500	1,500	—	5,000	—	—	—
<i>Anm.</i> Tjänsten utbytes vid innehafvarens afgång mot en tullförvaltare med	3,700	1,300	5,000	—	—	—	—
Kontrollören O. E. Anderson	3,000	1,000	—	4,000	—	—	—
<i>Anm.</i> Tjänsten utbytes vid innehafvarens afgång mot en öfverkontrollör med	3,000	1,000	4,000	—	—	—	—
Västervik.							
Tullförvaltaren H. V. E. Moberg....	3,000	1,000	—	4,000	—	—	—
<i>Anm.</i> Tjänsten utbytes vid innehafvarens afgång mot en tullförvaltare med	2,900	800	3,700	—	300	—	—
Visby.							
Tullförvaltaren J. F. Lyth	3,000	1,000	—	4,000	—	—	—
<i>Anm.</i> Tjänsten utbytes vid innehafvarens afgång mot en tullförvaltare med	3,200	1,000	4,200	—	—	—	—
Mem.							
Öfveruppsyningsmannen i Baresund							
A. W. Andersson	1,500	300	—	1,800	—	—	—
<i>Anm.</i> Tjänsten utbytes vid innehafvarens afgång mot en uppsyningsman med	1,100	300	1,400	—	400	—	—
Umeå.							
Öfveruppsyningsmannen i Nordmaling J. M. Schildt	1,500	300	—	1,800	—	—	—
<i>Anm.</i> Tjänsten utbytes vid innehafvarens afgång mot en uppsyningsman med	1,100	300	1,400	—	400	—	—
transport	—	—	134,650	131,100	1,900	500	—

	K r o n o r.						
	Lön.	Tjänstgöringspenningar.	I 1906 års stat för befattningen afsedd aflöning.	I 1904 års stat för befattningen upptagen aflöning.	Belopp, hvarmed aflöningen enligt 1906 års stat understiger aflöningen enligt 1904 års stat.		
transport	—	—	134,650	131,100	1,900	500	—
Piteå.							
Tullförvaltaren K. O. Schönfeldt	2,500	1,000	—	3,500	—	—	—
Anm. Tjänsten utbytes vid innehafvarens afgang mot en tullförvaltare med	2,600	600	3,200	—	300	—	—
Jönköping.							
Vaktmästaren C. G. Edling	600	300	—	900	—	—	—
Anm. Tjänsten utbytes vid innehafvarens afgang mot en vaktmästare med	700	350	1,050	—	—	—	—
Karlstad.							
Tullförvaltaren C. M. Anderson	3,000	1,000	—	4,000	—	—	—
Anm. Tjänsten utbytes vid innehafvarens afgang mot en tullförvaltare med	3,200	1,300	4,500	—	—	2,200	2,700
			143,400	139,500			

D. Indragningsstaten.

	Kronor.	
Stockholm.		
Kontrollören C. S. Holmin	3,000	—
Inspektören J. C. Forsslund	800	—
Vaktmästaren N. Malmström	360	—
Vaktmästaren A. J. Cedervall	600	—
Dalarö.		
Jaktbåtsmannen G. F. Ryman	300	—
Sandhamn.		
Öfveruppsyningsmannen S. M. O. Ekbohrn	1,500	—
Göteborg.		
Vaktmästaren G. Erlandsson	400	—
Halmstad.		
Kustsergeanten P. Esbjörnsson	900	—
Hälsingborg.		
Roddaren G. Scher	300	—
Kustvakten till fot A. Wiberg	360	—
D:o d:o C. J. Persson	360	—
D:o d:o P. Johansson	400	—
D:o d:o A. Malmberg	400	—
D:o d:o C. F. Björkholm	400	—
Malmö.		
Kustvakten till häst J. A. Möller	400	—
Haparanda.		
Jaktbåtsmannen O. A. Johansson	500	—
Gränsvakten C. F. Nilsson	300	—
D:o O. W. Green	300	11,580

BIHANG

TILL

RIKSDAGENS PROTOKOLL

VID

LAGTIMA RIKSDAGEN I STOCKHOLM

ÅR 1905.

FÖRSTA SAMLINGEN.

1:sta Afdelningen.

Första Bandet.

De till Kungl. Maj:ts Proposition N:o 1, angående statsverkets tillstånd och behof,
hörande bilagor, fr. o. m. åttonde hufvudtiteln.

Åttonde hufvudtiteln.

*Utdrag af protokollet öfver ecklesiastikärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14
januari 1905.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern BOSTRÖM,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena grefve GYLDENSTOLPE,
Statsråden: ODELBERG,
HUSBERG,
PALANDER,
WESTRING,
RAMSTEDT,
BERGER,
MEYER,
VON FRIESEN,
VIRGIN.

Departementschefen, statsrådet von Friesen, föredrog följande ärenden rörande regleringen för år 1906 af åttonde hufvudtitelns ordinarie stat och de till samma hufvudtitel hänförliga extra anslagsbehof, hvarvid departementschefen yttrade beträffande

Ordinarie anslag.

Universitetet.

[1.] Genom nådigt bref den 12 mars 1831 föreskrefs med afseende å präst-
 Undervisning i kyrkosång vid universitetet i Uppsala. bildningens handhafvande vid universitetet i Uppsala bland annat, att hvar
 och en teologie studiosus borde uppmuntras att under vistandet vid aka-
 demien söka inhämta kunskap och öfning i *kyrkosången* och, om han där-
 till icke alldeles saknade naturanlag, till sådan öfning förbindas. Närmare
 föreskrifter rörande anordnandet af viss undervisning i kyrkosång voro
 emellertid icke gifna, och särskilda medel till denna undervisnings behöriga
 upprätthållande hafva icke funnits anvisade. Författningen synes därför
 heller icke hafva kunnat så efterlefas, som önskligt varit, och de upp-
 repade försök, som under densamnas fortbestånd gjorts att tillgodose
 behofvet af undervisning i kyrkosång och kyrkomusik, hafva icke ledt till
 påföljd.

Genom tillämpning af vissa föreskrifter i nådiga stadgan den 30 oktober
 1903 angående teologiska examina vid universitetet torde nu frågan om
 anordnande af liturgisk utbildning för de teologie studerande kunna vinna
 en tillfredsställande lösning. Enligt § 4 i stadgan skall vid universitetet
 hvarje lästermin hållas en praktisk öfningskurs, så anordnad, att den full-
 ständigt genomgås under terminens lopp, och innefattande bland andra
 öfningar äfven liturgiska. Öfningarna skola åsyfta de studerandes fostran
 till prästämbetets förvaltning inom svenska kyrkan och, i den mån sådant
 är möjligt, anordnas såsom kyrkliga funktioner. De liturgiska öfningarna
 skola afse såväl tal som sång; dock skola de deltagare i öfningskursen,
 som vid anställd pröfning befunnits sakna anlag för sångkonst, vara be-
 friade från deltagande i sångöfningarna.

Bland de praktisk-teologiska prof, som skola ingå i den teologiska ut-
 bildningen vid universitetet, upptagas i § 22 af stadgan äfven prof, ådaga-
 läggande den studerandes liturgiska färdighet.

Tillämpningen af omförmälda föreskrifter i stadgan skall utan tvifvel
 kunna åstadkomma, att prästerna i allmänhet vinna en bättre liturgisk

utbildning, än som hittills kommit dem till del. Därmed skulle ock lätt [1.] kunna förbindas en utbildningskurs i koralsång.

Tillvaron af de sålunda meddelade bestämmelserna är dock ej i och för sig tillräcklig för att betrygga ernåendet af syftet med desamma. Såsom jag redan på tal om 1831 års föreskrifter erinrade, torde saknaden af nödiga medel varit en af orsakerna till, att dessa föreskrifter icke vunno önskvärd tillämpning. Det är naturligt, att äfven de nya, från den 1 september 1904 gällande bestämmelserna för att blifva till verkligt gagn kräfvat, att nödiga medel stå till buds för undervisningens bedrivande. På tillstyrkan af kanslern för rikets universitet har ock Eders Kungl. Maj:t genom nådigt beslut den 16 september 1904 af det under riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda anslag till extra utgifter beviljat ett belopp af 500 kronor för uppehållande under läsåret 1904—1905 af undervisning och examination i liturgisk sång vid universitetet i Uppsala.

Teologiska fakulteten, i anledning af hvars framställning detta tillfälliga anslag kommit till stånd, har emellertid äfven velat utverka ett stadigvarande anslag för ändamålet, och bland de frågor om anslag för universitetet i Uppsala, som genom kanslerns skrifvelse den 30 september 1904 framlagts för Eders Kungl. Maj:t, har efter hemställan af det större konsistoriet denna anslagsfråga upptagits.

Innan jag redogör för innehållet af teologiska fakultetens, konsistoriets och kanslerns anföranden i detta ärende, anser jag mig böra omförmåla en af teologiska fakulteten år 1900 gjord framställning. I sin nu förvarande framställning har teologiska fakulteten nämligen erinrat om och i viss mån stödt sig på den förra.

För utredning af frågan om undervisning i kyrkosång hade det större akademiska konsistoriet i Uppsala uppdragit åt fyra af sina ledamöter jämte director musices att inkomma med utlåtande och förslag i ärendet. De sålunda utsedda kommitterade hänförde sig, i fråga om den uppgift, som med undervisning i kyrkosång borde afses, samt angående sättet för ernående af därmed åsyftade ändamål, till ett af director musices afgifvet utlåtande och förslag, däri denne anför, bland annat:

»Den föreskrift, som i afseende på kyrkosång lämnas uti det kungl. brefvet af 1831 rörande den praktisk-teologiska kursen, har uppenbarligen aldrig strängt efterlefvats. Att så ej skett, torde få anses bero bland annat därpå, att någon lärarekraft för ändamålet ej stått till kostnadsfritt förfogande; härför talar det förhållande, att från teologiska fakultetens sida

- [1.] flera framställningar under tidernas lopp fruktlöst blifvit gjorda att få medel härtill anslagna.

»Vid härvarande universitet har, som det vill synas alltsedan 1860-talet, varit vanligt, att director musices gifvit en privat kurs uti liturgisk sång åt teologie studerande, tillhörande den praktiska kursen, under det att vid Lunds universitet, enligt uppgift, intet dylikt förekommit förrän sedan helt kort tid tillbaka. Dessa omnämnda kurser, som blott omfattat 4 à 5 timmar för hvarje deltagare, hafva haft endast en ringa betydelse för teologie studerandes utbildning uti kyrkosång. Detta har berott därpå att deltagandet varit frivilligt och förenadt med afgift samt att detsamma varit förlagdt till studietidens slut, då endast obetydligt kunnat bibringas dem, som ej förut haft någon öfning i sång.

»Emellertid lider det intet tvifvel, att genom en rätt planlagd, obligatorisk och kostnadsfri undervisning utan förlängande af studietiden prästerna inom vår kyrka skulle kunna sättas i tillfälle att högst betydligt mer, än hittills varit fallet, verka för gudstjänstlifvets höjande genom sång. Behovet af åtgärder i riktning att vinna en dylik fördel åt kyrkan har länge förefunnits; detta behov träder emellertid med ökad tydlighet fram vid beaktandet af det af Kungl. Maj:t nyligen utgifna musikaliska bihanget till kyrkans nya handbok. De rika möjligheter till utbildandet af gudstjänsten uti musikaliskt-liturgiskt afseende, som där finnas angifna och hvilkas realiserande måste anses af kyrkans öfverhufvud vara betecknad såsom eftersträfvansvärdt, gifva särskild anledning att vidtaga åtgärder för ökad utbildning för kyrkans präster uti ifrågavarande afseende.

»Det gifves också en annan faktor uti kyrkans gudstjänstlif, hvilken framkallar behovet af motsvarande åtgärder — koralsången. Att psalm-sången i våra kyrkor med hänsyn till allmänt deltagande sedan länge lämnar mycket öfrigt att önska, är en allmänt känd sak, som bjärt belyses genom ett motsatt förhållande inom frireligiösa kretsar. Sedan flera decennier har dagspressen i vårt land vittnat om talrika sträfvanden från enskildas sida i form af mötesuttalanden, föreningars bildande m. m. i syfte att söka undanröjda det nämnda missförhållandet. Det ligger nära till hands att antaga, att, om blott prästerna själfva äro hemmastadda i koralsången, dessa också äro, från många synpunkter sedt, de, som mest kunna verka till dess befrämjande. Låt det blifva regel, att prästen vid enskilda gudstjänster själf leder med lif koralsången utan orgel, så vänja sig snart församlingens medlemmar åter vid att sjunga; visar det sig sedan, att orgeln i templet står hindrande i vägen, så är detta organistens fel, hvilket kan genom prästens inverkan rättas. Vet prästen blott, huru koralen skall sjungas utan orgel, så lär sig organisten snart att leda sången

med orgeln. Är han ej i stånd att lära detta, så må orgeln tiga och församlingen sjunga; det motsatta förhållandet bör ej få äga rum. [1.]

»En utbildning i kyrkosång för teologie studerande vid universitetet bör, enligt min uppfattning, afse följande:

1) Genom att vara obligatorisk och kostnadsfri bör den sätta hvarje präst, som ej fullständigt saknar naturanlag, i tillfälle att i större eller mindre grad befordra sången inom gudstjänstlivet;

2) Den bör bibringa säkerhet, efter den individuella förmågans mått, uti utförandet af de musikaliska uppgifter, som enligt gällande föreskrifter kunna åligga prästen med afseende på svenska kyrkans ritualer;

3) Den bör bibringa den blifvande prästen den säkerhet i luthersk koral-sång, att han

a) kan leda sådan själf utan hjälp af musikaliskt instrument,

b) känner tillräckligt stor del af koralbokens melodier och deras inbördes metriskt-rytmiska förhållanden, så att han är obunden i valet af psalm, då han själf skall leda sången, samt

c) kan, i händelse af behof, gent emot organisten upprätthålla rättmätiga kraf på koral-spelets befordrande af allmänt deltagande i koral-sången;

4) Kännedom i allmänhet om musikens ställning inom olika kulter och särskildt om hufvudmomenten af den svenska kyrko-musikaliska utvecklingen.

»Vid ordnandet af undervisning i kyrkosång för teologie studerande torde följande böra iakttagas:

1) Vid inskrifning i fakulteten företes intyg om pröfning rörande naturanlag för sång, affattadt så, att det förpliktar till eller befriar från undervisning härutinnan;

2) Under första året vid universitetet bör hvarje teologie studerande genomgå en kurs i elementarsång, hvarvid det väsentligaste af tonbildningsläran äfven bör meddelas. Från den del af denna kurs, som afser ren elementarsång, kunna de befrias, som visat sig redan äga säker kunskap på detta område i den omfattning, som undervisningen vid läroverken afser att bibringa. Erfarenheten har visat, att en ganska liten del af de studerande vid universitetet äger sådan elementarkunskap, oaktadt naturanlag icke saknas;

3) Efter slutad kurs böra anvisningar lämnas, huruledes en hvar kan med begagnande af de tillfällen, som inom universitetsstaden erbjuda sig genom deltagande uti frivilliga sångföreningars öfningar eller på annat sätt, utveckla sin sångförmåga och erhålla praktisk kännedom om vokal-musikens olika områden. Om möjligt bör terminligen tillfälle beredas

[1.] teologie studerande till förnyad pröfning af rösten och erhållande af råd rörande dess lämpliga utveckling;

4) Ungefärligen vid midten af studietiden genomgås en kurs i luthersk koralsång, hvarvid praktiskt öfvas största möjliga antal koraler att sjungas utantill samt teoretiskt inhämtas insikter om meter och rytm, kyrkotonarters och moderna tonarters inbördes förhållanden samt koralsångens uppkomst och utveckling, äfvensom om de möjliga orsakerna till koralsångens förfall;

5) Under den tid, då studier för praktisk-teologisk examen pågå, genomgås en kurs i liturgisk sång, afseende praktiskt att inlära och vårdadt utföra den altarsång, som kan åligga präst enligt gällande föreskrifter, samt teoretiskt att bibringa insikter rörande uppkomst och utveckling af de musikaliska momenten uti kyrkans liturgi.

»Efter slutad liturgisk sångkurs anställes pröfning i kyrkosång, hvar-
öfver betyg utfärdas.»

Angående den tid, som för de teologie studerande skulle tagas i anspråk för deltagande i den sålunda föreslagna undervisningen, förklarar director musices, att denna tid under ingen termin kunde komma att öfverskrida två timmar i veckan, i anledning hvaraf kommitterade funno någon förlängning i studietiden i följd af den ifrågavarande undervisningen icke vara att befara.

Beträffande kostnaderna framhöll director musices, att personlig handledning och individuell kritik vore kanske mer af behovet påkallade på detta undervisningsområde än på något annat, i följd hvaraf endast ett ganska begränsadt antal kunde samtidigt undervisas, samt att, då härtill komme ovissheten om det antal af de teologie studerande, som borde på grund af bristande naturanlag befrias från undervisning, någon fastare beräkning af kostnaderna icke läte sig göra. Director musices erbjöd sig emellertid att mot särskild ersättning af 1,500 kronor årligen åtaga sig ifrågavarande undervisning i enlighet med de af honom angifna grunder för anordnandet, men framhöll tillika önskvärdheten af att dessutom ett belopp af 500 kronor årligen ställdes till förfogande för anställande af en biträdande lärare, hvilken kunde meddela behöflig extra undervisning åt de med naturanlag och håg mindre utrustade, hvarigenom undervisningen i sin helhet ej behöfde röna allt för stark inverkan af olikheterna i de undervisades förmåga att tillgodogöra sig densamma.

De kommitterade förordade lifligt director musices' förslag rörande anordnande af undervisning i kyrkosång. I väsentlig anslutning till hans uttalande tillstyrkte kommitterade, att bland framställningar till 1901 års riksdag borde upptagas hemställan om ett ordinarie anslag å 2,000 kronor att af universitetskanslern efter förslag af det större akademiska konsistoriet

disponeras för anordnande vid universitetet i Uppsala af undervisning i kyrkosång, med iakttagande däraf att, för det fall att denna undervisning uppdroges åt director musices vid universitetet, det honom härför tillkommande arfvode skulle utgöra 1,500 kronor samt 500 kronor skulle utgå till en biträdande lärare. [1.]

Hvad kommitterade sålunda tillstyrkt vann gillande af såväl teologiska fakulteten som det större akademiska konsistoriet. I den skrifvelse, hvarigenom konsistoriet till kanslern för rikets universitet frambar universitetets anslagsbehof, yttrade konsistoriet med afseende å detta ärende, bland annat.

Med den höga betydelse, som kyrkosången ägde för kyrkans gudstjänstlif, åsyftade föreskriften i 1831 års nådiga bref att tillgodose ett allmänt församlingsbehof af största vikt. Detta behof förtjänade i närvarande tid alldeles särskildt afseende, då intresset för kyrkosången och dess höjande med snart sagdt hvarje år blefve mera lifligt i församlingarna och den nya musikbilaga till 1894 års svenska kyrkohandbok, som Eders Kungl. Maj:t den 23 april 1897 gillat och ställt till församlingarnas tjänst för att brukas vid den offentliga gudstjänsten och andra i handboken upptagna förrättningar, medfört ökade kraf på det svenska prästerskapets kyrkomusikaliska bildning, i det att prästens uppgift ju vore ej blott att själf sjunga vid gudstjänsten utan ock att öfva uppsikt öfver sången både i kyrka och skola.

Ifrågavarande utbildning förutsatte emellertid, att tillfälle till kostnadsfri undervisning i kyrkosång af kompetent person erbjödes de teologie studerandena vid universitetet. Af lärarne på teologiska fakultetens praktiska linje kunde icke förväntas, att de skulle hafva idkat kyrkomusikaliska fackstudier och besitta kompetens att leda liturgiska sångöfningar, då ju dessa lärares tid för öfrigt vore fullt upptagen af undervisningen i den praktiska teologiens många discipliner och ledningen af kateketiska, homiletiska, deklamatoriska och kyrkorättsliga öfningar. Vid Tysklands universitet, för att anföra ett exempel, meddelades de teologie studerande undervisning i kyrkomusik och kyrkosång af vederbörande director musices. Så hade ock tid efter annan skett vid universitetet i Uppsala. Men då därvarande director musices, som enligt nådigt bref den 11 december 1863 hade att utöfver den honom förut åliggande undervisningsskyldighet i musik tillika föreläsa i harmonilära eller musikens historia, icke ägde någon skyldighet att handleda prästkandidaterna i liturgiska sångöfningar, och det icke kunde begäras, att han utan skälig ersättning skulle frivilligt åtaga sig sådan undervisning, hade onförmälda föreskrift i 1831 års nådiga bref om obligatorisk undervisning och öfning i kyrkosång för alla prästkandidater

- [1.] icke kunnat efterlefas. Endast ett fåtal af de teologie studerande hade erhållit någon sådan handledning, och denna hade då varit inskränkt till några få timmars öfning i liturgisk sång. Att detta missförhållande varit till icke ringa men för kyrkans gudstjänstlif vore obestriddigt; och konsistoriet ansåge det vara af högsta vikt, att åtgärder för att råda bot härför vidtoges.

Under åberopande af hvad sålunda i ärendet förekommit tillstyrkte kanslern i skrifvelse den 29 september 1900, att Eders Kungl. Maj:t måtte till Riksdagen göra framställning om anslag för ifrågavarande undervisnings åvägbringande.

Enahanda framställning återkom sedermera under åren 1901 och 1902. Enligt hvad framgår af teologiska fakultetens under år 1904 gjorda framställning i ämnet ansåg sig fakulteten, i afvaktan på stadgan angående de teologiska examina, under år 1903 icke böra upptaga frågan.

Jag anhåller att härefter få öfvergå till fakultetens nyssnämnda, under år 1904 till det större akademiska konsistoriet gjorda framställning.

Fakulteten anmärker till en början, att fakulteten i den nya teologiska examensstadgans föreskrifter funne ett ytterligare stöd för sin år 1900 gjorda och sedan upprepade framställning om anslag för de teologie studerandes undervisning i kyrkosång. Lika med förutnämnda, af det större konsistoriet tillsatta kommitterade anser fakulteten, att undervisningen i liturgisk sång såsom nödig förutsättning kräver öfning i den för gudstjänstlivet ännu viktigare koralssången.

Efter att hafva ur kommitterades yttrande återgifvit den detaljerade framställningen af syftet för en utbildning i kyrkosång för teologie studerande vid universitetet fortsätter fakulteten: Tydligt vore, att denna undervisning i dess helhet ej kunde hinna meddelas under en enda, dessutom af öfningar af homiletisk, kateketisk och kyrkorättslig natur upptagen lästermin. I § 4 af stadgan angående de teologiska examina afsåges också i fråga om den praktiska öfningskurs, som hvarje termin skulle fullständigt genomgå, endast öfning i *liturgisk* sång. Enligt det af kommitterade afgifna förslag till undervisningens ordnande förlades en kurs i liturgisk sång till »den tid, då studier för praktisk-teologisk examen pågå», men enligt detta förslag skulle denna kurs föregås af kostnadsfri undervisning i koralssång under terminerna före den praktisk-teologiska kursens början. På det lifligaste ville fakulteten framhålla nödvändigheten af, att de blifvande prästerna erhöles tillfälle till en elementär utbildning i psalmsången, hvars vikt för församningslivet icke behöfde i detta sammanhang vidare utvecklas.

[1.]

Beträffande kostnaderna för den ifrågavarande undervisningens anordnande yttrar fakulteten: Utom det belopp af 500 kronor, som fakulteten, i saknad af närmare erfarenhet, ansåge för närvarande möjligen vara tillräckligt för bestridande af de föreskrifna, till den praktisk-teologiska kursen förlagda öfningarna i mäss-sång, vore, enligt fakultetens mening, en summa af minst 1,000 kronor oundgängligen erforderlig för anordnande af kostnadsfri undervisning i andra nödiga delar af kyrkosången, hvarför utan ett tillfredsställande resultat af den slutliga undervisningen i liturgisk sång icke kunde vinnas och utan hvilken den blifvande prästens ingalunda oviktiga utbildning i den icke blott vid högmässogudstjänsten utan äfven vid andra gudstjänsttillfällen förekommande församlingssången blefve skäpligen underhållig.

Då den i kommitterades förslag upptagne biträdande läraren ej syntes fakulteten vara oundgängligen nödig, hade fakulteten ansett sig kunna, om ock med en viss tvekan, inskränka kostnadssumman till ett belopp af 1,500 kronor. Fakulteten anhölle därför, att bland konsistoriets framställningar år 1904 om behöfliga anslag för universitetet måtte upptagas ett ordinarie anslag å 1,500 kronor att af kanslern efter förslag af teologiska fakulteten disponeras för anordnande vid universitetet af kostnadsfri undervisning i kyrkosång.

I enlighet med teologiska fakultetens önskan har det större akademiska konsistoriet i skrifvelse till kanslern den 24 september 1904 gjort framställning i detta ämne samt därvid förklarat sig finna det af fakulteten begärda anslaget erforderligt, särskildt på grund af de i omförmälda stadga angående de teologiska examina meddelade bestämmelser i fråga om undervisning och examination i liturgisk sång.

Det återstår mig nu att omnämna kanslerns i förutnämnda skrifvelse den 30 september 1904 gjorda underdåniga framställning i ämnet.

Kanslern uttalar i denna skrifvelse, bland annat, sin anslutning till den af teologiska fakulteten omfattade mening, att den kurs i liturgisk sång, som skall ingå i den praktiska kursen, bör föregås af kostnadsfri undervisning i koralsång under terminerna före den praktiska kursens början. Kanslern förklarar sig så mycket hellre dela denna uppfattning, som det — på sätt kanslern redan i en den 18 februari 1902 till chefen för ecklesiastikdepartementet aflåten skrifvelse framhållit — måste anses vara af synnerlig vikt, att åt de teologie studerande bereddes en praktisk handledning och öfning just i de stycken, som för deras blifvande tjänstgöring inom församlingen på ifrågavarande område vore af den största betydelse.

- [1.] I detta hänseende vore det utan tvifvel särdeles önskvärdt, att prästen, därest han öfver hufvud icke saknade naturanlag uti ifrågavarande afseende, icke blott vore i stånd att i händelse af behof nöjaktigt leda församlingens sång, utan äfven kunde öfvervaka koralspelets utförande på sådant sätt, att detsamma befordrade ett allmänt deltagande i koralsången.

Kanslern ansåge det alltså vara synnerligen önskvärdt, att nödiga medel beviljades för uppehållande af undervisning ej blott i liturgisk sång i egentlig mening utan äfven i koralsång; och då det ifrågasatta anslaget vore afsedt att användas till godtgörelse åt en lärare med skyldighet att icke blott uppehålla undervisningen i kyrkosångens nämnda båda hufvudslag utan äfven förrätta examinationen i liturgisk sång, syntes det begärda anslagsbeloppet, 1,500 kronor årligen, ingalunda vara alltför rikligt tillmätt. Anslaget syntes lämpligast böra på vanligt sätt ställas till det större akademiska konsistoriets förfogande, och de närmare bestämmelserna angående anslagets användning borde efter vederbörandes hörande meddelas af Eders Kungl. Maj:t. Kanslern hemställde således om aflåtande af nådig proposition till 1905 års riksdag om beviljande på ordinarie stat af ett anslag å 1,500 kronor att enligt de närmare bestämmelser, som Eders Kungl. Maj:t kunde komma att utfärda, användas till uppehållande af kostnadsfri undervisning samt af examination i kyrkosång vid universitetet i Uppsala.

Då i kanslerns yttrande omförmälts en skrifvelse af honom den 18 februari 1902, ger detta mig anledning att här nämna, att äfven från annat håll än det akademiska framstälts yrkande på anordnande af en undervisning, liknande den nu ifrågasatta. Kanslerns nyssberörda skrifvelse var nämligen aflåten såsom yttrande i anledning af en af »Kyrkosångens vänners centralkommitté» hos chefen för ecklesiastikdepartementet gjord framställning om anordnande af en för teologie studerande vid rikets universitet afsedd liturgisk-musikalisk lärokurs, som skulle omfatta dels en sammanhängande kurs i den kristna och framför allt den evangelisk-lutherska kyrkosångens historia och i de liturgisk-musikaliska grunderna för de särskilda kyrkosångarternas rätta utförande och användande samt för orgelns bruk vid gudstjänsten, dels ock metodiska förföningar för röstens utbildning m. m. samt en praktisk öfningskurs i koralsång och altarsång, på det närmaste förknippad med liturgisk läsning och öfning i muntligt föredrag, hvarjämte vidare föreslagits några allmänna grundsatser rörande kursens anordning. Af de större akademiska konsistorierna, hvilka hördes i detta ärende, hemställde konsistoriet i Lund, att framställningen icke måtte i den form, hvari den föreläges, vinna bifall, och konsistoriet i Uppsala af-

[1.]

styrkte upptagandet af den teoretiska kursen, afseende den evangelisk-lutherska kyrkosångens historia och de liturgiska principerna för kyrkosångens rätta anordning och utförande, enär dessa läroämnen inginge såsom väsentliga moment i den praktiska teologiens system, för hvilken vetenskapliga disciplin i dess helhet vid våra universitet redan funnes en ordinarie professur.

Kanslern erinrade för sin del i skrifvelsen den 18 februari 1902 om de anslagsyrkanden, som för tillgodoseende af undervisning i kyrkosång framställts såväl år 1900 som år 1901, och tillstyrkte, att nödiga medel måtte ställas till universitetens förfogande för beredande af kostnadsfri och obligatorisk undervisning i kyrkosång åt de teologie studerande, som icke helt och hållet saknade naturliga anlag för sångkonst, samt därjämte i muntligt föredrag. För ändamålet föreslog kanslern, dels att anslag för en gång måtte tilldelas hvartdera universitetet för inköp af orgelharmonium och nödig musikalisk undervisningsmateriell, dels ock att ett årligt anslag af 2,000 kronor till Uppsala och af 1,500 kronor till Lunds universitet måtte utgå för att användas såväl till underhåll och förökande af materiellen som till skälig ersättning åt vederbörande lärare.

Af hvad i ärendet förekommit är uppenbart, att för nu ifrågavarande ändamål ett särskildt statsanslag, uppfördt å ordinarie stat, är af nöden, för att de nya bestämmelserna om liturgiska öfningar för de teologie studerande skola blifva fullt verksamma och ej komma att utgöra ett påbud utan afsevärd efterföljd. Det synes mig ej mindre tydligt ådagalagdt, att användningen af statsanslaget ej bör begränsas till undervisning i liturgisk sång i egentlig mening, utan att detsamma bör, på sätt teologiska fakulteten påyrkat och kanslern tillstyrkt, stå till förfogande äfven för undervisning i koralsång, likasom det äfven bör afse att lämna godtgörelse för examination i liturgisk sång. Anslagsbeloppets storlek anser jag böra bestännas till det begärda beloppet, 1,500 kronor. I fråga om sättet för meddelandet af närmare bestämmelser rörande användningen af anslaget instämmer jag med kanslern.

Jag tillstyrker alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för uppehållande af kostnadsfri undervisning äfvensom af examination i kyrkosång vid universitetet i Uppsala på ordinarie stat bevilja ett anslag af 1,500 kronor att användas enligt de närmare föreskrifter, som af Eders Kungl. Maj:t utfärdas.

[2.] Medicinska fakulteten vid universitetet i Uppsala har under år 1904 upprepat en redan föregående år af fakulteten gjord framställning om beredande af ett årligt anslag till aflöning åt ytterligare en *amanuens vid anatomiska institutionen i Uppsala*. Till stöd för denna framställning har fakulteten till sitt protokoll den 18 april 1904 anført följande.

På universitetets stat finnes för närvarande för anatomiska institutionen uppfördt arfvode allenast för en amanuens. Hvar och en med dithörande förhållanden något förtrogen måste inse, att denne amanuens' tid och arbetskraft långt ifrån kunde motsvara behovet på en institution, vid hvilken tre professorer, representerande två skilda examensämnen — anatomi och histologi — vore anställda. I själfva verket hade också förhållandena sedan flera år tillbaka nödvändiggjort, att amanuensgöromålen vid institutionens histologiska afdelning öfverflyttades å en särskild extra ordinarie amanuens; och under den sista tiden hade det alltmer visat sig, att redan de kraf, den grofanatomiska afdelningen — anatomisalen — ställde på den ordinarie amanuensen, vuxit därhän, att ej ens göromålen därstädes numera kunde af honom ensam med bästa vilja tillgodoses. På denna grund hade under läsåret 1903—1904 ytterligare en extra ordinarie amanuens måst vid institutionen anställas.

Denna tillväxt af amanuensgöromålen å anatomisalen sammanhänge till en viss grad därmed, att fakulteten, tillmötesgående de från flera håll, däribland äfven inom Riksdagen, framställda yrkandena på åtgärder för den medicinska studietidens förkortning, utarbetat en ny plan för studierna till medicine kandidatexamen, åsyftande en väsentlig reduktion af studietiden till nämnda examen. Denna nya studieplan, hvilken den 9 juli 1902 stadfästes af universitetskanslern och sedan början af läsåret 1903—1904 varit i tillämpning, ställde nämligen icke blott på lärarne utan äfven på amanuenserna vid anatomiska institutionen icke obetydligt större kraf än hittills beträffande nödvändigheten att ägna tid och krafter åt undervisningen.

De åligganden, som skulle tillkomma den å anatomiska institutionens stat upptagne ende amanuensen, hade sålunda genom omständigheternas makt måst fördelas på tre personer. Af dem hade emellertid de två extra ordinarie amanuenserna förordnats utan rätt att från universitetet erhålla någon ersättning för sitt arbete. Det kunde under sådana förhållanden ej väcka undran, att det mer än en gång varit förenadt med allvarlig svårighet att till sådan befattning erhålla fullt lämplig innehafvare.

Då det — denna svårighet oafsedd — under nu angifna förhållanden knappast kunde anses riktigt att för detta ordinarie och på sista tiden ytterligare ökade behofs tillgodoseende företrädesvis bygga på de unga

studerandes villighet och förmåga att utan rätt till ersättning ställa sitt arbete till institutionens förfogande, ansåge sig fakulteten böra anhålla om en förstärkning af de ordinarie amanuenskrafterna vid institutionen.

Att söka få båda de nuvarande extra ordinarie amanuensbefattningarna förvandlade till aflönade ordinarie tjänster funne sig fakulteten emellertid med hänsyn tagen till fakultetens öfriga anslagsbehof för närvarande ej böra ifrågasätta, helst fakulteten hyste förhoppning, att den vikt den makroskopiska anatomen ägde särskildt för den blifvande kirurgen skulle möjliggöra, att lämpliga personer bland de studerande skulle befinnas viliga att, innan de tillträdde den ordinarie amanuensbefattningen vid anatomisalen, dessförinnan utan ersättning ägna någon tid åt institutionen såsom extra ordinarie amanuenser.

Fakulteten ville därför inskränka sig till att anhålla om ett arfvode å ordinarie stat till en amanuens vid den histologiska afdelningen af anatomiska institutionen.

Då denne amanuens i likhet med amanuensen å anatomisalen i stor utsträckning hade att deltaga i den muntliga undervisningen — en anordning som från synpunkten af undervisningens effektivitet ej lätt kunde öfverskattas — och då han vidare liksom amanuensen å anatomisalen vore i den utsträckning upptagen af amanuensgöromålen, att någon tid för examensstudier i regel näppeligen blefve honom öfrig under läsåret, syntes billigheten fordra, att han för sitt arbete å institutionen erhöles lika ersättning som amanuensen å anatomisalen, eller 950 kronor jämte boställsrum, hvilket utan särskild kostnad kunde beredas honom i anatomiska institutionsbyggnaden, samt 2 famnar ved in natura. Såväl vid den anatomiska institutionen i Lund som vid karolinska mediko-kirurgiska institutet vore redan anställda en amanuens för den gröfre anatomen och en för histologien. En hvar af dessa amanuenser i Lund uppbure å ordinarie stat ett arfvode af 500 kronor. I Stockholm uppginge arfvodet för amanuensen vid anatomisalen till 1,000 kronor och för den vid histologiska anstalten fästade amanuensen till 900 kronor.

På dessa nu anförda grunder anhöll fakulteten, att det större akademiska konsistoriet måtte söka utverka proposition till Riksdagen om beviljande å ordinarie stat af 950 kronor att jämte boställsrum och 2 famnar ved in natura utgöra arfvode åt ännu en amanuens vid anatomiska institutionen.

Sedan konsistoriet med tillstyrkan öfverlämnat fakultetens framställning till kanslern för rikets universitet, har denne med skrifvelse den 30 september 1904 framlagt ärendet till Eders Kungl. Maj:ts pröfning och

- [2.] därvid åberopat ej mindre den utredning och motivering, som innehålles i medicinska fakultetens protokoll den 18 april 1904 och hvarför jag nyss redogjort, än äfven hvad kanslern i underdånig skrifvelse den 30 september 1903 yttrat i anledning af den under år 1903 gjorda framställning i ämnet.

I sistnämnda skrifvelse anförde kanslern i afseende å omförmälda fråga följande:

»Beträffande det äskade anslaget å 950 kronor till aflöning åt en amanuens vid anatomiska institutionen, åt hvilken tjänsteman skulle hufvudsakligen anförtrös göromål å institutionens histologiska afdelning, får jag först erinra därom, att ämnet histologi, hvars betydelse för den förberedande medicinska undervisningen på senaste tider varit i stadigt framåtgående, vid högskolorna nu i allmänhet representeras af särskilda lärare, samt vidare meddela, att, då kanslersämbetet, i och för ett bättre ordnande af de medicinska studierna och, i samband därmed, studietidens förkortning för medicine kandidatexamen senast fastställde särskilda studieplaner nämligen för Uppsala universitet den 9 juli 1902, för Lunds universitet den 19 januari 1903 och för karolinska institutet den 28 april 1903, histologien i dessa planer upptogs såsom ett särskildt läroämne. Det torde redan häraf framgå, att amanuensjämsättningen vid den anatomiska institutionen numera näppeligen kan på tillfredsställande sätt uppehållas af en enda person. Både arbetets mängd och dess olikartade beskaffenhet lägga hinder i vägen härför. Att åter, såsom vid anatomiska institutionen i Uppsala, enligt hvad upplyst blifvit, hittills varit fallet, låta amanuensgöromålen å den histologiska afdelningen verkställas, efter frivilligt åtagande, af oaflönade extra ordinarie amanuenser synes vara desto olämpligare, som ett dylikt öfverlämnande af en för universitetsundervisningen nödvändig tjänstgöring åt tillfälligt förordnade, till ersättning ej berättigade personer måste medföra en afsevärd osäkerhet vid institutionens skötsel. Kanslersämbetet kan således ej annat än finna föreliggande anslagskraf vara synnerligen väl grundadt. Mot det föreslagna arfvodesbeloppet, 950 kronor — här i inberäknadt värdet af de utaf universitetet tillhandahållna naturaförmåner af boställsrum och ved — synes, i betraktande af hvad medicinska fakulteten anført, intet vara att anmärka.»

Hvad i ärendet anförts synes mig hafva tydligt ådagalagt nödvändigheten att vid den anatomiska institutionen i Uppsala bereda fast anställning åt ytterligare en amanuens, hvilken skulle ställas till institutionens histologiska afdelnings förfogande. I fråga om beloppet af det statsanslag, som begäres till aflöning åt den nye amanuensen — utöfver de från

universitetet utgående naturaförmåner, som böra tillkomma honom, i likhet med den nuvarande ordinarie amanuensen — har jag ej något att anmärka.

Jag hemställer fördenskull, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att till aflöning åt ytterligare en amanuens vid den anatomiska institutionen vid universitetet i Uppsala på ordinarie stat bevilja ett anslag af 950 kronor.

Af medicinska fakulteten vid *universitetet i Uppsala* har vidare be- [3.]
gärts, att *anslaget till materiell för obstetrisk-gynekologiska institutionen* Højning af an-
därstädes måtte höjas från 300 till 500 kronor. Fakultetens hos det större slaget till ma-
konsistoriet gjorda framställning i ämnet är af följande innehåll. teriell för
obstetrisk-
gynekologiska
institutionen
i Uppsala.

1896 års riksdag beviljade ett årligt materiellanslag af 300 kronor — förutom 500 kronor för en gång — till institutionen för den nybildade professuren i obstetrik och gynekologi, en institution, som då blott bestod af en liten *obstetrisk* klinik på 7 sängar. Någon gynekologisk klinik fanns ej, utan sköttes undervisningen i detta ämne då ännu polikliniskt. Hösten 1896 hade en provisorisk gynekologisk klinik på 10 sängar inrättats i förhyrd lokal utanför sjukhuset. I september 1903 hade dessa svåra provisoriska förhållanden för den obstetrisk-gynekologiska institutionen upphört, i det den då förunnats lyckan att få inflytta i ny, utvidgad och tidsenlig lokal inom en af de nybyggda sjukhuspaviljongerna, hvarest nu barnbördskliniken förfogade öfver 14 sängar och kliniken för kvinnosjukdomar öfver 16 förutom öfriga till institutionen hörande lokaler såsom förlossnings- och operationsrum, föreläsningssal, undersökningsrum m. m.

Patientantalet hade befunnit sig i jämnt stigande; det hade för barnbördskliniken varit år 1902 236 och år 1903 244 nyintagna och hade för första kvartalet af år 1904 redan nått upp till 70 nyintagna; för gynekologiska afdelningen hade motsvarande tal varit respektive 134, 179 och för januari—mars 1904 redan 74 nyintagna patienter.

Härtill komme, att institutionen numera i sin egen rymliga lokal kunnat mottaga och uppställa de hittills af brist på plats annorstädes förvarade värdefulla samlingar, som för flera år sedan af institutionen förvärfvats från professorn Magnus Retzius, nämligen en bäckensamling och en samling historiska förlossningsinstrument.

Det årliga anslaget, som hittills utgått med 300 kronor om året, hade enligt redan vunnen erfarenhet visat sig alldeles otillräckligt, hvarje nytt års anslag toges redan vid årets början helt och hållet i anspråk för

- [3.] att betala det förra årets räkningar, och prefekten hade nödgats förskottsvis tillskjuta medel för löpande utgifter, hvilka förskott år 1904 säkerligen torde uppgå till minst 200 kronor.

Och hädanefter komme det alldeles uppenbart att blifva ännu svårare; en ny klinik, den gynekologiska, med sina ofafvisliga behof af undervisnings- och laboratoriemateriell, vore tillkommen, sedan anslaget beviljats, den gamla kliniken, den obstetriska, hade sett sitt sängantal fördubbladt och hade fått två stora museisamlingar att vårda och om möjligt föröka. Genom det ökade utrymmet och den växande patientfrekvensen hade det blifvit möjligt att börja anlägga en liten samling af fysiologiska och patologiska demonstrationspreparat. Men allt detta: fantom, böcker och planschverk, laboratorieutensilier, preparat, skåp, glasburkar, bäckeninstrument och apparater medförde ökade utgifter, för hvilkas bestridande en höjning i årsanslaget för den obstetrisk-gynekologiska institutionen från 300 till minst 500 kronor vore oundgängligen nödvändig, såvida undervisningen skulle kunna motsvara sin uppgift och de växande kraf, som ställdes på densamma. Jämförelsevis kunde nämnas, att 1903 års riksdag beviljat 500 kronor i årsanslag till oftalmiatriska och 1904 års riksdag 600 kronor i årsanslag till bröstkliniken i Uppsala. Fakulteten, finge därför anhålla, att konsistoriet ville hos vederbörande hemställa om utverkande af ett årligt anslag af 200 kronor till förhöjning af obstetrisk-gynekologiska institutionens materiellanslag från 300 till 500 kronor.

Sedan det större akademiska konsistoriet hos kanslern för rikets universitet förordat fakultetens begäran, har kanslern i underdånig skrifvelse den 30 september 1904 angående universitetets i Uppsala anslagsbehof förklarat sig anse hvad fakulteten åberopat i fråga om nyttan och behöfligheten af den begärda förhöjningen till fullo ådagalägga befogenheten af nämnda anslagsyrkande; och har kanslern fördenskull, under åberopande af fakultetens utredning i frågan, hemställt om nådig proposition till Riksdagen om beviljande af sagda anslagsförhöjning.

Då medicinska fakultetens förevarande framställning synes mig vara väl grundad, tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå, att för höjande af anslaget för anskaffande och underhåll af instrument och undervisningsmaterieell vid den obstetriska kliniken vid universitetet i Uppsala från 300 kronor till 500 kronor, Riksdagen måtte, med förklarande att detta anslag finge användas* jämväl för den gynekologiska

klinikens behof uti ifrågavarande afseende, på ordinarie stat bevilja ett belopp af 200 kronor.

På framställning af Eders Kungl. Maj:t har Riksdagen åren 1900, [4.] 1901 och 1902 anvisat tillhoppa 294,408 kronor till uppförande af en ny byggnad för *institutionen för allmän och analytisk kemi vid universitetet i Uppsala*. Denna byggnad är nu färdig och har med höstterminen 1904 tagits i bruk för sitt ändamål.

Aflöning åt en maskinist vid den nya kemiska institutionsbyggnaden i Uppsala.

Redan på byggnadsfrågans förberedande stadium erinrades inom den matematisk-naturvetenskapliga sektionen därom, att, därest den nya byggnaden komme till stånd, erfordrades — förutom någon förhöjning i materiellanslaget — anslag till anställande af en särskild person med uppgift att handhafva de tillämnade komplicerade uppvärmningsanordningarna i byggnaden. Vid sektionens sammanträde den 18 april 1904 har nu extra ordinarie professorn i analytisk kemi vid universitetet Oskar Widman — med anmärkning att man borde afvakta ett års erfarenhet för bedömande af behofvet af ökning i materiellanslaget — påyrkat beredande af anslag till aflöning åt en maskinist vid byggnaden. Beträffande maskinistens åligganden framhöll Widman, att denne skulle hafva att sköta det invecklade värmelednings- och ventilationssystemet samt det elektriska maskineriet med ackumulatorbatteri äfvensom att honom skulle åligga vården af gas-, vatten- och afloppsledningarna och underhållet af laboratoriets metallutensilier m. m. Maskinisten måste förty vara en pålitlig, i maskinkonstruktion och metallarbeten kunnig person, som dessutom ägde erfarenhet i handhavandet af elektriska apparater.

I betraktande af de i Uppsala för närvarande gällande arbetslöner och i jämförelse med de förmåner, som andra i staden anställda maskinister åtnjöte — t. ex. maskinisten vid stadens vattenledningsverk, hvilken utom fri bostad uppbure i lön 1,500 kronor och hade till sitt biträde en undermaskinist och två eldare med tillsammans 2,900 kronors lön, maskinisten vid stadens gasverk, hvilken uppbure en lön af 1,750 kronor, och maskinisten i universitetshuset, hvars lön sedan år 1889 utginge med 1,000 kronor jämte fri bostad af 2 rum och kök med vedbrand, allt för år räknadt — ansåg Widman aflöningen för den ifrågavarande maskinistbefattningen icke kunna sättas lägre än till 1,000 kronor årligen jämte fri bostad, bestående tillsvidare af ett rum och kök i vaktmästarebyggnaden och ett mindre portvaktsrum i institutionsbyggnaden, hvilka rum redan vore för ändamålet iordningställda.

Sektionen upptog denna Widmans framställning, och på hemställan af sektionen har det större akademiska konsistoriet i Uppsala, med åbe-

ropande af hvad inom sektionen anförts, framburit denna anslagsfråga till kanslern, som med skrifvelse den 30 september 1904 öfverlämnat ärendet till Eders Kungl. Maj:t.

Kanslern har därvid anfört: Nödvändigheten af att vid den nya kemiska institutionsbyggnaden anställa en maskinist hade, enligt kanslerns åsikt, blifvit af vederbörande tydligt uppvisad. I afvaktan på beviljandet af det i sådant syfte ifrågasatta anslaget hade kanslern, enligt beslut den 19 september 1904, medgifvit, att till aflönande af en maskinist vid institutionen finge från den 1 i samma månad till 1906 års ingång från universitetets reservfond utgå ett anslag af 1,000 kronor för år räknadt. Samma belopp skulle säkerligen blifva fortfarande för ändamålet behöfligt, och kanslern ansåge sig alltså äga fullgoda skäl att understödja konsistoriets härutinnan nu gjorda framställning.

Behovvet af en särskildt anställd person för handhafvande af de åligganden, som skulle tillhöra den ifrågasatta maskinistbefattningen, anser jag vara tydligt; likaså anser jag, att man icke bör lägga utgiften för aflöning åt denne person stadigvarande på universitetets reservfond. I fråga om storleken af denna aflöning synes mig ej skäl till anmärkning finnas mot det belopp, som i afseende därå af vederbörande föreslagits.

Jag tillstyrker alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till aflöning åt en maskinist vid byggnaden för institutionen för allmän och analytisk kemi vid universitetet i Uppsala på ordinarie stat bevilja ett anslag af 1,000 kronor.

[5.] Vid humanistiska sektionens i Uppsala sammanträde den 7 april 1903 för behandling af frågan om de anslag, sektionen för sin del ansåg böra af 1904 års riksdag begäras, väcktes af extra ordinarie professorn i egyptologi Karl Fredrik Piehl förslag om utverkande af anslag till aflöning åt en amanuens vid Victoriamuseet för egyptiska fornsaker, och anförde Piehl till stöd härför följande.

Amanuens vid
Victoriamuseet,
i Uppsala.

Allt sedan Victoriamuseet för egyptiska fornsaker för snart 15 år sedan inrättades, hade detsamma oafslätligt tjänat det mål, som afsetts med dess stiftande. Såväl den studerande ungdomen som den stora allmänheten hade i museet funnit ett välkommet tillfälle att utvidga redan vunna eller lägga grund till nya erfarenheter. Både rent vetenskapliga studier och mera allmänt mänskliga intressen hade sålunda här mötts i endråkting samverkan till samlingens genomforskande.

På sista tiden och i sammanhang med lokalens utvidgande och förläggande till en annan byggnad hade samlingens skatter, tack vare Eders Kungl. Maj:ts synnerliga nåd och välvilja, betydligt ökats. Det hela bil-

dade nu, såväl till omfång som innehåll, ett ganska respektabelt museum, hvilket tydligt framginge däraf, att å ena sidan lokalens fyra disponibla rum, med en golfyta af sammanlagdt 87 kvadratmeter, vore så öfverfyllda, att den besökande allmänheten endast med svårighet kunde fritt cirkulera, å andra sidan de där hopade fornsaksföremålen kunde beräknas till omkring 3,000 nummer, i hvilken siffra innefattades samlingens till ett halft hundratal uppgående gipsafgjutningar.

Vården af denna värdefulla universitetsegendom hade dittills varit anförtrödd åt prefekten, biträdd af en oafönad e. o. amanuens. Då prefekten själf hade fullt upp att göra med sin offentliga undervisning och sin vetenskapliga verksamhet i öfrigt, blefve det naturligtvis hufvudsakligen den oafönade amanuensens sak att sköta om museets förevisning samt museiföremålens placering och konservering. Han finge ock påtaga sig det dryga arbete, som blefve förenadt med utarbetandet af en vetenskaplig museikatalog, hvilken snart måste uppläggas. Det kunde dock rimligtvis knappast begäras, att en student, som i Uppsala hade att sköta sin vetenskapliga utbildning för examen och doktorsprof, vid sidan häraf skulle utan något slags ersättning kunna åtaga sig det tidsödande arbete, som sålunda kräfdes af amanuensen vid Victoriamuseet. Ett i rimlig proportion till arbetets beskaffenhet stående arvode torde alltså böra anvisas åt denne tjänsteman, och syntes lämpligast vara att för ändamålet söka utverka ett ordinarie statsanslag. Hvad den behöfliga summans storlek vidkomme, torde denna icke böra sättas lägre än till 500 kronor, det belopp, med hvilket amanuenslönerna i universitetets stat i regeln utginge.

Med stöd af hvad sålunda anförts anhöll Piehl, att sektionen till vederbörande ville ingå med begäran om inrymmande bland riksdagspetita för år 1904 af anslag till aflöning åt en fast amanuens vid Victoriamuseet för egyptiska fornsaker å ett belopp af 500 kronor årligen.

På grund af denna anhållan beslöt också sektionen hemställa om begärande af ett årligt anslag på ordinarie stat å 500 kronor för det angifna ändamålet.

Sedan härefter det större akademiska konsistoriet, med åberopande af hvad till stöd för anslagskrafvet blifvit inom humanistiska sektionen anfördt, hos kanslern för rikets universitet till bifall förordat detsamma, öfverlämnade kanslern i underdånig skrifvelse den 30 september 1903 ärendet till Eders Kungl. Maj:ts pröfning, därvid beledsagande framställningen med sitt förord, och anförde kanslern i nämnda skrifvelse beträffande förevarande fråga följande.

Det i Uppsala befintliga, universitetet tillhöriga s. k. Victoriamuseet för egyptiska fornsaker inrättades år 1889 och hade sedan denna tid, på sätt humanistiska sektionen omnämnt, vunnit en betydande utveckling. För

- [5.] bekostande af dess ordnande och vård hade emellertid hittills icke något särskildt anslag funnits tillgängligt. Också hade universitetets medel, särskildt i sammanhang med museets nyligen verkställda flyttning till en rymligare lokal, måst anlitas för afhjälpande af museets behof i berörda hänseende. Då det emellertid knappast torde kunna påräknas, att för biträde vid vården af ifrågavarande, för undervisningen i egyptologi viktiga samlingar skulle äfven fragment stå till buds lämpliga arbetskrafter, om allenast tillfällig ersättning för arbetet kunde beredas, ansåge kanslern det vara af vikt för museet och för det egyptologiska studiet, att en amanuens anställdes, hvilken skulle hafva att ej blott biträda vid museets skötsel utan äfven ombesörja samlingarnas förevisning för allmänheten. En lägre aflöning till denne tjänsteman än 500 kronor årligen borde icke ifrågasättas.

Framställningen, hvilken icke föranledde någon proposition till 1904 års riksdag, har nu förnyats af humanistiska sektionen, som vid sammanträde den 16 april 1904 under åberopande af därför år 1903 gifven motivering beslutit hemställa om begärande af ett årligt anslag å ordinarie stat af 500 kronor till lön åt en amanuens vid Victoriamuseet för egyptiska fornsaker; och har det större akademiska konsistoriet, med anmälan hurusom universitetets drätselnämnd, i ärendet hörd, förklarat, att universitetet icke kunde af egna medel bidraga till bestridande af ifrågavarande anslag, för sin del ansett tillfyllest att hänvisa till de motiv, som redan blifvit af vederbörande anförda, och på grund häraf förordat aflåtande till Riksdagen af nådig proposition i ämnet.

Kanslern för rikets universitet har slutligen i sin underdåniga skrifvelse den 30 september 1904 i afseende på nu förevarande anslagskraf åberopat så väl vederbörande akademiska myndigheters yttranden som ock hvad kanslersämbetet i sin förut omförmälda underdåniga skrifvelse den 30 september 1903 i hithörande delar anført och därjämte ytterligare framhållit, att, sedan museets förutvarande prefekt extra ordinarie professorn Piehl den 9 augusti 1904 aflidit, det måste anses desto mera maktpåliggande, att de dyrbara museisamlingarnas vård anförtröddes åt en fast anställd och aflönad, härtill kompetent person.

De uti Victoriamuseet befintliga samlingar äro både stora och värdefulla. För att visa detta anhåller jag att med ledning af de tryckta årsredogörelserna för universitetet i Uppsala få lämna en kortfattad öfversikt öfver museets viktigare förvärf.

Från förra delen af det förflutna seklet funnos vid Uppsala universitet

några egyptiska fornlämningar deponerade i museet för nordiska fornsaker. Genom donationer åren 1883 och 1884 öfverlämnade dåvarande docenten Piehl två samlingar af egyptiska fornsaker, hvilka han under sina resor i Egypten åren 1882—1884 inköpt. Härigenom nådde de i samlingen för nordiska fornsaker förvarade ægyptiaca upp till ett antal af 710 föremål. Sedan Piehl, efter en ny resa till Nillandet 1887—88, hemfört och förärat universitetet en tredje samling af egyptiska fornsaker — denna omfattande 553 olika nummer jämte 358 stycken mynt — beslöt det större akademiska konsistoriet den 11 maj 1889, att den egyptiska fornsakssamlingen skulle afsöndras såsom en egen institution i en särskild, af universitetet upplåten lokal. Med för ändamålet insamlade medel inköptes under tiden närmast härefter en serie gipsafgjutningar genom Berlinermuseets försorg och kort därefter en annan dylik från British museum i London. Vidare förvärfvades flera egyptiska fornsaker af högt värde ur kommandören C. B. Liljehööks samlingar. Under läsåret 1892—93 vann museet en betydande tillökning dels genom en af H. K. H. Kronprinsessan förärad särdeles väl bevarad mumie med kista, dels ock genom en af D.D. K.K. H.H. Kronprinsen och Kronprinsessan skänkt samling delvis ytterst intressanta och dyrbara egyptiska fornsaker. Af Eders Maj:t öfverlämnades till museet under år 1895 två särdeles vackert dekorerade likkistor af trä samt ett antal prydliga graffiguriner af egyptiskt porslin. Af H. K. H. Kronprinsessan erhöll museet år 1896 åter en synnerligen värdefull gåfva, omfattande dels gipsafgjutningar efter i Kairos museum förvarade original, tillhörande Egyptens äldsta historiska skede, dels ock en samling originalmonument, framgångna, delvis åtminstone, ur de gräfningar, som H. K. H. låtit anställa i Nildalen. Under läsåret 1896—97 förökades museet med en samling ostraka från det egyptiska Thebe, inköpta af F. R. Martin. Det nästföljande året erhöll museet ytterligare en värdefull tillökning i dess samlingar genom en dyrbar gåfva af senegyptiska m. fl. fornsaker af svenska exportföreningens dåvarande agent i Alexandria Axel Lanner. Slutligen vill jag erinra om den storartade gåfva af fornsaker, hvilken museet fått mottaga från den egyptiska regeringen, innefattande ett förträffligt urval af föremål.

Såsom hos de akademiska myndigheterna påpekats, har museet under den gångna tiden både gagnat den vetenskapliga forskningen och varit flitigt anlitadt af en intresserad allmänhet. Den undervisning, som lämnats vid Victoriamuseet, har varit ganska omfattande; i densamma har ingått akademiska föreläsningar och populärt-kulturhistoriska föreläsningar på grundval af museets fornlämningar. Därjämte demonstrerar den sedan några år vid museet anställde e. o. amanuensen, docenten i egyptologi

E. T. Andersson museets samlingar å den ordinarie förevisningstiden och äfven annars efter särskild anmälan.

Af allt framgår, att Victoriamuseet numera är att betrakta såsom en universitetsinstitution af afsevärd betydelse. För dess vårdande och för dess tillgänglighållande kräfves därför mera ordnade förhållanden, i det att en fast amanuens därstädes bör anställas och tillförsäkras ett årligt arfvode, hvilket skäligen kan bestämmas till det belopp, universitetsmyndigheterna föreslagit. Ett ordinarie anslag å 500 kronor är således för ändamålet erforderligt.

Med anledning häraf tillstyrker jag, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att till arfvode åt en amanuens vid Victoriamuseet för egyptiska fornsaker vid universitetet i Uppsala på ordinarie stat uppföra ett anslag af 500 kronor.

[6.] I en till humanistiska sektionen af filosofiska fakulteten vid universitetet i Lund ingifven skrifvelse har professorn i estetik samt litteratur- och konsthistoria E. H. G. Wrangel väckt förslag om *förhöjning af det till universitetets konstsamlingar utgående årsanslag*, nu utgörande 300 kronor.

Höjning af
anslaget till
konstsamlin-
garna vid uni-
versitetet i
Lund.

Till stöd för detta förslag har Wrangel framhållit, hurusom man med nämnda anslag blott kunde nödortfigt upprätthålla konstmuseets renhållning, konstverkens konservering och dylikt samt då och då anskaffa någon konsthistorisk litteratur, men att det med denna vetenskaps ofantliga uppsving numera vore omöjligt att för berörda summa anskaffa nödiga handböcker och annan undervisningslitteratur. Och hvad som framför allt vore af nöden vore planschverk och annan åskådningsmateriell. Huru obetydligt för konstmuseet ett årligt anslag af 300 kronor vore, framginge äfven af en jämförelse med det litteraturhistoriska seminariets bokanslag, hvilket utgjorde 215 kronor. Ehuru litteraturhistoriska böcker i regeln vore vida billigare än konsthistoriska, kunde man likväl för inköp af konsthistoriska böcker blott använda en del af anslaget till konstsamlingarna. Då verksamheten å konstmuseet, under de senare åren mycket ökats och efterfrågan af åskådningsmateriell på konsthistoriens olika områden därför vore särdeles stor, skulle ett anslag af 600 kronor för ändamålet väl vara af nöden, men det väsentliga syntes dock kunna vinnas genom en ökning af anslaget med 200 kronor.

Det sålunda väckta förslaget om höjning af ifrågavarande anslag med 200 kronor har, på hemställan af den humanistiska sektionen, föranlett det större akademiska konsistoriet i Lund att i skrifvelse till kanslern för

rikets universitet göra framställning om utverkande af omförmälda anslagsbelopp. Och har kanslern i underdånig skrifvelse den 30 september 1904 tillstyrkt nådig framställning till Riksdagen i ämnet.

Det till konstsamlingarna vid universitetet i Lund utgående anslag har af 1893 års riksdag blifvit bestämdt till dess nuvarande belopp, 300 kronor. Sedan nämligen Eders Kungl. Maj:t uti den till sistnämnda års riksdag aflåtna statsverkspropositionen föreslagit Riksdagen att bevilja förhöjning i berörda anslag, hvilket då utgjorde 100 kronor, med 400 kronor, anmälde Riksdagen i skrifvelse den 6 maj 1893 angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, att Riksdagen lika med Eders Kungl. Maj:t ansett uppenbart, att ifrågavarande anslag vore för sitt ändamål otillräckligt, men att då det å andra sidan synts Riksdagen mindre lämpligt, att anslaget på en gång höjdes från 100 kronor till 500 kronor, Riksdagen ansett anslagsförhöjningen för det dåvarande böra inskränkas till hälften af hvad som ifrågasatts, eller till 200 kronor, och årsanslaget följaktligen bestämmas till 300 kronor.

Då det genom hvad Wrangel i sin berörda skrifvelse anført torde vara ådagalagdt, att ifrågavarande anslag numera är otillräckligt för de ändamål, detsamma skall tillgodose, och att den begärda ökningen därför är af behovet påkallad, tillstyrker jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för höjning af anslaget till konstsamlingarna vid universitetet i Lund från anslagets nuvarande belopp, 300 kronor, till 500 kronor på ordinarie stat bevilja ett belopp af 200 kronor.

Kanslern för rikets universitet har i sin underdåniga skrifvelse den [7.] 30 september 1904 angående behovet af anslag för *universitetet i Lund* hemställt om aflåtande till 1905 års riksdag af nådig proposition om beviljande på ordinarie stat af ett anslag af 500 kronor till arfvode åt en *amanuens vid botaniska institutionens i Lund växtfysiologiska afdelning*.

Frågan härom har väckts af professorn i botanik vid universitetet i Lund B. Jönsson. Sedan filosofiska fakultetens i Lund matematisk-naturvetenskapliga sektion förordat densamma, upptogs den af det större akademiska konsistoriet därstädes och blef af konsistoriet hänskjuten till kanslern under anhållan om det begärda anslagets utverkande.

De skäl, hvarpå professor Jönsson grundat sin i ämnet gjorda framställning, innehållas uti en af Jönsson till det större konsistoriet aflåten skrifvelse, däri Jönsson anført: Då undervisningen och göromålen vid botaniska institutionen fördelades mellan de båda professorerna i botanik, i enlighet med föreskrifterna i Eders Kungl. Maj:ts nådiga bref den 8 mars

- [7.] 1895 angående fördelning af den botaniska undervisningen vid universitetet i Lund, hade läraren i systematisk botanik till sitt biträde erhållit en ordinarie amanuens, under det att läraren i fysiologisk botanik blifvit i afsaknad af ett dylikt tjänstebitråde, som mot skälig ersättning kunde vara föreståndaren till hjälp vid de förberedande arbetena till föreläsningar, vid preparering och ordnande af det biologiska museets rikhaltiga samlingar, vid förarbetena till öfningar samt vid de årligen återkommande förevisningarna af museets samlingar under vår och höst inför en större allmänhet. Den fysiologiska afdelningen af botaniska institutionen vore också den enda naturvetenskapliga disciplin vid universitetet, som ej ägde ett sådant biträde. Visserligen hade vid afdelningen funnits en extra ordinarie amanuens, men då denne ej åtnjutit annan ersättning än fri bostad, hade man af honom ej kunnat begära något nämnvärdt arbete utöfver sådant, som varit honom af bestämd nytta i och för hans egna examensstudier. Föreståndaren hade sålunda måst använda så mycket han kunnat af egen tid åt en mera mekanisk sysselsättning, som helt visst kunnat med större fördel läggas i händerna på en underordnad tjänsteman. Museets ständigt i tillväxt stadda samlingar hade också ej kunnat bringas i det ordnade skick, som önskligt varit, för att detsamma skulle blifva till full nytta och gagn för de studerande och för en intresserad allmänhet. Skulle denna och andra påpekade olägenheter, som vore förenade med antydda bristande arbetskrafter, aflägsnas, vore anställandet af en aflönad amanuens af högsta behovet påkalladt.

Kanslern har uti förutnämnda underdåniga skrifvelse beträffande förevarande anslagsbegäran yttrat, att, då den ordinarie professorn i botanik, på sätt nämnt blifvit, till sitt biträde hade allenast en extra ordinarie amanuens, hvilken bekomme ersättning härför endast i bostadsförmån, samt den enligt nådigt bref den 7 juni 1901 vid växtfysiologiska afdelningen anställde assistenten, hvilken hade sig ålagdt, för ett arvode af 1,500 kronor årligen, att under tre timmar två gånger i veckan meddela handledning vid de praktiska öfningarna i experimentell växtfysiologi och därvid lämna nödig undervisning i växtfysiologi, icke skäligen kunde härutöfver åläggas ytterligare arbete vid institutionen, kanslern ansåge det vara uppenbart, att den ordinarie professorn i sin ganska betungande tjänstgöring, omfattande — förutom offentliga föreläsningar två timmar i veckan och uppsikt öfver institutionen i dess helhet — arbete vid det biologiska museet samt ledande af öfningar och arbeten i växtanatomi äfvensom af den högre kursen i växtfysiologi, allt för mycket vore i afsaknad af biträde vid förberedelser till öfningar, ordnande af museisamlingarna och dylikt till stor del rent mekaniskt arbete.

Med anledning af vissa nyss återgifna, af vederbörande lämnade uppgifter ber jag få erinra, att Eders Kungl. Maj:t genom förutnämnda nådiga bref den 8 mars 1895 föreskrifvit, bland annat, att de i ämnet botanik anställda två professorerna skulle hafva att bestrida, den ene undervisningen i systematisk botanik, nämligen systematik, morfologi och växtgeografi, och den andre undervisningen i fysiologisk botanik, omfattande fysiologi, anatomi och biologi, samt att, jämte det ordinarie professorn skulle vara direktor för hela institutionen, den närmaste tillsynen och vården af institutionens särskilda afdelningar skulle fördelas mellan de båda lärarne på det sätt, att läraren i systematisk botanik öfvertog förvaltningen af botaniska trädgården och den afdelning af botaniska museet, som omfattade herbarierna, och läraren i fysiologisk botanik hade tillsynen och vården af de fysiologiska, fytotomiska och mykologiska laboratorierna samt den biologiskt-morfologiska afdelningen af botaniska museet. Enligt samma nådiga bref skulle läraren i systematisk botanik icke blott hafva till sitt biträde den vid institutionen anställde konservatorn, som tillika kunde vara ordinarie amanuens, utan äfven disponera det i gamla institutionsbyggnaden åt en extra ordinarie amanuens på den systematiska afdelningen upplåtna rummet, hvaremot läraren i fysiologisk botanik skulle förfoga öfver det i nya institutionsbyggnaden likaledes för en extra ordinarie amanuens på den fysiologiska afdelningen afsedda rum.

Då inrättandet af den ifrågavarande amanuensbefattningen, med ett arfvode till samma belopp som det till amanuensen å botaniska institutionens systematiska afdelning utgående, synes vara af behofvet påkalladt, tillstyrkar jag, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att till arfvode åt en amanuens å botaniska institutionens vid universitetet i Lund växtfysiologiska afdelning på ordinarie stat bevilja ett belopp af 500 kronor.

I skrifvelse till det större akademiska konsistoriet i Lund hafva föreståndarne för den *botaniska institutionens vid universitetet i Lund* båda särskilda afdelningar, professorn B. Jönsson och extra ordinarie professorn S. Murbeck anhållit, att i framställningen rörande sådana universitetets behof, som syntes kräfvat anslag af Riksdagen, äfven måtte upptagas en förhöjning med 600 kronor af den till konservatorn vid nämnda institution utgående aflöning, hvilken, dyrtidstillägget oberäknadt, för närvarande utgjorde 750 kronor.

[8.] Höjning af aflöning för konservatorn vid botaniska institutionen i Lund.

Till stöd för denna anhållan har i berörda skrifvelse anförts följande. Då ifrågavarande konservatorsbefattning år 1880 inrättats, hade de åt

- [8.] konservatorns tillsyn och vård anförtrodda samlingarna varit jämförelsevis små och hufvudsakligen utgjorts af framlidne professorn Agardhs till botaniska institutionen skänkta samling af utländska fanerogamer. Institutionens skandinaviska herbarium hade då endast bestått af omkring 2,000 exemplar. Sedan den tiden hade det skandinaviska herbariet, hufvudsakligen genom frikostiga gåfvor, till sin omfattning bragts i det närmaste i nivå med motsvarande samlingar vid riksmuseet samt vid universitetet i Uppsala och omfattade numera omkring 45,000 exemplar. Äfven det utländska fanerogamherbariet hade sedan nämnda tid flerdubblats och omfattade numera åtskilliga värdefulla typsamlingar. Men framför allt hade under de senaste åren genom gåfvor och inköp tillkommit betydande samlingar af kryptogama växter, bland hvilka det af professorn Agardh till institutionen testamenterade algherbariet genom sin rikedom på original-exemplar törhända vore det i vetenskapligt hänseende mest värdefulla algherbarium, som öfver hufvud taget existerade.

Det vore lätt att inse, att under sådana förhållanden de konservatorn åliggande göromålen sedan år 1880 högst betydligt ökats. I själfva verket hade hans tjänstgöring, som till en början belöpt sig till ett par förmiddagstimmar två gånger i veckan, alltjämt utvidgats, så att den sedan några år tillbaka omfattade timmarna 10—2 hvarje söckendag samt en stor del af året äfven eftermiddagarna. På grund af det höga värde, som institutionens herbariesamlingar numera ägde, syntes vården om desamma endast böra anförtros åt någon därtill fullt kvalificerad person. Hos honom måste nämligen ställas anspråk ej blott på ihärdigt arbete, omtanke och påpasslighet, utan i allt högre grad äfven på mångsidig och omfattande botanisk kunskap. En så utrustad person syntes dock mot den aflöning, som nu vore för ifrågavarande ändamål anvisad, svårigen kunna erhållas. Att så hittills varit fallet, berodde uteslutande på den säkerligen sällan — om någonsin — återkommande tillfälligheten, att institutionen haft lyckan att till konservator vinna en i vetenskapligt afseende så förtjänt man som professorn O. Nordstedt, hvilken med en i vår tid sällspord oegennyttia och med lifligaste intresse ägnat sin mesta och sedan flera år tillbaka nästan sin hela tid åt botaniska institutionen i Lund.

I skrifvelsen framhålles vidare, hurusom, då under de senaste decennierna lönerna för alla andra — eller åtminstone de allra flesta — lärare, tjänstemän och betjante vid universitetet blifvit förhöjda, och då botanices konservatorns stränga tjänstgöring tydligen icke medgåfve honom att hafva någon befattning utanför institutionen, hvilket däremot vid tiden för platsens inrättande varit möjligt, det måste anses oskäligt, att denne tjänstemans löneförmåner voro sämre än flera utaf universitetets vaktmästares, mindre än hälften af zoologie konservatorns samt omkring en tredjedel af

akademieträdgårdsmästarens, när dennes fria bostad medräknades. Att den föreslagna löneförhöjningen från 750 kronor till 1,350 kronor icke rättvisligen kunde anses för hög, framginge tydligt äfven däraf, att Eders Kungl. Maj:t af 1899 års riksdag begärt en löneförhöjning från 750 kronor till 1,800 kronor åt botanices konservatorn vid universitetet i Uppsala och att nämnda riksdag på ordinarie stat beviljat åt denne en förhöjning i årslönen till 1,500 kronor.

Sedan det större konsistoriet uti skrifvelse den 10 september 1904 hos kanslern för rikets universitet anhållit om beredande för ifrågavarande ändamål af ett årligt anslag af 600 kronor, har kanslern uti sin skrifvelse den 30 september 1904, i enlighet med hvad professor Jönsson och c. o. professor Murbeck uti förut berörda skrifvelse anhållit, hemställt om aflåtande af nådig proposition om beviljande å ordinarie stat af ett belopp af 600 kronor för höjande från 750 kronor till 1,350 kronor af det å universitetets stat upptagna anslag till aflöning åt konservatorn vid botaniska institutionen. Och har kanslern därvid, jämte erinran att konservatorn vid botaniska institutionen samtidigt med innehafvandet af denna befattning haft anställning såsom amanuens därstädes med åtnjutande af ett arvode af 500 kronor, framhållit, att, äfven då vederbörlig hänsyn toges till nämnda förhållande, det i allt fall torde hafva till stor del berott på den nuvarande konservators uppförande nit och ringa anspråk på ersättning för sitt ovanligt värdefulla arbete, att den särskildt för de botaniska samlingarnas bestånd viktiga och maktpåliggande konservatorsbefattningen kunnat fortfarande med ett så ringa anslag som 750 kronor vederbörligen uppehållas.

Sedermera har det större konsistoriet uti skrifvelse den 24 oktober 1904 — med öfverlämnande af utdrag af protokoll vid filosofiska fakultetens matematisk-naturvetenskapliga sektionens sammanträde den 11 maj 1904, utvisande att sektionen enhälligt beslutit föreslå, att konservatorsn vid botaniska institutionen aflöning måtte höjas till 1,500 kronor, eller samma belopp som aflöningen för konservatorn vid botaniska institutionen i Uppsala — med anslutning härtill hos kanslern anhållit, att kanslern ville hos Eders Kungl. Maj:t göra framställning om beredande af ett årligt anslag af 750 kronor för detta ändamål, och har kanslern i anledning häraf med underdånig skrifvelse den 28 oktober 1904 för den åtgärd, som af Eders Kungl. Maj:t kunde pröfvas lämplig, öfverlämnat konsistoriets sistberörda skrifvelse jämte därvid fogade protokollsutdrag.

Af hvad i detta ärende förekommit finner jag vara uppenbart, att en förhöjning i aflöningen åt konservatorn vid botaniska institutionen i Lund är synnerligen af behovet påkallad. Beträffande det belopp, hvartill kon-

servatorns aflöning skäligen bör bestämmas, anser jag, att densamma lämpligen kan begränsas till något lägre belopp än den till konservatorn vid botaniska institutionen i Uppsala utgående aflöning, eller till 1,350 kronor. Jag tillstyrker fördenskull, det Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att till förhöjning af den till konservatorn vid botaniska institutionen vid universitetet i Lund utgående aflöning från dess nuvarande belopp, 750 kronor, till 1,350 kronor på ordinarie stat bevilja ett belopp af 600 kronor.

[9.] På framställning af det större akademiska konsistoriet i Lund har Höjning af kanslern för rikets universitet förnyat sin förut gjorda hemställan om ett arfvodet åt assistenten vid geologisk-minerologiska institutionen i Lund utgående arfvodet, 1,200 kronor, till 1,500 kronor.

Ifrågavarande assistentbefattning, hvilken ursprungligen var fästad vid den kemiska institutionen, blef, sedan 1892 års riksdag beviljat därför erforderligt anslag, inrättad genom nådigt bref den 15 juni samma år och blef i sammanhang med upprättandet af extra ordinarie professuren i geologi och mineralogi enligt nådigt bref den 20 maj 1898, med bibehållande af samma arfvodesbelopp, öfverflyttad till den geologisk-mineralogiska institutionen.

Till stöd för den gjorda framställningen har kanslern anført, att öfriga, på universitetets stat senare uppförda assistentbefattningar vore förenade med arfvode å 1,500 kronor hvar samt att något skäl till olikhet i afseende å de särskilda assistenternas aflöning på grund af olikhet i arbetsbörda och kompetensfordringar icke syntes föreligga.

Då på grund af hvad sålunda anförts fullt fog finnes för ifrågavarande anslagsbegäran, tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för höjande af arfvodet åt assistenten vid geologisk-mineralogiska institutionen vid universitetet i Lund från arfvodets nuvarande belopp, 1,200 kronor, till 1,500 kronor på ordinarie stat bevilja ett belopp af 300 kronor.

Vid bifall till hvad i punkterna 1—9 föreslagits och med iakttagande däraf, att de till universitetet i Uppsala utgående ordinarie anslag, uti hvilka 1898 års riksdag för beredande åt extra ordinarie professorer i egyptologi vid nämnda universitet Karl Piehl af samma löneförmåner, som då beviljats vissa extra ordinarie professorer, beviljat en förhöjning med 500 kronor, dock endast för den tid, Piehl kvarstode i den ifrågavarande extra ordinarie professorsbefattningen, vid det förhållande att Piehl afidit den 9 augusti 1904, komme att minskas med nämnda belopp, skulle anslaget

till universiteten, nu 876,024 kronor, komma att ökas med 5,250 kronor, eller till 881,274 kronor.

Karolinska mediko-kirurgiska institutet.

Sedan karolinska mediko-kirurgiska institutets lärarekollegium åt ut- [10.]
sedda kommitterade uppdragit att öfverväga och till lärarekollegiet afgifva Professur i
yttrande i fråga om *införande i de medicinska studierna af undervisning* medicinsk
i medicinsk gymnastik, men kommitterade enats i den uppfattningen, att gymnastik och
frågans lösning förutsatte samverkan mellan karolinska institutet, gym- ortopedi vid
nastiskt-ortopediska institutet och gymnastiska centralinstitutet, inbjöd lärare- karolinska me-
kollegium direktionerna för sistnämnda båda institut att utse två represen- diko-kirur-
tanter från hvartdera institutet för att tillsammans med två representanter giska insti-
från karolinska institutet, hvartill lärarekollegium utsåg professorn grefve tutet.
K. A. H. Mörner och professorn J. V. Berg, utreda berörda fråga och
utarbeta förslag i ämnet.

Med anledning häraf utsågos till ledamöter i den sålunda föreslagna kommittén för gymnastiska centralinstitutet generaldirektören K. M. Linroth och professorn L. M. Törngren samt för gymnastiskt-ortopediska institutet kanslirådet W. B. Beskow och medicine doktorn A. G. Wide.

Den 21 mars 1903 afgåfvo bemälda kommitterade sitt betänkande i ämnet, och anföra därvid kommitterade:

»Af bestämmelserna i de tre härhos i aftryck bilagda nådiga bref, som konstituera gymnastiskt-ortopediska institutet*, framgår, att de uppoffringar, som under en lång följd af år gjorts af statsmakterna för uppehållande af sistnämnda instituts verksamhet och hvarför från och med 1868 utgått ett ordinarie anslag af 8,250 kronor, haft ett tvåfaldigt mål: dels sjukbehandling medelst medicinsk gymnastik och ortopedi, därvid särskildt jämväl afsetts att bispringa obemedlade patienter, dels ock meddelande åt varande och blifvande läkare af kännedom om de sjukdomsformer, som lämpa sig för en dylik behandling, och om de behandlingsmetoder, som därvid äro att använda.

»Oförnekligt torde vara, att gymnastiskt-ortopediska institutet, som städse varit talrikt besökt och lämnat kostnadsfri behandling åt ett långt större antal patienter än som enligt ofvanberörda nådiga bref erfordrats, och i hvars undervisningskurser omkring 600 medicine studerande och läkare under de sista femton åren deltagit, på ett förtjänstfullt sätt, under gångna tider och tillförene rådande förhållanden, fyllt sin uppgift.

* Nådiga breffen den 17 januari 1852, den 17 juni 1858 och den 11 december 1863.

[10.] »Det torde emellertid knappast behöfva erinras om den betydande utveckling, som äfven på gymnastikens område försiggått, och som påkallar förändring i de former, under hvilka så väl sjukbehandling som undervisningen för de medicine studerande hittills ägt rum. Må det vara nog att allenast erinra om den olika roll inom terapien, som i våra dagar och för blott ett par tiotal af år tillbaka den medicinska gymnastiken med därtill hörande massage och ortopedi intager, och om själfva behandlingsmetodernas förändring, hvarigenom dessa sistnämnda medel kommit till långt större användning nu än förr. Just i en sådan utvecklingsperiod som den förhandenvarande ligger det vikt på att tillse, att den medicinska gymnastiken och massagen vinna en så allsidig vetenskaplig utveckling som möjligt; något som, enligt kommitténs åsikt, bäst bör kunna befordras genom att undervisning i dessa ämnen äfven införlifvas med någon af våra medicinska högskolor.

»Hvad den systematiska undervisningen i medicinsk gymnastik för medicine studerande beträffar, har den hittills, förlagd till gymnastiskt-ortopediska institutet, varit frivillig åtminstone från lärjungarnes sida. Men det låter sig ej längre göra, att endast en del af våra blifvande läkare, och dessa helt och hållet vid sidan af sin studiekurs, såsom med nuvarande organisation blir fallet, hafva tillfälle att inhämta kännedom om den gymnastiska behandlingsmetoden. Tidpunkten synes vara inne att åt den medicinska och ortopediska gymnastiken i vårt land tillförsäkra en grundligare och mera vetenskaplig bearbetning än förut likasom också att åt densamma bereda en beständare plats inom ramen af de medicinska studierna, utan att den därför behöfver införas bland examensämnena. Detta eftersträfvansvärda mål, som måste vara att anse såsom af karolinska institutets lärarekollegium i dess inbjudningsskrifvelse åsyftadt, torde ock, såsom nedan skall visas, kunna nås utan någon omedelbar ökning i det för närvarande under riksstatens sjätte hufvudtitel uppförda ordinarie anslaget till gymnastiskt-ortopediska institutet.

»Enligt hvad inför kommitterade blifvit upplyst, har direktionen för gymnastiskt-ortopediska institutet, med beaktande af nyttan af en reform i ofvan berörda hänseende, förklarat sig för sin del medgifva, att nyssnämnda anslag 8,250 kr. må upphöra att till detta institut utgå, under villkor att det förslag, som till Kungl. Maj:ts och Riksdagens pröfning framläggas, komme att innefatta, dels att detta anslag till oförminskadt belopp användes på ett sätt, hvarigenom, bättre än nu kan blifva fallet, uppfylles det tvåfaldiga mål, som är institutet förelagdt, dels ock att de båda för närvarande vid institutet arbetande läkarne, som på ett synnerligen förtjänstfullt sätt ägnat sin verksamhet åt institutet, icke lida obe-

rättigadt intrång i de ekonomiska förmåner, hvilkas fortfarande tillgodonjutande de på goda skäl ansett sig kunna för framtiden påräkna. [10.]

»De institutioner, som, för den händelse gymnastiskt-ortopediska institutet sålunda skulle komma att upphöra, skulle taga arvet efter detsamma med full utsikt att uppfylla de båda gymnastiskt-ortopediska institutet förelagda mål, kunna ej gärna vara andra än karolinska mediko-kirurgiska institutet och gymnastiska centralinstitutet.

»Därvid synes det kommitterade uppenbart, att, liksom den vetenskapliga bearbetningen af ämnet bör finna sin lämpligaste plats vid karolinska institutet, hvilket enligt sina stadgar har att såsom en medicinsk högskola med de medicinska fakulteterna vid universiteten deltaga i så väl den teoretiska som den praktiska läkarebildningen, jämväl själfva öfverledningen af den undervisning i medicinsk gymnastik med ortopedi, som afser den allmänna läkarebildningen, bör utgå från detta institut. Betraktar man karaktären af den undervisning, som åt de medicine studerande skulle meddelas, finner man, att densamma måste blifva väsentligen olika den undervisning, som för närvarande meddelas vid gymnastiska centralinstitutet. Detta därför, att centralinstitutet har ett mera speciellt ändamål sig förelagdt, eller att meddela största möjliga praktiska färdighet jämte nödig teoretisk underbyggnad allenast för dem, som ägna sig åt gymnastikens utöfning, med andra ord, för dem, som välja pedagogisk gymnastik eller sjukgymnastik såsom lefnadsyrke.

»Det är ock att bemärka, att de teoretiska kurser i anatomi, fysiologi och sjukdomslära, som genomgås vid gymnastiska centralinstitutet, på ett fullständigare och mera ingående sätt genomgåts af de karolinska institutets elever, som skulle vid centralinstitutet få undervisning i gymnastisk behandling. Hvad de praktiskt gymnastiska kurserna vid centralinstitutet beträffar, hvilka äro anlagda för dem, som välja gymnastikens utöfning såsom lefnadsyrke, skulle det vara orimligt att förutsätta, att de medicine studerandena, för hvilka man måste i all möjlig måtto begränsa studietiden och hvarom förslag för närvarande är under behandling af utaf Kungl. Maj:t utsedda kommitterade, skulle genomgå dessa kurser. Kurserna för de medicine studerande böra i främsta rummet afse att lämna en vetenskaplig öfversikt öfver den medicinska och ortopediska gymnastiken samt massagen, därjämte öfver indikationerna för dessa behandlingsmetoders användning vid olika sjukdomsformer samt öfver behandlingen med ortopediska apparater och bandager.

»Santidigt böra de studerande genomgå och förvärfva tillräcklig praktisk öfning i de vanligast använda bland den medicinska och ortopediska gymnastikens rörelseformer samt i massage.

[10.] »De studerande böra ock lämnas tillfälle att deltaga uti pedagogiskt gymnastiska öfningar samt att åse pedagogisk och militär gymnastik med skolor, enär kännedom om dessa grenar af gymnastiken bör vara af nytta för blifvande skol- och militärläkare. Allt detta bör med stöd af vunnen erfarenhet från redan gifna kurser kunna medhinnas med den plan och anordning för undervisningen, som kommitterade tänkt sig, nämligen att kurserna till en början blifva tre om året, hvardera på två månader, och måste de, synes det kommitterade, för att kunna förenas med den medicinska undervisningen i öfrigt, regleras från det läroverk, där de studerande bedriva sina studier, karolinska institutet, sedan instruktion i öfverensstämmelse med gällande statuter lämnats af kanslern för rikets universitet.

»Men om sålunda öfverledningen af undervisningen för de medicine studerande, enligt kommitterades uppfattning, måste utgå från karolinska institutet och anförtrös åt en där anställd professor, kan dock själfva undervisningen där icke bedrivas. Härtill måste anlitas den institution, hvilken har den gymnastiska bildningen i vårt land till sin uppgift, gymnastiska centralinstitutet. Där allenast kan samlas ett för all undervisning i sjukgymnastik och massage tillräckligt polikliniskt material, särskildt blir detta fallet, om det material, som nu är fördeladt på gymnastiskt-ortopediska och gymnastiska centralinstitutet samt det, som med den nu föreslagna anordningen kommer att sändas från serafimerlasarettet, här sammanföres.

»De flesta af kommunens eller statens sjukvårdsanstalter i hufvudstaden, som ansetts behöfliga för undervisningen vid karolinska institutet, ha hållits öppna för densamma. Och det torde vara att antaga, att direktionen för gymnastiska centralinstitutet i detta hänseende icke skall intaga en annan ställning härutinnan än vederbörande vid alla öfriga antydda institutioner, så mycket mindre, som, enligt kommitténs åsikt, den förändring, som här afses, jämväl skall blifva till gagn för centralinstitutet dels genom tillgången på ett rikhaltigare och mera mångsidigt sjukmaterial, dels genom den större vetenskapliga utbildning, som kan förutsättas hos den nämnde professorn, hvilken tillika bör vara öfverlärare vid centralinstitutet och förutom ofvan omtalade undervisningsskyldighet för medicine studerande bör hafva till åliggande att i likhet med andra öfverlärare och lärare vid gymnastiska centralinstitutet förestå och leda behandlingen af patienter vid en afdelning för medicinsk gymnastik och massage samt att dessutom sköta polikliniken för ortopedisk bandagebehandling, dels ock genom möjligheten att i denna form få en ny lärarekraft för den medicinska gymnastiken vid centralinstitutet. Kommitterade hafva sig bekant,

att i lokalt hänseende tillräckligt utrymme finnes vid sistnämnda institut [10.] för upptagandet därstädes, förutom af nuvarande patienter, af dem som skulle tillkomma från gymnastiskt-ortopediska institutet, äfvensom för vidtagandet af de anordningar, som må påkallas till följd af undervisningen af medicine studerande. Och hvad dessa studerande beträffar, måste de naturligtvis ställa sig till efterrättelse icke blott de för dem vid karolinska institutet utfärdade ordningsstadgar utan äfven de gymnastiska centralinstitutets stadgar och föreskrifter, som af direktionen för centralinstitutet gifvas.

»Ofvan är nämnt, att vid gymnastiskt-ortopediska institutet, såsom villkor för statsanslagets utgående, fordras, att ett visst minimiantal obemedlade patienter därstädes skola mottagas och erhålla kostnadsfri vård. I stadgarna för centralinstitutet föreskrifves, att för den sjukgymnastiska undervisningen därstädes skall å tider, som direktionen bestämmer, ett af direktionen fastställt antal fripatienter af båda könen kostnadsfritt behandlas. Om den del af nuvarande anslaget till gymnastiskt-ortopediska institutet, som ej erfordras för aflönande af den af kommittén tilltänkta professorn i medicinsk gymnastik och ortopedi vid karolinska institutet, öfverfördes till centralinstitutet, skulle detta patientantal, därest behovet kräfver och så finnes lämpligt, kunna ej obetydligt ökas utöfver nuvarande antalet vid båda institutionerna.

»Att den nya biträdande läraren bör helt och hållet ställas under gymnastiska centralinstitutets direktion, och att karolinska institutets lärarekollegium icke bör ha något att säga i afseende på hans tillsättning, synes kommitterade vara uppenbart. Mera tvifvelaktig är frågan, huruvida den föreslagne professorn vid karolinska institutet, hvars undervisning skall försiggå å centralinstitutet och som därför måste i visst hänseende subordnera under sistnämnda instituts direktion, skall tillsättas, utan att denna direktion tillerkännes något annat inflytande på tillsättningen än att tillse, att det villkor är uppfyllt, som uppställles i Kungl. Maj:ts nådiga stadga för gymnastiska centralinstitutet af den 13 juli 1887, där det heter: 'för att kunna utnämnas till öfverlärare i sjukgymnastik fordras att hafva genomgått den för läkare och medicine studerande bestämda kursen vid institutet.' Innan denna fråga besvaras, torde en redogörelse för förhållandena i detta hänseende vid de andra institutioner, där undervisningsrätt lämnats karolinska institutets professorer, vara på sin plats.

»Ordinarie professorerna i medicin och kirurgi vid karolinska institutet skola, utan att serafimerlasaretsdirektionen har något inflytande på deras tillsättning, enligt kungl. brefvet den 30 december 1835 tillika, där till-

[10.] fälliga hinder ej möta, vara öfverläkare å lasarettet. De äro dessutom ledamöter af lasarettsdirektionen.

»Ordinarie professorn i obstetrik och gynekologi är enligt kungl. brefvet den 28 januari 1898 och karolinska institutets stadgar tillika öfverlärare och direktor vid allmänna barnbördshuset, på samma sätt, utan att direktionen för barnbördshuset har att skaffa med hans tillsättning, och öfriga lärare i dessa ämnen vid karolinska institutet hafva att i egenskap af klinikföreståndare, hvar i den ordning, som af kanslern för rikets universitet bestämmes, bestrida hälso- och sjukvården äfvensom undervisningen vid anstalten.

»Extra ordinarie professuren i psykiatri är enligt kungl. brefvet den 26 januari 1883 förenad med öfverläkarebefattningen vid Stockholms hospital för sinnessjuka. Här har däremot medicinalstyrelsen sig tillerkänt inflytande på de förenade befattningarnas tillsättande. Därvid tillgår så, att medicinalstyrelsen samtidigt anslår båda befattningarna lediga, pröfvar de sökandes kompetens till öfverläkarebefattningen samt upprättar förslag till denna befattning. Därefter öfversänder medicinalstyrelsen handlingarna jämte eget utlåtande till karolinska institutets lärarekollegium, som utsätter specimenstid för den eller dem, som blifvit af medicinalstyrelsen kompetenta förklarade, hvarefter platsen tillsättes såsom öfriga professorsbefattningar vid karolinska institutet. Här är öfverläkarebefattningen hufvudsaken.

»Beträffande extra ordinarie professuren i syfilidologi är enligt kungl. brefvet den 31 augusti 1888 bestämdt, att densamma bör, därest icke särskilda hinder möta, vara förenad med den ena öfverläkarebefattningen vid sjukhuset S:t Göran, och äro särskilda detaljföreskrifter meddelade i syfte, att extra ordinarie professorn i ämnet må blifva af Stockholms stads hälsovårdsnämnd antagen och förordnad till öfverläkare.

»Ordinarie professorn i pediatrik är, utan att därom intagits någon bestämd föreskrift i barnhusreglementet, öfverläkare vid barnhuset. Då öfverläkaren, som på barnhusdirektionens förslag förordnas af Kungl. Maj:t, enligt reglementet bland annat har till åliggande att så ordna sjukvården, att icke hinder möter för iakttagande af hvad Kungl. Maj:t i afseende på den vid barnhuset inrättade kliniska undervisningsanstalten stadgar, ha antagligen till följd däraf befattningarna blifvit förenade.

»Mellan styrelsen för Kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn och lärarekollegiet vid karolinska institutet har år 1892 träffats öfverenskommelse, enligt hvilken styrelsen, så länge öfverenskommelsen varar, afstår från att utnämna särskild öfverläkare vid vårdanstaltens medicinska afdelning samt antager och förordnar, därest hinder icke möter, extra ordi-

narie professorn i pediatrik vid institutet att handhafva läkarevården å nämnda afdelning. [10.]

»Enligt kontrakt 1879 mellan Stockholms stads hälsovårdsnämnd och karolinska institutet bestrides öfverläkarebefattningen vid gynekologiska kliniken å Sabbatsbergs sjukhus af den lärare vid karolinska institutet, som institutet därtill för längre eller kortare tid förordnar.

»Med hänvisning till det här ofvan anförda om kompetensvillkoret för öfverläkarebefattning vid gymnastiska centralinstitutet hålla kommitterade före, att direktionen för detta institut icke bör eftersträfvat annat inflytande på själfva tillsättningen af den af kommitterade afsedda nya professorsbefattningen i medicinsk gymnastik och ortopedi vid karolinska institutet än det, som följer med afgifvandet af ett yttrande öfver de sökandes kompetens och skicklighet, hvadan denna befattning bör tillsättas i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad som gäller för öfriga karolinska institutets och universitetens professorsbefattningar. Formerna för denna tillsättning erbjuda förvisso, därest nyss berörda kompetensvillkor uppfyllts, tillräckliga garantier, för att befattningens blifvande innehafvare skall besitta erforderliga egenskaper för att på gymnastiska centralinstitutet meddela den ifrågasatta undervisningen, och direktionen för centralinstitutet skall, enligt hvad kommitterade föreställa sig, känna sig tillfredsställd, blott professorsbefattningens innehafvare, tillika öfverlärare vid centralinstitutet, därutöfver förklaras skyldig att noggrannt ställa sig till efterrättelse de ordningsregler och öfriga bestämmelser, hvilka direktionen, i öfverensstämmelse med grunderna för centralinstitutets verksamhet, kan finna nödigt lämna.

»Bland de fordringar, som direktionen för gymnastiskt-ortopediska institutet uppställt såsom villkor, för att direktionen för sin del skulle afstå från det till gymnastiskt-ortopediska institutet nu utgående anslag, var jämväl den, att de båda vid institutet arbetande läkarne, föreståndaren för institutet docenten i medicinsk gymnastik och ortopedi vid karolinska institutet A. G. Wide och biträdande läkaren medicine licentiaten S. Wallgren, icke skulle genom den föreslagna förändringen lida intrång i de ekonomiska förmåner, de, därest gymnastiskt-ortopediska institutet fortfarande ägde bestånd, skulle åtnjutit. Docenten Wide har förklarat sig villig att mot erhållande af den aflöning, som i allmänhet tillkommer ordinarie professor vid karolinska institutet, eller af 4,000 kronor såsom lön och 2,000 kronor såsom tjänstgöringspenningar jämte två ålderstillägg om 500 kronor hvartdera efter 5, respektive 10 års tjänstgöring, afstå från sina vid gymnastiskt-ortopediska institutet åtnjutna förmåner, och licentiaten Wallgren anser sig böra, om hans verksamhet vid gymnastiskt-ortopediska institutet öfverflyttas till gymnastiska centralinstitutet, få bibehålla till honom hittills årligen

- [10.] utgående 2,000 kronor. Om dessa anspråk tillmötesgås, hvilket synes kommitterade rätt och billigt, skulle, sedan en ny professur vid karolinska institutet, förenad med öfverlärarebefattning vid centralinstitutet, samt en ny lärareplats vid sistnämnda institut upprättats, af anslaget till gymnastiskt-ortopediska institutet återstå ett belopp af 250 kronor, hvilket lämpligen torde böra anslås till undervisningsmateriell för den ortopediska polikliniken å gymnastiska centralinstitutet.

»I afseende å tillsättningen af professorsbefattningen vid karolinska institutet finna kommitterade, på grund af hvad ofvan blifvit anfördt, densamma för framtiden böra ske enligt för detta institut gällande grunder, dock efter det direktionen för gymnastiska centralinstitutet afgifvit yttrande rörande den sökandes kompetens och skicklighet. Beträffande den nya lärareplatsen vid gymnastiska centralinstitutet bör den däremot tillsättas i den ordning, som för tillsättning af lärareplatser vid detta institut är bestämd. Emellertid anse kommitterade för sin del önskvärdt, om till förste innehafvare af professuren utan ansökan blefve utnämnd docenten Wide, hvilkens meriter enligt kommitterades förmenande till fullo skulle berättiga karolinska institutets lärarekollegium att begagna den kollegiet enligt institutets stadgar tillerkända kallelserätt, och hvarom lärarekollegiet, såsom kommitterade våga antaga, komme att yttra sig vid behandlingen af kommitterades förevarande förslag. Därjämte anse sig kommitterade böra bestämdt påyrka, att licentiaten Wallgren utan ansökan utnämnes till den nya lärarebefattningen vid gymnastiska centralinstitutet med honom tillika tillerkänd rätt att med denna befattning förena sin redan innehafvande befattning såsom lärare i sjukgymnastik vid samma institut.»

Efter att hafva omnämnt, att under direktionens för gymnastiskt-ortopediska institutets förvaltning finnes ett kapital, tillkommet genom donationer, och hvaraf ränteafkastningen användes hufvudsakligen till fattiga patienters förmån genom bandagers anskaffande och inköp, samt afgifvit förslag till dessa medels förvaltning, därest gymnastiskt-ortopediska institutet komme att upphöra, yttra kommitterade vidare:

»På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, tillåta sig kommitterade — under förutsättning, att direktionen öfver gymnastiskt-ortopediska institutet förklarar sig villig att, därest den gymnastiska undervisningen och sjukbehandlingen anordnas efter hufvudsakligen ofvan angifna grunder och nu anställda läkare beredas föreslagna förmåner med afseende å tillsättning och aflöning, för sin del afstå från det till institutet utgående statsanslag och dit donerade medel — hemställa, att lärarekollegiet vid karolinska mediko-kirurgiska institutet och direktionen för gymnastiska centralinstitutet måtte hos Kungl. Maj:t anhålla:

att Kungl. Maj:t — med gillande af ofvan framställda förslag, äfven i hvad det afser de nuvarande läkarnes vid gymnastiskt-ortopediska institutet utnämning utan ansökning till de nya befattningarna och rätt för licentiaten Wallgren att förena de två omförmälda lärarebefattningarna vid gymnastiska centralinstitutet — behagade föreslå Riksdagen att, för genomförande af den föreslagna förändringen i den gymnastiska och ortopediska undervisningen, medgifva, att det under riksstatens sjätte hufvudtitel anvisade ordinarie anslag till gymnastiskt-ortopediska institutet, 8,250 kronor, måtte få öfverföras till åttonde hufvudtiteln samt däraf uppföras:

dels 6,000 kronor på karolinska institutets stat för aflönande af en ordinarie professor i medicinsk gymnastik och ortopedi vid detta institut med 4,000 kronor såsom lön och 2,000 kronor såsom tjänstgöringspenningar jämte ett ålderstillägg af 500 kronor efter 5 års väl vitsordad tjänstgöring och annu ett likartadt ålderstillägg efter ytterligare 5 år, samt pensionsrätt i likhet med ordinarie professorer vid karolinska institutet, samt

dels återstående 2,250 kronor på gymnastiska centralinstitutets stat för aflönande af en medicinskt bildad lärare vid detta institut i samma ämnen med 2,000 kronor samt för anskaffande af undervisningsmateriell å därvarande poliklinik med 250 kronor årligen.»

Med eget utlåtande den 4 maj 1903 öfverlämnade karolinska institutets lärarekollegium förestående betänkande till kanslern för rikets universitet, därvid lärarekollegiet, under åberopande af hvad i betänkandet anförts, hemställde, att kanslern ville hos Eders Kungl. Maj:t tillstyrka proposition till Riksdagen om medgifvande att, för genomförande af den utaf kommittén föreslagna förändringen i den gymnastiska och ortopediska undervisningen, det under riksstatens sjätte hufvudtitel anvisade ordinarie anslaget till gymnastiskt-ortopediska institutet, 8,250 kronor, måtte få öfverföras till åttonde hufvudtiteln samt att däraf uppföres 6,000 kronor på karolinska institutets stat för aflönande af en ordinarie professor i medicinsk gymnastik och ortopedi vid detta institut med 4,000 kronor såsom lön och 2,000 kronor såsom tjänstgöringspenningar jämte ett ålderstillägg af 500 kronor efter 5 års väl vitsordad tjänstgöring och ett enahanda ålderstillägg efter ytterligare 5 år samt pensionsrätt i likhet med den, som åtnjötes af ordinarie professorer vid karolinska institutet.

Därjämte yttrade lärarekollegiet, att lärarekollegiet ansåge medicine doktorn Wide kompetent till ett professorsämbete i nämnda ämnen.

Kanslern för rikets universitet lät öfver ifrågavarande framställning höra medicinska fakulteterna vid universiteten i Uppsala och Lund.

[10.] I utlåtande den 30 november 1903 yttrade medicinska fakulteten vid förstnämnda universitet, bland annat, följande.

Det torde ej råda mer än en mening därom, att hvarje tillskott i erfarenhet, som läkaren kunde vinna genom förökadt eget arbete under studietiden, ur synpunkten af den medicinska bildningens nivå borde hälsas med tillfredsställelse, och att från denna synpunkt sedt införandet i de medicinska studierna af undervisning i medicinsk gymnastik kunde vara önskvärdt. Det af kommitterade framhållna krafvet på, att ifrågavarande ämne måtte tillförsäkras en grundligare och mera vetenskaplig bearbetning i vårt land än hittills varit fallet, syntes äfven fullt berättigadt. Fakulteten skulle därför med glädje se, att en bestämdare plats bereddes åt gymnastiken inom ramen af de medicinska studierna, och då ett inrättande af lärarebefattningar i detta ämne vid universiteten för närvarande knappast torde kunna ifrågasättas, syntes det fakulteten lämpligast, att undervisningen i medicinsk gymnastik förlades till karolinska institutet, där ju äfven universitetens studerande erhöle en del af sin utbildning och där tillgången till kliniskt material vore vida större än i Uppsala och Lund.

Om en lärarebefattning i medicinsk och ortopedisk gymnastik inrättades vid karolinska institutet, ville fakulteten emellertid uttala såsom sin mening, att densamma äfven och i främsta rummet borde omfatta den ortopediska kirurgien. Det låge nämligen i sakens natur, att såväl det vetenskapliga arbetet som undervisningen i de ortopediska behandlingsmetoderna, om de skulle blifva verkligt fruktbringande, måste bygga på och möjligen nära sammanknytas med ett vetenskapligt studium af de sjukdomar, som med dessa metoder behandlades. Det syntes fakulteten äfven, som om den medicinska och ortopediska gymnastiken icke ägde vare sig den rang såsom vetenskap eller den betydelse för läkareutbildningen, att den ensam borde blifva föremål för en professur, allrahelst som andra och viktigare grenar af medicinen ännu saknade representanter. Inrättades en professur enbart för en viss terapeutisk metod, kunde man med skäl befara, dels att densamma komme att för sig taga ett alltför stort utrymme i anspråk i den medicinska undervisningen, dels ock att kraf på inrättande af professurer för andra behandlingsmetoder med större fog kunde göra sig gällande. Så mycket större försiktighet syntes fakulteten böra iakttagas i detta afseende, som för närvarande utredning påginge angående de medicinska studiernas omdaning med särskildt afseende på möjligheten att förkorta desamma.

Fakulteten, som ansåge, att den ifrågasatta undervisningen i medicinsk gymnastik ej borde blifva obligatorisk, ville uttala betänkligheter mot förslaget att förlägga undervisningen i gymnastik och ortopedi för de medicine

studerande till gymnastiska centralinstitutet. Bland de olägenheter, som vidlådde detta förslag, torde vara nog att påpeka, att den blifvande professorn vid karolinska institutet skulle i visst, ej närmare angifvet hänseende subordinera under gymnastiska centralinstitutets direktion, och att de studerande måste ställa sig till efterrättelse de gymnastiska centralinstitutets stadgar och föreskrifter, som gåfves af samma myndighet, hvilken ju själfallet måste ha egna intressen — de rent gymnastiska — att bevaka gent emot de medicinska. Skulle undervisningen i gymnastik med afseende på såväl dess former som dess mål komma in i det rätta spåret, borde densamma enligt fakultetens mening så nära som möjligt sammanbindas med de kliniska tjänstgöringarna och borde därvid det medicinska och kirurgiska, kliniska och polikliniska materialet vid serafimerlasarettet i första rummet komma till användning. Härigenom skulle undervisningen säkerligen bli mer fruktbringande för de blifvande läkarne och dock ställa mindre anspråk på deras tid, på samma gång som utsikterna, att gymnastikens utveckling såsom vetenskap skulle befordras, vore betydligt större än med den af kommitterade föreslagna anordningen. [10.]

Fakulteten, som hyste ett lifligt intresse för att en ordnad undervisning i gymnastik och ortopedi snarast möjligt infördes i de medicinska studierna, ville på anförda grunder vid sin tillstyrkan, att åtgärder i denna riktning måtte vidtagas, fästa det villkoret, att läroämnet måtte omfatta ortopedisk kirurgi och medicinsk gymnastik, äfvensom att undervisningen, som så snart möjlighet därtill bjödes borde förläggas till serafimerlasarettet, antingen blefve fullt valfri för de studerande eller ock inginge i tjänstgöringen vid de medicinska och kirurgiska klinikerna.

Uti sitt den 27 november 1903 till kanslern afgifna utlåtande i ämnet yttrar medicinska fakulteten vid universitetet i Lund hufvudsakligen.

I likhet med hvad kommitterade i sitt betänkande framhållit funne fakulteten önskvärdt, att en särskild målsman för medicinsk gymnastik och ortopedi anställdes vid karolinska institutet. Med den förgångsställning, som vårt land intagit beträffande den medicinska gymnastiken, vore en lärareplats i detta ämne vid Stockholms medicinska högskola redan härmed motiverad, på det att utvecklingen inom denna praktiskt så viktiga disciplin måtte kunna fortgå fullt vetenskapligt och i möjligast nära anslutning till öfriga medicinska vetenskapsgrenar, men en sådan plats blefve ännu mera behöflig, då det jämväl gällde att bibehålla och ytterligare befrämja undervisningen i hithörande ämnen för de medicine studerande, som häraf ville komma i åtnjutande.

Fakulteten funne vidare skäl för sin tillstyrkan af kommitterades

- [10.] förslag i denna del däri, att den blifvande läraren vid karolinska institutet jämväl skulle fungera såsom öfverlärare vid gymnastiska centralinstitutet, då härigenom eleverna vid detta institut — såväl de, som ägnade sig åt pedagogisk gymnastik, som de, hvilka utbildade sig till sjukgymnaster — komme att i de af berörde lärare företrädde ämnena erhålla i hufvudsakliga delar samma undervisning som de blifvande läkarne, ett förhållande som uppenbarligen blefve af icke ringa betydelse.

Fakulteten, som bestämdt motsatte sig, att ifrågavarande undervisning blefve obligatorisk för de medicine studerande, ansåge det lämpligast, att undervisningen utvecklades och utvidgades på basis af nu bestående förhållanden, och att särskildt liksom hittills äfven medicine studerande före afläggande af medicine kandidatexamen kunde få tillfälle att tillägna sig förfarenhet i hithörande stycken.

Hvad anginge ordnandet med lärareplatserna m. m. ansåge fakulteten sig icke böra yttra sig; dock ville fakulteten särskildt starkt betona nödvändigheten däraf, att kirurgisk ortopedi medtoges bland läroämnena för det ifrågasatta lärareämbetet. Slutligen ville fakulteten fästa uppmärksamheten på önskvärdheten däraf, att den ifrågaställda undervisningen å gymnastiska centralinstitutet måtte så ordnas för de medicine studerande, att de blefve i tillfälle att följa med densamma, när de med hänsyn till sina öfriga studier och öfningar kunde finna det lägligt, äfven under kortare tidsperioder.

Med eget underdånigt utlåtande den 15 december 1903 har kanslern för rikets universitet till Eders Kungl. Maj:t öfverlämnat omförmälda kommittébetänkande jämte däröfver afgifna yttranden, och framhåller därvid till en början kanslern *dels* med anledning af hvad medicinska fakulteterna anført i fråga om den föreslagna nya professurens läroområde, att, enligt hvad kanslern inhämtat, ämnet ortopedisk kirurgi eller kirurgisk ortopedi måste anses ingå såsom en del af ämnet ortopedi, *dels* att, enligt kanslerns åsikt, den föreslagna undervisningen vid karolinska institutet i medicinsk gymnastik och ortopedi borde vara för de medicine studerande valfri och kunna af dem begagnas vare sig före eller efter afläggandet af medicine kandidatexamen, *dels ock* att, äfven om såsom ett önskningsmål för framtiden borde uppställas, att ifrågavarande undervisning blefve förlagd till serafimerlasarettet, en sådan åtgärd, hvilken skulle påkalla betydande kostnader för åstadkommande af ändamålsenliga lokaler m. m. vid nämnda lasarett, för närvarande icke kunde förordas; hvarvid kanslern tillika ville erinra, att en blifvande innehafvares af den ifrågasatta professuren ställning och förhållande till gymnastiska centralinstitutet skulle, därest sådant an-

såges erforderligt, lämpligen kunna bestämmas genom en i behörig ordning fastställd instruktion.

Under återopande af hvad kommitterade anfört hemställer kanslern, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med karolinska institutets lärarekollegii framställning i ämnet, det Eders Kungl. Maj:t tacktes, för såvidt föreliggande fråga berörde karolinska institutet, till Riksdagen aflåta proposition om medgifvande att, för anordnande på sätt kommitterade närmare föreslagit af undervisning för studerande vid karolinska institutet i medicinsk gymnastik och ortopedi, hvilken undervisning borde ställas under ledning af karolinska institutets lärarekollegium, det under riksstatens sjätte hufvudtitel anvisade ordinarie anslag till gymnastiskt-ortopediska institutet å 8,250 kronor måtte få öfverflyttas till åttonde hufvudtiteln, samt att däraf uppfördes 6,000 kronor på karolinska institutets stat för aflönande af en ordinarie professor i medicinsk gymnastik och ortopedi vid samma institut med 4,000 kronor såsom lön och 2,000 kronor såsom tjänstgöringspenningar jämte två ålderstillägg, hvartdera å 500 kronor, efter 5 och 10 års väl vitsordad tjänstgöring samt pensionsrätt i likhet med den, som åtnjötes af ordinarie professorer vid karolinska institutet.

Därjämte hemställde kanslern, att Wide måtte utan ansökan utnämnas till innehafvare af omförmälda professur.

På grund af nådig remiss har direktionen öfver gymnastiska centralinstitutet den 29 februari 1904 uti detta ärende afgifvit infordradt underdånigt utlåtande, däri direktionen anfört hufvudsakligen.

Direktionen hade anmodat centralinstitutets föreståndare, professorn L. M. Törngren, och föreståndaren för gymnastiskt-ortopediska institutet, medicine doktorn Wide att gemensamt utreda och meddela direktionen om och huru den ifrågasatta undervisningen för medicine studerande vid centralinstitutet skulle kunna ordnas utan inskränkning eller väsentlig rubbning i institutets öfriga verksamhet. Med anledning häraf hade Törngren och Wide till direktionen inkommit med det begärda yttrandet, som utvisade, att någon större svårighet icke syntes förefinnas att på tillfredsställande sätt ordna den ifrågasatta undervisningen.

Att tillfälle bereddes de medicine studerande till en mera ordnad undervisning i medicinsk gymnastik och att en särskild lärarebefattning för detta ändamål inrättades, funne direktionen i likhet med universitetskanslern och de medicinska fakulteterna synnerligen önskvärdt. Direktionen ansåge sig jämväl med stöd af Törngrens och Wides utredning böra tillstyrka denna undervisnings förläggande till gymnastiska centralinstitutet. Härvid måste direktionen likväl framhålla nödvändigheten af, att direktionen i

[10.] sista hand blefve den bestämmande i fråga om timplanen och dylikt, äfven i hvad detta komme att gälla de medicine studerande. Tydligtvis skulle af direktionen nödig hänsyn tagas till vederbörande medicinska myndigheters önskningsar, så att en god och framgångsrik samverkan kunde uppstå, men utan afgörande beslutanderätt i dylika frågor skulle direktionen tydligen icke kunna svara för ändamålsenlighet och ordning i alla delar af institutets verksamhet.

Att den nye öfverläraren såsom professor uppfördes på karolinska institutets stat, ehuru hans verksamhet förlades till gymnastiska centralinstitutet, ville direktionen icke motsätta sig, om hans förhållande till de båda institutionerna ordnades genom en lämplig instruktion, hvori han uttryckligen ålades att noggrannt ställa sig till efterrättelse de ordningsregler och öfriga bestämmelser, hvilka direktionen i öfverensstämmelse med grunderna för centralinstitutets verksamhet kunde finna nödigt lämna. Då han emellertid i sin egenskap af öfverlärare vid gymnastiska centralinstitutet äfven finge att göra med detta instituts studerande, ansåge direktionen både skäligt och nödvändigt, att direktionen tillerkändes rätt att vid framtida tillsättning af denna plats icke allenast yttra sig öfver de sökandes kompetens utan äfven att afgifva förord för den sökande, hvilken direktionen funne i främsta rummet böra komma i fråga till platsens erhållande. Emot förslaget, att Wide skulle utnämnas till första innehafvare af berörda professur, hade direktionen intet att erinra.

Beträffande användningen af den efter afdraget till professorslönen återstående delen af anslaget till gymnastiskt-ortopediska institutet, eller 2,250 kronor, hemställde direktionen, att densamma måtte öfverföras på gymnastiska centralinstitutets stat att användas: 250 kronor till ökning af anslaget för materiellen och 2,000 kronor till personligt lönetillägg åt biträdande läkaren vid gymnastiskt-ortopediska institutet Wallgren, så länge han innehade sin lärarebefattning i sjukgymnastik vid gymnastiska centralinstitutet, dock mot skyldighet att underkasta sig den förökade tjänstgöring, som kunde af honom fordras, och efter Wallgrens afgång på sätt Eders Kungl. Maj:t kunde komma att efter underdånig framställning af direktionen bestämma.

Vidare har direktionen för gymnastiskt-ortopediska institutet den 25 maj 1904 afgifvit infordradt utlåtande i ärendet och därvid anført.

Ehuru institutet, vid hvilket antalet kostnadsfritt behandlade patienter under de sista tio åren varit i genomsnitt 150 årligen, och hvars nuvarande föreståndare hade gifvit regelbundna undervisningskurser, enligt direktionens öfvertygelse på fullt tillfredsställande sätt fortfarande uppfyllde det ända-

mål, som afsåges med det institutet tilldelade statsanslag, hade direktionen dock under senare tid ingalunda varit främmande för den tanken, att institutets syften skulle kunna på ett ännu framgångsrikare och mer omfattande sätt vinnas genom andra former än de nuvarande. [10.]

Genom den af kommitterade föreslagna förändringen skulle enligt direktionens åsikt ändamålet att gifva de medicine studerande tillfälle till studier i ortopedisk och medicinsk gymnastik blifva väl tillgodosedt, då föreståndareplatsen vid gymnastiskt-ortopediska institutet blefve ersatt af en professur vid karolinska institutet, och undervisningen i nyssnämnda ämnen komme att ingå som en länk i den samfällda medicinska undervisningen.

Direktionen delade de af medicinska fakulteterna i Uppsala och Lund uttalade åsikter, att undervisningen i medicinsk gymnastik och ortopedi för medicine studerande icke borde vara obligatorisk, att samma undervisning, på sätt särskildt medicinska fakulteten i Lund föreslagit, borde få begagnas före eller efter afläggandet af medicine kandidatexamen och äfven kunna begagnas under kortare tider än de föreslagna två-månaders-perioderna, när de studerande med hänsyn till sina öfriga studier och öfningar kunde finna det lägligt, samt slutligen att undervisningen förlades till gymnastiska centralinstitutet. Men direktionen kunde däremot icke biträda det förslag, som framställt af båda fakulteterna, att den ifrågasatta professuren skulle omfatta, utom ortopedisk och medicinsk gymnastik, äfven ortopedisk kirurgi (eller kirurgisk ortopedi). Visserligen blefve det ofta nödvändigt vid undervisningen i ortopedisk och medicinsk gymnastik samt ortopedisk bandagebehandling att komma in på den ortopediska kirurgiens område, men den egentliga undervisningen i och tillämpningen af sistnämnda specialitet tillhörde dock den kirurgiska kliniken och dess sjukhusafdelningar. Gymnastiskt-ortopediska institutet hade till uppgift att meddela ortopedisk och medicinsk gymnastik samt ortopedisk bandagebehandling; någon operativt kirurgisk verksamhet hade ej vid institutet utöfvats och ej heller där kunnat ifrågakomma, då någon sjukhusinrättning ej varit förenad med institutet. Vid gymnastiska centralinstitutet, dit undervisningen enligt kommitterades förslag skulle förläggas, torde inrättandet af en kirurgisk-ortopedisk klinik ej kunna ifrågasättas. Fakulteternas förslag vore alldeles nytt och ginge enligt direktionens åsikt helt och hållet på sidan om ämnet, hvarför direktionen för sin del ville på det allra bestämdaste inlägga sin gensaga mot en sådan anordning.

Direktionen ville också fästa uppmärksamheten på, att karolinska institutets lärarekollegium önskat få undervisningen ordnad i medicinsk gymnastik och ej väckt fråga om ändring i undervisningen i ortopedisk kirurgi. Skulle framdeles en särskild ortopedisk-kirurgisk klinik komma att inrättas,

- [10.] borde väl en sådan helst förläggas till serafimerlasarettet, där för närvarande den ortopediska kirurgien, såsom sig borde, utgjorde en del af den allmänna kirurgien och inginge såsom en väsentlig del af undervisningen i detta ämne. Då dessutom under år 1904 en docentur i ortopedisk kirurgi inrättats vid karolinska institutet, torde undervisningen i detta ämne för närvarande vara tillräckligt tillgodosedd.

Genom öfverflyttande af gymnastiskt-ortopediska institutets anslag till karolinska institutet och gymnastiska centralinstitutet möjliggjordes, att vårt land, som hittills alltid gått i spetsen för gymnastikens utveckling, erhöile en professur i medicinsk gymnastik och ortopedi vid den medicinska högskola, där alla blifvande läkare under en stor del af sin studietid måste uppehålla sig. Då den nya professuren vid karolinska institutet därjämte blefve förenad med en ny öfverlärarebefattning vid gymnastiska centralinstitutet, skulle enligt direktionens åsikt den sålunda uppkomna föreningen och samarbetet mellan dessa båda institut i väsentlig grad bidra till den svenska gymnastikens vidare utveckling i allmänhet, på samma gång den här föreslagna anordningen i främsta rummet komme den medicinska undervisningen till godo.

På grund af det redan anförda ansåge direktionen så väsentliga förbättringar — såväl hvad anginge den gymnastiska undervisningen för medicine studerande som sjukbehandlingen — vara att vinna genom det af bemälda kommitterade upprättade förslaget, att direktionen icke tvekade att i underdånighet tillstyrka bifall till kanslerns för rikets universitet med åberopande af samma förslag gjorda hemställan; och vore direktionen, därest detta förslag i hufvudsak komme till utförande samt institutets nuvarande föreståndare och biträdande läkare bereddes de i förslaget omförmälda löneförmåner, villig att med det närmast därefter ingående kalenderåret afstå från det till gymnastiskt-ortopediska institutet nu utgående statsanslaget å 8,250 kronor.

I fråga om användningen af det belopp af 2,250 kronor, som efter afdrag af 6,000 kronor till den föreslagna professorslönen skulle återstå att disponera af nämnda statsanslag, hemställde direktionen, att detta belopp måtte öfverföras på gymnastiska centralinstitutets stat och användas med 250 kronor till anskaffande af undervisningsmaterieell för den medicinskt-gymnastiska och ortopediska polikliniken vid gymnastiska centralinstitutet och med 2,000 kronor till aflönande vid detta institut af en ny lärarebefattning med tjänstgöringsskyldighet såsom biträdande läkare å nyssnämnda klinik; och anhölle direktionen i sammanhang härmed, att Eders Kungl. Maj:t måtte meddela föreskrift därom, att nuvarande biträdande läkaren vid gymnastiskt-ortopediska institutet, medicine licentiaten

Wallgren utan ansökan blefve förordnad å den nya lärarebefattningen med honom tillika tillerkänd rätt att med denna befattning förena sin redan nu innehafvande befattning såsom lärare i sjukgymnastik vid gymnastiska centralinstitutet. [10.]

Mot förslaget att direktionen öfver gymnastiska centralinstitutet, som, på sätt kommittén föreslagit, ensam borde hafva bestämmanderätten öfver den biträdande lärarens tillsättning, jämväl tillerkändes det ytterligare inflytande på professors- och öfverlärarebefattningens tillsättande, som af denna direktion ifrågasatts, syntes intet vara att vidare erinra.

Likaså torde det vara på sin plats, att innehafvaren af sistnämnda befattning i sitt förhållande till de båda institut, vid hvilka han hade att verka, bundes genom lämplig instruktion, hvilken, såsom af direktionen öfver gymnastiska centralinstitutet fordrades, borde innefatta uttryckligt åläggande för honom att ställa sig till efterrättelse de ordningsregler och öfriga bestämmelser, hvilka nämnda direktion i öfverensstämmelse med grunderna för centralinstitutets verksamhet kunde finna nödigt meddela, samt jämväl fullgöra åligganden, motsvarande dem, som nu funnes föreskrifna i de för gymnastiskt-ortopediska institutet gällande särskilda nådiga bref. Då det här emellertid gällde två statsinstitutioner, hvilkas intressen och sträfvanden kunde i vissa delar blifva skiljaktiga och hvilka stode under olika styrelser, ansåge sig direktionen i afseende på denna instruktion böra framhålla vikten af, att densamma efter lärarekollegiets vid karolinska institutet och direktionens öfver gymnastiska centralinstitutet hörande utfärdades af Eders Kungl. Maj:t och att i sistnämnda instituts ordningsstadga intoges bestämmelser, som reglerade innehafvarens af den nya professuren och den nye lärarens vid gymnastiska centralinstitutet tjänstgöring å den ortopediska och medicinskt-gymnastiska polikliniken därstädes.

Då direktionen öfver gymnastiska centralinstitutet framhållit nödvändigheten af, att denna direktion i sista hand blefve den bestämmande i fråga om timplan och dylikt äfven i hvad den komme att gälla de medicine studerande, så torde nämnda direktion därmed endast hafva afsett inordnandet af undervisningstimmarna i gymnastiska centralinstitutets undervisningsschema, så att de ej rubbade undervisningen i öfrigt vid institutet. Karolinska institutets lärarekollegium borde däremot ensamt äga rätt att bestämma det antal timmar, som skulle användas till de medicine studerandes undervisning, liksom ock plan för och omfattningen af denna undervisning. Om de här omförmälda detaljerna reglerades genom en af Eders Kungl. Maj:t utfärdad instruktion, torde såväl gymnastiska centralinstitutets som karolinska institutets intressen blifva tillgodosedda.

[10.] I samband härmed ville direktionen äfven framhålla, att det belopp af 250 kronor, som af statsanslaget till institutet enligt kommitterades förslag reserverats för anskaffande af undervisningsmateriell å gymnastiska centralinstitutets poliklinik, borde disponeras, icke, såsom direktionen öfver gymnastiska centralinstitutet föreslagit, till ökning af anslaget till materien i allmänhet vid detta institut, utan för den ortopediskt- och medicinskt-gymnastiska polikliniken vid institutet och efter den nye professors uteslutande bestämmande.

Vid utlåtandet äro fogade skriftliga förklaringar af Wide och Wallgren, att de, som tagit del af samma utlåtande, äro villiga att mottaga, Wide kallelse till den ifrågasatta professuren och Wallgren utnämning till den nya lärarebefattningen, båda tjänsterna ordnade på sätt i utlåtandet närmare angifvits.

Slutligen har medicinalstyrelsen, efter nådig remiss, den 27 juli 1904 uti ärendet afgifvit underdånigt utlåtande, däri medicinalstyrelsen anført.

Hufvudfrågan eller den om beredandet af undervisning i gymnastik och ortopedi åt medicine studerande, främst genom en vid karolinska medikokirurgiska institutet anställd professor i detta ämne, finge medicinalstyrelsen i likhet med öfriga i saken hörda myndigheter tillstyrka, då det vore obestridligt, att den kännedom flertalet af våra läkare under studietiden kunde förskaffa sig om den äfven såsom botemedel mot många sjukdomar så viktiga gymnastiken för närvarande vore synnerligen knapphändig. Med afseende på den medicinska studiekursens längd finge styrelsen äfven biträda förslaget, att deltagandet i gymnastikundervisningen borde ske fullt frivilligt samt att tillträde till kurs i gymnastik måtte kunna lämnas så väl före som efter medicine kandidatexamens afläggande.

Icke heller hade styrelsen något att erinra mot det sätt, hvarpå medel till erhållande af lön till en professur i medicinsk gymnastik och ortopedi skulle anskaffas, eller mot gymnastiskt-ortopediska institutetsupplösande och anlitande af större delen af dess statsanslag. Gymnastiska centralinstitutet torde nämligen utan svårighet kunna genom ökad verksamhet fylla den lucka, som eljest tilläfventyrs skulle uppkomma genom förstnämnda instituts upplösning.

Det föreliggande förslaget innebure, att själfva den praktiska undervisningen i gymnastik skulle af förenämnde professor meddelas de medicine studerande vid gymnastiska centralinstitutet med anlitande af dess lokaler, materiell, patienter och rörelsegifvande gymnastelever, för hvilket ändamål professorn tillika skulle vara öfverlärare vid gymnastiska centralinstitutet och i viss mån äfven handleda andra elever än de medicine studerande.

Med anledning häraf hade från många håll betänkligheter uttalats. Styrelsen insåge också till fullo, att olägenheter kunde uppstå däraf, att den nye professorn måste tillhöra två läroanstalter med skilda styrelser och förvaltning, äfvensom af det intrång läkareundervisningen måste göra på gymnastiska centralinstitutets förutvarande verksamhet, dess lokaler och undervisningsmateriell. I vårt lilla land torde emellertid icke två högre fullgoda gymnastiska undervisningsanstalter kunna inrättas, utan gällde det att söka draga så stor nytta som möjligt af den redan bestående. Förnämligast ur denna synpunkt ansåge sig styrelsen böra tillstyrka förslaget äfven i hvad det afsåge förläggande af undervisningen för medicine studerande till gymnastiska centralinstitutet. På det att de befarade olägenheterna emellertid skulle i möjligaste måtto förekommas, torde en instruktion, som reglerade professors förhållande till de båda institut, till hvilka han skulle höra, af Eders Kungl. Maj:t böra utfärdas. [10.]

Kommitterades förslag om anställande af en ny medicinskt bildad lärare vid gymnastiska centralinstitutet torde hafva föranledts af gymnastiskt-ortopediska institutets fordran, att dess biträdande läkare, medicine licentiaten Wallgren skulle bibehållas vid det årliga arvode å 2,000 kronor, han hittills vid detta institut uppburit. Vid gymnastiska centralinstitutet funnes likväl redan nu en öfverlärare och två lärare i medicinsk gymnastik. En af de senare platserna innehades af Wallgren. Tillkomme nu den föreslagna professorn vid karolinska institutet, torde de medicine studerandes undervisning kunna tillgodoses äfven utan denne tredje biträdande lärare. Ett erkännande häraf syntes ligga i samstämmigheten därom, att Wallgren till en början skulle för att få uppbära två löner kunna åläggas ensam bestrida två lärarebefattningar. Styrelsen finge därför i denna sak sluta sig till direktionens öfver gymnastiska centralinstitutet mening och således föreslå, att af de 2,250 kronor, som återstode af anslaget till gymnastiskt-ortopediska institutet, sedan lönen för den föreslagna professuren afdragits, 2,000 kronor finge utgå såsom personligt lönetillägg åt Wallgren, så länge han innehade en lärarebefattning vid gymnastiska centralinstitutet, dock med skyldighet för honom att underkasta sig den utvidgade tjänstgöring, som kunde för honom bestämmas, och att berörda summa därefter måtte få användas till beredande af ökade lärarekrafter vid gymnastiska centralinstitutet, på sätt Eders Kungl. Maj:t efter underdånig framställning af direktionen täcktes bestämma. Ett behof som därvid särskildt borde tillgodoses vore lärarekrafter för de medicine studerandes undervisning i friskgymnastik.

[10.] Den medicinska gymnastikens och ortopediens betydelse för läkareutbildningen är af samtliga i ärendet hörda myndigheter så kraftigt framhållen, att jag icke torde behöfva ytterligare påpeka densamma. Äfvenledes har uttalats, att det för de medicinska studierna är af stor vikt, att undervisningen i medicinsk gymnastik och ortopedi icke, såsom nu är fallet, förläggas så att säga på sidan af studiekursen, utan ingår såsom en del däraf, ehuru ämnena icke därför behöfva blifva obligatoriska eller införas bland examensämnena. Lämpligaste sättet att uppnå ifrågavarande mål, beredande af ordnad undervisning i medicinsk gymnastik och ortopedi för de medicine studerande, torde vara att, såsom med nu förevarande framställning afses, vid karolinska institutet, där för närvarande alla de medicine studerande i vårt land erhålla viss del af sin utbildning, inrätta en professur i nämnda ämnen. Undervisningen skulle dock bedrivas icke vid karolinska institutet utan vid gymnastiska centralinstitutet, ty endast där kan samlas ett för undervisningen i sjukgymnastik och massage tillräckligt polikliniskt material. Den blifvande innehafvaren af professuren måste fördenskull tillika innehafva befattning såsom öfverlärare vid gymnastiska centralinstitutet, men jag anser, lika med flera af de i ärendet hörda myndigheterna, några svårigheter af denna dubbelställning icke behöfva uppkomma, om förhållandena ordnas genom en för ändamålet utfärdad instruktion, hvarigenom såväl karolinska institutets som gymnastiska centralinstitutets intressen tillgodoses. Emellertid bör enligt mitt förmenande direktionen öfver gymnastiska centralinstitutet vid framtida tillsättning af professuren få befogenhet att icke allenast yttra sig angående de sökandes kompetens utan äfven afgifva förord för den sökande, som direktionen finner i främsta rummet böra ifrågakomma till platsens erhållande.

Beträffande den ifrågasatta professurens läroområde hafva olika förslag framställts. De kommitterade, med hvilka karolinska institutets lärarekollegium, universitetskanslern och direktionen för gymnastiskt-ortopediska institutet instämt, hafva föreslagit, att professuren skall omfatta ämnena medicinsk gymnastik och ortopedi, medan däremot de medicinska fakulteterna vid universiteten i Uppsala och Lund framhållit, att ämnet ortopedisk kirurgi bör ingå bland professurens läroämnen. Enligt min tanke bör någon föreskrift icke meddelas därom, att professuren skall särskildt omfatta ämnet ortopedisk kirurgi, enär detta ämne utgör en underafdelning af ämnet ortopedi och egentligen tillhör den kirurgiska kliniken och dess sjukhusafdelningar, samt en sådan klinik icke kan inrättas vid gymnastiska centralinstitutet. Att åter, såsom Uppsala medicinska fakultet förordat, förlägga undervisningen till serafimerlasarettet,

låter sig icke göra, enär en sådan anordning skulle medföra betydande kostnader för åstadkommande af ändamålsenliga lokaler, något som redan finnes vid gymnastiska centralinstitutet. Undervisningen skulle, såsom förut nämnts, blifva valfri, kursen bör kunna genomgåås antingen före eller efter afläggande af medicine kandidatexamen, och för öfrigt bör undervisningen, om så låter sig göra, så ordnas, att de medicine studerande kunna begagna sig därpå, då det med hänseende till deras studier är lägligt. [10.]

I betraktande af ifrågavarande båda ämnens stora betydelse synes mig den blifvande lärostolens innehafvare böra vara ordinarie professor och sålunda åtnjuta aflöning med 6,000 kronor, hvaraf 4,000 kronor lön och 2,000 kronor tjänstgöringspenningar, jämte två ålderstillägg, hvardera å 500 kronor efter 5 och 10 års väl vitsordad tjänstgöring. Därjämte bör den blifvande professorn erhålla pensionsrätt i likhet med den, som åtnjutes af ordinarie professor vid karolinska institutet.

Då jag härefter öfvergår till frågan om de medel, som behövas för den ifrågasatta professurens upprättande, vill jag till en början nämna, att, såsom redan förut påpekats, för närvarande från sjätte hufvudtiteln till gymnastiskt-ortopediska institutet utgår ett ordinarie anslag af 8,250 kronor, mot det att institutet uppfyller vissa vid anslaget fastade villkor. Direktionen för ifrågavarande institut har emellertid förklarat sig vilja under vissa villkor afstå från detta anslag, och det är af de medel, hvilka på detta sätt blifva tillgängliga, som lönen för den blifvande professorn skulle kunna tagas. De af gymnastiskt-ortopediska institutet uppställda villkor, hvilka föranledts därpå, att detta institut, i händelse den ifrågasatta professuren upprättas, ämnar nedlägga sin verksamhet, behöfva, enligt min åsikt, icke utgöra något hinder för organisationens genomförande. Föreståndarens för institutet, medicine doktorn Wides kompetens till professuren är af alla de i ärendet hörda sakkunniga vitsordad, hvarför hinder icke böra möta för hans kallande till innehafvare af nämnda professur. Att biträdande läkaren vid gymnastiskt-ortopediska institutet, medicine licentiaten Wallgren, som tillika är lärare vid gymnastiska centralinstitutet, erhåller godtgörelse för de löneförmåner, han genom gymnastiskt-ortopediska institutets upphörande skulle mista, är billigt. Beträffande det sätt, hvarpå denna ersättning skulle beredas honom, ansluter jag mig till det af direktionen för gymnastiska centralinstitutet framlagda och af medicinalstyrelsen biträdda förslaget, att Wallgren erhåller ett personligt lönetillägg af 2,000 kronor, så länge han innehar en lärarebefattning vid gymnastiska centralinstitutet, dock med skyldighet

för honom att underkasta sig den utvidgade tjänstgöring, som kan för honom bestämmas, och att berörda summa därefter må få användas till ökade lärarekrafter vid gymnastiska centralinstitutet, på sätt Eders Kungl. Maj:t efter underdånig framställning af institutets direktion tackes bestämma.

Sedan aflöningen till den blifvande professorn samt lönetillägget till Wallgren frånräknats det till gymnastiskt-ortopediska institutet nu utgående anslag, återstår ett belopp af 250 kronor, och torde dessa medel lämpligen böra användas till anskaffande och underhåll af materiell för undervisning i medicinsk gymnastik och ortopedi vid gymnastiska centralinstitutet.

Efter samråd med statsrådet och chefen för civildepartementet och under hänvisning till de beslut Eders Kungl. Maj:t fattat vid föredragning af de till sjätte hufvudtiteln hörande anslagsfrågor hemställer jag i underdånighet, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till upprättande af en ordinarie professur i medicinsk gymnastik och ortopedi vid karolinska mediko-kirurgiska institutet på ordinarie stat bevilja ett anslag af 6,000 kronor, däraf 4,000 kronor såsom lön och 2,000 kronor såsom tjänstgöringspenningar, med rätt för blifvande innehafvare af denna professur till ålderstillägg och pension i enlighet med hvad därom för de ordinarie professorerna vid nämnda institut är stadgadt.

Till öfriga i ärendet ifrågakomna anslagsposter anhåller jag få återkomma vid föredragning af anslagspunkterna rörande gymnastiska centralinstitutet.

[11.] Före år 1898 voro de studerande, som ville ägna sig åt tandläkarekonsten, i fråga om den teoretiska äfvensom en del af den praktiska undervisningen hänvisade till att hos enskilda tandläkare förskaffa sig nödiga kunskaper och färdigheter. Den praktiska undervisningen i öfrigt samt examinationen hade staten omhändertagit. Genom Riksdagens beslut i anledning af Eders Kungl. Maj:ts år 1897 till densamma gjorda framställning angående inrättande af ett *tandläkareinstitut* blef tandläkareutbildningen i sin helhet en statens angelägenhet. Riksdagens beslut i ämnet innehölls i skrifvelse den 17 maj 1897 angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, i hvilken skrifvelse Riksdagen tillkännagaf, att Riksdagen — under villkor dels att af elev vid tandläkareinstitutet upptoges afgifter till belopp, som för fullständigt genomgående af institutet ej understege 605 kronor, däri inräknad afgift af 50 kronor för anmälan till tandläkareexamen, samt

Tandläkare-
institutet.

att dessa afgifter i främsta rummet användes till bestridande af kostnaderna för institutet, dels ock att till hyra af lokal för poliklinik och laboratorium, till lokalens uppvärmning och belysning m. m. samt till materiell icke användes högre belopp än 5,800 kronor om året — hade, med godkännande af aflöningsstat för tandläkareinstitutet, slutande å en summa af 14,500 kronor, för tillämpning af samma stat beviljat och under anslagen till karolinska mediko-kirurgiska institutet, med särskild rubrik: Tandläkareinstitutet, uppfört ett ordinarie förslagsanslag af högst 14,500 kronor. [11.]

Tandläkareinstitutet trädde sedermera i verksamhet år 1898, till en början i enlighet med interimistiska föreskrifter. I såväl dessa som i stadgan för institutet, hvilken först den 22 september 1899 kunde fastställas, togs hänsyn till nödvändigheten af vissa öfvergångsstadganden i fråga om dem, som redan hunnit börja sina studier enligt de äldre bestämmelserna. Dessa öfvergångsstadganden upphörde att gälla med utgången af år 1903, hvadan tandläkareutbildningen vid institutet först från och med år 1904 nått fram till en likformig anordning och tillämpning af undervisningskurser och praktiska öfningar, gällande för alla undervisningsanstaltens lärjungar.

Under den redan gångna tiden hafva erfarenheter giorts i fråga om den praktiska tandläkareundervisningens behof, hvilka föranledt lärarerådet vid tandläkareinstitutet att i en den 31 augusti 1904 till lärarekollegiet vid karolinska mediko-kirurgiska institutet aflåten skrifvelse göra en framställning, hvarför jag nu går att redogöra. I denna skrifvelse anføres följande.

Lärarerådet, som hade närmaste inseendet och vården om den praktiska undervisningens angelägenheter vid tandläkareinstitutet, ansåge sig på grund af den under de gångna åren vunna erfarenheten förpliktadt att för lärarekollegiet framhålla några omständigheter, som visat sig stå i vägen för ett lyckligt och fruktbringande genomförande af den praktiska undervisningen vid institutet och som borde undanröjas. I detta syfte ville lärarerådet framställa vissa förslag i hopp att lärarekollegiet måtte verka för att desamma förelades Riksdagen.

Begränsandet af den årliga kostnaden för tandläkareinstitutets drift till den af Riksdagen fastslagna summa af 5,800 kronor hade stödt sig på de beräkningar af sannolika kostnaderna för en tandläkareskola, som lärarekollegiets kommitterade, enligt begäran af medicinalstyrelsen, redan i början af år 1893 uppgjort. Bland de därvid beräknade posterna hade 2,300 kronor upptagits till betäckande af hyra för poliklinik och laboratorium.

[11.] Vid anskaffandet af lämpligt belägen och tillräcklig lokal för den beslutade läroanstalten hade emellertid stora svårigheter yppat sig. Hyrorna i hufvudstaden hade befunnit sig i uppgående; endast några få anbud hade, trots flitigt annonserande om institutets behof af lokal, inkommit till svar därå, och bland dessa anbud hade endast ett afsett en lokal, som med hänsyn till läge, utrymme och pris tillfredsställt rimliga fordringar. För en årlig hyra af 2,800 kronor hade på 5 år förhyrts de lokaler, som tandläkareinstitutets poliklinik och laboratorier fortfarande innehade i huset nr 46 vid Malmskillnadsgatan, tre trappor upp, och år 1902 hade kontraktet förnyats för ytterligare 5 år mot höjning af hyressumman till 3,000 kronor. Valet af denna lokal hade under de gångna åren i flera afseenden visat sig vara lyckligt: läget vore centralt, och lokalernas belägenhet tre trappor upp hade medfört god naturlig belysning. Olägenheterna i afseende å lokalen vore, att de flesta rummen vore för små; endast fyra erbjöde något större utrymme. Den förhyrda lägenheten omfattade två våningar: en större på 9 rum och kök samt en mindre på 6 rum och kök. Den mindre våningen hade oförminskad inredts för proteslaboratoriets räkning. Af den större hade tre rum anslagits för poliklinikens och tandfyllningslaboratoriets behof, ett hade användts som väntrum för allmänheten, ett annat som föreläsnings- och demonstrationsrum, ett mindre rum hade anvisats de studerande till samlingsrum, två hade blifvit använda för institutets bibliotek och öfriga samlingar samt till lärarnes och inspektors expeditiionsrum. Köket och ett rum hade öfverlämnats till bostad för vaktmästaren mot den ersättning, som beräknats utgå i hyresersättning för denne.

Utrymme och utrustning hade ej medgifvit möjlighet att anvisa polikliniken och tandfyllningslaboratoriet skilda lokaler. Under sådana förhållanden hade arbetet å dessa afdelningar endast kunnat bedrivas å skilda tider. Organisationen af undervisningen hade blifvit bunden häraf: arbetstiden å tandfyllningsafdelningen hade blifvit inskränkt till vissa timmar om dagen, och arbetet hade till stor del måst ske under begagnande af artificiell belysning.

Ett modernt proteslaboratorium fordrade stort utrymme. Sedan vid inredningen af den för laboratoriet upplåtna lokalen rum beredts för gips- och vulkaniseringsarbetena äfvensom för de å laboratoriet försiggående undersökningar af patienter och demonstrationsfall, hade utrymme återstått endast för ett tjugutal arbetsplatser. Äfven å proteslaboratoriet hade därför en viss inskränkning i arbetstiden måst ske. Något anordnande af särskilda arbetsrum för lärare och assistenter hade utrymmet icke medgifvit å någondera afdelningen.

Profarbetena för tandläkareexamen, hvilka påginge under september och januari månader, ställde stora fordringar på arbetsplatser. Särskildt gällde detta protesprofven, som toge en tid af fjorton dagar. Ehuru dessa prof delvis förlagts till ferierna, hade det dock visat sig omöjligt att under förhanden varande förhållanden anordna dessa utan att i någon mån inkräkta på den arbetstid, som enligt undervisningsplanen borde tillkomma laboratorieöfningarna under själfva lästerminerna. [11.]

Under dylika förhållanden hade utan tvifvel bristande utrymme å laboratorierna för läroanstalten försvårat dess uppgift »att så anordna den praktiska undervisningen, att den medhinnes under loppet af två läsår». Anordnandet af undervisningskurser och öfningskurser under såväl sommar- som julferierna hade blifvit nödvändigt. Tillika hade båda de senaste åren, under såväl höst- som vårterminen, anordnats propedeutiska fantomkurser i protes, afsedda att bereda elever tillhörande första årskursen tillfälle att under den tid, de teoretiska studierna för kandidatexamen lämnade dem öfrig, sätta sig in i en del mekaniska öfningsarbeten å laboratoriet, därunder upparbeta sitt handlag samt ådagalägga sina större eller mindre förutsättningar för tandläkarebanan.

Två andra omständigheter borde här framhållas. Såväl den konservativa som den ersättande tandläkarekonsten hade under det senaste årtiondet alltmera fulländats med tillägnande af nya metoder och användning af moderna hjälpmedel, hvilka ställde ökade kraf på inredningen af nutida laboratorier för tandfyllning och protes. Vidare hade antalet hjälpsökande vid de olika afdelningarna med hvarje år ökats. Vid polikliniken behandlades numera 12,000 besökande om året; med ungefär 300 mottagningsdagar om året gjorde detta i medeltal 40 besök dagligen. Antalet besökande likasom antalet utförda arbeten å de båda laboratorierna hade också med hvarje år ökats, och å båda vore tillströmningen af patienter större, än som bekvämt kunde mottagas för undergående af behandling. För att tillmötesgå de ökade krafven hade lärarerrådet sett sig nödsakadt att dels inreda de studerandes samlingsrum till lokal för mekaniska öfningsarbeten, dels ock ställa äfven föreläsningssalen till förfogande för fantomkurser i tandfyllning och för de särskilda anordningar, som visat sig nödvändiga för moderna fyllningsmedels tillblandning och smältning. Till samlingsrum för de studerande hade i sammanhang härmed anvisats det rum, som ursprungligen afsetts för läroverkets samlingar.

En allvarlig olägenhet vid undervisningen hade den å afdelningarna rådande trängseln samt spridningen af de olika undervisnings- och arbetsafdelningarna till flera smärre rum medfört. Lärarne finge nämligen allt

[11.] svårare att öfvervaka eleverna i deras arbete, missbruk och slarf kunde ej så lätt beifras och förekommas.

Lärarerrådet hade längesedan insett dessa antydda olägenheter och äfven sett sig om efter rymligare lokaler för läroverket, i hvilka undervisningen kunde mera koncentreras. De inledda underhandlingarna hade dock strandat på för högt uppdrifna fordringar för hyra och inredning. År 1905 komme emellertid ett tillfälle att yppa sig att för relativt måttliga kostnader ernå en enligt lärarerrådets mening tillfredsställande lösning af den för läroanstalten så viktiga frågan. Den 30 september 1905 skulle nämligen det hyreskontrakt utlöpa, som »kristliga föreningen af unga kvinnor» innehade å den af föreningen i huset nr 46 vid Malmskillnadsgatan två trappor upp förhyrda lägenheten. Tandläkareinstitutets hyresvärd hade förklarat sig villig att på 10 år, med inteckningsrätt för kontraktet, från den 1 oktober 1905 mot en årlig hyressumma af 5,000 kronor till tandläkareinstitutet förhyra, förutom den af institutet nu innehafda lägenheten tre trappor upp i huset, äfven 8 rum och kök af våningarna två trappor upp. Den förändrade inredningen af de nya lokalerna skulle därvid bekostas af institutet.

Detta nu omförmälda anbuds antagande förklarar sig lärarerrådet vilja tillstyrka och öfvergår härefter till framläggande af förslag till lokalernas användning samt rörande de kostnader, som lokalernas inredning och utrustning skulle medföra. Till upplysning rörande lokalernas ändring och användning bifogar lärarerrådet vid sin skrifvelse två planritningar, den ena afseende lokalen två trappor upp, där de utrymmen, som skulle upplåtas åt tandläkareinstitutet, utmärkas med numren 1—20, den andra angifvande ändringsförslagen i afseende å den nuvarande lokalen, hvars olika lägenheter utmärkas med numren 1—38.

Med ledning af hvad lärarerrådets skrifvelse innehåller och nyssnämnda två ritningar skall jag nu lämna en redogörelse för de framlagda ändringsförslagen.

I korthet uttryckt, skulle den nyförvärfvade lokalen två trappor upp användas för den polikliniska afdelningens behof samt inrymma institutets föreläsningssal och lokaler för demonstrationsfall och examina, lokalerna tre trappor upp åter användas för laboratoriernas behof.

Förändringarna i inredningen m. m. två trappor upp kunna angifvas sålunda.

Genom borttagandet af cloisonväggen mellan rummen nr 15 och 20 vinnes en tillräckligt stor och ljus föreläsningssal, försedd med egen in-

gång och icke genomgångsrum såsom den nu begagnade föreläsningssalen. [11.] Likaledes borttages cloisonen mellan rummen n:r 1 och 3, hvarigenom nödigt utrymme vinnes för afdelningens s. k. operationsrum. Rummen nr 6 och 9 blifva mottagnings- och behandlingsrum; i köket, rummet n:r 2, borttages inredningen, och polikliniken får ett länge saknad rum, där en patient efter mera kraftuttömmande operativa ingrepp eller efter bedöfning kan få tillfälle hvila ut. Rummet n:r 7 blir de besökandes väntrum och n:r 8 polikliniklärarens rum.

Öfriga elfva med nummer utmärkta lägenheter i den föreslagna lokalen två trappor upp utgöras af smärre kontor, klosetter m. m.

Beträffande lokalen tre trappor upp är följande att märka.

Med proteslaboratoriet skulle införlifvas rummen n:r 15 och 20, förvandlade till en stor sal genom borttagandet af cloisonväggen mellan dessamma. I detta rum, med utmärkta, naturliga belysningsförhållanden och försedt med egen ingång utan att stå i direkt förbindelse med de egentliga laboratorierummen, skulle protesafdelningens patienter mottagas, fallen demonstreras och nödiga förberedande operativa åtgärder företagas, hvarjämte äfven här profningar och inpassningar af utförda proteser skulle försiggå. Rummet n:r 9 blefve laboratorierum med utrymme för 15 nya arbetsplatser. Rummet n:r 8 blefve proteslärarens arbetsrum.

Genom sammanslagning af rummen n:r 21 och 25, förmedelst cloisonväggens borttagande mellan dessa rum, erhåller tandfyllningslaboratoriet en stor sammanhängande arbetssal. Ökad utrymme för erforderligt antal operationsstolar erhåller laboratoriet uti rummet n:r 26, som afdelas genom en trävägg närmare det djupa rummets bakgrund, hvarigenom direkt genomgång beredes från lägenhetens tambur till de studerandes kläd- och samlingsrum äfvensom till den af vaktmästaren bebodda lägenheten, rummen n:r 37 och 38. Rummet n:r 24 bibehålles för laboratoriet såsom erforderligt för diverse mekaniska arbeten, och rummet n:r 27 blifver tandfyllningslärarens expeditions- och arbetsrum.

I öfrigt upptager planritningen förstuga, tambur, klosetter, garderober m. m.

Genom de föreslagna förändringarna skulle för tandläkareinstitutets olika afdelningar vinnas först och främst ökad utrymme för det dagliga arbetet; vidare skulle de olika afdelningarna erhålla skilda lokaler, hvarigenom större utsträckning af arbetstiden ställes i utsikt och ett mera effektivt öfvervakande af de studerandes arbeten kan genomföras, hvartill kommer, att examensproffen mindre störande än hittills behöfva inverka på den ordinarie undervisningens gång, samt att institutets lärare få egna arbetsrum.

[11.] Beträffande utgifterna för omändring af lokalerna samt dessas nödiga inredning och utrustning angifver lärarerrådet i sin skrifvelse, att dessa utgifter enligt infordrade kostnadsberäkningar komma att utgöra:

1) för borttagande af väggar m. m. och uppsättning af ny vägg samt för uppbärning af bjälklaget, inläggning af järnbalkar ...	kronor 1,600: —
2) för ledningar för gasbelysning, vatten och aflopp jämte tvättbord, steriliseringsugnar m. m.	» 1,000: —
3) för uppsättning af 35 glödlampor inklusive armatur och ledning för en bågslampa	» 650: —
4) för målningsarbete: preparering och oljemålning af väggarna uti flertalet rum	» 550: —
5) för korkmattor	» 450: —
6) för arbetsbord för protesafdelningen, 12 instrumentbord samt inredda väggskåp	» 675: —
7) för arbetsstolar jämte andra möbler	» 300: —
8) för 20 st. operationsstolar af enklaste konstruktion, med tillbehör, à	120: — » 2,400: —
Kronor 7,625: —	

I lärarerrådets skrifvelse upptages vidare till behandling frågan om behovet för institutet att för uppehållande af sin verksamhet få använda större del af de influtna elevavgifterna än för närvarande är medgifvet. I afseende härå yttrar lärarerrådet:

»För driften af tandläkareinstitutets poliklinik och laboratorier ha hittills årligen en summa af högst 3,500 kronor anvisats att utgå från inkomna studie- och examensavgifter.

»Af hvad ofvan framhållits framgår, att med hvarje år allt större kraf ställts på läroverket såväl från undervisningens synpunkt som ock från den hjälpsökande allmänhetens sida. De anvisade medlen för upprätthållandet af tandläkareinstitutets verksamhet visade sig därför snart vara otillräckliga. Hårtill kom dyr tid. Ett anslag af 1,500 kronor årligen utverkades af Stockholms stad såsom bidrag för upprätthållandet af polikliniken och för gratis behandling afven vid laboratorierna af obemedlade. Af icke obemedlade patienter upptogos, efter utverkad tillåtelse, afgifter till täckande af kostnaderna för materiell till åt dem utförda tandfyllningar eller protesarbeten. För att undvika slöseri med materiell samt för att tvinga de studerande att iakttaga nödig omtänksamhet härutinnan, är den åtgärden vidtagen å proteslaboratoriet, att de studerande själfva få bära omkostnaderna för hvad som onödigt förbrukas.

»Dels genom dessa åtgärder dels genom frikostiga gåfvor från några [11.] för läroverket intresserade tandläkares sida har det lyckats lärarerådet att någorlunda begränsa den hotande balansen; men detta resultat har kunnat uppnås endast genom att enbart det mest nödvändiga kunnat anskaffas af nödiga instrument, arbetsmaskiner o. d. En lika nödvändig som dyrbar post uti ett tandläkareinstitutets utrustning utgöra operationsstolarne. De flesta af dem, som emellertid användas vid tandläkareinstitutets olika afdelningar, hafva tillkommit genom ofvan antydda gåfvor eller ock inköpts gamla; en del af dem måste också såsom obrukbara inom närmaste tiden utrangeras. Dels härigenom dels genom den ifrågasatta utvidgningen af läroverkets lokaler blir nödvändigt att förskaffa polikliniken och laboratorierna ett antal af 20 nya operationsstolar af enklaste konstruktion. Det är af denna grund, som lärarerådet uppfört uti ofvan angifna kostnadsförslag för tandläkareinstitutets utrustning den stora posten af 2,400 kronor för att möjliggöra inköp af nödigt antal operationsstolar.

»Med ledning af de båda sista årens räkenskapsredogörelser från tandläkareinstitutets poliklinik och laboratorier får lärarerådet afgifva följande beräkning af årliga utgifterna för tandläkareinstitutet, under förutsättning att ofvan föreslagna utvidgning af tandläkareinstitutets lokaler godkännes:

Till hyra af lokal för poliklinik och laboratorier behöfvas kronor	4,850: —	
För förbrukning af gas och elektrisk ström kr. 1,250: —		
» ved och kol	480: —	} för lokalens belysning, uppvärmning m. m.
» förbrukning af vatten	45: —	
» underhåll af lokalen och dess inredning	450: —	
» renhållningen	450: —	
» handdukar och lappar	550: —	
» diverse förbrukningsartiklar	250: —	
(ej materiell)		
» journaler och blankettryck, skriftmateriell, telefon, annonser etc.	375: —	
» instrument och verktyg	500: —	
» medicinalier o. d.	300: —	
» materiell, som ej blifvit betäckt genom influtna patientafgifter		» 1,500: —
Summa kronor		11,000: —

[11.] »För bestridande af dessa utgifter föreslår lärarerådet dels användandet af Stockholms stads anslag till polikliniken, 1,500 kronor, dels att af influtna studie- och examensavgifter en summa af högst 9,500 kronor får användas för tandläkareinstitutets behof.

»De belopp, hvarmed studieavgifterna vid poliklinik och laboratorier enligt nådiga brefvet den 30 oktober 1899 tills vidare skola utgå, äro för höstterminen 120 kronor, för vårterminen 150 kronor. Af dessa inkomna medel hafva årligen till statsverket öfverlämnats omkring 3,000 kronor såsom återstående behållning, sedan läroverket af samma medel för sina behof uttagit den anslagna summan af högst 5,800 kronor. För den händelse ofvan framställda förslag vinner bifall, torde någon förhöjning af dessa avgifters storlek blifva af nöden.»

Slutligen innehåller lärarerådets skrifvelse en framställning om ökning af personalen vid institutet. I afseende härå anför lärarerådet följande.

Uti tandläkareinstitutets stat vore upptagen aflöning för endast en vaktmästare. Den dagliga renhållningen af den mängd rum, som tandläkareinstitutet skulle omfatta, den behöfliga tillsynen af lokaler, som stode öppna för allmänhetens mottagning och behandling hela dagen, fordrade gifvetvis ökad vaktmästarebiträde. Härtill komme ett oafvisligt behof af ett laboratoriebiträde vid proteslaboratoriet. Detta biträde skulle äga särskild teknisk utbildning och användas för framställningen af en del preparationsarbeten, som vore nödvändiga för föreläsningarna och demonstrationerna. Bitrådets tekniska färdighet skulle äfven kunna i ett annat afseende komma undervisningen till godo, i det att de studerande vid sina öfningsarbeten hade tillfälle att uti rent tekniska sidor af sitt arbete inhämta upplysningar om vissa mekaniska arbetsdetaljer, som ett sådant inom laboratoriet städse närvarande tekniskt biträde väl behärskade.

Lärarerådet ville därför föreslå, att framställning måtte hos Eders Kungl. Maj:t göras om beredande af ett anslag af 1,500 kronor årligen till aflöning af ett laboratoriebiträde vid proteslaboratoriet, som skulle dels ombestyrja renhållning och andra vaktmästaregöromål dels biträda läraren vid preparationsarbeten för föreläsningar och demonstrationer.

Nu omförmälda önskemål för tandläkareinstitutet sammanfattas af lärarerådet sålunda:

1:o beviljandet af ett extra anslag af 7,625 kronor för nyinredning af rum för institutets poliklinik och laboratorier samt för operationsstolar;

2:o rättighet att af influtna avgifter årligen få använda högst 9,500 kronor för driften af institutets poliklinik och laboratorier; och

3:o) anställandet vid proteslaboratoriet af ett laboratoriebiträde med aflöning af 1,500 kronor, att uppföras å ordinarie stat. [11.]

Lärarerrådets skrifvelse öfverlämnades af lärarekollegiet vid karolinska mediko-kirurgiska institutet till kanslern för rikets universitet. I den skrifvelse, hvarmed detta ägde rum, förklarade sig lärarekollegiet hafva funnit de af lärarerrådet framställda förslagen vara synnerligen behjärtansvärda. Under åberopande af lärarerrådets utredning och med tillkännagifvande, att förslagen blifvit af förvaltningsnämnden tillstyrkta, hemställde därför lärarekollegiet, att kanslern måtte hos Eders Kungl. Maj:t förordna aflåtandet till Riksdagen af proposition, dels om Riksdagens medgifvande att af elevernas vid tandläkareinstitutet afgifter måtte få användas ett belopp af högst 9,500 kronor årligen till hyra af lokal för poliklinik och laboratorium, till lokalens uppvärmning och belysning m. m. samt till materiell, dels ock om beviljande å ordinarie stat af ett anslag å 1,500 kronor till ett tekniskt biträde vid proteslaboratoriet samt å extra stat för år 1906 af ett anslag å 7,625 kronor för ändrad inredning af den för tandläkareinstitutet afsedda lokal i huset n:o 46 vid Malmskillnadsgatan i Stockholm äfvensom för lokalens utrustning och förseende med erforderlig materiell, allt i hufvudsaklig öfverensstämmelse med det i lärarerrådets skrifvelse innefattade kostnadsförslag.

I underdånig skrifvelse den 30 september 1904 hemställer kanslern, att proposition till Riksdagen måtte aflåtas af det innehåll lärarekollegiet föreslagit. Kanslern yttrar därvid, att kanslern funne hvad lärarerrådet anført till stöd för de gjorda framställningarna till fullo styrka såväl behovet af de begärda två anslagen som ock lämpligheten och nödvändigheten af att, därest tandläkareinstitutets nödiga årsutgifter skulle kunna vederbörligen täckas, höja det belopp, hvilket enligt nådigt bref den 28 maj 1897 högst finge användas till hyra af lokal för poliklinik och laboratorium, till lokalens uppvärmning och belysning m. m. samt till materiell.

Därjämte upplyser kanslern, att elevavgifterna vid institutet, hvilka, enligt hvad af Riksdagen bestämts, ej få för hvarje elev understiga 605 kronor för fullständigt genomgående af institutet, för närvarande i verkligheten, jämlikt kanslerns skrifvelse till lärarekollegiet den 30 oktober 1899, i normala fall, med ettårig kurs för genomgående af tandläkarekandidatexamen och tvåårig kurs för tandläkareexamens afläggande, utgå med sammanlagdt 915 kronor för hvarje elev, däri inberäknadt de enligt § 60 af stadgan för tandläkareinstitutet med 125 kronor utgående examensavgifter. — Styrkt afskrift af kanslerns nyssberörda skrifvelse den 30 ok-

- [11.] tober 1899, utvisande de olika afgifternas storlek, är vidfogad kanslerns skrifvelse i nu förevarande ämne.

Sedan handlingarna i ärendet inkommit till Eders Kungl. Maj:t, erhöll öfverintendentsämbetet nådig befallning att afgifva underdånigt utlåtande.

Detta afgafs den 15 november 1904 och innehåller till en början ett meddelande, att öfverintendentsämbetet låtit en af sina extra ordinarie arkitekter besöka de ifrågavarande lokalerna i huset n:r 46 vid Malmskillnadsgatan samt att ämbetet från lärarerrådet infordrat till ärendet hörande detaljerade kostnadsförslag, hvilka bifogats ämbetets skrifvelse, nämligen dels ett å 1,600 kronor för ändringsarbeten i omförmälda lokaler, dels ett å 650 kronor för uppsättning af 35 glödlampor m. m. därstädes, dels ock ett å 515 kronor för målningsarbeten i lokalerna.

I öfrigt anföres i utlåtandet: Öfverintendentsämbetet, hvars bedömande af ärendet icke syntes vara i vidsträcktare mån påkalladt än i fråga om det för det nu afsedda utvidgandet af tandläkareinstitutets lokaler betingade hyresbelopp m. m. samt rörande den tillämnade förändrade inredningen af samma lokaler och den därför beräknade kostnad, funne sig i sådant afseende böra, med vitsordande att de nuvarande lokalerna vore för sina ändamål alltför trånga och äfven i andra afseenden mindre lämpliga, såsom sin åsikt uttala, att de öfverenskomna hyresvillkoren syntes ämbetet fullt antagliga och att lokalerna, utvidgade i hufvudsaklig enlighet med de föreliggande förslagen, måste anses blifva ur olika synpunkter tillfredsställande.

Beträffande därefter de tillämnade förändringarna i inredningen hölle öfverintendentsämbetet före, att de järnbalkar, som föreslagits skola inläggas såsom ersättning för två borttagna cloisonväggar, vore helt och hållet obehöfliga, enär takbjälkarna i detta fall skulle komma att gå parallellt med järnbalkarna och några väggar icke funnes öfver dem, som skulle aflägsnas. Vidare borde, för vinnande af friare utrymme, garderoben n:r 13 i våningen tre trappor upp borttagas samt klosettkontoret n:r 11 i våningen två trappor upp nedtagas och klosetten flyttas till lägenheten n:r 13 i samma våning äfvensom, till beredande af ersättning för de sålunda förlorade utrymmena, skåp anordnas jämväl på andra sidan af gången mellan rummen n:r 22 och 28 i våningen tre trappor upp, allt på sätt å vederbörande ritningar vidfästade tilläggsblad närmare utvisats. Därjämte vore det lämpligt, att den vägg, som skulle afskilja laboratoriet n:r 26 från nyssnämnda gång — hvilken vägg vore ämnad att göras af trä och lämna en öppning vid taket om 30 centimeters bredd — utfördes såsom vanlig cloisonvägg från golf till tak.

Vidkommande slutligen de föredödda kostnadsberäkningarna — an- [11.] gående hvilka borde bemärkas, att den enligt det af öfverintendentsämbetet infordrade specificerade förslaget å måleriarbeten upptagna summa af 515 kronor af vederbörande ansetts böra ökas till 550 kronor för vissa kompletteringar — hade ämbetet för sin del vid skedd granskning icke funnit något att mot desamma erinra. De af ämbetet föreslagna förändringarna i och tilläggen till det underställda inredningsförslaget kunde, därest förberörda järnbalkar, hvilkas inläggande skulle betinga en kostnad af cirka 240 kronor, jämlikt ämbetets tillstyrkan uteslötas, verkställas utan att den uppgifna totalkostnaden behöfde öferskridas.

Hufvuddelen af lärarerrådets ifrågavarande framställning afser att ådaga- lägga behovet af större utrymme för tandläkareinstitutet än hvad de medel, som nu stå tandläkareinstitutet till buds, tillåta detsamma att förskaffa sig. För min del har jag af hvad som därutinnan i ärendet förekommit blifvit öfvertygad om nödvändigheten att tillhandahålla institutet större och ändamålsenligare lokaler, för att detsamma skall, utan besvärande hinder i sitt arbete, kunna i allo fylla sin uppgift. Det är lätt att inse, att, om de olika institutionerna vid läroanstalten, såsom nu måste ske, trängas med hvarandra i fråga om rum och tid, härigenom svårigheter skola uppstå för dem alla. Vederbörande synas hafva under för handen varande förhållanden sökt på bästa sätt möta dessa svårigheter, men genom de vidtagna anordningarna hafva dessa svårigheter dock icke kunnat undanröjas. Särskildt bör framhållas, att förhållandena synas hota att öka den normala tiden för institutets genomgående. Bristen på utrymme måste därför så snart som möjligt afhjälpas.

Då institutets behov af rymligare och bättre lokaler, såsom upplyst blifvit, kan tillgodoses genom att i samma hus, där institutet redan är inrymdt, förhyra ytterligare lägenheter, lämpliga för ändamålet, bör tydligen detta sätt att afhjälpa behovet användas. Den begärda hyressumman, 5,000 kronor, anser jag, lika med öfverintendentsämbetet, vara skäligen. Då hyressumman i lärarerrådets utgiftsförslag upptagits endast till 4,850 kronor, beror detta, såsom i lärarerrådets skrifvelse antydes, därpå, att ett belopp af 150 kronor beräknats såsom bidrag till hyran genom afräkning af motsvarande belopp å den vaktmästaren tillkommande aflöning.

Det är uppenbart, att institutets lokaltillökning i och för sig måste medföra utgifter för det nyvunna området anordnande för sitt ändamål, likasom att i sammanhang med utvidgningen, såsom den planerats, påkallas ändringar i de gamla lokalerna. Lärarerrådets förslag i afseende därå synes

- [11.] mig, med iakttagande af de af öfverintendentsämbetet angifna ändringar, ändamålsenligt, och mot de föreslagna kostnadsberäkningarna härför har jag ej någon anmärkning. Lärarerrådet har begagnat tillfället att i sammanhang härmed ersätta vissa delar af institutets nuvarande utrustning genom nyanskaffning, och synes mig ej heller i afseende härå vara något att erinra.

Utöfver det extra anslag, som för omförmälda ändamål skulle erfordras, eller 7,625 kronor, medför lokalökningen och de ändrade anordningarna i institutets nuvarande lägenheter, att de årliga utgifterna för institutet ökas. Den ursprungligen beräknade hyressumman, 2,300 kronor, är redan höjd till 3,000 kronor, och institutet skulle nu komma att drabbas af en hyreskostnad af 4,850 kronor. Att med lokalernas förökande och förbättrade anordning måste följa ökade utgifter för uppvärmning och belysning m. m. är tydligt. För bestridande af utgifterna härför beräknades vid institutets upprättande ett belopp af 2,000 kronor. Enligt det nu framlagda förslaget torde framdeles härför böra beräknas ett belopp af 4,650 kronor. Slutligen var ursprungligen ett belopp af 1,500 kronor afsedt för bestridande af utgifter för materiell. För detta ändamål upptages äfven i den nya omkostnadsberäkningen ett belopp af 1,500 kronor, därvid är att märka, att en del af omkostnaderna för materiell betäckes genom upptagande af patientafgifter. Dessa äro, enligt hvad jag inhämtat, helt obetydliga och förslå i de flesta fall ej till att fullt godtgöra värdet af den förbrukade materielen.

Summan af de nu beräknade årliga utgifterna för omförmälda ändamål uppgår sålunda till 11,000 kronor. Af detta belopp komme 1,500 kronor att betäckas genom Stockholms stads anslag. Återstoden, 9,500 kronor, måste af institutet gäldas.

Såsom redan nämnts, har Riksdagen såsom villkor för beviljande af anslaget till tandläkareinstitutet uppställt dels att till hyra af lokal för poliklinik och laboratorium, till lokalens uppvärmning och belysning m. m. samt till materiell icke finge användas högre belopp än summan af nyssnämnda tre poster å 2,300, 2,000 och 1,500 kronor, eller 5,800 kronor, dels ock att de erlagda elevavgifterna i främsta rummet skulle användas till bestridande af kostnaderna för institutet. Det är således nödvändigt att begära Riksdagens medgifvande att för ifrågavarande ändamål få använda högre belopp än hittills af elevavgifterna. Då af dessa under de senaste åren till statskontoret inlevererats ett besparadt belopp af omkring 3,000 kronor för år och de sålunda för närvarande kunna beräknas utgöra omkring 8,800 kronor årligen, skulle de, bibehållna vid nuvarande belopp, ej stiga till den nödvändiga summan af 9,500 kronor. Elevavgif-

terna torde för den skull, på sätt lärarerrådet anmärkt, behöfva något höjas, för att tillskott af statsmedel ej må erfordras.

Vidare har begärts ett anslag å ordinarie stat af 1,500 kronor till aflöning åt ett laboratoriebiträde, hvilket tillika skulle hafva att utföra vissa vaktmästaregöromål. Behöfligheten af detta anslag är enligt min åsikt till fullo ådagalagd.

Återkommande till frågan om nyss omförmälda extra anslag vid anmälan af öfriga anslagsbehof å extra stat under rikstatens åttonde hufvudtitel får jag, på grund af hvad jag i ärendet anført, hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att dels, med ändring i detta afseende af förut uppställt villkor att till hyra af lokal för poliklinik och laboratorium vid tandläkareinstitutet, till lokalens uppvärmning och belysning m. m. samt till materiell icke må användas högre belopp än 5,800 kronor om året, medgifva, att för nämnda ändamål må af elevavgifterna användas ett belopp af högst 9,500 kronor, dels ock å tandläkareinstitutets aflöningsstat uppföra ett belopp af 1,500 kronor till arvode åt ett tekniskt biträde vid proteslaboratoriet samt fördensskull höja det under anslagen till karolinska mediko-kirurgiska institutet med rubrik: Tandläkareinstitutet uppförda ordinarie förslagsanslaget från dess nuvarande belopp af högst 14,500 kronor med 1,500 kronor, eller till högst 16,000 kronor.

Därest hvad jag i punkterna 10 och 11 föreslagit varder bifallet, kommer anslaget till karolinska mediko-kirurgiska institutet, nu utgörande 213,050 kronor, att ökas med 7,500 kronor, eller till 220,550 kronor, däraf förslagsanslag högst 16,000 kronor till tandläkareinstitutet.

Resestipendier åt universitetsprofessorer med flera.

Sedan kanslern för rikets universitet under åren 1902 och 1903, på [12.] framställning af det större akademiska konsistoriet i Lund, hemställt om anslag till *resestipendier åt professorer med flera* vid universitetet i Lund, har kanslern under år 1904, efter därom af vederbörande gjorda framställningar, anhållit, att anslag måtte beredas till resestipendier åt de vid rikets universitet samt karolinska mediko-kirurgiska institutet anställda ordinarie lärare med flera. Uppslaget till förevarande fråga har, såsom antyds, kommit från universitetet i Lund, hvarest det större konsistoriet

Resestipendier
åt ordinarie
lärare med
flera vid rikets
universitet
och karolin-
ska mediko-
kirurgiska
institutet.

[12.] år 1902 tillsatte en kommitté med uppdrag att afgifva förslag till beredande af resestipendier för universitetets ordinarie lärare. Det af kommittén afgifna yttrande och förslag i ämnet var, med uteslutande af ingressen, af följande lydelse:

»Med nutidens rastlösa arbete å de vetenskapliga forskningsområdena och den snabba utveckling, hvori vetenskaperna äro stadda, ställas stora anspråk på dessa vetenskapers målsmän vid våra universitet. Med skäl kan man fordra af dem, att de skola ej blott följa utvecklingen af hvars och ens speciella disciplin utan ock vara förtrogha med alla framsteg och förbättringar i undervisningsmetoderna samt anordningar vid de vetenskaperna tillhörande institutioner af olika slag. Att på samma gång man ägnar tid åt föreläsningar, öfningar och själfstudier, medelst de litterära hjälpmedlen på ett tillfredsställande sätt öfverblicka och följa vetenskapernas framsteg, lär väl enligt alla sakkunnigas mening icke vara möjligt. Genom besök vid de stora kulturländernas universitet och andra vetenskapliga inrättningar samt deltagande i de större kontinentala vetenskapliga årsmötena kan däremot på ganska kort tid ur första hand vinnas bekantskap med större delen af de mera betydande nya upptäckterna, åsikterna och teorierna, sådana de framställas af sina egna upphofsmän, och därigenom samt genom den åtföljande diskussionen vinnes en bättre kunskap om dem än genom månadslånga litteraturstudier. De nyare undervisningsformerna fordra lyckligtvis äfven af universitetsläraren, att han skall träda i annan beröring med sina lärjungar än endast genom föreläsningar, och huru dessa undervisningsformer annorstädes utbildas och omgestaltas samt fylla sin uppgift lär man endast ganska ofullständigt och opålitligt genom årsberättelser och dylikt tryck. Den stora vikten af personlig bekantskap och beröring med framstående, stundom ledande representanter för de forskningsgrenar, som en professor själf har att bearbeta och föredraga, torde ej behöfva någon vidare motivering. Erinras bör äfven, att med de relativt obetydliga anslag, som stå universitetens institutioner till förfogande, kunna och böra icke inköp af instrument och annan materiell göras på försök, utan man måste taga kännedom om andras erfarenhet af desamma, och med de ständiga förändringar, som häruti äga rum, blifva besök af rikt försedda institutioner en nödvändighet för den, som själf har att ombesörja en institutions utrustning. Och äfven åtskilligt annat skulle ur såväl allmänvetenskaplig som mera individuell synpunkt kunna anföras för att klarligen visa universitetsprofessorernas ofta återkommande och växande behof att göra bekantskap med vetenskapsmän, vetenskapliga institutioner, museer m. m. utom det egna landets gränser, men det redan anförda torde vara fullt tillräckligt.

»De uppoftningar, anskaffandet af stundom rätt dyrbara böcker samt [12.] öfrigt studiemateriell och hjälpmedel ovillkorligen-ålägga universitetsläraren, gå redan utöfver hvad denne, i synnerhet om han har familj att underhålla, kan vidkännas, och medel torde sällan blifva öfver till bekostande af utländska resor. Skola därför universitetsprofessorerna kunna som sig bör följa med sin vetenskap, måste de erhålla understöd till vetenskapliga utrikes resor.

»Till utrikes resor för vetenskapsidkare vid Lunds universitet äro sedan längre tid tillbaka anslagna två resestipendier, som sedan år 1876 utgå det ena med 2,000 kronor och det andra med 1,500 kronor. I motsats mot hvad förr ägde rum, då i regeln det ena och stundom båda stipendierna tilldelades ordinarie lärare, har alltsedan 1877 det större stipendiet utslutande tilldelats docenter och så äfven det mindre, med undantag af 3 gånger under dessa 26 år, då det gifvits till en extra ordinarie professor och tvenne laboratorer.

»Enligt de i kungl. brevet den 2 april 1886 gifna bestämmelser åligger det innehafvaren af det större stipendiet att vistas utrikes minst 30 veckor och innehafvaren af det mindre minst 21 veckor. De ändamål, för hvilka en ordinarie lärare behöfver vistas utrikes för vetenskapligt arbete, torde endast jämförelsevis sällan behöfva en så lång tid. Dessa resor kunna icke fullbordas under ferierna, och genom utsträckande till en afsevärd del af terminerna skulle lätt undervisningen vid det egna universitetet blifva lidande. Det vore ock vida nyttigare att blifva i stånd att med icke allt för lång mellantid företaga kortare resor. Äfven bör man icke förbise det mindre lämpliga i att fakulteternas medlemmar konkurrera med de lönlösa lärarne om dessa två stipendier, som svårigen räcka till att förhjälpa dem till behöfliga och önskliga tillfällen till studieresor.

»Vid Uppsala universitet finnas — förutom två riksstatens resestipendier likasom här — medel att bereda professorerna tillfälle till utländska resor dels i medicinska fakultetens Regnelliska fond, hvarur årligen utdelas resestipendier till två professorer, dels ock i en filosofiska fakulteten tillhörande fond, hvarur fakulteten årligen utdelar resestipendier å 500 kronor till det antal, som för hvarje år särskildt bestämmes. Från Uppsala har framställning gjorts om beredande af särskildt anslag till resestipendier åt professorer.

»Vid Köpenhamns universitet hafva universitetslärarne tillfälle att erhålla resestipendier ur ett till ministeriets förfogande ställt fast årligt anslag å 17,000 kronor. Enligt meddelande utgå däraf till professorerna i statsvetenskap tillsammans 1,000 kronor och till professorn i mineralogi 600 kronor samt därutöfver efter ansökning växlande belopp, i medeltal

[12.] omkring 3,000 kronor. Därtill kommer, att af Carlsbergfonden utdelas reseunderstöd, som äfven komma professorer till godo.

»Vid Kristiania universitet utgå årligen 2,000 kronor till resestipendier åt professorer, som äfven hafva möjlighet att erhålla andel i ett dylikt anslag å 6,000 kronor.

»I vårt land utgå afsevärda belopp såsom resestipendier åt elementarlärare i lefvande språk, civila och militära läkare och officerare, samt såsom handelsstipendier och för utbildning i konsulatgöromål m. m.

»Från medicinska fakulteten och matematisk-naturvetenskapliga sektionen gjordes år 1899 framställning om upptagande bland universitetets s. k. riksdagspetita af begäran om anslag till resestipendier för fakultetens och sektionens professorer, och hafva dessa framställningar sedan förnyats. Äfven från humanistiska sektionen har liknande framställning gjorts. Teologiska och juridiska fakulteterna hafva visserligen ej inkommit med sådan begäran, men torde behöfvet af resestipendier äfven för dessa fakulteters professorer vara otvifvelaktigt. Framställningarna erbjödo vissa olikheter med afseende på belopp och de grunder, enligt hvilka stipendierna skulle utdelas. Men helt naturligt är, att om någon utsikt skall finnas att erhålla ordinarie statsanslag till resestipendier för universitetens professorer, bör *en* framställning därom göras och icke flera, skiftande för olika fakulteter och sektioner.

»De reseanslag, som äro erforderliga, afse dels kortare resor på några veckor, dels längre under några månader. Af dessa torde de förra vara de ojämförligt oftast behöfliga. Genom att inskränka framställningen till dem torde kunna vinnas, att tillfället till utrikes vetenskapliga resor något oftare bereddes en ordinarie professor, hvilket otvifvelaktigt vore af vida större nytta än den möjliga utsikten att mera sällan, kanske en enda gång under sin tjänstetid, få företaga en längre sådan resa. Och att dela det anslag, som möjligen står att vinna, på stipendier af båda slagen är uppenbarligen högst ofördelaktigt.

»Universitetets professorer, ordinarie och extra ordinarie, jämte astronomie observatorn och de två laboratorerna uppgå, då alla nu befintliga tjänster äro tillsatta, till ett antal af 51. För att bereda hvarje lärare tillfälle till utrikes resa ungefärligen hvar fjärde år behöfvas omkring 12 resestipendier årligen. Lämpliga beloppet för stipendierna torde vara 500 kronor, en summa som synes någorlunda tillräcklig för en kortare resa.

»Beträffande grunderna för stipendiernas utdelning är satt i fråga, dels att de, fördelade på fakulteter och sektioner, i tur och ordning tillfalla dessas medlemmar, dels att de efter ansökan bortgifvas, vare sig särskildt för hvarje fakultet och sektion eller för de samtliga ordinarie lärarne, dels

ock att stipendier af båda slagen finnas. Det synes visserligen oss lämpligast, [12.] att alla stipendierna, fördelade på fakulteter och sektioner, i ordning efter fullmaktsdatum tillfölla deras ledamöter, men någon bestämd framställning därom torde ännu icke behöfva göras. Detaljerade stadganden blifva nödiga, huru det skall förfaras, då någon, som är i ordningen att erhålla resestipendium, är hindrad att begagna sig därpå, och såväl dessa som andra bestämmelsers innehåll är i väsentlig mån beroende af, huruvida det begärda beloppet erhålles helt och hållet eller delvis. Riktigast torde därför vara att för det närvarande inskränka sig till en begäran om anslaget och uppskjuta frågan om närmare bestämmelser.

»Vi få därför hemställa, att konsistoriet ville göra framställning om beredandet af ett årligt anslag af 6,000 kronor till 12 resestipendier å 500 kronor att utgå till universitetets ordinarie och extra ordinarie professorer samt observator och laboratorer på det sätt och under de villkor, Kungl. Maj:t äger att i näder fastställa. Magnus Blix, F. A. Johansson, John Ask, Carl M. Fürst, A. M. Alexanderson, C. V. L. Charlier».

Den af kommittén gjorda hemställan upptogs af det större konsistoriet, som i skrifvelse till kanslern den 11 september 1903 anhöll om beredande af anslag till belopp och för ändamål, som af kommittén angifvits.

I anledning af denna framställning anmodade kanslern det större akademiska konsistoriet i Uppsala att afgifva det yttrande, som ansåges af omständigheterna påkalladt. Konsistoriet å sin sida infordrade yttranden i ämnet från de särskilda fakulteterna, hvilka yttranden, afgifna i till konsistoriet öfverlämnade protokollsutdrag och skrifvelser, äro omförmälda i konsistoriets den 19 maj 1904 till kanslern aflåtna skrifvelse i ämnet jämte vidfogadt utdrag af konsistoriets protokoll. Af dessa handlingar inhämtas:

att teologiska fakulteten tillstyrkt utverkande af ett anslag å 8,000 kronor till resestipendier åt lärare vid Uppsala universitet, med hemställan tillika, att detsamma måtte emellan de särskilda fakulteterna och sektionerna fördelas efter de inom vederbörande fakulteter och sektioner anställda lärares antal;

att juridiska fakulteten, med framhållande, hurusom det vore af vikt, att anslaget fördelades efter de särskilda fakulteterna och sektionerna, i fråga om storleken af det anslag, som för juridiska fakulteten vid universitetet i Uppsala vore erforderligt, förslagsvis ifrågasatt ett belopp af 2,000 kronor, att användas efter de närmare bestämmelser, som framdeles kunde varda utfärdade i ämnet; innehållande fakultetens yttrande i öfrigt: att det vore så mycket mera af behovet påkalladt, att tillfälle till utrikes resor bereddades fakultetens medlemmar, som rättsvetenskapens studium med nödvändighet förutsatte personlig iakttagelse af förhållan-

- [12.] dena i utlandets rättsskipning, af utländska metoder för juridisk undervisning m. m.; att det äfven oberoende af ifrågavarande framställning vore nödigt, att åtgärder i berörda syfte blefve vidtagna särskildt till förmån för ledamöter af juridisk fakultet; att fakulteten i detta hänseende ville erinra, att statsmedel för liknande ändamål redan anvisats åt »ordinarie domare eller dem, som vid domstolarne bereda sig för domarekallet»; samt att det vore uppenbart, att ledamöterna af de juridiska fakulteterna borde blifva delaktiga af samma förmån;

att medicinska fakulteten hemställt, att ett årligt anslag af 8,000 kronor måtte begäras till resestipendier för ordinarie lärare vid universitetet i Uppsala, afsedt att fördelas mellan de särskilda fakulteterna och sektionerna i förhållande till de ordinarie lärarnes antal, med iakttagande att beträffande stipendiebeloppens storlek ingenting borde på förhand afgöras, utan närmare bestämmelser framdeles utfärdas; varande af fakulteten i öfrigt anfördt bland annat: att fakulteten visserligen för egen del disponerade en af framlidne doktorn A. F. Regnell donerad fond, hvarur årligen två resestipendier för fakultetens medlemmar utginge, men att dels dessa stipendier vore helt små och endast afsedda för kortare ferieresor, dels vore för få i förhållande till de ordinarie lärarnes antal inom fakulteten, hvilket för närvarande uppginge till 16; att de medicinska vetenskapernas forskningsmetoder och materiell vore af den art, att det i flertalet fall vore oundgängligt för den, som ville följa med deras snabba utveckling, att på de lämpligaste platserna göra personliga iakttagelser och studier, hvilket gällde de medicinska vetenskapernas såväl teoretiska som praktiska grenar och såväl undervisningen som den vetenskapliga forskningen; att behovet af utrikes resor ej vore större inom någon annan fakultet än inom den medicinska, hvilket bestyrktes däraf, att af de 149 utrikes resor, som enligt rektorsämbetets årsredogörelser under de tio senaste åren i vetenskapligt syfte företagits af ordinarie lärare vid Uppsala universitet, mera än en tredjedel, eller 53, fölle på medicinska fakultetens lärare; att af dessa 53 resor öfver hälften, eller 27, vore utförda på lärarnes egen bekostnad; samt att häraf framginge, att de nämnda Regnellska stipendierna vore alldeles otillräckliga för fakultetens behof;

att, hvad filosofiska fakulteten angår, densamma i afgifvet yttrande anfört bland annat: att behovet af stipendier vore större vid universitetet i Uppsala än vid universitetet i Lund, enär på grund af det större afståndet svårigheten att finna medel och tillfälle för en resa till kontinenten vore större i Uppsala än i Lund; att det ock på grund af det större afståndet vore billigt, att resestipendiernas belopp sattes högre för universitetet i Uppsala än för universitetet i Lund; att emellertid särskildt för filosofiska

fakulteten i Uppsala behovet af resestipendier icke för närvarande vore synnerligen trängande, enär fakulteten sedan år 1822 ägde en enskild kassa till ursprungligt belopp af 1,373 riksdaler banko, motsvarande i nu gällande mynt ungefär 2,060 kronor, hvilken kassa under årens lopp förkofrats dels genom räntor, dels ock förnämligast därigenom att under de senaste decennierna examinerarna inom filosofiska fakulteten i Uppsala, i olikhet med förhållandet inom öfriga fakulteter vid de båda universiteten, icke till fulla beloppet uttagit dem tillkommande andelar af examenspenningarna, utan till kassans förmån afstått en del däraf; att i följd häraf kassan, som intill år 1870, d. v. s. på i rundt tal 50 år, icke stigit med högre belopp än omkring 3,750 kronor, eller noga räknadt till 5,817 kronor 89 öre — ett kapital som sagda år lämnat en räntebehållning af blott 259 kronor 91 öre — sedan dess stigit till så stort belopp, att räntorna sedan år 1886 kunnat användas till ett stigande antal resestipendier åt fakultetsmedlemmar; att dessa stipendier på sista tiden årligen varit fyra till antalet med ett belopp af 500 kronor hvarterå, hvilket belopp dock från och med år 1904 komme att höjas till 600 kronor; att då universitetets stat för närvarande upptog 32 professorer inom filosofiska fakulteten, en medlem af fakulteten icke kunde beräkna att, med användande af nu omförmälda stipendier, få göra en resa hvart fjärde år, såsom från universitetet i Lund ifrågasatts, utan blott hvart åttonde år, och att för till fakulteten hörande en laborator och en observator icke funnes någon tillgång till stipendium från berörda kassa; samt att det väl icke kunde ifrågasättas, att fakulteten, därför att densamma genom enskild uppoffring af medlemmarne tillsvidare själf sörjt för behovets tillfredsställande till en viss grad, skulle vid beredande af statsanslag till resestipendier för universitetens ordinarie lärare lämnas ur räkningen, så mycket mindre som fakulteten mycket väl kunde, till fakultetsmedlemmarnes vetenskapliga förkofran och verksamhet samt till fromma för undervisningen, på annat sätt än hittills använda sina ifrågavarande medel. [12.]

Två af filosofiska fakultetens medlemmar, professorn A. G. Noreen och extra ordinarie professorn J. A. Lundell afgåvo särskildt yttrande och förklarade, att enligt deras åsikt fakulteten i detta sammanhang bort upptaga ett af humanistiska sektionen år 1899 väckt samt af matematisk-naturvetenskapliga sektionen och de tre öfriga fakulteterna vid universitetet i Uppsala tillstyrkt förslag om utverkande af ett större anslag för resestipendier. Enligt Noreens och Lundells mening borde fakulteten, på samma gång den tillstyrkte anslag till stipendier vid Lunds universitet, dels afstyrka, att beloppet af de särskilda stipendierna på förhand bestämdes, dels ock för Uppsala universitets räkning begära ett belopp af 8,000 kronor samt

- [12.] motivera beloppets storlek, i förhållande till hvad för Lund begärts, med det större lärareantalet vid universitetet i Uppsala och de större resekostnaderna från Uppsala till utlandet och åter.

Efter tagen del af hvad sålunda inom de särskilda fakulteterna anförts, afgaf det större akademiska konsistoriet i förstnämnda skrifvelse den 19 maj 1904 yttrande i ärendet till kanslern, därvid konsistoriet förordade teologiska och medicinska fakulteternas i ärendet afgifna förslag. Konsistoriet hemställde alltså om utverkande af anslag å ordinarie stat af 8,000 kronor till resestipendier för ordinarie lärare vid universitetet i Uppsala, hvilket anslag borde fördelas mellan de särskilda fakulteterna och sektionerna i förhållande till de ordinarie lärarnes antal och i öfrigt användas enligt de närmare bestämmelser, som framdeles komme att utfärdas.

Kanslern anmodade härefter jämväl lärarekollegiet vid karolinska mediko-kirurgiska institutet att inkomma med det yttrande i frågan, som ansåges af omständigheterna påkalladt. Detta yttrande afgafs i skrifvelse den 1 september 1904 och innehöll bland annat: Lärarekollegiet, som funnit sig böra tillstyrka de af universitetens konsistorier i ämnet gjorda framställningarna, ville därvid framhålla, att de skäl, som föranledt dessa framställningar, måste anses äga giltighet äfven beträffande karolinska mediko-kirurgiska institutet, hvars lärare i lika hög grad som lärarne vid universiteten behöfde företaga utrikes resor för att följa vetenskapens samt de vetenskapliga institutionernas och undervisningsväsendets utveckling. Med afseende å antalet af de lärare vid institutet — professorer, extra ordinarie professorer samt laboratorer och med dem likställda lärare — som skulle vara berättigade att komma i åtnjutande af stipendierna, syntes ett belopp af 3,000 kronor årligen vara för institutet behöfligt. De närmare bestämmelserna om beloppets användning borde meddelas af Eders Kungl. Maj:t. Lärarekollegiet ansåge sig därför böra hemställa, att kanslern måtte hos Eders Kungl. Maj:t göra underdånig framställning om beredande af ett ordinarie anslag å 3,000 kronor till reseunderstöd åt professorer, extra ordinarie professorer samt laboratorer och med dem likställda lärare vid institutet.

Slutligen har det större akademiska konsistoriet i Lund i skrifvelse den 10 september 1904 — under erinran om konsistoriets förut i ämnet gjorda framställningar samt med åberopande af dels den utredning, som innehålles i redan omförmälda kommittéutlåtande, dels ock hvad bibliotekarien vid universitetsbiblioteket i Lund C. J. F. af Petersens anført i en vid konsistoriets skrifvelse fogad skrift — anhållit om utverkande af

ett årligt anslag å 6,000 kronor till tolf resestipendier å 500 kronor hvartdera, att utgå till ordinarie och extra ordinarie professorer, observator, laboratorer, bibliotekarie och vice bibliotekarie vid universitetet i Lund, på det sätt och under de villkor, Eders Kungl. Maj:t komme att fastställa. [12.]

I nyssberörda vid konsistoriets skrifvelse fogade skrift har bibliotekarien af Petersens framhållit, att hvad som af förutnämnda kommitterade anförts om behovet af resestipendier för professorer i deras egenskap af institutionsföreståndare helt visst i minst lika hög grad gällde med afseende på universitetsbibliotekarien, åt hvilken förvaltningen af universitetets på grund af densamnas centrala betydelse viktigaste institution vore anförtrodd. För en bibliotekschef, särskildt i ett litet land med få större boksamlingar, vore det af ej ringa vikt att äga kännedom om främmande länders biblioteksförhållanden, och för vinnande af en dylik kännedom vore tydligen utländska resor så godt som oundgängliga. Äfven för utvidgande af universitetets litterära bytesförbindelser kunde under dylika resor mycket uträttas; förmånliga bokinköp kunde under dem verkställas, och de personliga bekantskaper, som bibliotekarien finge tillfälle att knyta i utlandet, kunde äfven i andra afseenden vara af verklig betydelse för det af honom förvaltade biblioteket och för de forskare, som anlitade detsamma. Hvad sålunda yttrats hade i det hela taget sin tillämpning på bibliotekariens själfskrifne ställföreträdare, vice bibliotekarien, hvilken enligt biblioteksreglementet »jämte bibliotekarien och i samråd med honom» deltog i bibliotekets vård. Att äfven vice bibliotekarien sattes i tillfälle att någon gång företaga utländska resor, måste anses önskvärdt; och därest, såsom med allt skäl blifvit förordadt, rätt att erhålla understöd till dylika resor tillerkändes observatorn och laboratorerna, hvilka likasom vice bibliotekarien visserligen icke vore föreståndare för institutioner, men dock vid dylika utöfvade maktpåliggande verksamhet, syntes det vara riktigt, att sådan rätt jämväl tillerkändes vice bibliotekarien. På grund af hvad sålunda anförts ville bibliotekarien hemställa, att i sammanhang med beredande af anslag till resestipendier åt universitetets ordinarie lärare rätt att erhålla understöd af ifrågavarande slag äfven måtte förlänas universitetets bibliotekarie och vice bibliotekarie.

I skrifvelse den 30 september 1904 har kanslern för rikets universitet angående detta ärende yttrat, bland annat:

»Vid öfverlämnande af detta ärende till Eders Kungl. Maj:ts nådiga pröfning får kanslersämbetet i underdänighet anföra, att kanslersämbetet anser det vara af mycket stor betydelse, att de akademiska lärarne i något större omfattning än hittills beredes möjlighet till personlig beröring med

- [12.] utländska vetenskapsmän inom facket, och att de erhålla tillfälle att i utlandet personligen taga kännedom om vetenskapliga resultat och vetenskapliga samlingar samt, icke minst, om vetenskapliga institutioners utrustning och beskaffenhet i öfrigt. Dylika utländska studieresor, genom hvilka på ett direkt och praktiskt sätt ofta kunna vinnas resultat, som icke i samma mån ernås genom studium af tidskrifter eller annan litteratur, utgöra ock numera en af de vanligaste former, under hvilka samverkan mellan vetenskapsidkare i olika kulturländer äger rum.

»För ifrågavarande ändamål finnas visserligen allaredan hos oss inrättade de s. k. riksstatens resestipendier å tillhopa 3,500 kronor för hvardera universitetet; men dessa hafva på grund af särskilda omständigheter, framför allt till följd af den stadgade tämligen långa tiden för stipendiaternas obligatoriska vistelse å utrikes ort — nämligen 30 veckor för stipendiet å 2,000 kronor och 21 veckor för stipendiet å 1,500 kronor — nära nog uteslutande kommit yngre lärare till godo för deras vetenskapliga utbildning. För de ordinarie universitetslärarne åter, hvilka i regel hvarken varit i behof af så långvariga studieresor eller kunnat, med hänsyn till vederbörande högskolas ordinarie verksamhet, under så lång tid som den föreskrifna vara frånvarande från högskolan, har saken ställt sig annorlunda. Därest ej Eders Kungl. Maj:t, såsom vid olika tillfällen skett på därom gjorda särskilda underdåniga ansökningar, af tillgängliga medel beviljat anslag till reseunderstöd åt dem, hafva de vid förefallande behof måst själfva bekosta sådana resor, hvilket också, enligt hvad handlingarna i ärendet utvisa, i ett afsevärdt antal fall varit händelsen. Men då det synes föga lämpligt, att hänsyn till kostnadsfrågan sålunda måhända i många fall skall förhindra de akademiska lärarne från att, till fromma så väl för undervisningen som för det vetenskapliga arbetet i öfrigt, företaga resor i vetenskapligt syfte, och då det i allt fall synes vara särdeles eftersträfvansvärdt att ernå ett mera ordnad och planmässigt förfarande vid reseanslagens utdelning än hvad hittills kunnat blifva fallet, tvekar kanslersämbetet icke att varmt förorda det nu från samtliga af staten understödda högskolor framställda förslaget om utverkande af ordinarie statsanslag för ändamålet. Detta förslag synes desto hellre böra vinna afseende, som staten redan sedan lång tid tillbaka och på senare tid i ganska stor utsträckning lämnat särskilda anslag till resestipendier åt flera andra kategorier af lärare och statstjänstemän af olika slag.

»Ehuru de begärda anslagen, såsom af de i ärendet hörda myndigheternas utlåtanden framgår, och väl äfven i regel skall blifva fallet, äro beräknade att tagas i anspråk för resor utom Sverige, anser sig kanslersämbetet likväl böra hemställa, att de jämväl må undantagsvis kunna an-

vändas för resor inom landet. Otvifvelaktigt är nämligen, att för åtskilliga lärare, t. ex. i geologi, geografi, botanik, zoologi m. fl. ämnen, resor inom Sverige under vissa förhållanden skulle vara af stor nytta och behöflighet för lösandet af vetenskapliga spörsmål. [12.]

»Mot det väckta förslaget att låta universitetens bibliotekarier och vice bibliotekarier blifva likställda med universitetslärarne i afseende å rätt till reseunderstöd från de ifrågasatta anslagen har kanslersämbetet så mycket mindre något att invända, som en sådan anordning otvifvelaktigt komme att lända universitetsbiblioteken såsom statsinstitutioner till ej ringa båtnad.

»I fråga om de belopp, som för ifrågavarande ändamål borde tilldelas hvarterdera universitetet och karolinska institutet, har kanslersämbetet intet att erinra mot hvad i sådant hänseende föreslagits, nämligen att för Uppsala universitet skulle anvisas 8,000 kronor, för Lunds universitet 6,000 kronor och för karolinska institutet 3,000 kronor. Den här ofvan omnämnda kommittén vid Lunds universitet har vid sin i ärendet gjorda utredning ansett, att tillfälle till utrikes resa borde beredas hvarje ordinarie lärare ungefärligen hvart fjärde år. Beloppet af hvarje resestipendium skulle, med iakttagande häraf och med beräkning efter nuvarande antal professurer och andra hithörande tjänster, belöpa sig för Uppsala universitet till något öfver 450 kronor, för Lunds universitet till något öfver 440 kronor och för karolinska institutet till nära 430 kronor, belopp, som, äfven för en kortare resa, icke kunna anses öfverdrifna. Utsträcket den ifrågasatta perioden till hvar femte år, blifva beloppen naturligtvis något rikligare, nämligen respektive omkring 570, 555 och 535 kronor.

»Hvad därefter angår sättet för fördelning vid hvarje högskola af de särskilda anslagen, så ansluter sig kanslersämbetet i hufvudsak till hvad det större akademiska konsistoriet i Uppsala härutinnan föreslagit, och anser sålunda, att anslagen till universiteten borde hvar för sig fördelas mellan de särskilda fakulteterna och sektionerna i förhållande till de ordinarie lärarnes antal inom dessa. De närmare bestämmelserna för fördelningen borde enligt kanslersämbetets mening meddelas af Eders Kungl. Maj:t. Kanslersämbetet har härvid tänkt sig, att åt kanslersämbetet kunde lämnas befogenhet att årligen efter framställning af vederbörande fakultet eller sektion eller, hvad angår karolinska institutet, dess lärarekollegium verkställa utdelningen af de särskilda belopp, som skulle utgå af den å fakulteten eller sektionen belöpande andel af anslaget eller, beträffande karolinska institutet, hela dess anslag. Då resorna med afseende på så väl längd som beskaffenhet kunna vara ganska olika och i följd däraf kräfvat ett större eller mindre anslag, torde det böra öfverlämnas åt veder-

- [12.] börande att inom de disponibla tillgångarna föreslå olika belopp för de särskilda resorna, med blott den inskränkning att ett högsta anslag fastställes, som med afseende därå, att vägen till utlandet i regel blefve längre för lärarne i Uppsala och Stockholm än för lärarne i Lund, kunde för Uppsala universitet och karolinska institutet bestämmas till 600 kronor och för universitetet i Lund till 500 kronor. Mindre besparingar, som för ett år kunde uppstå, borde få öfverföras till ett följande år. — Vid fördelningen af anslagen torde universitetens bibliotekarier och vice bibliotekarier af praktiska skäl böra hänföras till viss fakultet eller sektion, lämpligast till filosofiska fakultetens humanistiska sektion.

»På grund af hvad sålunda blifvit anfördt och med åberopande af hvad i öfrigt uti ärendet förekommit får kanslersämbetet således i underdånighet hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t till 1905 års riksdag aflåta nådig proposition om beviljande af dels å Uppsala universitets stat ett årligt anslag å 8,000 kronor till resestipendier, företrädesvis för utländska resor, åt universitetets professorer, extra ordinarie professorer, laboratorer, observator, bibliotekarie och vice bibliotekarier, dels å Lunds universitets stat ett årligt anslag å 6,000 kronor till enahanda resestipendier åt universitetets professorer, extra ordinarie professorer, laboratorer, observator, bibliotekarie och vice bibliotekarie, dels ock å karolinska mediko-kirurgiska institutets stat ett årligt anslag å 3,000 kronor till enahanda resestipendier åt institutets professorer, extra ordinarie professorer, laboratorer och prosektor äfvensom läraren i otiatri m. m., allt till fördelning enligt de närmare bestämmelser, som af Eders Kungl. Maj:t må varda meddelade».

Kraften af de skäl, som ligga till grund för yrkandena om anslag till resestipendier för professorer med flera vid rikets universitet och karolinska mediko-kirurgiska institutet, kan icke underkännas. Med hänsyn till de uppgifter, som föreligga dessa högskolor, måste det vara af stor vikt, att deras ordinarie lärare icke sakna möjlighet att använda ett af de bästa medlen för sin fortgående vetenskapliga utbildning, företagande af studieresor, ett medel, som tillika kan vara af stor betydelse för deras undervisning samt vederbörande institutioners ändamålsenliga skötsel och förkofran.

Statsmakterna hafva, särskildt på sista tiden, visat sig behjärta behovet af reseanslag för åtskilliga kategorier af statstjänstemän. Utom de förut i ärendet omförmälda statsanslag till reseunderstöd vill jag ytterligare erinra om, att till reseunderstöd åt lärare vid tekniska högskolan finnes å

ordinarie stat uppfördt ett belopp af 1,800 kronor äfvensom att anslag å extra stat sedan flera år utgå till resestipendier åt prästmän, 5,000 kronor, till resestipendier åt föreståndarinnor och lärarinnor vid högre skolor för kvinnlig ungdom och samskolor, 6,000 kronor, till resestipendier åt rektorer samt öfriga lärare och lärarinnor vid folkskoleseminarierna, 2,000 kronor, till resestipendier åt folkskolelärare och folkskolelärarinnor, 4,000 kronor, samt till resestipendier åt föreståndare, lärare och lärarinnor vid rikets abnormskolor, 1,000 kronor. [12.]

För lärare vid universiteten finnes ock, såsom förut påpekats, möjlighet att erhålla reseanslag ur det å ordinarie stat uppförda reservationsanslaget till resestipendier samt läroböckers och lärda verks utgifvande, 26,500 kronor, nämligen af den del däraf, 7,000 kronor, som sedan länge är förbehållen till reseunderstöd åt vetenskapsidkare vid universiteten. Såsom i det föregående blifvit framhållet pläga emellertid de stipendier, som utdelas af dessa medel, så godt som uteslutande komma obefordrade vetenskapsidkare till del. Detta öfverensstämmer ock med ändamålet med dessa stipendier, sådant detta framgår af stipendiebeloppens jämförelsevis afsevärda storlek, 2,000 kronor och 1,500 kronor, samt de i afseende å resans längd gifna bestämmelser, hvarigenom dessa stipendier icke lämpa sig för sådana kortare men oftare upprepade resor, som i allmänhet angifvits såsom behöfliga för de ordinarie lärarne. Det tillgängliga beloppet kan vidare ej användas till reseunderstöd åt lärare vid karolinska institutet och är för öfrigt så knappt, att det skulle vara till största förfång för de yngre vetenskapsidkarnes utbildning, om anslaget ej fortfarande så godt som uteslutande förbehölles dem.

För att i någon mån tillgodose behovet af reseunderstöd åt de ordinarie lärarne vid universiteten och karolinska institutet har Eders Kungl. Maj:t vid upprepade tillfällen därtill beviljat medel från det under riksstatsens åttonde hufvudtitel uppförda anslaget till extra utgifter samt från samma hufvudtitels allmänna besparingar. Då dessa tillgångar äro af nöden för mångahanda andra ändamål, hafva likväl ofta vederbörandes ansökningar om reseunderstöd måst afslås och understöden endast med sparsamhet utdelas. Under åren 1901—1904 hafva de utgjort respektive 3,650, 2,050, 4,000 och 2,350 kronor, fördelade i 29 poster från 200 till 700 kronor. Dessa understöd hafva således lämnats just för sådana kortare resor, som i nu förevarande ärende afsetts. Att med anlitande af dessa medel verksamt fylla behovet af reseunderstöd för ifrågavarande ändamål låter sig uppenbarligen icke göra.

Det synes mig alltså uppenbart, att anslag för ändamålet bör hos Riksdagen utverkas och att anslaget bör uppföras å ordinarie stat. Här-

- [12.] vid kunde ifrågasättas att öka förutnämnda ordinarie anslag till resestipendier samt läroböckers och lärda verks utgifvande. Detta skulle dock enligt min åsikt särskildt med hänsyn till de olika ändamål, för hvilka anslaget skulle vara afsedt, vara mindre lämpligt. Och därmed skulle ej heller vara något att vinna för nu ifrågavarande syftemål, enär berörda anslags nuvarande belopp ej förslår för att tillfredsställa alla kraf, som för närvarande ställas på detsamma, och anslaget således ej kunde förväntas lämna någon tillgång till reseunderstöd åt de ordinarie lärarne, utöfver det belopp, hvarmed anslaget komme att ökas. Särskilda medel torde därför böra beredas för ändamålet.

Beträffande de behöfliga medlens belopp torde en nedsättning af hvad som föreslagits för de tre ifrågavarande läroanstalterna, utgörande tillhopa 17,000 kronor, kunna ske. Såsom det i ärendet upplysts, lärar, åtminstone vid universitetet i Uppsala, icke alldeles saknas medel, som stå vederbörande till buds för utdelande af reseunderstöd. Vidare torde man få antaga, att det ej för lärare inom alla fack kan blifva af nöden att med statsunderstöd göra en studieresa hvart fjärde eller femte år, och att i öfrigt omständigheterna komma att lägga hinder i vägen för genomförande af en noggrannt bestämd ordning i afseende härå. Enligt min åsikt bör man således ej fixera anslagsmedlens användning till periodiskt återkommande resor för hvarje akademisk lärare, som kan komma i fråga att få del däraf. Man bör därför ej heller beräkna anslagsbeloppets storlek med hänsyn till en sådan anordning. I sammanhang härmed vill jag anmärka, att jag icke finner behöfligt eller lämpligt, att för en hvar af de tre läroanstalterna anslås särskilda belopp, hvilka skulle efter vissa grunder ytterligare uppdelas på vederbörande särskilda fakulteter eller sektioner. Ett friare handhafvande af hela det anslag, som kan blifva ställdt till förfogande för ändamålet, skulle helt visst blifva till större gagn, än om för hvarje fakultet eller sektion vore bestämdt ett visst belopp att användas i en mer eller mindre fixerad ordningsföljd. Då nämligen med de ändringar i planen för anslagsmedlens användning, jag nu föreslagit, reseunderstödens utdelande torde böra ske efter ansökning, skulle däraf utan tvifvel blifva en följd, att understöden lättare komme just dem till godo, som i främsta rummet vore i behof af dem för sig och sin vetenskap och som af dem kunde draga den största fördel. — Det är tydligt, att genom de anordningar, som jag nu antyd, nämligen att ej vissa periodiskt återkommande anslag ställas till förfogande för hvarje vederbörande lärare, ej heller bestämda anslag bindas vid hvarje läroanstalt, fakultet och sektion, ett mindre belopp än annars skall kunna vara tillfyllest.

Å andra sidan får statsanslaget dock ej sättas så lågt, att man kan

äfventyra att förfela ändamålet med detsamma. Antalet af dem, som vid [12.] de olika läroanstalterna kunna komma i fråga till erhållande af understöd från det tillämnade anslaget, är för närvarande 151. Jag beräknar därvid, utom ordinarie professorer och extra ordinarie professorer, dels vid universitetet i Uppsala tre laboratorer och en observator samt — anslutande mig till det från Lund framställda förslaget rörande bibliotekstjänstemännen — en bibliotekarie och två vice bibliotekarier vid universitetsbiblioteket, dels vid universitetet i Lund en observator och två laboratorer samt en bibliotekarie och en vice bibliotekarie vid universitetsbiblioteket, dels ock vid karolinska institutet fyra laboratorer, en prosector samt en lärare i otiairi, rhinologi och laryngoskopi. Vid inrättandet framdeles af nya beställningar, jämförliga med nyss omförmälda, kommer naturligen antalet af dem, som vore berättigade att åtnjuta reseunderstöd från anslaget, att ökas. Redan det nuvarande antalet är så pass stort, att man ej kan sätta anslagsbeloppet allt för lågt utan att uppgifva den enligt min åsikt riktiga tanken, att möjlighet bör förefinnas för dem, som undfått reseunderstöd, att vid behof med ej allt för långt mellanrum erhålla nytt sådant.

I betraktande af hvad jag nu anfört anser jag, att ett nytt anslag under särskild titel bör för ändamålet uppföras under riksstatens åttonde hufvudtitel och att detta anslags belopp skäligen kan sättas till 10,000 kronor. På det att möjliga besparingar för ett år må kunna för anslagets ändamål tillgodogöras ett följande år, torde anslaget böra få natur af reservationsanslag. Reseunderstöd från anslaget bör, efter underdånig ansökning, af Eders Kungl. Maj:t utdelas till förutnämnda lärare med flera vid universiteten och karolinska institutet. I de närmare bestämmelser rörande anslagets användande, som böra af Eders Kungl. Maj:t fastställas, kan lämpligen stadgas ett maximibelopp, förslagsvis 600 kronor, åsyftande att tydliggöra anslagets ändamål att tjäna till understöd för kortare resor. Anslaget bör företrädesvis användas för resor utom riket, men jämväl resor inom landet böra enligt min åsikt få genom anslaget understödjas.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för nu angifna ändamål på ordinarie stat bevilja ett reservationsanslag med titel »Resestipendier åt universitetsprofessorer med flera» till belopp af 10,000 kronor.

Allmänna läroverken.

[13.] Den normalstat, som visade sig erforderlig för genomförande af den nya läroverksorganisationen och som framlades för 1904 års riksdag, förutsatte en ökning af lärarepersonalen vid de utvidgade och ombildade läroverken med 14 lektorer, 80 adjunkter och 54 ämneslärarinnor. I denna normalstat vidtog Riksdagen ingen annan ändring än den, som blef en följd däraf, att Riksdagen beslöt, att treklassiga läroverket i Vimmerby skulle ombildas till samskola i stället för att indragas, såsom af Eders Kungl. Maj:t föreslagits. Härigenom ökades den framlagda normalstatens lärarepersonal med en rektor, 3 adjunkter, 3 ämneslärarinnor samt en teckningslärare, en gymnastiklärare och en musiklärare. Till genomförande af denna normalstat beviljade Riksdagen på ordinarie stat anslag till 8 lektors- och 26 adjunktsbefattningar, att på de olika läroverken fördelas i enlighet med vissa af mig till statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 31 december 1903 angifna grunder.

För fortsatt genomförande af nämnda normalstat erfordras för nästkommande år anslag till 4 lektors- och 23 adjunktsbefattningar. Af dessa blifva en lektors- och en adjunktsbefattning behöfliga för fullföljande af den beslutade utvidgningen af allmänna läroverket å Östermalm i Stockholm till fullständigt å reallinjen, en lektorsbefattning erfordras för fortsatt utvidgning af allmänna läroverket i Ystad till fullständigt å reallinjen. Vidare torde det vara lämpligt att under nästkommande år genomföra normalstaten vid allmänna läroverken i Vänersborg och Visby genom tillsättande af en lektorsbefattning vid hvartdera läroverket på samma gång, som en adjunktsbefattning från hvartdera läroverket förflyttas till annat läroverk, vid hvilket enligt normalstaten läraretjänsterna böra ökas med en dylik befattning.

Då med ingången af läsåret 1906—1907 sjätte realskoleklassen skall upprättas vid de läroverk, som skola ombildas till realskolor för gossar, liksom vid de högre läroverken, bör tydligen lärarepersonalen vid de blifvande realskolorna vid denna tidpunkt räkna minst 6 adjunkter. Härför erfordras inrättandet af 2 adjunktsbefattningar vid hvartdera af de båda förut treklassiga läroverken i Arvika och Varberg samt en adjunktsbefattning vid hvar och ett af de 16 femklassiga läroverken i Borås, Eksjö, Enköping, Eskilstuna, Karlshamn, Kristinehamn, Landskrona, Lidköping, Malmö, Mariestad, Oskarshamn, Sköfde, Söderhamn och Uddevalla samt Kungsholms läroverk i Stockholm och Östra femklassiga läroverket i Göteborg.

Dessutom torde vid Jakobs och Katarina femklassiga läroverk i Stockholm under år 1906 böra tillsättas en af de två nya adjunktsbefattningar, som enligt normalstaten äro för hvartdera af dessa läroverk afsedda. Göteborgs Västra femklassiga läroverk har redan fulltalig lärarepersonal. För tre- och femklassiga läroverks ombildning till sexklassiga realskolor för gossar skulle således erfordras 22 adjunktsbefattningar.

Det är visserlingen sant, att äfven vid åtskilliga högre läroverk sjätte realskoleklassens upprättande kommer att medföra behof af ökade ordinarie lärarekrafter. Men då, såsom redan i propositionen till 1904 års riksdag påpekades, tillsättandet af för många platser på en gång kan föra med sig brist på tillräckligt antal väl kvalificerade sökande, torde med tillsättningen af de för dessa läroverk afsedda adjunktsbefattningar böra anstå till ett följande år, helst de läroverk, hvilkas behof af ökade ordinarie lärarekrafter är störst, kunna tillgodoses, därigenom att de adjunkter, som blifva disponibla dels vid läroverken i Vänersborg och Visby, dels ock vid de femklassiga läroverk, som skola ombildas till samskolor, kunna öfverflyttas till sådana högre läroverk.

Därest sålunda 4 lektors- och 23 adjunktsbefattningar tagas i anspråk för år 1906, återstå för normalstatens genomförande 2 lektorsbefattningar, afsedda för utvidgning af Ystads läroverk, samt 32 adjunks- och 57 ämneslärarinnebefattningar, afsedda för vissa af de högre läroverken, Jakobs och Katarina läroverk i Stockholm samt samskolorna, hvartill komma en rektorsbefattning, 2 adjunktsbefattningar samt en teckningslärare-, en gymnastiklärare- och en musiklärarebefattning, hvilka i stället för att indragas skola uppföras på Vimmerby samskolas stat.

Då begynnelseaflöningen utgör för lektor 4,000 kronor och för adjunkt 3,000 kronor, fordras för upprättandet af 4 nya lektorsbefattningar 16,000 kronor och af 23 nya adjunktsbefattningar 69,000 kronor, eller tillsammans 85,000 kronor. Under förutsättning af bifall till upprättande af de ifrågasatta nya lärarebefattningarna, skulle således reservationsanslaget till de allmänna läroverken komma att ökas med detta belopp. Men då genom nådigt beslut den 23 september 1904 2 kollegabefattningar, en vid allmänna läroverket i Sölvesborg och en vid allmänna läroverket i Marstrand, skola indragas, uppstår härigenom en besparing å anslaget med 3,000 kronor, hvarför den erforderliga ökningen af reservationsanslaget utgör 82,000 kronor.

Med anledning af hvad sålunda blifvit anfördt hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå Riksdagen att af de för fyllande af den för 1904 års riksdag framlagda normalstaten för de allmänna läroverken erforderliga läraretjänsterna på ordinarie stat bevilja anslag till 4 lektors-

och 23 adjunktsbefattningar att på de olika läroverken fördelas på sätt af mig angifvits, samt att för detta ändamål höja reservationsanslaget till de allmänna läroverken med ett belopp af 82,000 kronor, eller från 4,951,549 kronor till 5,033,549 kronor.

[14.] I nådiga kungörelsen den 27 augusti 1904 angående ny löne- och pensionsreglering för lärare och lärarinnor vid rikets allmänna läroverk vissa bestämmelser angående löne- och pensionsregleringen för de allmänna läroverken.

Ändringar i vissa bestämmelser angående löne- och pensionsregleringen för de allmänna läroverken.

I nådiga kungörelsen den 27 augusti 1904 angående ny löne- och pensionsreglering för lärare och lärarinnor vid rikets allmänna läroverk stadgas, i öfverensstämmelse med 1904 års riksdags beslut, bland annat: att för adjunkt, lektor, teckningslärare, gymnastiklärare eller musiklärare *uppflyttning från lägre till högre lönegrad* må äga rum efter förloppet af 5 år, därest han under mer än fyra femtedelar af den tjänstgöringstid, som erfordras för att vinna nämnda uppflyttning, med nit och skicklighet bestridt sin egen eller på grund af förordnande annan statens tjänst eller ock fullgjort annat offentligt uppdrag; och att rektor må vinna uppflyttning från första till andra lönegraden efter förloppet af 10 år, därest han med nit och skicklighet tjänstgjort såsom rektor mera än fyra femtedelar af samma tid, med iakttagande härvid, att rektor vid högre allmänt läroverk endast må räkna sig till godo den tid, han såsom rektor vid sådant läroverk tjänstgjort, samt att öfningslärare vid öfvergång till realskola må tillgodoräkna sig den tid, han tjänstgjort såsom ordinarie lärare vid lägre läroverk.

Därest berörda bestämmelser tolkades strängt efter ordalydelsen, skulle rektor och särskildt rektor vid högre allmänt läroverk icke vara berättigad att för uppflyttning i högre lönegrad räkna sig till godo den tid, han på grund af förordnande bestridt annan statens tjänst eller fullgjort annat offentligt uppdrag och fördenskill icke utfövat sin rektorsbefattning. Tydligt är emellertid, att om bestämmelserna skulle hafva denna innebörd, desamma skulle vara högeligen olämpliga och hinderliga. De skulle nämligen med säkerhet göra det svårt, om icke omöjligt, att förmå en rektor vid högre läroverk att mottaga förordnande å annan tjänst t. ex. såsom ledamot af öfverstyrelsen för de allmänna läroverken eller uppdrag såsom kommittéledamot. Men en föregående, väl skött rektorsverksamhet, hvarigenom den bästa erfarenhet vinnes beträffande såväl principerna för som detaljerna af ett läroverks skötsel, måste anses vara af så stor betydelse för läroverkens öfverstyrelse, att densamma ej gärna kan undvara en eller annan ledamot med denna kvalifikation. Inom vissa kommittéer torde äfven den erfarenhet, som endast vinnes genom verksamhet såsom rektor vid ett större läroverk, vara af det värde, att det skulle vara en verklig förlust, om en sådan icke kunde tillkallas. Jag anser därför af vikt, att fullt tydligt uttalas, att rektor och särskildt rektor vid högre allmänt läroverk må för upp-

flyttning i högre lönegrad såsom rektor räkna sig till godo äfven den tid, [14.] hvarunder han på grund af förordnande bestridt annan statens tjänst eller fullgjort annat offentligt uppdrag.

Såsom ett ytterligare skäl för denna bestämmelse kan anföras, att, enligt den af 1904 års riksdag beslutade och af Eders Kungl. Maj:t genom nådig kungörelse den 27 augusti 1904 godkända lönereglering för folkskoleseminarierna, rektor vid sådant seminarium uttryckligen tillerkänts dylik förmån, och något skäl till olikhet i detta afseende beträffande rektor vid allmänt läroverk och rektor vid folkskoleseminarium torde icke kunna anföras.

I först nämnda nådiga kungörelse den 27 augusti 1904 stadgas vidare, likaledes i öfverensstämmelse med 1904 års riksdags beslut:

att för *extra ordinarie ämneslärare och ämneslärarinnor* vid de allmänna läroverken må från och med år 1905 utgå följande arfvoden:

för extra ordinarie lärare, hvilken aflagt sådan akademisk examen, som medför rätt att söka lärarebefattning vid allmänt läroverk, samt genomgått profårskurs, ett årligt arvode af 2,000 kronor;

för extra ordinarie lärare, som icke fullgjort de i nästföregående moment stadgade villkor, ett årligt arvode af 1,800 kronor;

för extra ordinarie lärarinna, som aflagt godkänd afgangsexamen från högre lärarinneseminariet eller fullgjort hvad beträffande examen och profårskurs för behörighet till ämneslärarebefattning vid de allmänna läroverken är stadgad, ett årligt arvode af 1,400 kronor;

för extra ordinarie lärarinna, som icke fullgjort de i nästföregående moment stadgade villkor, ett årligt arvode af 1,200 kronor;

för lärarinna, som förordnas att upprätthålla första lärarinnas åligganden, ett årligt tilläggsarvode af 300 kronor; samt

att vikarierande eller extra ordinarie lektor, som under minst en termin af år 1904 på grund af gällande bestämmelser uppburit arvode efter 2,200 kronor eller 1,980 kronor för år, dyrtidstillägg inberäknadt, må, så länge han innehar enahanda förordnande, fortfarande åtnjuta samma arvode som år 1904, för år räknadt.

I sitt anförande till det vid statsverkspropositionen till 1892 års riksdag fogade statsrådsprotokoll öfver ecklesiastikärenden yttrade dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet med afseende å arfvoden åt extra ordinarie ämneslärare, att det understundom inträffat, att Kungl. Maj:t, då en lärarebefattning under en längre tid bort hållas ledig eller af annan anledning måst uppehållas af vikarie, på det att läroverket måtte kunna erhålla en fullt kvalificerad lärare till platsens skötande och icke löpa fara att allt för snart förlora honom, medgifvit, att ett högre vikariatarvode

än det vanliga, och understundom uppgående till den med befattningen förenade lönens belopp i lägsta lönegraden, fått utgå; och då sådana fall säkerligen äfven för framtiden skulle förekomma, borde detta förhållande afses med några ord vid affattandet af den ifrågavarande punkten. Han hemställde därför, att de för extra ordinarie ämneslärare fastställda arfvodesbeloppen skulle gälla, därest icke Kungl. Maj:t i särskilda fall annorlunda bestämde. Denna hemställan blef af Eders Kungl. Maj:t och Riksdagen gillad.

En sådan rätt för Eders Kungl. Maj:t att i vissa fall bestämma andra arfvoden för extra ordinarie lärare och lärarinnor, än de i 1904 års riksdags beslut och nådiga kungörelsen den 27 augusti 1904 upptagna, torde äfven framdeles vara af behovet påkallad, helst det blifvit bestämdt, att ledamöterna i öfverstyrelsen för de allmänna läroverken skola, under den tid deras förordnande varar, kvarstå vid sina befattningar och uppbära en del af den med en hvar af dessa befattningar förenade lön. Ifrågavarande befattningar måste således under en följd af år uppehållas genom vikarier. Och skola de läroverk, hvilka berörda befattningar tillhöra och som förlorat en eller ett par af sina bästa lärare, icke blifva allt för mycket lidande, är det nödvändigt, att anstalter träffas för att göra det möjligt för dem att erhålla och bibehålla så goda vikarier, som kunna fås. Äfven många andra fall kunna tänkas, då det är af vikt, att Eders Kungl. Maj:t i berörda afseende har fria händer.

På grund af det anförda hemställer jag således, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att medgifva

att rektor vid allmänt läroverk må för uppflyttning i högre lönegrad räkna sig till godo äfven den tid, hvarunder han på grund af förordnande bestridt annan statens tjänst eller fullgjort annat offentligt uppdrag; samt

att Eders Kungl. Maj:t må äga att i särskilda fall, då sådant befinnes erforderligt, för extra ordinarie ämneslärare och ämneslärarinnor vid de allmänna läroverken bestänmma arfvoden till andra belopp än dem, som för sådana lärare och lärarinnor finnas upptagna i nådiga kungörelsen den 27 augusti 1904.

Bifall härtill föranleder icke ökning af reservationsanslaget till de allmänna läroverken.

Folkundervisningen.

[15.] Med anledning af Eders Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning Bestämmelser ang. tillförordnade rektorer vid folkskoleseminarierna medgaf Riksdagen år 1890, att, då till rektor vid allmänt läroverk utsetts lärare, som innehade ordinarie läraretjänst, denna tjänst finge i vanlig ordning tillsättas, dock att den, som därtill utnämndes, skulle, när förre innehade

hafvaren återtog utöfningen af densamma, vara skyldig att träda i tjänstgöring vid det läroverk, Eders Kungl. Maj:t med afseende å förekommande omständigheter kunde finna skäligt bestämma. [15.]

I enlighet härmed utfärdade Eders Kungl. Maj:t den 12 september 1890 nådigt cirkulär till domkapitlen samt direktionerna öfver Stockholms stads undervisningsverk och Nya elementarskolan, därvid Eders Kungl. Maj:t tillika föreskref, att berörda förbehåll borde intagas i den fullmakt, som af vederbörande utfärdades.

I skrifvelse den 18 maj 1904 i anledning af Eders Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för folkskoleseminarierna samt stat för folkskoleseminariet i Strängnäs m. m. har Riksdagen anført, bland annat, att Riksdagen funnit seminariestadgans bestämmelse, att rektor skall utnämnas af Eders Kungl. Maj:t, böra ändras därhän, att Eders Kungl. Maj:t, där så funnes skäligt, förordnade rektor på viss tid.

Vid underdånig föredragning den 27 augusti 1904 af Riksdagens berörda skrifvelse har Eders Kungl. Maj:t funnit godt förordna, bland annat, att § 20 i nådiga stadgan för folkskolelärareseminarierna i riket den 29 januari 1886 skulle erhålla följande ändrade lydelse:

»Rektor utnämnes eller, där så finnes skäligt, förordnas på viss tid af Kungl. Maj:t, sedan konsistorium afgifvit underdånigt förslag. Till befattningen äger ansökan icke rum.»

I anledning af denna ändring synes det mig lämpligt, att samma bestämmelser, som jämlikt nådiga cirkuläret den 12 september 1890 gälla angående tillsättande af läraretjänst, hvars innehafvare blifvit förordnad till rektor vid allmänt läroverk, äfven varda stadgade angående *tillsättande af läraretjänst, hvars innehafvare blifvit förordnad till rektor vid folkskoleseminarium.*

I afseende å tillförordnad rektors vid allmänt läroverk *pensionsrätt* har Eders Kungl. Maj:t, i anledning af Riksdagens därutinnan lämnade medgifvande, genom nådig kungörelse den 27 augusti 1904 angående ny löne- och pensionsreglering för lärare och lärarinnor vid rikets allmänna läroverk förordnat, bland annat, att tillförordnad rektor, som fullgjort de i fråga om ämneslärare för pensions erhållande stadgade villkor och i minst 15 år innehaft rektorsförordnande, skall vara berättigad att i pension uppbära sin lön som rektor oafkortad.

Liknande bestämmelse synes mig äfven böra gälla i afseende å *tillförordnad rektor vid folkskoleseminarium.*

Då emellertid Riksdagens medgifvande i såväl det ena som det andra afseendet är erforderligt, får jag i underdånighet hemställa, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att medgifva,

dels att, då till rektor vid folkskoleseminarium förordnats lärare, som innehar ordinarie läraretjänst vid allmänt läroverk eller folkskoleseminarium, denna tjänst får i vanlig ordning tillsättas, dock att den, som därtill utnämnes, skall, när förre innehafvaren återtager utöfningen af densamma, vara skyldig att träda i tjänstgöring, då fråga är om läraretjänst vid allmänt läroverk, vid det läroverk, och då fråga är om läraretjänst vid folkskoleseminarium, vid det seminarium, Eders Kungl. Maj:t med afseende å förekommande omständigheter finner skäligt bestämma,

dels ock att tillförordnad rektor vid folkskoleseminarium, hvilken fullgjort de i fråga om ämneslärare vid sådant seminarium för pensions erhållande stadgade villkor och i minst 15 år innehaft rektorsförordnande, skall vara berättigad att i pension uppbära sin lön såsom rektor oafkortad.

Bifall härtill påkallar icke ändring af något ordinarie anslag.

[16.] År 1903 beviljade Riksdagen anslag till uppförande vid folkskoleseminariet i Linköping af en byggnad för undervisning i gymnastik, teckning och musik.

⌚ Anslag till materiell, ljus och ved m. m. vid folkskoleseminariet i Linköping.

Uti en af domkapitlet i Linköping med underdånig skrifvelse den 8 juni 1904 öfverlämnad framställning har rektorn vid seminariet anført, att, då berörda byggnad, hvilken vore under uppförande, komme att af seminariet tagas i besittning för undervisningsändamål, behof af ökade anslag till seminariet komme att inträda, nämligen årligen:

för lokalernas uppvärmning enligt kostnadsberäkning	kronor	700:—
» lokalernas belysning enligt kostnadsberäkning	»	245:—
» vattenförbrukning enligt kostnadsberäkning	»	40:—
till ersättning åt allmänna läroverket i Linköping för vård om seminariets målskjutningsgevär och öfriga till seminarieelevernas militäröfningar hörande persedlar m. m. enligt skrifvelse från läroverkets rektor	»	100:—

För lokalernas städning behöfdes dels ett biträde åt seminariets nuvarande städerska, som vore fullt upptagen af den dagliga städningen och uppässningen i de redan befintliga lokalerna, dels ock en höjning i arfvodet åt nämnda städerska, hvilkens aflöning nu uppginge endast till 370 kronor jämte husrum, ljus och vedbrand, en ersättning, hvars knapphet allenast motiverades af seminariets begränsade tillgångar. Till bekostande af städningen erfordrades därför ett anslag af minst

För lokalernas skurning behöfdes	»	100:—
--	---	-------

Transport kronor 1,435:—

Transport kronor 1,435: — [16.]

För *skötseln af centraluppvärmningen* i den nya byggnaden erfordrades ock tillskott af statsmedel. Den person, som skötte dithörande apparater i den nuvarande seminariebyggnaden, tjänstgjorde tillika såsom seminariets gårdskarlar och hade därför äfven till åliggande att besörja renhållningen ej allenast å seminariegården utan ock å de ganska långa gatudelar, som omslöte seminariets tomt. Dessa besvär komme snart att ökas genom iordningställande af vissa gatustycken, som dittills icke varit satta i fullbordadt skick. Samme man vore äfven ordinarie arbetare i seminariets trädgård, då arbete där kunde bedrivas. Redan nu vore han ofta så strängt anlitad, att främmande arbetskraft måste anskaffas till hans hjälp, särskildt under snörikare vintrar. För att göra det för honom möjligt att sköta värmeapparaterna äfven i den nya seminariebyggnaden, måste på annan person öfverlåtas en del af hans andra bestyr, särskildt gatusopning m. m. Då denne seminariets gårds- och trädgårdskarlar åtnjöte en lön af allenast 500 kronor jämte husrum, vedbrand och ljus och seminariet med svårighet för detta pris kunnat anskaffa duglig tjänare, måste tvifvelsutan denna lön höjas. När därtill komme, att jämväl annan person måste vida mera än hittills tidtals regelbundet vissa dagar sysselsättas för seminariets räkning, kunde för ändamålet icke begäras lägre anslag än

» 250: —

För *oförutsedda utgifter*, inventariernas underhåll och möjligen behöfliga komplettering borde beräknas

» 100: —

tillsammans kronor 1,785: —

Då emellertid genom den nu pågående nybyggnaden seminariet komme att frigöras från behovet att hyra allmänna läroverkets gymnastiklokal, bortfölle det å seminariets stat på grund af nådigt bref den 15 december 1899 uppförda anslaget till underhåll af materiell, eldning och städning i läroverkets gymnastiklokal

» 300: —

hvarjämte seminariet — med den inskränkning, som angäfvos i förenämnda årliga kraf från allmänna läroverkets sida — skulle befrias från det årligen från semina-

Transport kronor 300: —

[16.]

	Transport kronor	300:—
riets anslag till materiell, ved, ljus m. m. utgående bidraget till aflöning af vaktmästaren vid allmänna läroverkets gymnastiklokal för uppässning	»	200:—
	eller tillsammans kronor	500:—

För den händelse således att Eders Kungl. Maj:t tacktes medgifva, att förenämnda 300 kronor finge användas för att tillgodose de behof, som betingades af nybyggnaderna vid seminariet, skulle, med afdrag af dessa och sistnämnda 200 kronor, hela tillökningen i årsanslagen till seminariet uppgå till » 1,285:—

Seminiariets rektor hemställde äfven, att lämplig andel af det ifrågasatta nya anslaget måtte få utgå från den tidpunkt, då seminariet finge taga den nyuppförda byggnaden i besittning, hvilket beräknades kunna ske redan vid början af läsåret 1905—1906.

Öfver denna af domkapitlet till bifall förordade framställning har statskontoret den 29 juli 1904 afgifvit infordradt underdånigt utlåtande och därvid anført följande.

Af hvad i ärendet förekommit framginge, att en förhöjning i seminariets anslag till materiell, ljus och ved m. m. vore af behovet påkallad, för att ifrågavarande nya byggnad skulle kunna för sitt ändamål behörigen användas. Nämnda anslag, som utginge från anslaget till seminarier för folkskolelärares bildande, bestämdes genom nådigt bref den 19 augusti 1881 till 1,800 kronor, uti hvilket belopp sedermera jämlikt nådiga bref den 27 maj 1898 och den 19 maj 1899 beviljats förhöjning af tillhopa 450 kronor, hvarförutom från anslaget till seminarier ett belopp af 300 kronor, hvilket seminariet haft att erlægga för begagnande af allmänna läroverkets i Linköping gymnastiksal, af Eders Kungl. Maj:t jämlikt nådiga bref den 30 december 1881 och den 15 december 1899 särskildt anvisats.

Anslaget till seminarier för folkskolelärares bildande, hvilket jämte åtskilliga andra för folkundervisningen afsedda anslag bildade ett gemensamt reservationsanslag, hade under åtskilliga af de senare åren utvisat brist, uppgående år 1900 till 2,211 kronor 87 öre, år 1902 till 4,525 kronor 90 öre och år 1903 till 4,781 kronor 80 öre, hvilka belopp måst ersättas från besparingarna å nyssnämnda reservationsanslag, medan däremot en år 1901 uppkommen behållning å seminarieanslaget af 1,370 kronor 68 öre tillgodoförts nämnda besparingar.

Visserligen hade anslaget till seminarier vid 1900—1904 årens riks-

dagar blifvit successivt höjdt med sammanlagdt icke mindre än 197,125 kronor, men då dessa förhöjningar beviljats för vissa bestämda, i stat beräknade utgifter, torde anslaget icke med någon större grad af sannolikhet kunna antagas lämna tillgång till den nu begärda förhöjningen i det årliga anslaget till materiell, ljus och ved m. m. vid seminariet i Linköping.

Statskontoret, som icke vore i tillfälle yttra sig i fråga om storleken af den förhöjning i sistberörda anslag, som påkallades i följd af ifrågavarande nybyggnad vid seminariet, hemställde, att Eders Kungl. Maj:t tacktes i nådig proposition föreslå Riksdagen att, för beredande af erforderliga medel till materiell, ljus och ved vid folkskoleseminariet i Linköping, anslaget till seminarier för folkskolelärares bildande måtte från och med år 1906 ökas med 1,285 kronor eller det belopp, Eders Kungl. Maj:t pröfvade vara för ändamålet behöfligt.

I anledning af ifrågavarande framställning har Eders Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 28 oktober 1904 för bestridande af ifrågavarande utgifter under den del af år 1905, hvarunder den nya byggnaden kunde komma att af seminariet begagnas, af besparingarna å reservationsanslaget till folkundervisningen anvisat ett belopp af högst 600 kronor, hvarjämte Eders Kungl. Maj:t medgifvit, att till gäldande af berörda utgifter jämväl finge användas hvad å nämnda del af år 1905 belöpte af det enligt nådiga brefven den 30 december 1881 och den 15 december 1899 såsom bidrag till underhåll af materiell samt till eldning och städning i allmänna läroverkets i Linköping gymnastiklokal beviljade anslaget å 300 kronor.

På grund af hvad sålunda förekommit, och då jag icke har något att anmärka mot de af seminariets rektor föreslagna belopp, tillstyrker jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen, att, för beredande af erforderliga medel till materiell, ljus och ved m. m. vid folkskoleseminariet i Linköping, anslaget till seminarier för folkskolelärares bildande må höjas med 1,285 kronor.

I underdånig skrifvelse den 21 juli 1904 har domkapitlet i *Strängnäs*, [17.] i anledning af en utaf tillförordnade rektorn vid folkskoleseminariet där-
städes gjord framställning, anhållit, att till *hyra för gymnastiklokal för folkskoleseminariet* måtte anvisas ett årligt anslag af 500 kronor att från och med år 1905 utgå, så länge seminariet vore i behof af att hyra sådan lokal.
I den till 1901 års riksdag aflåtna nådiga propositionen om statsverkets tillstånd och behof åskades för uppförande af erforderliga byggnader för ett folkskoleseminarium i Strängnäs ett anslag af 218,000 kronor,

Förhyrande af
gymnastik-
lokal för folk-
skolesemi-
nariet i
Strängnäs.

[17.] däraf 39,502 kronor beräknats för ett gymnastikhus. I skrifvelse den 29 maj 1901 anmälde Riksdagen att, då, enligt hvad Riksdagen erfarit, undervisningen i gymnastik vid seminariet utan afsevärd olägenhet kunde förläggas till allmänna läroverkets i Strängnäs gymnastikbyggnad, den för seminariets gymnastikbyggnad beräknade kostnaden kunde inbesparas samt byggnadskostnaden i det hela sålunda nedsättas från beräknade 218,000 kronor till ett afrundadt belopp af 178,500 kronor; och beviljade Riksdagen till följd häraf för ändamålet ett anslag å sistnämnda belopp.

Under det att i seminariets för år 1904 fastställda stat upptogs ett belopp af 250 kronor till hyra för gymnastiklokal, blef, enligt hvad domkapitlet i sin förenämnda skrifvelse meddelat, i det af seminariets tillförordnade rektor uppgjorda förslag till utgiftsstat för år 1905 något belopp för dylikt ändamål ej upptaget och detta af den anledning att vid förslagets afgifvande underdånig ny framställning ingått om anslag till egen gymnastiklokal för seminariet. Då allmänna läroverkets nya gymnastikbyggnad skulle blifva färdig redan under hösten 1904, hemställde domkapitlet, på sätt förut nämnts, att anslaget i fråga måtte anvisas att utgå från och med år 1905.

På grund af nådig remiss har statskontoret den 8 september 1904 afgifvit underdånigt utlåtande och därvid, under åberopande af hvad i dess i nästföregående punkt omförmälda underdåniga utlåtande af den 29 juli 1904 angående ökad anslag till folkskoleseminariet i Linköping funnes anfördt i fråga om anslaget till seminarier för folkskolelärares bildande, hemställt, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen, att nyssberörda anslag måtte från och med år 1906 ökas med det belopp, som pröfvades vara erforderligt till förhyrande af gymnastiklokal åt seminariet i Strängnäs.

I anledning af domkapitlets förevarande framställning, såvidt den samma afser år 1905, har Eders Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 28 oktober 1904 medgifvit, att till ifrågavarande ändamål ett belopp af 500 kronor finge utgå af besparingarna å reservationsanslaget till folkundervisningen.

Nyssberörda af domkapitlet i underdånig skrifvelse den 23 september 1903 gjorda framställning om anslag till uppförande af gymnastikbyggnad för folkskoleseminariet i Strängnäs har Eders Kungl. Maj:t enligt beslut den 31 december 1904 förklarat icke föranleda någon Eders Kungl. Maj:ts vidare åtgärd. Jag får nu hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att för förhyrande af gymnastiklokal för folkskole-

seminariet i Strängnäs höja anslaget till seminarier för folkskolelärares bildande med 500 kronor.

Vid bifall till hvad i denna och nästföregående punkt föreslagits, skulle anslaget till seminarier för folkskolelärares bildande komma att från dess nuvarande belopp, 531,150 kronor, höjas med sammanlagdt 1,785 kronor, eller till 532,935 kronor.

Uti särskild nådig proposition den 31 december 1904 har Eders Kungl. [18.] Maj:t föreslagit Riksdagen att till bestridande af kostnaderna för *inspektion genom folkskoleinspektörerna af folkbibliotek* höja anslaget till arfvoden och resekostnadsersättning åt folkskoleinspektörer med 5,000 kronor, eller från dess nuvarande belopp 105,000 kronor till 110,000 kronor. Inspektion af folkbibliotek.

Bifall till hvad i punkterna 16, 17 och 18 föreslagits medför, att reservationsanslaget till folkundervisningen, nu 743,650 kronor, kommer att ökas med 6,785 kronor, eller till 750,435 kronor.

Understöd åt folkbibliotek.

Uti samma nådiga proposition den 31 december 1904 har Eders [19.] Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen, bland annat, att, för att användas såsom Understöd åt folkbibliotek. bidrag till bestridande af kostnaderna för *upprättande och underhåll af folkbibliotek m. m.*, på ordinarie stat bevilja ett förslagsanslag med titel: »Understöd åt folkbibliotek» å 60,000 kronor.

Om Eders Kungl. Maj:ts förenämnda, under punkterna 18 och 19 angifna beslut har jag ansett mig böra nu erinra, på det att de i den särskilda nådiga propositionen äskade anslagsbelopp må inflyta i statsverkspropositionen.

De tekniska läroverken.

I underdånig skrifvelse den 27 november 1903 framhöll styrelsen för [20.] tekniska högskolan, hurusom behovet af ytterligare en *professur i elektro-* Ny professur i elektroteknik vid tekniska högskolan. *teknik vid högskolan*, förutom den för närvarande befintliga, gjort sig allt

[20.] mera gällande, och förklarade styrelsen sig hafva för afsikt att, sedan erforderlig utredning blifvit verkställd, inkomma till Eders Kungl. Maj:t med underdånig framställning i ärendet. Dylik framställning har af styrelsen blifvit gjord i underdånig skrifvelse den 26 september 1904. I denna anför styrelsen med afseende härå i hufvudsak följande.

Behovvet af ytterligare lärarekrafter i elektroteknik hade framkallats dels genom ämnets allt starkare utveckling och specialisering, som numera gjorde det så godt som omöjligt för *en* lärare att följa framstegen och de år efter år genom vetenskapliga arbeten och otaliga uppfinningar orsakade förändringarna i de tekniska metoderna, dels ock genom nödvändigheten att utvidga undervisningen i ämnet både till omfång och beskaffenhet, något, som ytterligare styrktes genom af eleverna upprepade gånger framställda önskingar om undervisningstidens förlängning. Svårigheten att under nuvarande omständigheter erhålla fullt kompetent person till professor i elektroteknik hade också för kort tid sedan visat sig, då icke någon af de fyra sökande till den lediga professuren af de utsedda sakkunnige kunnat förklaras fullt kompetent till befattningen, oaktadt en hvar af dem tillerkänts vackra meriter på specialområden. Vid frågans slutbehandling inom lärarekollegiet hade därför också kollegiet, med stöd dels af hittills vunnen erfarenhet rörande lämpligheten och fördelarna af att dela den till professuren i fråga hörande undervisningsskyldigheten mellan tvenne lärare, dels ock af de sakkunniges utlåtande, hvaraf framginge svårigheten att hos en och samma lärare finna erforderlig kompetens för läroämnets hela omfattning, beslutit hos styrelsen hemställa om åtgärders vidtagande för den nuvarande professurens uppdelning i två professorsbefattningar.

Sedan styrelsen med anledning häraf anmodat lärarekollegiet att inkomma med närmare bestämdt förslag i ärendet och kollegiet uppdragit åt en särskild kommitté af fem sakkunnige, nämligen professorn O. E. Westin, lektorn Pehr af Bjerkén, öfveringenjören vid kungl. patent- och registreringsverket Nils Rahm samt civilingenjörerna Axel F. Enström och Karl Wallin, att verkställa den härför erforderliga utredningen, hade denna kommitté den 28 april 1904 afgifvit yttrande, som funnes bifogadt styrelsens skrifvelse och hvartill för detaljerna hänvisades.

Detta kommitterades utlåtande ginge i hufvudsak ut på, att den nuvarande obligatoriska treåriga lärokursen för eleverna i fackskolan för elektroteknik skulle ökas med åtminstone ett halft år, hvarvid studiet under sista terminen hufvudsakligen skulle ägnas åt elektrotekniken, samt att jämväl för eleverna i bergsskolan och fackskolan för maskiningenjörsväsendet skulle beredas tillfälle till den utvidgade undervisning i ämnet,

som numera äfven inom dessa fackskolors områden visat sig erforderlig. [20.] För att kunna åstadkomma hela denna utvidgning af undervisningen hade kommitterade ansett, att förutom den nuvarande professuren, som lämpligen borde benämnas professor i allmän elektroteknik, ytterligare en professor i teoretisk elektroteknik samt, för de båda ofvannämnda fackskolornas behof, därjämte ett lektorat af högre lönegraden erfordrades. Detta kommitterades förslag hade blifvit tillstyrkt af lärarekollegiet.

Då emellertid styrelsen icke ansett möjligt att med de lokaler och den undervisningsmateriell, öfver hvilka högskolan för närvarande föfogade, anordna någon ytterligare undervisning i elektroteknik för fackskolorna för bergsvetenskap och maskiningenjörsväsende utöfver den, som redan nu meddelades, ansåge styrelsen frågan härom likasom om inrättandet af den därför afsedda lektorsbefattningen tills vidare böra anstå, intill dess det förslag till utvidgning af högskolans verksamhet, som af styrelsen gjorts, i dess helhet blifvit af statsmakterna behandladt. Och då det vore tvifvelaktigt, huruvida under närvarande förhållanden ens den föreslagna förlängningen af elektroteknikernas lärokurs kunde genomföras, hade tre af de förutnämnda sakkunnige, nämligen Westin, af Bjerkén och Wallin, anmodats att inkomma med ny utredning i denna fråga.

I det utlåtande, som med anledning häraf inlämnats, hade kommitterade ännu en gång framhållit den tvingande nödvändigheten af, att den föreslagna utvidgningen af undervisningen för elektroteknikerna genomfördes, så snart erforderliga lärarekrafter funnes att tillgå, trots det icke fullt tillfredsställande sätt, hvarpå undervisningen under närvarande förhållanden skulle kunna anordnas. Kommitterade hade därjämte angifvit, huruledes genom särskilda anordningar i fråga om tiderna för öfningarna, uppgifternas lämpliga fördelning m. m. samt genom förläggande af en del af dessa öfningar utom läroverkets lokaler, hufvudändamålet med undervisningens utvidgning skulle kunna uppnås under förutsättning af inrättandet af den för ändamålet erforderliga professuren i teoretisk elektroteknik.

På grund af denna sistnämnda utredning och hvad i öfrigt anförts angående nödvändigheten af att snarast möjligt anordna en utvidgad undervisning i elektroteknik, åtminstone för eleverna inom fackskolan för detta läroområde, hemställde styrelsen hos Eders Kungl. Maj:t om aflåtande af proposition till nästkommande riksdag om inrättande af en professor i teoretisk elektroteknik vid högskolan. Under förutsättning af bifall till denna professors inrättande skulle den nuvarande professuren benämnas professor i allmän elektroteknik, hvarjämte det för närvarande på ordinarie stat upptagna anslaget af 2,500 kronor till en extra lärare i elektroteknik skulle kunna indragas. För den ifrågasatta nya professurens inrättande

skulle således blott fordras en ökning af högskolans ordinarie anslag med 3,500 kronor.

Den oerhörda utveckling, elektrotekniken under senare åren vunnit, och den betydelse, som densamma för närvarande har för de flesta områden af det praktiska lifvet, gör det nödvändigt, att man sörjer för, att undervisningen vid vår tekniska högskola i detta viktiga ämne blir så fullständig, att de elever, som ägna sig åt denna gren af ingenjörsväsendet, då de utexamineras från högskolan, blifva i stånd att fylla de kraf, som i praktiken komma att ställas på dem. Och då härför torde vara erforderligt att en ny professur i ämnet upprättas, anser jag mig böra förorda styrelsens ifrågavarande förslag. En blick på de tekniska högskolorna i utlandet visar ock, att vid de flesta af dem ett flertal lärarekrafter ägnats åt elektrotekniken. Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att — med uteslutande ur tekniska högskolans stat af det till en extra lärare i elektroteknik upptagna arvode å 2,500 kronor — till upprättande af en professur i teoretisk elektroteknik vid högskolan på ordinarie stat uppföra ett belopp af 6,000 kronor, däraf 4,000 kronor såsom lön och 2,000 kronor såsom tjänstgöringspenningar, med rätt för blifvande innehafvare af denna professur till ålderstillägg och pension i enlighet med hvad därom för professorerna vid tekniska högskolan är stadgadt, hvarigenom skulle tillkomma en ökning af 3,500 kronor.

[21.] Med tillkännagifvande, att *professuren i metallurgi och hyttkonst vid tekniska högskolan* blefve ledig från och med början af år 1892, hemställde styrelsen för högskolan i underdånig skrifvelse den 18 december 1891, huruvida icke, då till löneförmånerna för nämnda befattning hörde bland annat fri bostad i bergsskolans hus, för hvilken förmån afdrag å den fasta professorslönen ägde rum med 600 kronor för år, men omförmälda boställsvåning möjligen komme att framdeles blifva erforderlig för undervisningens behof, Eders Kungl. Maj:t tacktes föreskrifva, att, därest boställsvåningen för sagda ändamål framdeles erfordrades, den blifvande professorn skulle vara skyldig att afstå densamma mot ersättning, som af Eders Kungl. Maj:t bestämdes, och uttalade styrelsen därvid tillika den åsikt att, då man icke borde förminska löneförmånerna för ifrågavarande professur, hyresersättningen borde motsvara våningens verkliga värde. Vid föredragning af detta ärende den 5 februari 1892 fann Eders Kungl. Maj:t godt föreskrifva, att blifvande innehafvare af nämnda professorsbefattning skulle vara skyldig att, därest ifrågavarande boställsvåning framdeles behöfde

Förhöjning af
aflöningen för
en professor
vid tekniska
högskolan.

tagas i anspråk för undervisningen vid högskolan, afstå densamma mot ersättning, som af Eders Kungl. Maj:t bestämdes. [21.]

Sedermera har styrelsen för högskolan i skrifvelse den 16 juni 1903, enär, enligt hvad en bifogad, af ordinarie lärarne vid fackskolan för bergsvetenskap aflåten och af högskolans lärarekollegium vitsordad framställning utvisade, den till förut nämnda, genom senaste innehafvarens frånfälle ledigblifna professur anslagna boställsvåning då erfordrades för utvidgning af bergsskolans undervisningslokaler, hemställt, det Eders Kungl. Maj:t ville förordna om beviljande af ersättning åt blifvande innehafvare af professuren i metallurgi och hyttkonst för afstående af boställsvåningen, på det att densamma måtte snarast möjligt kunna disponeras för undervisningen vid högskolan, därvid styrelsen förklarat sig med afseende å ersättningens belopp instämma med hvad i förut berörda skrifvelse den 18 december 1891 af dåvarande styrelsen anförts.

Statskontoret, hvars utlåtande häröfver infordrades, erinrade däri till en början, att, sedan Eders Kungl. Maj:t enligt nådigt beslut den 24 januari 1890 i enlighet med styrelsens för tekniska högskolan förslag förklarat att, i händelse professors i kemisk teknologi boställsvåning, för hvilken afdrag å denne professors lön ägde rum med 600 kronor för år, framdeles skulle af Eders Kungl. Maj:t prövas vara för andra högskolans ändamål behöflig, professorn vore skyldig afstå densamma mot ersättning, som af Eders Kungl. Maj:t bestämdes, denne professor, efter det hans boställsvåning tagits i anspråk för undervisningens behof, enligt Eders Kungl. Maj:ts och Riksdagens beslut härför åtnjutit ersättning med 600 kronor om året, hvilket belopp, efter att under åren 1892—1896 hafva beviljats på extra stat, år 1897 tillagts högskolans ordinarie anslag.

Vidare anförde statskontoret, att, då högskolans styrelse nu gjort framställning därom, att ersättningen åt professorn i metallurgi och hyttkonst för mistning af bostadsförmån måtte bestämmas så, att den motsvarade våningens verkliga värde, därvid uppenbarligen afsåges, att denna ersättning borde sättas till icke obetydligt högre belopp än 600 kronor för år. Emellertid hade styrelsen icke anfört något skäl för att ifrågavarande professor borde vara bättre aflönad än professorn i kemisk teknologi, hvilken förut också åtnjutit bostadsförmån, eller högskolans öfriga professorer; och då enligt statskontorets mening en sådan partiell ändring i den fastställda lönestaten snarare vore ägnad att väcka betänkligheter, kunde statskontoret för sin del icke tillstyrka, att ersättningen bestämdes till högre belopp än det, hvarmed lönen för professorn i metallurgi och hyttkonst på grund af den med befattningen enligt stat förenade rätt till fri bostad under-

stege aflöningen för öfriga professorer vid högskolan. Statskontoret hemställde därför, att, i fall Eders Kungl. Maj:t funne berörda våning böra tagas i anspråk för utvidgning af bergsskolans undervisningslokaler, Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen medgifva, att högskolans anslag höjdes med 600 kronor för beredande af ersättning åt professorn i metallurgi och hyttkonst för mistning af bostadsförmån.

Vid föredragning af detta ärende den 25 september 1903 fann Eders Kungl. Maj:t godt medgifva, att ifrågavarande boställsvåning finge från och med den 1 oktober 1903 tagas i anspråk för utvidgning af bergsskolans undervisningslokaler samt att, sedan professorsbefattningen i metallurgi och hyttkonst blifvit återbesatt, innehafvaren af samma befattning skulle tills vidare i ersättning för den sålunda mistade bostadsförmånen uppbära ett belopp af 600 kronor för år räknadt, hvarjämte Eders Kungl. Maj:t anbefallde statskontoret att förskottsvis af under händer varande medel på rekvisition till högskolans styrelse utbetala nämnda belopp och därefter i vanlig ordning hos Eders Kungl. Maj:t till ersättning anmäla hvad sålunda blifvit förskjutet.

Nu anhåller högskolans styrelse i sin förut omförmälda underdåniga skrifvelse den 26 september 1904, att berörda ersättningsbelopp måtte uppföras på ordinarie stat, på det att den ifrågavarande professors pensionsbelopp icke måtte blifva lägre än öfriga professorers, och hemställer sålunda, att aflöningen för professorn i metallurgi och hyttkonst måtte höjas från 5,400 kronor till 6,000 kronor, hvaraf 2,000 kronor skulle utgöra tjänstgöringspenningar.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå Riksdagen att till förhöjning af aflöningen för professorn i metallurgi och hyttkonst vid tekniska högskolan från 5,400 kronor till 6,000 kronor, såsom ersättning för förlorad boställslägenhet, på ordinarie stat bevilja ett anslag af 600 kronor, hvilket belopp skall tilläggas den egentliga lönen.

Vid bifall till hvad i punkterna 20 och 21 föreslagits kommer tekniska högskolans stat att ökas med tillhopa 4,100 kronor.

[22.]

Uti underdånig skrifvelse af den 30 september 1904 har styrelsen för *Chalmers tekniska läroanstalt* anhållit, att Eders Kungl. Maj:t täcktes i nådig proposition till 1905 års riksdag föreslå:

Nya lektorat
vid Chalmers
tekniska läro-
anstalt m. m.

1:o) att, med det nuvarande lektoratets i maskinlära begränsning i

hufvudsak till läran om värmemotorer, ett nytt lektorat i maskinlära med [22.] undervisning hufvudsakligen om vattenkraftmaskiner och vindmotorer måtte upprättas vid läroanstalten med samma löneförmåner som vid de nuvarande lektoraten;

2:o) att anslag måtte beviljas till anställande af en andre lärare i byggnadslära med 3,000 kronor i lön och ett ålderstillägg af 500 kronor efter 5 års väl vitsordad tjänstgöring;

3:o) att ett lektorat i väg- och vattenbyggnadskonst måtte upprättas med samma löneförmåner som vid de nuvarande lektoraten, samt

4:o) att anslaget till assistenter måtte höjas från 8,100 kronor till 12,000 kronor.

Till stöd för nämnda framställning har styrelsen i hufvudsak anført följande.

Undervisningen vid Chalmers tekniska läroanstalt i maskinlära med maskinkonstruktioner samt allmän byggnadslära och husbyggnadskonst med ritning vore för närvarande till största delen anordnad gemensamt för det mekaniska facket, husbyggnadsfacket och det elektrotekniska facket, endast med den olikhet, att det mekaniska facket hade i tredje årskursen 2 timmars föreläsning i maskinlära och 2 timmars maskinkonstruktioner, uti hvilka de öfriga facken ej deltog, samt att å ena sidan för de mekaniska och elektrotekniska facken antalet uppgifter i byggnadsritning ej vore så stort som för husbyggnadsfacket, för hvilket å andra sidan antalet uppgifter i maskinkonstruktioner ställdes mindre än för de andra båda facken. För det kemiska facket vore undervisningen i konstruktion af enkla maskindelar gemensam och samtidig med undervisningen i de förut nämnda facken, under det att någon undervisning i beskrifvande maskinlära ej lämnades eleverna tillhörande det kemiska facket.

De nu anförda förhållandena lämnade påtagligen mycket öfrigt att önska. Så kräde det mekaniska facket en mera genomförd och utförlig framställning af maskinläran med tillhörande konstruktionsritning än husbyggnadsfacket, hvarför det vore till stort men, att dessa båda fack tvunges att följas åt vid undervisningen i nämnda ämne. Äfven för det elektrotekniska facket och skeppsbyggnadsfacket erfordrades i flera afseenden modifikationer i ämnets behandling, hvaremot de elever, som tillhörde det kemiska facket, för sin blifvande verksamhet behöfde en ganska ingående kännedom om maskinläran, i vissa afseenden till och med i högre grad än husbyggnadsfackets elever.

Lärarerådet hade därför gjort framställning till styrelsen, att styrelsen ville hos Eders Kungl. Maj:t framhålla behovet af, att nämnda samundervisning mellan de olika facken i väsentlig mån minskades och att för det

[22.] kemiska facket infördes ett nytt ämne »beskrifvande maskinlära». Enligt lärarerådets framställning skulle det minsta timantalet för de nämnda ämnena, som kunde anses vara, åtminstone tills vidare, tillräckligt, vara följande:

Högre afdelningens andra årskurs:

	mekaniska, elektrotekniska och skeppsbyggnadsfacket	husbyggnads- och kemiska facket	Summa
konstruktion af enkla maskindelar	6	4	10

Högre afdelningens tredje årskurs:

	mekaniska facket	elektrotekniska facket, skepps- och husbyggnadsfacket	
maskinlära	8	6	14
maskinkonstruktioner	10	6	16
			Summa 40.

Härtill skulle dessutom komma 4 timmar beskrifvande maskinlära för kemiska facket, hvadan det totala timantalet sålunda komme att utgöra 44.

Ett timantal öfverstigande 40, alla på högsta och näst högsta stadiet, kräfde minst två lärare, och undervisningens art vore sådan, att den ene läraren ej kunde ställas underordnad i förhållande till den andre. Ämnet vore dessutom af den omfattning, att man numera svårigen kunde fordra, att en lärare skulle med full sakkunskap behärska det i hela dess vidd. Vid tekniska högskolan föredroges också ämnet af två professorer jämte två lektorer, af hvilka den ene professorn i maskinlära hade undervisnings-skyldighet hufvudsakligen i läran angående värmemotorer och den andre i läran om vattenmotorer och i bergsmekanik. Styrelsen föreställde sig, att en dylik uppdelning med nödvändighet äfven måste införas vid Chalmerska institutet, så att den nuvarande lektorns i maskinlära undervisnings-skyldighet begränsades i hufvudsak till läran om värmemotorer och ett nytt lektorat upprättades med undervisningsskyldighet i läran om vattenkraftmaskiner och vindhjul m. m. Enligt lärarerådets förslag skulle sålunda det nuvarande lektoratets program blifva i hufvudsak »lyftanordningar, ångpannor och ångmaskiner (såväl en-cylindriska som två- och flercylindriska) jämte utförlig framställning om ångfördelningsapparater med hänsyn till expansion och omkastning och om regulatorer m. m., gasmaskiner, benzin- och fotogenmotorer med tillämpning på fordon och farkoster, lokomotiv». Det nya lektoratet skulle i hufvudsak omfatta: »vattenkraftmaskiner, hvartill anknytes läran om ångturbiner, vattenuppforderingsverk (vanliga pumpar, kapselhjul, turbinpumpar m. m.), vindhjul, luftkompressorer och exhaustorer». Till det nya lektoratet skulle äfven höra

en beskrifvande framställning af det viktigaste om lyftanordningar, ångpannor och ångmaskiner jämte gas- och benzin- eller fotogenmotorer, vattenuppfodringsmaskiner m. m. till den omfattning, som kunde anses erforderlig för eleverna tillhörande kemiska och husbyggnadsfacken, hvarjämte båda lektorerna skulle vara pliktiga att deltaga i den maskinkonstruktionen omfattande ritningsundervisningen, på sätt omständigheterna kunde kräfvat. [22.]

I detta sammanhang förtjänade också framhållas, att maskinritningen i lägre afdelningen likaledes kräfvade en bestämd specialisering. För närvarande inbegreps maskinritning under ämnet linjarritning, som i hvardera af lägre afdelningens tre årskurser endast hade sig tillmätt 4 timmar. I tredje årskursen af nämnda afdelning förelades under dessa timmar de elever, som fullgjort den egentliga linjarritningskursen, uppgifter i maskinritning, men — särskildt om man toge i betraktande, att elevantalet i nämnda årskurs för närvarande närmade sig 90 — vore det påtagligt, att den sålunda meddelade undervisningen ej kunde vara nöjaktig. Lärarérådet hade därför föreslagit, att i tredje eller högsta årskursen af lägre afdelningen infördes 6 timmars undervisning i elementen af maskinlära med ritning för dem, som fullgjort fordringarna i linjarritning, hvarigenom ock en välbehöflig minskning i antalet af de samtidigt undervisade eleverna skulle vinnas. Enligt nu gällande stat för institutet utginge ett anslag af 3,500 kronor till bestridande af undervisning i mekanisk teknologi, konstruktion af enkla maskindelar och elementär mekanik, och af medel från detta anslag bestredes nu 6 timmars undervisning i konstruktion af enkla maskindelar i högre afdelningens andra årskurs. Därest det nyss föreslagna nya lektoratet i maskinlära beviljades, skulle en sådan omgruppering af undervisningen i maskinlära med ritning äga rum, att medel från det nämnda anslaget kunde beredas för den ifrågasatta utvidgningen af undervisningen i lägre afdelningens tredje årskurs i maskinlära med ritning, utan att nytt statsanslag därför erfordrades.

En sådan uppdelning af facken i den högre afdelningens årskurser, som nu ifrågasatts, påfordrades dessutom redan af det stora elevantal, som sedan åtskilliga år förefunnes uti de ifrågavarande årskurserna, för närvarande uppgående i tredje årskursen till 65 och i andra årskursen till 92, med en fördelning mellan de olika facken af i medeltal 33 % i det mekaniska facket, 31 % i det elektrotekniska, 8 % i skeppsbyggerifacket, 13 % i husbyggnadsfacket och 15 % i det kemiska facket.

Beträffande härefter undervisningen i allmän byggnadslära och husbyggnadskonst inom högre afdelningens andra och tredje årskurser er-

- [22.] fordrade densamma liknande specialisering, som angifvits för undervisningen i maskinlära. Husbyggnadsfacket kräde uti dessa ämnen en mera utförlig och detaljerad undervisning än de öfriga facken. Undervisningen i allmän byggnadslära i andra årskursen bedrefves nu samtidigt med alla facken, men, oafsedt de svårigheter, som redan det stora elevantalet under sådana omständigheter framkallade, vore uppenbart, att det för läraren vore omöjligt att under dessa förhållanden så lämpa sig efter elevernas olika behof, som önskligt vore. Under det att för den blifvande husbyggmästaren i denna årskurs skulle läggas grunden till den utförligare framställningen af dessa ämnen, som meddelades i tredje årskursen, skulle eleverna tillhörande det kemiska facket få en kort sammanfattande redogörelse äfven för enklare byggnaders uppförande och undervisningen för eleverna tillhörande skeppsbyggnadsfacket åter mera lämpas efter deras behof. Likaledes vore påtagligt, att undervisningen i husbyggnadslära i tredje årskursen borde ske efter olika plan och till olika omfattning för eleverna tillhörande husbyggnadsfacket å ena sidan och för eleverna tillhörande mekaniska eller elektrotekniska facket å den andra. Lärarerådet hade därför gjort framställning om erhållande af en ny lärareplats i byggnadslära och beräknat det minsta antalet timmar, som skulle behövas i byggnadsämnena, på följande sätt:

Högre afdelningens andra årskurs:

	husbyggnadsfacket	mekaniska, elektrotekniska och skeppsbyggnadsfacket	Summa
Allmän byggnadslära	6	4	10

Högre afdelningens tredje årskurs:

Husbyggnadskonst med ritning	8	4	12
Byggnadskonstens historia	2	—	2
Arkitektonisk ornamentsritning	4	—	4

Summa 28.

Men härtill komme, att redan nu i första årskursen af högre afdelningen de elever, som i lägre afdelningen afslutat sin linjarritning och som plägade utgöra mer än hälften af samtliga eleverna, under höstterminen sysselsattes 4 timmar i veckan med ritning af de vanliga byggnadselementerna, hvarigenom arbetets ståndpunkt i de öfre årskurserna i väsentlig mån höjdes. Likaså visade sig i lägre afdelningens tredje årskurs samma behof af särskild undervisning i elementär byggnadslära, som nyss framhållits beträffande undervisningen i maskinlära. Lärarerådet hade på grund häraf framhållit vikten af, att 6 timmars undervisning i elementär bygg-

nadslära infördes i lägre afdelningens tredje årskurs. Till de i nyssberörda tabell upptagna 28 timmarne komme sålunda ytterligare 10 timmar, hvadan hela timantalet blefve 38. Jämte lektorn i husbyggnadskonst erfordrades sålunda ytterligare en lärare i ännu byggnadslära, för hvilken lärare i nu gällande lönestat dock icke finnes några medel. Den förut nämnda undervisningen i byggnadsritning i högre afdelningens första årskurs hade provisoriskt bestridts af en assistent mot ett mindre arvode, men den vore allt för viktig och maktpåliggande för att i längden kunna upprätthållas på detta sätt. Med de kompetensfordringar, som måste ställas på en dylik andre lärare i byggnadslära, och med den omfattande undervisning, som skulle uppdragas åt honom, ansåge styrelsen, att, om lönen skulle afpassas efter de öfriga lärarnes löneförmåner, den borde sättas till 3,000 kronor med ett ålderstillägg af 500 kronor efter 5 års väl vitsordad tjänstgöring. [22.]

Hvad härefter anginge undervisningen i väg- och vattenbyggnadskonst vid institutet, hade denna hittills omfattat endast 3 timmars föreläsningar och $4\frac{1}{2}$ timmars ritning i veckan i högre afdelningens tredje årskurs. Upprepade gånger under årens lopp hade framställningar gjorts af läraren i detta ämne angående otillräckligheten af detta timantal och yrkanden om undervisningens vidgande. Såväl befintligheten af andra ännu mera påfallande behof som svårigheten att med de då förhandenvarande lokalerna anordna vidsträcktare uppdelning af eleverna i flera grupper hade dock gjort, att dessa yrkanden ej kunnat vinna gehör. Emellertid hade lärarerrådet nu ansett tidpunkten inne för vidtagande af lämpliga åtgärder i nämnda syfte. Lärarerrådet hade härvid mindre tänkt på bildandet af ett fullständigt väg- och vattenbyggnadsfack, hvilket skulle erfordra större anslag, än som torde kunna påräknas, utan fastmera afsett att bereda tillfälle till så omfattande undervisning i detta ämne, som kräfdes för utbildande af de kommunala tjänstemän, som till stort antal under namn af stadsingenjörer och dylikt hade sig uppdraget en lika omfattande som för det allmänna viktig verksamhet inom det till väg- och vattenbyggnadskonsten hörande området. Redan nu bekläddes ett stort antal dylika ingenjörspatser af från institutet utgångna elever, och med vidgad undervisning uti ifrågavarande ämne skulle de från institutet utexaminerade eleverna vinna än större användbarhet i denna riktning. De åligganden, som tillkomme dessa kommunala tjänstemän, vore visserligen af så skiftande natur och omfattade så olikartade uppgifter, att en för långt drifven specialisering i undervisningen ej heller vore önskvärd. Lärarerrådet hade ansett, att högst väsentligt vore vunnet, om undervisningen i väg- och

[22.] vattenbyggnadskonst blott kunde vidgas till ungefär dubbelt mot hvad nu vore förhållandet, fördelad på tvenne läsår. Schemat vore dock redan nu så ansträngdt, att detta ej läte sig göra, utan att en del af undervisningen förlades till en fjärde årskurs, omfattande antingen ett år eller en termin, efter hvad erfarenheten visade vara lämpligast.

Så länge timantalet kunnat hållas så lågt som för närvarande, hade det varit möjligt att med framgång för undervisningen i väg- och vattenbyggnadskonst till lärare erhålla någon af de i stadens tjänst anställda väg- och vattenbyggarna, men detta skulle med all sannolikhet ej lyckas, då timantalet blefve så stort, som nu ifrågasatts, eller uppgående till inemot ett tjugotal. Vid tekniska högskolan uppehölls den nämnda undervisningen af två professorer. I likhet med lärarerådet ansåge styrelsen, att i betraktande af den ifrågavarande undervisningens vikt och omfattning en särskild hufvudlärare med fast anställning som lektor vore af behovet påkallad och att samma löneförmåner borde tilldelas denne lektor som de öfriga lektorerna vid institutet.

Slutligen hade af lärarerådet framhållits behovet af laborationer i fysik för vissa grupper af eleverna. För halftannat årtionde sedan hade frivilliga sådana under några år anordnats af läraren i fysik, och oaktadt de ej varit obligatoriska för eleverna, hade de varit så talrikt besökta, att olika grupper arbetat 3—4 eftermiddagar i veckan. På grund af stigande elevantal hade detta dock blifvit för betungande för läraren, och den nämnda undervisningen hade upphört. Under det sista årtiondet hade lokalerna ej medgifvit sådana laborationers återupptagande. Med den utvidgning institutets lokaler numera erhållit vore däremot möjligt att åter med framgång införa dylika fysiska laborationer, och numera torde vara allmänt erkänt, huru viktig del af undervisningen de utgjorde. Lärarerådet hade föreställt sig, att åtminstone i början dessa laborationer borde vara frivilliga och kunna anordnas på eftermiddagarna, så att eleverna kunde, indelade i grupper om 10 till 15, laborera hvar sin eftermiddag i veckan. Med hänsyn till hvad erfarenheten visat vore det sannolikt, att 4—6 eftermiddagar i veckan på detta sätt skulle upptagas af laborationer. Då en sådan ökning i timantal ej kunde påläggas läraren i fysik, hade lärarerådet föreställt sig, att för handledandet vid öfningen kunde erhållas en eller ett par af stadens yngre lärare, hvilka såsom assistenter kunde tjänstgöra under hufvudlärarens tillsyn och ledning. Under denna förutsättning, för hvilken styrelsen ansåge fog förefinnas, skulle för ändamålet erfordras ett anslag, som af styrelsen beräknats till omkring 2,000 kronor, hvilket

lämpligen torde böra inbegripas i det förutvarande anslaget till assistenter, [22.] och detta sålunda höjas med nämnda belopp.

För närvarande undervisades eleverna tillhörande det kemiska facket i högre afdelningens första årskurs samtidigt med de öfriga fackens elever i matematik, oaktadt deras behof af undervisning i detta ämne vore långt mindre och därför borde anordnas så, att de i den nämnda årskursen erhöile en afslutad kurs i matematik, omfattande äfven elementen af differential- och integralkalkylen, under det att de öfriga facken äfven i den andra årskursen kunde få sig tid anvisad för fortsatt undervisning i nämnda ämne. Behovvet af ändring i detta förhållande vore mycket stort. Lektorn i matematik hade nu sin tjänstgöring så fördelad, att han meddelade undervisning i högre afdelningens första årskurs 8 timmar uti matematik, i samma afdelnings andra årskurs 4 timmar uti matematik och 4 timmar uti beskrifvande geometri samt i lägre afdelningen 4 timmar i linjarritning. I likhet med lärarerådet ansåge styrelsen, att de sistnämnda 4 timmarna ritning i lägre afdelningen lämpligen kunde fräntagas lektorn i matematik, mot det att föreläsningar och öfningar i matematik särskildt med eleverna tillhörande det kemiska facket uppdroges åt honom. Tills vidare torde den undervisning, som sålunda toges från lektorn i matematik, kunna mera provisoriskt ordnas med hjälp af anslaget till assistenter, för att ytterligare en fast lärare icke skulle behöfva anställas, innan erfarenhet vunnits, huru den definitiva timfördelningen skulle ställa sig efter erhållandet af de nu begärda lärareplatserna. Anslaget till assistenter uppginge i gällande löne-stat till 8,100 kronor men hade med det nuvarande stora elevantalet visat sig otillräckligt. Med inräkning af behovvet af assistent till fysiska laborationer, uppskattadt till 2,000 kronor, och det nyssnämnda behovvet till undervisningen i ritning föresloge styrelsen därför, att anslaget till assistenter ökades till 12,000 kronor.

Af hvad styrelsen i sin underdåniga skrifvelse anført framgår, att vid ifrågavarande läroanstalt samundervisning för elever tillhörande olika fackskolor förekommer i större utsträckning än som bör äga rum, därest vederbörlig hänsyn toges till de olika slag af teknisk utbildning, som de särskilda fackskolorna hafva till ändamål att meddela. För afhjälpan af denna olägenhet äfvensom för ett tillfredsställande anordnande af undervisningen i öfriga af styrelsen angifna afseenden är, såsom styrelsen ådaga-lagt, en ökning af lärarekrafterna vid läroanstalten af nöden. Och då jag icke har något att erinra mot styrelsens härutinnan framlagda förslag, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att på ordinarie stat bevilja:

dels till inrättande vid Chalmers tekniska läroanstalt af ett nytt lektorat i maskinlära med undervisningsskyldighet hufvudsakligen i vattenkraftmaskiner och vindmotorer, hvarigenom det nuvarande lektoratet i maskinlära vid läroanstalten må kunna begränsas i hufvudsak till läran om värmemotorer, ett anslag af 4,000 kronor, däraf 2,600 kronor såsom lön och 1,400 kronor såsom tjänstgöringspenningar, med rätt för blifvande innehafvare af lektorsbefattningen till ålderstillägg i enlighet med hvad därom är stadgadt för öfriga lektorer vid läroanstalten;

dels till inrättande af ett lektorat i väg- och vattenbyggnadskonst vid läroanstalten ett anslag af 4,000 kronor, däraf 2,600 kronor lön och 1,400 kronor tjänstgöringspenningar, med rätt för blifvande innehafvare af denna lektorsbefattning till ålderstillägg i enlighet med hvad därom är stadgadt för öfriga lektorer vid läroanstalten;

dels till aflöning åt en andre lärare i byggnadslära vid läroanstalten ett anslag af 3,000 kronor, med rätt för bemälde lärare att efter fem års väl vitsordad tjänstgöring åtnjuta ett ålderstillägg af 500 kronor att utgå af det under riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda förslagsanslag: ålderstillägg;

dels ock, för höjande af anslaget till arfvoden för assistenter och repetitörer vid läroanstalten från dess nuvarande belopp 8,100 kronor till 12,000 kronor, ett anslag af 3,900 kronor.

[23.] Genom den stat, som den 15 juni 1877 fastställdes för *de tekniska elementarskolorna* i Norrköping, Malmö, Örebro och Borås, äfvensom den stat, som den 7 juni 1901 förklarades skola gälla för den nyinrättade tekniska elementarskolan i Härnösand, blef begynnelselönen för tre lektorer vid en hvar af skolorna i Norrköping, Malmö och Härnösand samt två lektorer vid hvardera af skolorna i Örebro och Borås bestämd till 3,000 kronor. En tredje lektor vid hvardera af sistnämnda båda skolor hade enligt 1877 års stat en begynnelselön af blott 2,500 kronor, men sedan Riksdagen åren 1896 och 1901, på därom af Eders Kungl. Maj:t gjorda framställningar, beviljat för ändamålet erforderliga medel, utgör begynnelselönen äfven för dessa lektorer numera 3,000 kronor.

Förutom nämnda lektorsbefattningar finnes vid en hvar af dessa läroanstalter ännu en lektorstjänst. Denna är förenad med en högre lön än de öfriga. Bland de fyra lektorerna vid de tekniska elementarskolorna förordnas nämligen en af Eders Kungl. Maj:t att vara föreståndare eller rektor för skolan. För denna förenade föreståndare- och lektorsbefattning vid en hvar af de tekniska elementarskolorna utgör begynnelselönen 4,000 kronor.

Enligt staten af den 15 juni 1877 ägde de vid tekniska elementarskolor anställda lektorer att efter 5 års väl vitsordad tjänstgöring undfå

Löne- och pensionsreglering för rektorer och lektorer vid de tekniska elementarskolorna.

ett ålderstillägg med 500 kronor och efter ytterligare 5 års dylik tjänstgöring ännu ett ålderstillägg af 500 kronor årligen. I enlighet med Riksdagens lämnade medgifvande har Eders Kungl. Maj:t genom nådigt beslut den 19 maj 1899 förklarar lektorerna berättigade att efter ytterligare 5 års väl vitsordad tjänstgöring åtnjuta ett tredje ålderstillägg likaledes å 500 kronor, dock att den lektorerna dittills tillkommande rätt till pension å allmänna indragningsstaten samt deras ställning till lärarnes vid elementarläroverken änke- och pupillkassa icke härigenom underginge någon förändring. Staten för den sedermera inrättade tekniska elementarskolan i Härnösand tillförsäkrar äfven de därstädes anställda lektorerna rätt till tre ålderstillägg hvartera å 500 kronor, efter 5, 10 och 15 års väl vitsordad tjänstgöring. [23.]

Beträffande de för ifrågavarande lärare sålunda bestämda löneförmåner är slutligen att märka, att desamma icke äro fördelade i lön och tjänstgöringspenningar.

Af det anförda framgår, att aflöningsförmånerna å stat för rektorer och lektorer vid de tekniska elementarskolorna icke undergått någon väsentlig förändring under den tid, som förflutit sedan år 1877. Härvid bör dock anmärkas, att dessa lärare, i likhet med andra tjänstemän, under de senaste åren kommit i åtnjutande af de år för år beviljade dyrtidstilläggen.

Emellertid hafva icke saknats yrkanden om en ingripande och bestående förbättring af omförmälda löneförmåner. I de af föreståndare och lektorer gjorda ansökningar om förbättrade aflöningsförhållanden, hvilka år 1899 medförde inrättandet af det tredje ålderstillägget, hade i själfva verket yrkats en fullständig lönereglering, afseende att lektorerna i allmänhet skulle tillförsäkras rätt till lön i fyra lönegrader å 3,500, 4,000, 4,500 och 5,000 kronor samt att rektorerna skulle äga åtnjuta ett årligt arvode af 1,250 kronor utöfver sina lektorslöner. Några år senare skedde en ny framställning i enahanda syfte. Då det var önskvärdt att — under förutsättning att de förhållanden, som framkallat behovet af dyrtidstillägg, komme att fortfara — sagda behof blefve tillgodosedt på ett mera stadigvarande sätt än genom ett år för år beviljadt dyrtidstillägg, hade genom nådigt cirkulär den 25 oktober 1901, bland andra, de tekniska elementarskolornas styrelser anbefallts att till Eders Kungl. Maj:t inkomma med utredning, huruvida under nyss angifna förutsättning ändringar i vederbörande lönestat kunde anses böra äga rum. I de underdåniga utredningar, som till följd häraf under år 1902 inkommo från nämnda styrelser, framhölls behovet af en verklig och varaktig löneförbättring för

[23.] skolornas rektorer och lektorer; och därvid uttalades tillika önskvärdheten af, att dessa lektorer blefve i afseende å löneförmåner likställda med lektorerna vid de högre allmänna läroverken, liksom de beträffande beskaffenheten af sin tjänstgöring och fordringarna på sin kompetens redan kunde anses vara med dem, minst sagdt, fullt likställda. Berörda utredningar äro öfverlämnade till den af Eders Kungl. Maj:t förordnade kommittén för reglering af statens ämbetsverks och myndigheters löneförhållanden.

Under år 1904 har Riksdagen, på framställning af Eders Kungl. Maj:t, antagit en ny och väsentligt förbättrad lönereglering för lärarne vid de allmänna läroverken. Enligt denna lönereglering äro för lektorerna vid dessa läroanstalter inrättade fem lönegrader å 4,000, 4,500, 5,000, 5,500 och 6,000 kronor, hvaraf respektive 1,400, 1,550, 1,700, 1,850 och 2,000 kronor utgöra tjänstgöringspenningar. För adjunkterna äro lönerna i de fem lönegraderna 3,000, 3,500, 4,000, 4,500 och 5,000 kronor, hvaraf respektive 1,000, 1,150, 1,300, 1,450 och 1,600 kronor utgöra tjänstgöringspenningar. Rektorerna vid de högre allmänna läroverken äga numera, utom fri bostad eller hyresersättning af vederbörande kommun, åtnjuta aflöning i två lönegrader å 6,000 kronor och 6,500 kronor, af hvilka belopp tjänstgöringspenningarna utgöra 2,000 kronor. Uppflyttning från lägre till högre lönegrad äger rum för lektor och adjunkt efter 5 år samt för rektor efter 10 år. Då härmed jämföres, att lektorerna vid de tekniska elementarskolorna ej kunna ernå högre aflöning än 4,500 kronor, rektorerna åter 5,500 kronor, är det naturligt, att dessa lärare i den nya löneregleringen för de allmänna läroverken funnit sig äga stöd för sina anspråk på förbättrade aflöningsvillkor. Utan att afvakta utgången af löneregleringskommitténs arbeten hafva därför lektorer och rektorer vid de fem tekniska elementarskolorna under senare delen af år 1904 till Eders Kungl. Maj:t aflåtit underdåniga framställningar i detta ämne.

Dessa af styrelserna för skolorna med underdåniga utlåtanden till Eders Kungl. Maj:t öfverlämnade framställningar äro i hufvudsak likalydande. Jag skall nu, med uteslutande af vissa uppgifter, hvilka återfinnas bland det, som jag redan anfört i detta ärende, lämna en redogörelse för framställningarnas innehåll.

Genom den nya löneregleringen för de allmänna läroverken komme lektorerna därstädes att blifva i väsentlig mån bättre aflönade än lektorerna vid de tekniska elementarskolorna. Det vore onekligen mycket obilligt, om detta förhållande finge kvarstå oförändradt. Sådant skulle innebära en orättvisa mot sistnämnda lärare, hvilka redan länge väntat på en välbehöflig löneförbättring, och det skulle för de tekniska elementarskolorna själfva snart nog kunna leda därhän, att de komme att stå alldeles utan

verkligt skickliga lärare. Vore nämligen lönerna för njuggt tillmätta, [23.] blefve de föga lockande för tekniskt bildade personer med duglighet och förmåga, i det att sådana i allmänhet hade mycket lätt att i industriens tjänst förskaffa sig vida högre inkomster, än skolan vore i tillfälle att erbjuda. Det hade varit med tanken härpå, som redan i det förslag till de tekniska skolornas omorganisation, som år 1877 genomförts, de för detta förslags utarbetande tillsatta kommitterade framhållit, att det af öfvervägande skäl vore påkalladt, att lektorerna vid de tekniska elementarskolorna vid sin första anställning erhöles en något högre aflöning än den, som tillkomme en lektor i lägsta lönegraden vid de allmänna läroverken, emedan vid en teknisk elementarskola en person i de flesta fall först vid en mera mogen ålder kunde erhålla anställning som lektor, och för en kunnig och duglig man vid denna ålder vanligen ganska betydliga ekonomiska fördelar erbjödes sig i industriens tjänst. I öfverensstämmelse härmed hade kommitterade föreslagit, att första lönegraden för lektor vid teknisk elementarskola skulle utgöra 3,000 kronor, under det att den för lektor vid de allmänna läroverken då endast utgjorde 2,500 kronor.

Ehuru det otvifvelaktigt skulle blifva till gagn för de tekniska elementarskolorna, om deras lektorer hade högre lön än lektorerna vid de allmänna läroverken, kunde sådana löneförhållanden antagligen icke vidare med hopp om framgång ifrågasättas, sedan numera aflöningarna vid de allmänna läroverken blifvit så mycket förbättrade. Däremot skulle en full likställighet i afseende på löneförmåner mellan de allmänna läroverkens och de tekniska skolornas lektorer vara berättigad och önskvärd såväl med hänsyn till billighet och rättvisa som framför allt till de tekniska elementarskolornas egen fördel.

Rektorerna vid de tekniska elementarskolorna erhöles för närvarande i årlig aflöning 1,000 kronor mera, än de i sin egenskap af lektorer ägde uppbära, men vederbörande kommuner vore icke skyldiga att tillhandahålla dem fri bostad eller hyresersättning. Rektor vid tekniska elementarskolan i Norrköping, hvilken det såsom tjänsteåliggande tillkomme att äfven vara föreståndare för den med tekniska elementarskolan nära förenade Ebersteinska söndags- och aftonskolan, åtnjöte emellertid förmånen af fri bostad och vedbrand, men denna förmån tillkomme honom icke i hans egenskap af rektor vid tekniska elementarskolan, utan utgjorde den väsentligaste delen af hans aflöning såsom föreståndare för Ebersteinska skolan.

Måhända kunde en likställighet i aflöningsförmåner äfven mellan rektorerna vid de tekniska elementarskolorna och vid de högre allmänna läroverken låta sig genomföra. I motsatt fall syntes en förhöjning af det

- [23.] arfvode, 1,000 kronor, hvilket nu tillkomme rektor vid teknisk elementarskola utöfver hans lektorslön, vara behöflig.

Då en löneförbättring för de tekniska elementarskolornas ordinarie lärare vore och länge varit behöflig, hyste sökandena en liflig förhoppning, att en sådan, så snart ske kunde, blefve genomförd. Skulle framdeles någon förändring i de tekniska elementarskolornas organisation vidtagas, hvarigenom en ändring komme att ske i rektors eller lektorsers tjänsteåligganden, syntes detta icke behöfva utgöra hinder för, att dessförinnan en ny lönestat genomfördes, därest såsom villkor för åtnjutande af lärarelön enligt nya staten upptoges bestämmelsen, att innehafvare af ordinarie lärare- eller rektorsbefattning skulle vara underkastad den vidsträcktare tjänstgöringsskyldighet eller jämkning i åligganden, som vid en möjligen inträdande förändrad organisation af de tekniska elementarskolorna kunde varda stadgad.

På grund af hvad sålunda anförts anhålla rektorerna och lektorerna vid tekniska elementarskolorna i Norrköping, Malmö, Örebro och Borås, att Eders Kungl. Maj:t täcktes vidtaga erforderliga åtgärder för att, så snart ske kan, åt de tekniska elementarskolornas rektorer och lektorer bereda sådana löneförmåner, att dessa lärare i afseende å lönevillkor blifva i hufvudsak likställda med rektorer och lektorer vid de högre allmänna läroverken.

Rektor och lektorer vid tekniska elementarskolan i Härnösand hemställa för sin del, att åtgärder måtte vidtagas för att, så snart ske kan, lektorerna vid de tekniska elementarskolorna blifva i afseende å aflöningsförmåner likställda med lektorerna vid de allmänna läroverken och att rektorernas aflöning utöfver hvad de såsom lektorer äga att uppbära undergår skälig förhöjning. Bemälde sökande hålla nämligen före, att full likställighet mellan rektorerna vid de tekniska elementarskolorna och rektorerna vid de allmänna läroverken ej låter sig genomföras, med hänsyn till att kommunerna ej äro skyldiga att tillhandahålla de förre den förmån af fri bostad eller hyresersättning som de senare åtnjuta.

Vid öfverlämnande af de underdåniga ansökningarna till Eders Kungl. Maj:ts pröfning förklarade sig skolstyrelserna anse den begärda löneförbättringen behöflig och önskvärd ej blott från löntagarnes synpunkt utan äfven med hänsyn till skolornas bästa; och hafva styrelserna därför förordat ansökningarna till nådigt bifall. Härutöfver yttrar styrelsen för tekniska elementarskolan i Borås:

»Styrelsen har redan genom infordradt yttrande angående ändringar

i skolans lönestat uti sin underdåniga skrifvelse den 22 maj 1902 utförligt [23.] belyst hithörande förhållanden, men kan dock icke underlåta att här ånyo i underdånighet erinra om de svårigheter, som mött såväl att bibehålla dugliga lärarekrafter som att vid inträffande ledighet af lektorsbefattning återbesätta densamma, svårigheter, som helt naturligt haft sin grund uti otillfredsställande löneförmåner, och får styrelsen i detta afseende anförä följande vid tekniska elementarskolan härstädes gjorda erfarenheter. Sålunda sökte lektorn i byggnadskonst C. J. Magnell, numera professor vid kungl. tekniska högskolan, år 1895 annan bättre aflönad lektorsbefattning. Styrelsen fann nu anledning ingå med underdånig ansökan om att begynnelselönen för nämnda lektorsbefattning måtte höjas från dåvarande 2,500 kronor till 3,000 kronor, hvilket äfven uppå Eders Kungl. Maj:ts framställning af 1896 års riksdag beviljades. Detta oaktadt anmälde sig, när tjänsten därefter första gången förklarades ledig, endast två sökande, af hvilka dock ingen dokumenterat sig så, att han kunde af styrelsen utnämnas. Först efter det tjänsten för andra gången blifvit ledig förklarad, erhöles sökande, som kunde till befattningen antagas, men redan efter endast fem års tjänstgöring sökte sig äfven denne duglige lärare till annan ort, där han trodde sig äga utsikter till bättre utkomst. När därefter samma lektorsbefattning i början af år 1902 åter ledigförklarades, anmälde sig inom ansökningstidens utgång ingen enda sökande. Styrelsen förklarade då genast lektorstjänsten ånyo ledig till ansökan med den påföljd, att visserligen två sökande anmälde sig, men af dem hade den ena icke genom något som helst intyg styrkt sin kompetens, och den andra var alldeles för svagt meriterad för att kunna till tjänsten ifrågakomma. Styrelsen såg nu ingen annan utväg än att ingå till Eders Kungl. Maj:t med underdånig anhållan att med tjänstens återbesättande måtte tillsvidare anstå, i förhoppning om att antingen påyrkad löneförbättring måtte vinnas eller att af annan anledning utsikt kunde yppa sig att till befattningen erhålla duglig sökande. Sedan styrelsen mot midten af vårterminen 1903 fått anledning förmoda, att åtminstone någon kompetent sökande skulle reflektera å tjänsten, blef denna ånyo ledigförklarad, och kunde styrelsen, efter det ifrågavarande lektorsbefattning uti ett och ett halft år varit vakant och endast med svårighet kunnat genom vikarier och vid skolan förut befintliga lärarekrafter uppehållas, ändtligen återbesätta densamma med en god lärarekraft.

»Uppenbart är, att den tekniska elementarskolan med nuvarande löneförmåner icke kan locka en framstående tekniker från industriens tjänst, uti hvilken från de tekniska elementarskolorna utgångna elever ofta efter några få års praktik kunna erhålla löneförmåner jämgoda med och till

[23.] och med öfverträffande deras, som meddelat dem teknisk underbyggnad. För den händelse icke en snar och afsevärd löneförbättring kan åstadkommas, föreligger, såsom äfven redan vunnen erfarenhet gifver vid handen, den faran, helt visst till obotlig skada för den tekniska undervisningen, icke blott att dugliga lärare, som se sina berättigade förhoppningar om löneförbättring gäckade, vid första lämpliga tillfälle lämna den tekniska elementarskolans tjänst, utan äfven att, vid inträffade ledigheter uti lektorsbefattningarna, dessa icke vidare kunna återbesättas med krafter, som förmå motsvara allt mera växande kraf på såväl teoretisk som praktisk utbildning».

Vid öfvervägande af hvad i detta ärende förekommit har jag funnit nödvändigheten af en snar löneförbättring för de tekniska elementarskolornas lektorer och rektorer vara uppenbar. Jag tvekar därför icke att nu tillstyrka Eders Kungl. Maj:t att förelägga Riksdagen förslag härom.

Likasom det är tillkomsten af den nya löneregleringen för de allmänna läroverkens lärarekår, som gjort denna angelägenhet så trängande, bör ock nämnda lönereglering, i den mån lämpligen kan ske, läggas till grund i fråga om aflöningsvillkoren för de tekniska elementarskolornas ifrågavarande lärare. Med tillämpning häraf böra lektorerna vid dessa skolor komma i åtnjutande af en begynnelselön af 4,000 kronor, hvaraf likasom för de allmänna läroverkens lektorer 1,400 kronor böra utgöra tjänstgöringspenningar. För att vinna motsvarighet mot sistnämnda lärares andra, tredje, fjärde och femte lönegrader, af hvilka en hvar öfver skjuter den föregående med 500 kronor, hvaraf 150 kronor utgöra tjänstgöringspenningar, böra de tekniska elementarskolornas lektorer, hvilka hittills åtnjutit rätt till tre ålderstillägg, hvartdera å 500 kronor, framdeles äga åtnjuta fyra ålderstillägg, hvartdera å 500 kronor, och af hvarje ålderstilläggs belopp bör 150 kronor utgöra tjänstgöringspenningar. Efter erhållande af fjärde ålderstillägget komme då de tekniska elementarskolornas lektorer, i likhet med lektorerna vid de allmänna läroverken i högsta lönegraden, att åtnjuta en aflöning af 6,000 kronor, däraf 4,000 kronor egentlig lön och 2,000 kronor tjänstgöringspenningar.

I fråga om likställighet i aflöningsförmåner mellan rektorer vid rikets allmänna läroverk och vid de tekniska elementarskolorna möter till en början den svårighet, att det ej låter sig göra att ålägga de städer, där tekniska elementarskolor nu finnas inrättade, att tillhandahålla dessas rektorer förmånen af fri bostad eller hyresersättning. I afseende vidare å rektorernas aflöningsbelopp vill jag erinra, att, medan, enligt nu upphäfd

bestämmelser, rektorerna vid de högre allmänna läroverken haft en begynnelselön, som med 2,000 kronor öfverstigit hvad lektorerna därstädes i första lönegraden uppburo, och sedermera efter tio års förlopp kommit i åtnjutande af en förhöjning af 500 kronor, är vid de tekniska elementarskolorna skillnaden mellan en vanlig lektors och en såsom rektor tjänstgörande lektors begynnelselön enligt nu gällande stat satt till endast 1,000 kronor, och att samma förhållande äger rum i följande lönegrader. Anledningen härtill torde vara, att de egentliga rektorsgöromålen vid en teknisk elementarskola af flera anledningar ansetts mindre kräfvande än vid de högre allmänna läroverken. Jag finner mig därför ej äga skäl ifrågasätta likställighet i aflöningsförmåner mellan omförmälda rektorer. Lämpligast torde vara att, i nära öfverensstämmelse med nu rådande förhållanden, tillägga den lektor, som innehar rektorsbefattningen, en lönetillökning af 1,000 kronor, däraf 500 kronor såsom egentlig lön och 500 kronor såsom tjänstgöringspenningar. Rektorerna skulle således komma att börja med en aflöning af 5,000 kronor, däraf 3,100 kronor egentlig lön och 1,900 kronor tjänstgöringspenningar, samt efter erhållet fjärde ålderstillägg åtnjuta en aflöning af 7,000 kronor, däraf 4,500 kronor egentlig lön och 2,500 kronor tjänstgöringspenningar. [23.]

I öfrigt skulle enahanda villkor och bestämmelser, som af Riksdagen förknippats med den nya löneregleringen för lärarne vid de allmänna läroverken, i tillämpliga delar lända till efterrättelse äfven vid löneregleringen för rektorer och lektorer vid de tekniska elementarskolorna. Vinner den ifrågasatta löneregleringen Riksdagens bifall, bör vid dess genomförande läsåret vid de tekniska elementarskolorna, hvilket nu omfattar 36 veckor, däri inbegripen en tid af i allmänhet 4 dagar i början af höstterminen för inträdes- och flyttningspröfningar, liksom vid de allmänna läroverken bestämmas till 38 veckor, påsk- och pingstlof inräknade; dock att höstterminens inträdes- och flyttningspröfningar, hvilka kunna beräknas upptaga 4 dagar, skola vara verkställda före läsårets början.

För den nu föreslagna löneregleringens genomförande erfordras, såsom af det föregående framgår, ett belopp af 1,000 kronor för en hvar af 20 tjänster, tillhopa alltså 20,000 kronor, för höjning af anslagen till de tekniska läroverken.

Likasom löneregleringen för de allmänna läroverkens lärare förbundits med ändrade bestämmelser rörande pensionering af dessa lärare, synes

[23.] mig äfven så böra ske beträffande de tekniska elementarskolornas lektorer och rektorer.

I fråga om den pensionsrätt, som tillkommer lärarne vid de tekniska elementarskolorna, medgaf Riksdagen år 1876, med bifall till Eders Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, att lektorer vid dessa skolor finge åtnjuta rätt till pension å allmänna indragningsstaten enligt de grunder, som för sådan rättighets åtnjutande gällde i afseende på lektorer vid rikets elementarläroverk. De bestämmelser, som därvid åsyftades, innehöllos i nådig förordning den 24 januari 1778 samt nådiga bref den 25 juni 1818, den 12 november 1823 och den 16 mars 1858. Bestämmelserna tillförsäkrade vederbörande tjänstemän rätt till pension vid uppnådda 70 års ålder och med minst 30 års tjänstetid eller ock vid 65 års ålder och efter vid pass 40 års tjänstgöring, därest sjuklighet eller försvagadt hälsotillstånd styrktes genom läkareattest. Beträffande pensionsbeloppet var föreskrifvet, att tjänstemän, hvilka uppbure i lön 3,000 riksdaler eller därunder, skulle undfå hela beloppet i årlig pension, men att för dem, som åtnjöte mera än 3,000 riksdaler, pensionen skulle utgå med 80 procent, eller fyra femtedelar af totalsumman, dock så att de, hvilkas aflöning utgjorde mera än 3,000 men mindre än 3,750 riksdaler, icke skulle erhålla lägre pension än 3,000 riksdaler.

Beträffande åter lektorer vid de allmänna läroverken gäller enligt den nya pensionsregleringen, bland annat, att de skola vara berättigade och skyldiga att vid uppnådda 65 lefnadsår och 35 tjänstår med pension från allmänna indragningsstaten från tjänsten afgå, Eders Kungl. Maj:ts dock obetaget att låta med afskedet anstå, därest och så länge den pensionsberättigade pröfvas i tjänsten kunna på ett tillfredsställande sätt gagna det allmänna. Pensionsbeloppet för lektor utgör oafkortad lön. Rektor, som fullgjort de i fråga om lektorer och öfriga ämneslärare för pensions erhållande stadgade villkor och i minst 15 år innehaft rektorsförordnande, är berättigad att i pension uppbära sin lön såsom rektor oafkortad.

Vidare föreskrifves, att vederbörande vid inträde på den nya lönestaten är skyldig underkasta sig de förändrade bestämmelser rörande pensionering, som kunna varda stadgade, hvarjämte bestämmes att, intill dess ny allmän författning angående civila tjänstinnehafvares rätt till pension trädte i kraft, å löneförmånerna skall för en hvar af ordinarie lärare afgå och åt statsverket besparas vissa belopp, olika för olika slag af lärare och växlande för olika lönegrader samt utgörande för lektorerna 100, 115, 130, 145 och 160 kronor och för rektorerna vid de högre allmänna läroverken 180 och 200 kronor.

Det är tydligt, att dessa bestämmelser böra i tillämpliga delar göras gällande vid pensionsregleringen för de tekniska elementarskolornas lektorer och rektorer. Beträffande pensionsafdraget för de senare torde det för begynnelselönen böra sättas till 130 kronor och i mån af intjänade ålderstillägg utgöra 145, 160, 180 och 200 kronor. [23.]

Lektorernas och rektorernas ställning till lärarnes vid elementarläroverken änke- och pupillkassa torde däremot tillsvidare böra förblifva obördd af löneregleringen.

Under åberopande af hvad jag nu anført hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att
dels medgifva:

att lektorerna vid de tekniska elementarskolorna i Norrköping, Malmö, Örebro, Borås och Härnösand skola äga åtnjuta aflöning af 4,000 kronor, däraf 2,600 kronor egentlig lön och 1,400 kronor tjänstgöringspenningar, med rätt till fyra ålderstillägg, hvarterda å 500 kronor, däraf 350 kronor egentlig lön och 150 kronor tjänstgöringspenningar, att åtnjutas efter respektive 5, 10, 15 och 20 års tjänstgöring, därest vederbörande för hvarje gång under mer än fyra femtedelar af tjänstgöringstiden med nit och skicklighet bestridt sin egen eller på grund af förordnande annan statens tjänst eller ock fullgjort annat offentligt uppdrag; samt

att rektor skall, utöfver honom tillkommande aflöning såsom lektor, åtnjuta en lönetillökning af 1,000 kronor, däraf 500 kronor egentlig lön och 500 kronor tjänstgöringspenningar;

dels antaga följande bestämmelser att lända till efterrättelse vid berörda lönereglering, nämligen:

att innehafvare af ordinarie lektorsbefattning skall vara underkastad den vidsträcktare tjänstgöringsskyldighet eller jämkning i åligganden, som vid en möjligen inträdande förändrad organisation af de tekniska elementarskolorna eller eljest i allmänhet kan varda stadgad;

att med ordinarie lektorsbefattning icke må förenas annan tjänst å rikets, Riksdagens eller kommuns stat, ej heller annan tjänstebefattning, med mindre den vid pröfning i stadgad ordning befinnes icke vara hinderlig för fullgörandet af tjänstgöringen vid läroanstalten;

att tjänstgöringspenningar skola för lektorer beräknas utgå för läsårets antal läsveckor; att de i rektorernas lönetillökning ingående tjänstgöringspenningar skola beräknas utgå efter kalenderår, men till olika belopp för lästiden och för ferierna efter särskilda bestämmelser, som af Eders Kungl. Maj:t fastställas; att tjänstgöringspenningar icke få af tjänstens innehafvare

[23.] uppbäras, under det han åtnjuter full tjänstledighet, utan skola för denna tid utgå till den, som förrättar tjänsten;

att lektor eller rektor, som af sjukdom hindras att sin befattning för-
rätta, äger uppbära hela lönen, men därest han undfår ledighet för svag
hälsas vårdande, enskilda angelägenheter eller särskilda uppdrag eller från
tjänstgöring i behörig ordning afstänges eller eljest är lagligen förhindrad
att befattningen sköta, kan förpliktas att under ledigheten utöfver sina
tjänstgöringspenningar afstå så mycket af lönen, som för befattningens
uppehållande erfordras eller eljest prövas skäligt;

att ålderstillägg icke får tillträdas förr än vid början af kalenderåret
näst efter det, hvarunder den stadgade tjänsteåldern blifvit uppnådd; samt

att lektor eller rektor, som, då han intjänat stadgad tid för erhållande
af ålderstillägg, redan uppnått den lefnads- och tjänsteålder, som berättigar
honom till nedannämnda pension, icke må åtnjuta samma ålderstillägg;

dels, med förklarande att nämnda ålderstillägg skola utgå af det
under riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda förslagsanslag: ålderstill-
lägg, för genomförande af ifrågavarande lönerereglering höja anslaget å
ordinarie stat till en hvar af tekniska elementarskolorna i Norrköping,
Malmö, Örebro, Borås och Härnösand med 4,000 kronor, eller från 22,600
kronor till 26,600 kronor, hvarigenom nämnda anslag ökas med samman-
lagdt 20,000 kronor;

dels ock förklara:

att lektor eller rektor, som ingår på den nya lönestaten eller som
utnämnes, efter det kungörelse i ämnet utkommit, skall hafva rättighet
och skyldighet att vid uppnådda 65 lefnadsår och 35 tjänstår med pension
från allmänna indragningsstaten från tjänsten afgå, Eders Kungl. Maj:t
dock obetaget att låta med afskedet anstå, därest och så länge den pen-
sionsberättigade prövas kunna på ett tillfredsställande sätt gagna det
allmänna;

att pensionsbeloppet skall utgöras af den egentliga lönen oafkortad;

att vederbörande skall vid inträde å den nya lönestaten vara skyldig
underkasta sig de förändrade bestämmelser rörande pensionering, som
kunna varda stadgade;

att, intill dess ny allmän författning angående civila tjänstinnehaf-
vares rätt till pension trädte i kraft, å de bestämda löneförmånerna för
en hvar af ifrågavarande lärare skall afgå och åt statsverket besparas föl-
jande belopp, nämligen:

för lektor:

med begynnelselön kr. 100: —

» ett ålderstillägg » 115: —

med två ålderstillägg	kr. 130: —
» tre »	» 145: —
» fyra »	» 160: —

för rektor:

med begynnelselönen	kr. 130: —
» ett ålderstillägg	» 145: —
» två »	» 160: —
» tre »	» 180: —
» fyra »	» 200: —

samt att vederbörandes ställning till lärarnes vid elementarläroverken änke- och pupillkassa icke skall genom ifrågavarande lönereglering undergå någon förändring.

Under förutsättning af bifall till hvad jag i punkterna 20—23 föreslagit kommer anslaget till de tekniska läroverken, nu utgörande 518,275 kronor, att ökas med tillhopa 39,000 kronor, eller till 557,275 kronor.

Gymnastiska centralinstitutet.

Under åberopande af hvad jag under punkten 10 anfört vid föredrag- [24.]
ning af karolinska mediko-kirurgiska institutets anslagsfrågor hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att på ordinarie stat Anslag till lä-
förrarekrafter
m. m.

för gymnastiska centralinstitutet uppföra
dels ett anslag af 2,000 kronor att utanordnas till biträdande läraren vid gymnastiska centralinstitutet S. Wallgren såsom personligt lönetillägg, så länge han innehar en lärarebefattning vid institutet, dock med skyldighet för honom att underkasta sig den utvidgade tjänstgöring, som kan för honom bestämmas, samt därefter användas till ökade lärarekrafter vid institutet, på sätt Eders Kungl. Maj:t finner skäligt bestämma,

dels ock ett anslag af 250 kronor att användas till materiell för undervisning i medicinsk gymnastik och ortopedi vid institutet.

Vid bifall härtill kommer anslaget till gymnastiska centralinstitutet, nu 39,650 kronor, att ökas till 41,900 kronor.

Veterinärundervisningen.

Genom nådig kungörelse den 30 september 1904 har Eders Kungl. [25.]
Maj:t, med ändring af nådiga stadgan den 31 mars 1900 angående för- Afförande af
delning af ärendena mellan statsdepartementen, förordnat, att från och anslag.

med år 1905 ärenden rörande veterinärundervisningen skola öfvertagas af jordbruksdepartementet och i följd häraf veterinärläroverken anses höra till sistnämnda departement.

I anledning häraf hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att från åttonde hufvudtiteln afföra det för närvarande under anslagstiteln »Veterinärundervisningen» i riksstaten upptagna belopp, 58,500 kronor.

Akademien för de fria konsterna.

[26.] Från och med år 1870 har *skandinaviska konstnärsföreningen i Rom* Ökad under-af svenska statsverket åtnjutit ett årligt understöd af 600 kronor, hvilket stöd åt skandinaviska konst- anslag finnes uppfördt under akademiens för de fria konsterna stat för att, enligt Eders Kungl. Maj:ts disposition, utgå, så länge föreningen fortfarande i Rom. närsföreningen i Rom. äger bestånd och utöfvar en gagnande verksamhet. Enahanda belopp har till föreningen utgått såväl från Norge som från Danmark, så att understödet från de tre nordiska länderna bestigit sig till 1,800 kronor årligen.

I underdånig skrifvelse den 26 mars 1904 har akademien för de fria konsterna anmält, hurusom konstnärsföreningens styrelse i skrifvelse till akademien framhållit, att detta anslag, hvars gagn styrelsen med tacksamhet erkände såsom medverkande till föreningens utveckling under dessa många år, visat sig alldeles otillräckligt, för att föreningen skulle kunna på ett tillfredsställande sätt verka för sitt ändamål, samt anhållit, att akademien ville till Eders Kungl. Maj:t ingå med en underdånig hemställan om det årliga, från Sverige utgående anslaget höjande till 1,000 kronor, därvid styrelsen meddelat, att liknande framställningar komme att göras till de norska och danska regeringarna. Enligt hvad jag inhämtat, har detta äfven skett.

Akademien säger sig med anledning af nyssnämnda skrifvelse hafva sökt förskaffa sig närmare kännedom om den skandinaviska konstnärsföreningens verksamhet under femårsperioden 1899—1903 och meddelar såsom resultat däraf följande.

Föreningens uppgift vore att utgöra en samlingspunkt för i Rom sig uppehållande konst- och vetenskapsidkare från de nordiska länderna, främja deras samlif och underlätta deras studier och forskningar. För detta ändamål förhyrde föreningen en såvidt möjligt lämplig lokal, som hölles öppen alla dagar, anordnade hvarje vecka på bestämd dag ordinarie sammanträden, på hvilka föreningens angelägenheter diskuterades. Antalet ordinarie medlemmar hade under ifrågavarande fem år varit

1899	104,	hvaraf	39	af	svensk	nationalitet,
1900	87,	»	30	»	»	»
1901	96,	»	40	»	»	»
1902	102,	»	35	»	»	»
1903	85,	»	29	»	»	»

[26.]

Utom dessa ordinarie medlemmar af konstnärer och vetenskapsmän mottoges i föreningen äfven andra personer af nordisk nationalitet, hvilka mera tillfälligtvis uppehölle sig i Rom, dock på vissa, i föreningens stadgar närmare bestämda villkor.

Orsaken till nedgången i medlemsantalet år 1903 uppgåfves vara att söka i den omständigheten, att föreningen nödgats af ekonomiska skäl flytta till en mera afsides belägen lokal. Detta hade i många hänseenden inverkat ofördelaktigt på föreningens verksamhet äfven i öfrigt, hvarför det vore i hög grad önskligt, att föreningen från och med ingången af år 1905, till hvilken tid nuvarande lokal vore förhyrd, kunde flytta till en ur lägets och storlekens synpunkt mera lämplig, i stället för att som hittills nödgas söka sig en lokal allt längre och längre bort från de centralare delarna af staden. För att detta skulle kunna ske, fordrades dock, att föreningen för ändamålet disponerade större medel. I Rom vore hyrorna särdeles höga. För den nuvarande lokalen betalade föreningen i hyra 2,100 lire om året.

Stor vikt lade föreningen på utvecklingen af sitt bibliotek och på detsammias gagn såsom bildningsmedel. Biblioteket, som för närvarande omfattade flera tusen band, hade till allra största delen tillkommit genom gåfvor af enskilda personer, enär tillgångarna endast i mindre grad medgifvit att nämnvärdt öka detsamma genom inköp. Att härvid den konsthistoriska och estetiska litteraturen i främsta rummet tillgodosåges, vore naturligt, men man läte sig vid inköpen äfven angeläget vara, att den nordiska skönlitteraturen och de nordiska rikenas politiska historia blefve, såvidt möjligt, värdigt och mångsidigt representerade. Därmed fyllde biblioteket med framgång en annan bestämmelse, den att hos de för längre tid i Rom sig uppehållande landsmännen bevara det fosterländska sinnet och stärka hemlandskänslan. Att biblioteket emellertid företedde många luckor i såväl det ena som andra afseendet, vore en naturlig följd af de ytterst begränsade tillgångarna. Emellertid anlätades biblioteket synnerligen flitigt såväl genom studier i föreningens lokal som genom hemlån. De sistnämnda hade under de senaste åren stigit till 600—800 volymer om året. I slutet af februari 1904 hade på en gång 266 volymer varit utlånade.

Föreningen förvaltade äfven en genom gåfvor bildad lånefond å 6,000 lire, uteslutande afsedd för tillfälliga penninglån till medlemmar, likaså

[26.] en understödsfond, uppgående till 2,800 lire, hvars räntor användes till understöd åt handtverkare från de nordiska länderna, hvilka i stort antal besökte Rom, särdeles under vintrarna, och då ofta sökte hjälp hos föreningen.

Föreningens driftkostnader hade under de senare åren uppgått till 4,000—4,500 lire om året. Att en förhöjning i dessa kostnader komme att redan under den närmaste framtiden inträffa, vore en naturlig följd af penningvärdets ständiga fallande och stegringen i prisen å lifsförrödenheter och hyror m. m. Härtill komme, att föreningens inventarier — möbler m. fl. lösören — till allra största delen vore slitna, alldenstund de vore desamma som vid föreningens stiftande, hvarför det blefve nödvändigt att åtminstone till en del ersätta dem med nya.

I detta sammanhang borde nämnas, att alla föreningens funktionärer utan någon godgörrelse ägnat tid och krafter åt föreningens verksamhet med undantag af sekreteraren, som tillika vore bibliotekarie. Det till honom utgående arvodet hade utgjort 150 lire (108 kronor) om året till år 1902, då det höjts till 300 lire.

Akademien framhåller, att i trots af 'mera tillfälliga smakriktningar, som under vissa kortare tidsperioder hade ledt och väl skulle leda konstnärer och vetenskapsmän åt andra håll, skulle förvisso den eviga staden i alla tider förblifva en centralpunkt för studier i konstens och kulturens historia. De oskattbara konstverk, som där funnes samlade, skulle alltid utöfva en stor dragningskraft på konstnärer från alla länder och alltid vara en outtömlig källa för studier och impulser inom det skönas värld. De möjligheter till djupare forskning i Roms arkiv- och biblioteksskatter, som vore så dyrbara för kännedomen särskildt om vår medeltidshistoria, hade, såsom känt vore, under de senaste åren väsentligen ökats, på samma gång som de nya och alltjämt fortgående arkeologiska upptäckterna öppnat större vidder för inblicken i den antika kulturens och civilisationens värld. För att underlätta sådana studier och därmed sammanhängande konstnärlig verksamhet hade också flera stater dels upprättat egna akademier och konstnärshem i Rom, dels ställt till fritt förfogande ateljéer eller lämnat anslag till förhyrande af sådana. Såsom de viktigaste bland dessa anstalter för konststudiets främjande i Rom kunde nämnas de franska, spanska, engelska och amerikanska akademierna med fria bostäder, fria ateljéer, bibliotek och modellskolor, vidare den tyska konstföreningen i Rom, som för sin verksamhet åtnjöt ett offentligt understöd af 4,000 riksmark om året, hvarjämte Österrike i sitt ambassadhotell upplåtit fria ateljéer för de österrikiska konstnärerna. I brist på sådana stora, kostsamma institutioner hade de nordiska länderna i den skandinaviska föreningen en efter våra

förhållanden afpassad institution, hvars verksamhet vore byggd på gammal god tradition och hvars icke mindre samhällsnyttiga uppgift vore att under föreningslivets fria former samla därvarande skandinaviska konstnärer och vetenskapsmän kring gemensamma intressen och gemensamma studier. Akademien ansåge sig på dessa grunder böra på det lifligaste förorda nådigt bifall till föreningens framställning om förhöjning af det till densamma från Sverige utgående anslaget.

Vid akademiens skrifvelse har fogats en af åtskilliga universitetsprofessorer och andra svenska vetenskapsidkare till akademien ingifven skrift, däri dessa, under betonande af skandinaviska föreningens och särskildt dess biblioteks vikt och nytta samt med förmälan att föreningens framtid till följd af ökade hyresomkostnader och dylikt vore allvarligt hotad, därest den begärda förhöjningen i anslaget ej kunde beredas, anhållit, att akademien ville lägga sitt ord i vågskålen för att rädda en institution, som blifvit kär för många generationer af romfarare.

Då skandinaviska konstnärsföreningen i Rom synes hittills varit till stor nytta för icke så få svenskar under deras vistelse i den italienska hufvudstaden, anser jag behjärtansvärdt, att något göres till trygghet af föreningens fortbestånd, och jag får därför i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen, att det under akademiens för de fria konsterna stat uppförda anslaget till skandinaviska konstnärsföreningen i Rom må höjas från dess nuvarande belopp, 600 kronor, till 1,000 kronor, eller med 400 kronor.

Vid bifall härtill kommer anslaget under rubriken akademien för de fria konsterna, nu 65,400 kronor, däraf två reservationsanslag å tillhoppa 24,500 kronor, att uppgå till 65,800 kronor, däraf två reservationsanslag å tillhoppa 24,500 kronor.

Kyrklig själavård åt döfstumma.

Vid det femte nordiska mötet för abnormsaken, hvilket hölls i Stockholm den 6—10 juli 1903, behandlades bland andra frågor äfven den omKyrklig själavård af hörande präst för de döfstumma i Sverige. Öfverläggningsvärd åt döfstumma. [27.]
ningen härom sammanfattades i en så lydande resolution:

»De svenska medlemmarne af sektionen för döfstummas undervisning besluta med liflig anslutning af samtliga till femte nordiska mötet för abnormsaken i Stockholm samlade döfstummlärare och lärarinnor att hos

[27.] Kungl. Maj:t göra underdånig framställning, att nådig proposition måtte framläggas för nästa riksdag om statsbidrag till aflönande af två eller flera präster med behörig kompetens för att bland Sveriges döfstumma verka genom predikan och själavård».

Därjämte uppdrogs åt en kommitté, bestående af inspektören öfver döfstumskolorna, kyrkoherden Johan Östberg, domkyrkokomministern L. Tynell och föreståndaren för döfstumskolan å Manilla O. Kyhlberg, att till Eders Kungl. Maj:t ingifva underdånig framställning i ämnet; och hafva bemälda kommitterade till fullgörande af sitt uppdrag den 4 september 1903 till Eders Kungl. Maj:t inkommit med en underdånig skrifvelse af följande lydelse:

»Då de döfstumma genom det heliga dopet blifvit upptagna till medlemmar i den svenska folkkyrkan, har denna därigenom äfven åtagit sig förpliktelsen att sörja för deras kristliga uppfostran. Genom lagen angående döfstumundervisningen den 31 maj 1889 har också staten tillförsäkrat dem en undervisning, som motsvarar den, som meddelas i folkskolan. Vid de på grund af samma lag upprättade döfstumskolorna afslutas också hvad de döfstumma angår den kristliga barnuppfostran i församlingen medelst konfirmation och beredt tillträde till H. H. nattvard.

»Sedan skolan gjort hvad den förmått för att återskänka den döfstumme åt samhället och kyrkan, öfverflyttas emellertid det egentliga ansvaret för dennes såväl tinliga utkomst som kristliga och sedliga vård på hemmet eller kommunen och församlingen, dit han efter fullgjord skolplikt återvänder och där han har samma rätt till själavård, som är beredd åt församlingens öfriga medlemmar genom det kyrkliga ämbetet, hvilket därför närmast är pliktigt att betjäna äfven honom med predikan och nödig själavård.

»Då döfheten hos de döfstumma emellertid icke kan häfvas, utgör detta ett mäktigt hinder såväl för församlingsläraren att bland dem utföra sin ämbetsgärning som för de döfstumma att tillgodogöra sig den. Visserligen införes numera största delen af de yngre döfstumma genom den lagstadgade undervisningen så mycket i vårt språk, att de i någon mån kunna förstå och uppfatta detsamma både i det talade och i det skrifna eller tryckta ordets form, men i vårt land finnas därjämte några tusental äldre döfstumma, som, ehuru de åtnjutit en kortare tids undervisning, stå så godt som alldeles främmande för både tal- och skriftspråket och endast genom åtbörder kunna meddela sig och mottaga några religiösa och sedliga intryck och föreställningar. Om församlingsläraren än i sitt förhållande till de förra icke är helt bunden, ehuru han också behöfver döfstumlärarens kännedom om de döfstummas andliga begränsning och språk-

liga ståndpunkt samt hans erfarenhet för att kunna obehindradt verka bland dem, så står han dock i sin ämbetsverksamhet, såsom obekant med åtbördsspråket, alldeles främmande för dessa senare, ehuru han eljest bör och kan i kärleken antaga sig dem alla. Oftast är han dock så upptagen af andra, nödvändiga ämbetsgöromål, att han ej får tillfälle att närmare lära känna de döfstumma inom församlingen och sätta sig in i deras ställning samt nämnvärdt ägna sig åt deras vård. [27.]

»Att särskildt de äldre ej kunna förtroendefullt och fritt sluta sig till den, som ej kan meddela sig med dem, och att de komma att uteblifva från församlingens allmänna gudstjänst, hvars betydelse de ej förstå och af hvars anordning och innehåll de ej kunna hämta någon uppbyggelse, faller af sig själf. Men ej heller de yngre, som undervisats efter tal- eller skrifmetoden, kunna af denna gudstjänst hämta någon djupare uppbyggelse. Hafva de än genom skolans gudstjänster fostrats till att någorlunda följa med i den liturgiska delen, så blir det dem i regeln omöjligt att uppfatta själfva predikan. Icke ens om predikanten är en erfaren döfstummlärare, kan han i församlingen lämpa sina tankar, sitt språk och sitt framställningssätt efter den eller de få döfstumma, som möjligen äro tillstädes, för att ej tala om att predikantens plats under predikan gör det synnerligen svårt för dem att afläsa talet från hans läppar. Detta är ock den egentliga anledningen till, att det stora flertalet äfven af dessa yngre icke besöker kyrkans gudstjänster utan går i saknad af både predikan och öfrig själavård. Och de sedliga följderna häraf hafva ej heller uteblifvit.

»Den rätt till kyrklig själavård, som de döfstumma såsom kyrkans medlemmar hafva, kunna de således under nuvarande förhållanden icke utfå. Att de i ännu högre grad än de hörande äro i behof däraf, är emellertid uppenbart. Om än en begynnelse till denna vård blifvit gjord genom kristendomsundervisningen och uppfostran i döfstumskolan, så är dock härmed blott grunden lagd, hvarpå det måste byggas vidare, om denna icke åter skall upprifvas och de döfstumma i lifvets kamp stå i fara att förlora det viktigaste af hvad som med stor kostnad och mödosamt arbete blifvit dem meddeladt. De träda nämligen, när de lämna skolan, i religiöst hänseende i de allra flesta fall tillbaka till nästan samma isolerade ställning, som de skulle hafva intagit äfven utan undervisning. Denna isolering kännes dock nu ännu tyngre, om deras religiösa behof under skoltiden eljest vaknat till lif; och har ej detta skett, är det så mycket viktigare, att det sedan väckes och tillfredsställes. Men härför måste då en särskild, just för dem afpassad själavård komma till stånd. Detta, som länge varit känt och af många ofta blifvit uttaladt, har till och med uttryckligt framhållits i döfstumlagen, där det i § 19 heter, att skolstyrelse

[27.] icke blott för att underhålla den döfstummes håg för kunskaper utan ock för att stödja hans religiösa och sedliga lif bör låta sig angeläget vara att, i den mån omständigheterna medgifva, erbjuda utgångna lärjungar tillfälle att under någon vecka af året besöka skolan, då, jämväl tilltråde till H. H. nattvard må kunna beredas dem, som det åstunda. Det skall också villigt erkännas, att åtskilliga döfstumskoldistriktets styrelser försökt fylla den åt dem sålunda anförtrödda uppgiften genom anordnande af dels årliga nattvardsgångar för äldre döfstumma, dels, åtminstone på vissa håll, döfstungudstjänster på olika ställen inom deras distrikt. Blott ett mindre antal döfstumma har dock på detta sätt kunnat nås. Med anledning häraf var ock vid Svenska döfstumläraresällskapets sammanträde i Stockholm den 20 och den 21 juni 1902 den frågan väckt: 'Behöfva utöfver den i § 19 af lagen angående döfstumundervisningen gifna anvisningen för vården af de vuxna döfstummas religiösa och sedliga lif ytterligare åtgärder vidtagas, och om så är, borde icke för denna vård särskilda för de döfstumma afsedda präster anställas?' Svaret härpå blef en resolution af följande lydelse: 'Då de vuxna döfstummas religiösa behof ej kunna för närvarande anses vara tillräckligt tillgodosedda i vårt land, och då erfarenheten från de öfriga nordiska länderna gifvit vid handen, att särskilda präster för dessa döfstummas själavård behöfvas, vill sällskapet framhålla nödvändigheten af, att för angifna ändamål åtgärder vidtagas därhän, att så snart som möjligt af staten tvenne prästmän må anställas, hvilka äro förtrogna med de döfstummas meddelelsemedel'.

»Denna fråga har dessutom varit föremål för uppmärksamhet från döfstumskoldistriktets styrelser. Under sistlidet år lät nämligen tredje distriktets styrelse genom undertecknad, Tynell, verkställa utredning rörande döfstumprästsakens ställning i Norge och Danmark samt utarbета förslag till sakens ordnande för Sverige. Af den verkställda utredningen framgick, att Norge sedan 1893 haft särskild af Stortinget aflönad präst med verksamhet uteslutande bland de döfstumma, samt att i Danmark, efter åtskilliga provisoriska anordningar, Riksdagen från år 1900 beviljat anslag för särskild präst med uteslutande uppdrag att arbeta bland de döfstumma. Det i sammanhang med denna utredning framställda förslaget innehöll: att med anledning af dels det stora antal äldre döfstumma, som funnes i Sverige (det uppgick år 1890 till 4,384, eller flera än Norges och Danmarks döfstumma tillsammans), och dels vårt lands stora utsträckning i norr och söder, två för ändamålet utbildade, af staten aflönade präster måtte anställas uteslutande för arbetet bland de döfstumma, att de borde hänvisas till att arbeta inom hvar sitt område af Sverige, att deras aflöning borde utgå med 3,000 kronor samt två ålderstillägg, hvart-

dera å 500 kronor efter respektive 5 och 10 års tjänstgöring som döfstumpräster, utom hyresersättning å 600 kronor, och att denna lön måtte utgå af statsmedel jämte reseersättning och dagtraktamente för resor enligt af vederbörande öfverordnad myndighet fastställd resplan. Det sålunda utarbetade förslaget blef af tredje döfstumskoldistriktets styrelse utsändt till rikets samtliga döfstumskolstyrelser.

»Slutligen torde här få erinras, att de döfstumma själfva ganska djupt känna detta sitt behof, hvarom bland annat den resolution vittnar, som fattades vid ett möte i Stockholm år 1898, där omkring 450 döfstumma voro närvarande, hvilken lyder: 'Döfstumma från hela Sverige, samlade till möte i Stockholm, uttala som sin mening, att, då deras själavård för närvarande är högst otillfredsställande tillgodosedd efter slutad konfirmation, och då det uttalas som en allmän önskan, att en förbättring i densamma är behöflig, staten måtte anskaffa och aflöna lämplig, fullsinnad, teckenkunnig prästman för att bland de döfstumma i Sverige fylla en själasörjares kall på ett för de döfstumma lämpadt sätt, samt anse det vara statens skyldighet att härutinnan tillmötesgå dessa önskningar'.

»Med hänsyn till detta allmänt insedda och erkända behof af särskild själavård för de döfstumma hafva ock försök här och där inom landet från olika håll blifvit gjorda för att afhjälpa nöden. Så har t. ex. frälsningsarmén afven på detta område redan länge bedrifvit ett ganska kraftigt arbete. Under en följd af år har en enskild döfstum ställt sig till sina vanlottade kamraters tjänst genom att betjäna dem med predikan samt såsom tolk biträda vid för dem anordnade nattvardsgångar. Inom femte döfstumskoldistriktet har saken begynt ordnas så, att särskilda andaktsstunder för de från skolorna afgångna eleverna hållits af skolans föreståndare och lärare på olika ställen inom distriktet. Och det saknas ej trakter i vårt land, där genom samverkan af prästerskap och döfstumlärare regelbundna gudstjänster anordnats för döfstumma. Detta arbete har från de döfstummas sida mötts med innerlig glädje och tacksamhet, och allt vittnar om, att hos många af dem finnes stort behof af och mottaglighet för Guds ord. Men det är ett långt steg från sådana enstaka åtgärder till ett alla omfattande ordnad och kyrkligt arbete bland de döfstumma, och för att ett sådant om möjligt måtte komma till stånd, våga undertecknade, som dock ej finna sig kallade att här framställa något utarbetadt förslag till frågans lösning, med tanken isynnerhet på de äldre döfstummas ställning och med stöd af den vid sista mötet för abnormsaken i Stockholm fattade resolutionen i underdånighet anhålla, att nådig proposition om möjligt för instundande riksdag måtte framläggas om anslag af allmänna medel till aflönande af två eller flera präster med

- [27.] nödig kompetens, som hafva att bland Sveriges döfstumma verka genom predikan och själavård.»

Genom remiss den 5 september 1903 anbefalldes styrelserna för rikets samtliga döfstumskoldistrikt att öfver ifrågavarande framställning afgifva underdåniga utlåtanden, men, innan jag öfvergår till en redogörelse för innehållet uti de med anledning af berörda remiss inkomna yttrandena, torde det tillåtas mig att för Eders Kungl. Maj:t anmäla en annan i enahanda syfte som nyss omförmälda till Eders Kungl. Maj:t ingifven framställning, nämligen från 1903 års kyrkomöte.

I en vid kyrkomötet afgifven motion hade väckts förslag, att kyrkomötet måtte hos Eders Kungl. Maj:t göra framställning om beredande af anslag af allmänna medel till aflöning af två prästmän, hvilka skulle äga fullständig kompetens såsom döfstumlärare och i öfverensstämmelse med gifven instruktion uteslutande ägna sig åt religionsvård och undervisning åt döfstumma inom riket. Till stöd för berörda förslag hade i motionen anförts, att de resultat, som vid våra döfstumanstalter vunnas med hänsyn till de döfstummas undervisning och fostran, ofta ginge förlorade, mest därför att de inflytelser, som i höjande och förädlande riktning gjorde sig gällande hos vårt folk, i allmänhet af de döfstumma bristfälligt uppfattades och missförstodes, något som särskildt vore fallet med religionsundervisningen.

Kyrkomötet har med anledning af nämnda motion till Eders Kungl. Maj:t den 6 oktober 1903 aflåtit en underdånig skrifvelse, däri kyrkomötet — efter att hafva redogjort för motionens innehåll — anför:

»Hvad som sålunda föreslagits och hvarmed torde ha afsetts företrädesvis äldre döfstumma eller sådana, som icke befinna sig inom anstalterna, har synts kyrkomötet synnerligen behjärtansvärdt. Har det genom de upprättade döfstumanstalterna blifvit väl sörjdt för de döfstummas första undervisning och fostran, så inträder ett annat förhållande för dem, när de lämnat anstalterna. De flesta af dem torde då komma att bli mestadels utan andlig vård, så framt de ej ha sitt hem eller sin verksamhet i närheten af en sådan anstalt. Faran häraf är för dem så mycket större, som de i allmänhet äga ett ganska lifligt sinne, lätt mottagligt för intryck af det onda såväl som det goda. I saknad af tillfällen till att erhålla religiösa väckelser och ledning bli de då ofta ett lätt byte för mötande frestelser och kunna hastigt bli förda bort i religiösa och moraliska förvillelser. Sådana lära också bland dem ha yppat sig i icke ringa grad: religiös likgiltighet har hos flera vuxit till förnekelse, socialistiska åskådningar möta ej sällan, dryckenskap och alla därmed följande skador

ha kraft många offer. Kan kyrkan med likgiltighet åse detta? Bör hon icke anse det som sin plikt att söka gripa in äfven på detta område, söka tränga in på dessa hennes vanlottade medlemmar med sitt undervisande och fostrande arbete, för hvilket de på grund af den nämnda mottagligheten också kunna anses utgöra ett tacksamt fält? [27.]

»Det enskilda intresset har visserligen icke låtit dem vara i hel saknad af religiös omvårdnad. Flera lärare vid döfstumanstalterna ha i detta hänseende lagt i dagen en prisvärd mänhet. Enligt hvad kyrkomötet inhämtat, hafva särskildt i femte döfstumskoldistriktet genom lärare anordnats på olika platser tid efter annan andaktsstunder för forna elever. Äfven från de döfstumma själfva hafva initiativ tagits i denna riktning. Bekant är, att en döfstum, som för ändamålet tillika erhållit statsunderstöd, en längre tid under vidsträckta resor inom landet anordnat gudstjänster för döfstumma. Om arten af denna från enskilda personer utgångna verksamhet till de döfstummas tjänst har det för dem, som sakna kännedom om de använda uttrycksmedlen, icke varit möjligt att bilda sig ett säkert omdöme. Huru stort förtroende man emellertid än är benägen att — åtminstone i många fall — hysa för den, särskildt där den utöfvas af vid anstalterna anställda lärare, så torde man dock vara villig att medgifva, att det är otillfredsställande och kyrkan icke värdigt, att denna verksamhet uteslutande skall vara lämnad åt det enskilda intresset.

»Att kyrkan genom sina egna organ söker i undervisande och fostrande syfte påverka de ganska talrika döfstumma inom landet — man räknar omkring 4,400 äldre sådana — måste anses för en dyrbar plikt, som den icke längre får undandraga sig, sedan större möjlighet till dess fyllande öppnats därigenom, att ordnad, obligatorisk döfstumundervisning blifvit hos oss införd. Insikten om denna kyrkans plikt har också i flera protestantiska länder ledt till anställande för de döfstummas tjänst af särskilda präster, som efter erhållen utbildning för densamma finge mera uteslutande ägna sig däråt. Sedan 1889 verkar en sådan döfstumpräst i Norge och i Danmark likaledes en sedan ett par år tillbaka.

»Att svårigheterna för ävägbringandet af en sådan institution äro ganska stora, får icke förnekas, men bör ej verka afskräckande; de torde här lika litet som i de nämnda länderna vara öfvervinneliga. Dessa svårigheter ligga framför allt däri, att utbildningen för en verksamhet af ifrågavarande slag kräfver ganska lång tid. Äfven om det icke skulle vara nödvändigt att, enligt hvad i motionen föreslagits, för anställning såsom döfstumpräst fordra fullständig kompetens såsom döfstumlärare,

[27.] är det tydligen för honom nödvändigt, om han skall kunna göra sig rätt förstådd af de döfstumma, att han förvärfvat sig säker kännedom om och tillräcklig öfning i användandet af deras meddelelsemedel, något som blir så mycket svårare, som det är flera olika slag af sådana, med hvilka man måste bli förtrogen, enär de döfstumma erhålla sin utbildning efter olika metoder. För att han med framgång skall kunna verka bland dem, är det dessutom af vikt, att han ganska mycket vistats bland och umgåtts med dem i syfte att lära känna deras sjäslif, kunna bedöma arten och måttet af deras uppfattning m. m. Man har med hänsyn till allt detta satt i fråga, huruvida det skulle bli möjligt att finna präster, som vore villiga att åtaga sig det ganska dryga arbete, som fordras såsom en förberedelse för det värf, hvarom här är tal. Ja, skall denna möjlighet kunna vinnas, torde det vara nödvändigt, att medel göras tillgängliga för att åt prästmän eller sådana, som ämna ingå i detta ämbete och hos hvilka förutsättningarna i öfrigt äro för handen, bereda en hjälp, som kan sätta dem i tillfälle att förvärfva den nödiga utbildningen.

»Såsom en invändning mot det föreliggande förslaget om anställande af två döfstumpräster har man också pekat hän på vårt lands vida utsträckning. Huru skola två präster kunna räcka till för en verksamhet bland döfstumma, som äro spridda öfver ett så stort område? Huru skall det bli möjligt att samla de döfstumma i de olika trakterna? Måste icke de gudstjänst- och undervisningstillfällen, som erbjudas dem genom dessa präster, bli på hvarje ort ganska få? Skall icke institutionen därigenom komma att visa sig vara utan betydelse? Härpå torde till en början kunna svaras, att det väl i alla händelser måste vara bättre att något göres än intet. När det är fråga om införandet af en alldeles ny institution, torde det väl också vara klokast att låta den begynna i mindre omfattning, för att sedan låta erfarenheten gifva vid handen, när och i hvad mån åt densamma bör gifvas en vidare utsträckning. Bemärkas bör äfven, att i samma mån antalet växer af dem, som genom förvärfvande af den nämnda utbildningen bli kompetenta att intaga platserna såsom döfstumpräster, dessa kunna påräkna att få till sitt biträde allt flera frivilliga krafter. Sådant biträde torde också i de orter, där döfstumanstalterna äro belägna, med all säkerhet vara att påräkna från lärare vid dessa. För öfrigt måste institutionen anses komma att äga sin hufvudsakligaste betydelse för de större samhällen, där döfstumma finnas till ett större antal — på samma ställe ett antal af flera hundra — och till hvilka tyngdpunkten af verksamheten måste bli förlagd.

*Huru för öfrigt verksamheten närmare bör ordnas och huru den bör fördelas mellan döfstumprästerna, hvilkas verksamhet kyrkomötet

tänkt sig begränsad till äldre döfstumma, torde böra bli föremål för en närmare utredning. Kyrkomötet har tänkt sig fördelningen sålunda, att det ena området skulle utgöras af 1:a, 6:e och 7:e döfstumskoldistrikt, omfattande Stockholms stad och län, Södermanlands, Östergötlands, Gottlands, Västmanlands samt alla de nordliga länen med tillsammans omkring 1,900 äldre döfstumma, och det andra området af 2:a, 3:e, 4:e och 5:e döfstumskoldistrikt, omfattande de öfriga länen med omkring 2,500 äldre döfstumma. [27.]

»På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, får kyrkomötet i underdånighet anhålla, det Eders Kungl. Maj:t täcktes hos Riksdagen äska anslag till aflöning af tvenne prästmän, hvilka efter erhållen erforderlig utbildning skulle i öfverensstämmelse med gifven instruktion uteslutande ägna sig åt religionsvård och undervisning af döfstumma inom riket, som icke vidare tillhöra döfstumanstalterna.»

På grund af Eders Kungl. Maj:ts vid föredragning den 13 november 1903 af kyrkomötets skrifvelse fattade beslut hafva öfver kyrkomötets ifrågavarande framsättning underdåniga utlåtanden afgifvits af domkapitlen i riket — med undantag af domkapitlet i Luleå — Stockholms stads konsistorium, styrelserna öfver rikets döfstumskoldistrikt samt inspektören öfver döfstumskolorna.

Jag öfvergår nu till en redogörelse för såväl dessa utlåtanden som de underdåniga yttranden, hvilka, såsom nyss nämnts, af skolstyrelserna afgifvits öfver den af förutbemälda kommitterade gjorda framställningen.

Domkapitlen och Stockholms stads konsistorium förorda nådigt bifall till kyrkomötets framställning. Från domkapitlet i Karlstad hemställan hafva dock biskopen och en ledamot anført afvikande mening och tillstyrka, att frågan om anställande af döfstumpräster måtte förfalla, samt att andaktsstunder och möjligen äfven nattvardsgångar för döfstumma finge förrättas inom de olika distrikten af föreståndare och lärare vid döfstumskolorna. Såsom skäl för sin mening anföra reservanternas hufvudsakligen, att det vore svårt att finna redan utbildade präster, som vore villiga att under flera år ägna sig åt kallet, att prästerna icke skulle kunna hålla många andaktsstunder inom hvarje distrikt, såvida de icke sammandroge en större mängd döfstumma, hvilket ingalunda vore rådligt, att prästen komme att i det närmaste blifva en främling för de döfstumma och icke kunna om hvar och en inhämta den kännedom, som vore nödvändig, att anspråken på en döfstumpräst skulle blifva synnerligen svåra att tillfredsställa, enär han måste kunna meddela sig både med de döfstumma, som fått undervisning efter talmetoden, och dem,

[27.] som endast kände åtbördsspråket och handalfabetet, samt att slutligen prästernas resekostnader blefve oberäkneliga.

Styrelserna öfver första, andra och tredje döfstumskoldistriktet tillstyrka bifall till ifrågavarande framställningar, styrelsen öfver första distriktet dock med det tillägg, att styrelsen icke kunde förbise den svårighet, som torde möta att erhålla prästmän med den utbildning och hängifvenhet för saken, som kunde göra dem skickliga och lämpliga att på ett välsignelsebringande sätt utöfva den afsedda verksamheten. Styrelsen öfver sjunde distriktet, som finner frågan om anställande af särskilda präster för de döfstumma behjärtansvärd, omnämner, att styrelsen till åtlydnad af föreskriften i 19 § af lagen angående döfstumundervisningen sökt anordna fortsättningskurser och i samband därmed nattvardsgångar för äldre döfstumma, hvilka anordningar, ehuru de i flera hänseenden synts lända till nytta och välsignelse, dock icke varit tillfyllestgörande, dels emedan de icke kunnat förekomma oftare än en gång årligen, och dels enär de flesta döfstumma, hufvudsakligen af ekonomiska skäl, icke kunnat infinna sig vid dessa tillfällen. En särskildt utbildad döfstumpräst, som kunde samla de döfstumma omkring sig än i en församling än i en annan skulle, enligt styrelsens åsikt, utan tvifvel kunna uträtta mycket för väckande, vidmakthållande och stärkande af det religiösa lifvet hos de döfstumma. Styrelsen ansåge, att åtminstone två döfstumpräster borde anställas, om något verkligt gagn skulle kunna åstadkommas, men tillika ville styrelsen framhålla, att till en början, innan erfarenhet vunnits i hvad mån detta antal kunde anses motsvara det förefintliga behovet, flera prästmän icke borde för ändamålet anställas.

Styrelsen öfver femte distriktet åter förklarar, att de döfstummas religiösa uppbyggelse eller själavård genom den föreslagna anordningen med särskilda döfstumpräster skulle blifva icke allenast högst otillräckligt och otillfredsställande tillgodosedd utan äfven förenad med jämförelsevis stora och för närvarande oberäkneliga kostnader, hvarför styrelsen icke vågade tillstyrka bifall till de i ämnet gjorda framställningarna. Sedan några år tillbaka, yttrar styrelsen, hade inom distriktet den anordning varit genomförd, att föreståndare och lärare vid distriktets skola samlade de döfstumma till andaktsstunder m. m. här och där inom distriktet och därvid samtalade med dem om deras familjeförhållanden, sysselsättningar, inkomster, hälsa, önskningar m. m. samt bistode dem med råd och dåd, där det syntes behöfligt, hvilken anordning varit af stor betydelse och välsignelse för de döfstumma samt varit förenad med jämförelsevis ringa kostnader, i det att under ett år för aderton andaktsstunder på skilda orter och en nattvardsgång utgifvits allenast 252 kronor. Styrelsen föreslår

därför, att ifrågavarande angelägenhet liksom den angående de döfstummas undervisning och fortsatta bildning måtte förblifva en distriktsangelägenhet, hvarigenom kostnaderna blefve vida mindre, än om staten skulle erlägga dem, att distriktsstyrelserna kraftigare än hittills borde åläggas att ordna andaktsstunder och nattvardsgångar m. m. för de från distriktets skola afgångna döfstumma och att utöfva tillsyn öfver och stå i förbindelse med dem, samt att styrelsen måtte få full frihet att träffa sina anordningar på det sätt styrelsen funne ändamålsenligast och bäst för de döfstumma samt billigast för distriktet, vare sig det skedde genom föreståndare och lärare vid distriktets skola eller genom en för ändamålet anställd, med de döfstummas undervisning fullt förtrogen och i alla afseenden kompetent hörande präst. [27.]

Styrelserna öfver fjärde och sjätte distrikten förklara — med vitsordande af behovet af särskilda präster för de äldre döfstummas själavård — att den af kyrkomötet föreslagna anordningen med två präster, med hänsyn till landets stora utsträckning, vore otillräcklig, och att, om ett tillfredsställande resultat skulle uppnås, åtminstone en präst för hvarje distrikt måste anställas. Styrelsen för fjärde distriktet påvisar, huru förhållandena skulle gestalta sig, därest kyrkomötets förslag med endast två präster genomfördes. Prästen, som ej torde medhinna att besöka hvarje ort, där en vuxen döfstum funnes, finge samla de döfstumma omkring sig på vissa större platser. Inom fjärde distriktet funnes icke mindre än 30 städer och andra större platser. Besökte prästen hvarje sådan ort två gånger om året, skulle han få göra omkring 60 besök under årets lopp endast inom fjärde distriktet. På hvarje ställe skulle han behöfva stanna två à tre dagar. Lades härtill resedagar, skulle denna del af hans verksamhet taga krafterna så mycket i anspråk, att han ej skulle mäktas med större researbete än detta. Dessutom skulle han hafva en rätt stor brefväxling med de döfstumma och föra anteckningar öfver dem.

För att prästen skulle kunna med framgång verka bland de döfstumma, framhåller styrelsen för sjätte distriktet såsom lämpligt, att prästen ägde kunskap om de döfstummas meddelelsemedel och erfarenhet om de döfstummas andliga begränsning och språkliga ståndpunkt, och att han förty hade praktiskt handlagt döfstumundervisning under flera år samt, för att bibehålla en gång vunnen kunskap och erfarenhet, kvarstå såsom döfstumlärare, äfven sedan han fått uppdraget att vara döfstumpräst. Styrelsen anser därför, att hvart och ett af landets sju döfstumskoldistrikt borde erhålla sin särskilda präst, som tillika vore lärare vid distriktets skola. Härigenom vunnas, att prästen komme att förstå den döfstumme och den döfstumme att förstå honom. I skolan finge prästen under en

[27.] lång följd af år genom daglig beröring på förhand lära känna de intellektuella och sedliga anlagen hos en stor del af de döfstumma, hvilkas fortsatta själavård efter skoltidens slut skulle åligga honom. Någon svårighet att förena en prästs och en döfstumlärares åligganden ansåge styrelsen icke förefinnas. De flesta orter inom ett distrikt vore så belägna, att prästen skulle hinna besöka en hvar af dem under tiden från eftermiddagen före sön- eller helgdag till denna dags afton. Skulle han för besök på mera aflägsna orter behöfva längre tid, kunde han ju för besöken använda jul-, påsk eller sommarferierna och, om ledighet från undervisningen en eller annan timme dagen före eller efter sön- eller helgdag skulle erfordras, torde skolans föreståndare lätt kunna fullgöra prästens undervisningsskyldighet. Endast för ett af landets döfstumskoldistrikt torde två prästmän behöfva anställas. Styrelsen öfver fjärde distriktet föreslår, att prästen tillika skulle blifva konfirmationslärare i distriktets skola. De båda sist omnämnda styrelserna äro ense därom, att instruktion och resplan för prästen böra fastställas af vederbörande distriktsstyrelse.

Beträffande åter sättet för prästens anställning och aflöning äro de nämnda styrelserna af skilda åsikter. Fjärde distriktets styrelse anser det riktigast, att platserna sökas hos vederbörande styrelse, hvilken uppsätter förslag och afgifver förord, hvarefter förordnande, som helst bör gifvas för tre år, torde meddelas af vederbörande stiftsstyrelse eller Eders Kungl. Maj:t. Begynnelselönen borde, såsom föreslagits, sättas till 3,000 kronor förutom hyresersättning, men ålderstilläggen borde bestämmas till tre, hvarje å 300 kronor, att inträda efter respektive 3, 6 och 9 års tjänstgöring. Dessutom borde de anställda prästmännen få ansökningsrätt till regala pastorat, hvilken förmån skulle i hög grad bidraga till att dugande krafter kunde vinnas. Sjätte distriktets styrelse åter håller före, att prästen liksom lärarne vid distriktets skola borde tillsättas af distriktsstyrelsen. Styrelsen anför vidare i fråga om de med dessa prästers anställande föränade kostnader, att dessa borde bestridas efter samma princip som öfriga kostnader för de döfstummas vård, nämligen af staten och distriktet gemensamt, och att, i fall prästen tillika är lärare vid döfstumskola, ett årligt arfvode, utöfver lärarelönen, af 1,000 kronor för de prästerliga göromålen torde blifva tillräckligt.

Styrelsen öfver sjätte distriktet framhåller slutligen i sitt utlåtande, att den lärokurs, en person skulle genomgå för att vinna rättighet att söka anställning såsom lärare vid döfstumskola, skulle kräfva betydande upppoffringar i tid och penningar, om efter afläggande af vederbörliga präst-examina äfven skulle fordras fullgörande af de i lagen angående döfstumundervisningen föreskrifna kompetensfordringar, nämligen aflagd folkskole-

lärareexamen och döfstumlärareexamen, och att mången för en döfstumprästs kall lämplig person häraf skulle finna sig hindrad att ägna sig åt döfstumundervisningen. Den, som aflagt prästexamen, borde därför, med befrielse från skyldigheten att aflägga de i nyssnämnda lag för döfstumlärarekompetens stadgade examina, tillerkännas rätt att genomgå den i samma lag för rätt till lärareanställning föreskrifna profärskurs och att efter vid döfstumlärareseminariet å Manilla aflagdt och godkänt praktiskt undervisningsprof förklaras kompetent att söka och erhålla lärarebefattningar vid rikets döfstumskolor. Men å andra sidan vore det lämpligt, att döfstumlärare, som visat håg och fallenhet för prästerlig verksamhet, skulle, med befrielse från de annars för präst föreskrifna examina, kunna på framställning af vederbörande skolstyrelse prästvigas och medgifvas rättighet att bland de döfstumma utöfva en själasörjares kall. Med anslutning härtill anser styrelsen, att sådana ändringar borde vidtagas i lagen om döfstumundervisningen, att vid hvarje distriktsskola skulle såsom lärare anställas en eller två prästmän med skyldighet att jämte sin lärareverksamhet genom predikan och själavård verka bland distriktets döfstumma i enlighet med de närmare föreskrifter, skolstyrelsen i distriktet ägde att utfärda, samt att, under de villkor styrelsen föreslagit, prästman tillerkändes rätt att söka och erhålla ordinarie läretjänst vid döfstumskola och redan anställd döfstumlärare förklarades kunna blifva prästvigd med rätt att utöfva prästerlig själavård bland de döfstumma.

Inspektören öfver döfstumskolorna, förutbenämnde Östberg yttrar följande.

Behovet af särskild religionsvård för de döfstumma, som lämnat döfstumskolorna, vore icke blott allmänt insedt och erkänt utan ock, isynnerhet under de senare åren, från många håll uttaladt. För tillgodoseende af sagda behof erbjöde sig egentligen två alternativ. Enligt det första skulle frågan kunna lösas på den organiska utvecklingens väg af den ordning, som redan vore grundlagd i vårt land genom lagen angående döfstumundervisningen den 31 maj 1889, som i 19 § innehölle den bestämmelsen, att skolstyrelserna skulle sörja för, att de från skolorna utgångna lärjungarnes håg för kunskaper underhölles och deras religiösa och sedliga lif stöddes. Visserligen angåfve lagen härför endast det sätt, att styrelsen, i den mån omständigheterna medgåfve, läte sig angeläget vara att erbjuda utgångna elever tillfälle att under någon vecka af året besöka skolan, då jämväl tilltråde till H. H. nattvard måtte beredas dem, som det åstundade. Ett ytterligare steg i syfte att bereda de döfstumma religiös och sedlig vård hade tagits inom tredje och femte distrikten, så till vida som i det

[27.] förra distriktsskolans konfirmationslärare med biträde af skolans föreståndare och i det senare skolans föreståndare och lärare samlat de från skolorna utgångna döfstumma till gudstjänster på olika större platser inom distriktet, då de respektive skolstyrelserna till resorna anslagit nödiga medel. Vunne dessa exempel efterföljd, och kunde verksamheten för de döfstummas religiösa vård inom alla distrikten efter hand ordnas på ett likartadt sätt, så att den utöfvades genom skolans konfirmationslärare eller genom samverkan mellan honom och någon döfstumlärare eller genom därtill särskildt skickad döfstumlärare, vid behof biträdd af prästman, eller eljest såsom det för hvarje distrikt befunes ändamålsenligast, så vore detta helt visst en lycklig lösning af ifrågavarande angelägenhet, som skulle medföra afsevärda fördelar.

Först och främst bereddes därigenom rikare och mera regelbundna tillfällen för de döfstumma i allmänhet att blifva föremål för den självård, som för deras räkning vore anordnad; vidare hade de, som finge denna sig ombetrodd, under sin lärareverksamhet bland de döfstumma haft tillfälle att lära känna dem, deras sjäslif och egendomligheter att tänka och uttrycka sig samt deras språkliga ståndpunkt och vore förtrogna med de olika undervisningsmetoderna samt meddelelsemedlen, och slutligen behöfde de icke oupphörligt vara stadda på långa resor inom ett mycket vidsträckt område utan kunde jämte uppehållandet af sin egentliga kallelse på lämpliga tider ägna sig åt denna verksamhet, hvartill något understöd af allmänna medel då också kanske kunde erhållas.

Det vore emellertid ovisst, huruvida det i de nämnda skoldistrikten gifna exemplet kunde komma att vinna efterföljd i de öfriga. Äfven om så skedde, läte sig icke beräkna, huru länge det kunde komma att dröja, innan ordnandet af den religiösa och sedliga vården om de från anstalterna utgångna döfstumma hunnit växa fram ur den nu lagstadgade organisationen af döfstumundervisningen. Särskildt de äldre döfstumma vore så godt som i fullkomlig saknad af religiös och sedlig vård samt öfverlämnade åt sig själfva och därigenom ett lätt byte för de många osunda och fördärfliga inflytelser af religiös och sedlig art, som mötte dem i lifvet. På grund häraf och då det icke vore förenligt vare sig med kyrkans eller statens intressen att till en oviss framtid undanskjuta denna angelägenhet, som tvärtom behöfde en snar lösning, återstode det andra alternativet, eller kyrkomötets förslag, att behofvet tillgodosåges genom anställande af två präster, som uteslutande ägnade sig åt religionsvården bland de döfstumma, som icke längre tillhörde döfstumanstalterna.

Ehuru det arbete, som dessa präster skulle få, vore alltför omfattande och deras arbetsfält alltför vidsträckt, för att två prästerliga krafter skulle

räcka till därför och på ett fullt nöjaktigt sätt hinna tillgodose det för- [27.]
handen varande behovet af själavård för de döfstumma, och ehuru det
visserligen icke torde blifva lätt att för ändamålet vinna sådana präster,
som på samma gång vore denna kallelse varmt hängifna och i öfrigt där-
till väl skickade samt särskildt förtrogna med de döfstummas olika med-
delelsemedel, ansåge Östberg emellertid, att detta icke borde utgöra hinder
för tagande af ett första steg till frågans lösning, och tillstyrkte på den
grund Östberg, att kyrkomötets framställning måtte vinna nådigt bifall.

Liksom kyrkomötet och kommitterade anser jag det synnerligen be-
höfligt och behjärtansvärdt, att åtgärder vidtagas för beredande af religions-
vård åt döfstumma, sedan de lämnat undervisningsanstalterna. Kyrkomö-
tet har tänkt sig, att ändamålet, åtminstone till en början, skulle kunna
vinnas genom anställande af två prästmän för hela landet. Denna anord-
ning synes mig emellertid vara förenad med stora svårigheter, och enligt
min åsikt är det ytterst tvifvelaktigt, om det afsedda ändamålet kan på
denna väg uppnås. De döfstumma äro naturligen spridda vidt omkring i
landet, och man kan icke påräkna, att de skola kunna bereda sig utväg
att företaga längre resor för att på ett fåtal centralt belägna platser sam-
manträffa med den för ändamålet anställde prästmannen. För denne blefve
det, såsom ock styrelsen för fjärde distriktet särskildt påvisat, omöjligt att
hinna med att besöka alla, äfven om man förutsatte, att de döfstumma
kunde samlas inom mindre områden till gemensamma möten. Resekost-
naderna skulle ock, såsom redan påpekats, blifva mycket stora och svåra
att förslagsvis på förhand beräkna. Vidare torde det visa sig förenadt
med svårigheter att finna prästmän, som så satt sig in uti de döfstummas
meddelelsemedel, att de utan biträde af tolk kunde handhafva de döfstum-
mas religionsvård.

Jag måste därför instämma med de styrelser, som anse, att saken bör
ordnas distriktsvis genom vederbörande styrelsers försorg. Anordningen
kunde då blifva något olika inom de särskilda distrikten, beroende på de
tillgångar och utvägar, som stå till buds, samt det sätt, som för hvarje
distrikt kan finnas lämpligast. Detta synes mig icke innebära någon olä-
genhet utan tvärtom erbjuda den fördelen, att olika system kunna pröfvas.
Om sålunda vid en döfstumskola är anställd en i döfstumspråk kunnig,
hörande prästman, torde det vara lämpligast, att åt denne prästman an-
förtros religionsvården äfven bland de döfstumma, som lämnat anstalten.
Han kommer ju snart nog i den fördelaktiga ställningen att äga personlig
kännedom ommånga döfstumma redan under den tid, de vistats å anstalten.

[27.] Finnes icke någon sådan prästman, torde styrelsen kunna anlita en annan prästman att, om så behöfves, med biträde af tolk, helst någon lärare vid anstalten, fullgöra ifrågavarande uppgift. Åt den prästman, som får sig anförtrodd själavården bland de äldre döfstumma, kan, om det finnes lämpligt, konfirmationsundervisningen vid anstalten, och möjligen äfven annan undervisning, öfverlämnas.

Så långt möjligt är med hänsyn till afståndet mellan de döfstummas bostäder och döfstumskolan, kunna ju de döfstumma fortfarande samlas vid skolan i enlighet med föreskriften i § 19 i lagen om döfstumundervisningen, men för öfrigt böra besök ske i de särskilda orterna och, där så pröfvas nödigt, i de döfstummas hem.

Orsaken därtill, att distriktsstyrelserna icke redan vidtagit åtgärder för uppnående af här ifrågavarande ändamål, torde vara den, att kostnaderna blefve allt för betungande, om distrikten ensamma skulle bära dem. I öfverensstämmelse med den princip, som nu gäller för bestridande af kostnaderna för döfstumundervisningen, torde äfven de kostnader, som äro förenade med anställande af döfstumpräster, lämpligen fördelas mellan staten och distrikten. Distrikten skola säkerligen, om de för detta ändamål erhålla statsunderstöd, beredvilligt göra hvad på dem ankommer i detta afseende. Såsom redan i det föregående framhållits, är det fördelaktigast, att det omedelbara bestyret med verksamhetens anordnande öfverlåtes åt distriktsstyrelserna, och att statens uppgift endast blir att understödja distrikten samt tillse, att verksamheten skötes på ändamålsenligt sätt.

Beträffande kostnadernas fördelning anser jag, att staten bör åtaga sig hälften af årskostnaden intill ett visst maximibelopp. Beräknar man aflöningen för en präst till högst 3,000 kronor för år samt kostnaden för tolk och resor till högst 1,000 kronor, torde såsom maximum för statens bidrag till hvarje distrikt kunna bestämmas ett belopp af 2,000 kronor, och statens kostnad för ifrågavarande präster i så fall begränsas till 14,000 kronor om året. Denna kostnad blir visserligen icke obetydligt större än den för endast två af staten ensam aflönade prästmän, hvilka med beräkning af lön och hyresersättning å tillsammans 3,600 kronor samt 1,000 kronor i rese- och traktamentsersättning skulle medföra en kostnad af endast 9,200 kronor årligen. Men tager man hänsyn därtill, att anordningen med två prästmän redan på förhand ansetts såsom en begynnelse, och att en utvidgning snart skulle blifva af nöden, skulle ju kostnaderna snart komma att stiga till det belopp, som för statens del torde erfordras för den af mig föreslagna anordningen.

Jag hemställer därför, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

dels medgifva, att döfstumskoldistrikt, som genom hörande prästman, antingen kunnig i de döfstummas meddelelsemedel eller biträdd af sakkunnig tolk, anordnar religionsvård åt sådana inom distriktet boende döfstumma, som lämnat döfstumskolan, skall äga att af allmänna medel, under de närmare bestämmelser, som Eders Kungl. Maj:t pröfvar lämpliga, till bestridande af kostnaderna härför erhålla bidrag till hälften af distriktets kostnader, dock högst med 2,000 kronor om året,

dels ock för detta ändamål på ordinarie stat under titel »Kyrklig själavård åt döfstumma» bevilja ett anslag å 14,000 kronor.

Skrifmaterialier och expenser, ved m. m.

Beträffande öfriga ordinarie anslag, som i riksstaten för innevarande [28.] år finnas uppförda å åttonde hufvudtiteln, har jag icke att nu föreslå någon annan ändring, än att, för jämnande af hufvudtitelns slutsumma, förslagsanslaget till *skrifmaterialier och expenser, ved m. m.*, nu utgörande 16,043 kronor, må höjas till 16,060 kronor, eller med 17 kronor.

Skrifmateri-
alier och
expenser,
ved m. m.

Extra anslag.

Riks- och landsarkiven.

[29.] I skrifvelse den 30 september 1904 har riksarkivarien, med erinran att Riksdagen, på framställning af Eders Kungl. Maj:t, på extra stat för år 1905 anvisat ett belopp af 3,000 kronor till *arfvoden åt extra ordinarie tjänstemän i riksarkivet*, underdånigst hemställt, att jämväl för år 1906 enahanda anslag måtte beredas riksarkivet.

Då, enligt hvad riksarkivarien upplyst, de skäl, hvilka föranledt Eders Kungl. Maj:t att äska och Riksdagen att bevilja anslag för omförmälda ändamål, fortfarande äga giltighet, tillstyrker jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till arfvoden åt extra ordinarie tjänstemän i riksarkivet på extra stat för år 1906 anvisa ett belopp af 3,000 kronor.

[30.] Med anledning af riksarkivariens i förenämnda skrifvelse den 30 september 1904 gjorda framställning tillstyrker jag, det Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att till fortsatt utgifvande i tryck genom riksarkivet af sådana *skrifter och handlingar, som äro af vikt för fäderneslandets historia*, på extra stat för år 1906 anvisa samma belopp, som under flera föregående år varit för ändamålet beviljad, eller 3,000 kronor.

[31.] I nyss omförmälda skrifvelse har riksarkivarien hemställt, att jämväl för år 1906 måtte på extra stat beviljas 1,500 kronor till fortsatt utgifvande genom riksarkivet af *Svenska riksdagsakter jämte andra handlingar, som höra till statsförfattningens historia under tidehvarvet 1521—1718*.

I sammanhang härmed har riksarkivarien meddelat, att på anslaget till utgifning af verket Svenska riksdagsakter m. m. vid 1904 års början förefunnits en behållning af 5,156 kronor 75 öre samt att, sedan Riksdagen på Eders Kungl. Maj:ts förslag medgifvit, att af besparingarna å detta anslag 1,500 kronor finge användas för fortsatt utgifvande i tryck genom riksarkivet af handlingar tillhörande urkundssamlingen Konung Gustaf I:s registratur, riksarkivarien med anledning af Riksdagens tillika uttalade

uppfattning, att hvad utöfver sistnämnda belopp kunde befinnas å den ifrågavarande anslagstiteln vid 1903 års slut innestående borde i vederbörlig ordning till statsverket återlevereras, till statskontoret återburit återstoden af besparingarna.

I enlighet med hvad riksarkivarien hemställt, tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att till fortsatt utgifvande genom riksarkivet af Svenska riksdagsakter jämte andra handlingar, som höra till statsförfattningens historia under tidehvarfvet 1521—1718, på extra stat för år 1906 anvisa ett anslag af 1,500 kronor.

Med anledning af riksarkivariens i samma skrifvelse gjorda framställning i fråga om *arfvoden åt extra ordinarie tjänstemän vid landsarkiven i Uppsala, Lund och Vadstena* tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t behagade föreslå Riksdagen att, i likhet med hvad som skett för år 1905, anvisa på extra stat för år 1906 till arfvode åt en amanuens vid landsarkivet i Uppsala 1,800 kronor, till arfvode åt en amanuens vid landsarkivet i Lund 1,800 kronor samt för beredande af ökad tillgång till arfvoden åt extra biträden vid landsarkivet i Vadstena 1,300 kronor, med rätt för Eders Kungl. Maj:t, hvad angår hvart och ett af de två förstnämnda beloppen, att, om särskilda förhållanden skulle därtill föranleda, bestämma om medlens användande till ersättning åt flera extra biträden vid landsarkivet i fråga. [32.]

Arfvoden åt
e. o. tjänste-
män vid
landsarkiven.

Kungl. biblioteket.

I underdånig skrifvelse den 29 september 1904 har öfverbibliotekarien vid kungl. biblioteket gjort framställning om beredande af medel för utförande af *vissa säkerhetsåtgärder mot eldfara och vidtagande af åtskilliga andra anordningar inom kungl. bibliotekets byggnad i Humlegården*. Till stöd för denna framställning anför öfverbibliotekarien följande. [33.]

Vissa säker-
hetsåtgärder
mot eldfara
m. m. i kungl.
bibliotekets
byggnad.

Då bibliotekets byggnad år 1878 efter verkställd inflyttning togs i begagnande, kunde den utan tvifvel anses såsom en af de för sitt ändamål allra bästa, som på den tiden existerade, och ännu fyllde den i allmänhet de hufvudsakliga fordringarna på en ändamålsenlig bibliotekslokal. Den erfarenhet, som vunnits under de förflutna 26 åren, afvensom aktgifvandet på de framsteg, som biblioteksarkitekturen inom- och utomlands gjort under samma tid, hade emellertid ådagalagt åtskilliga ofullkomligheter eller fel i byggnadens inredning, hvaraf en del tid efter annan af-

[33.] hjälpts, men andra ännu kvarstode och därför borde, såvidt sådant vore möjligt, föranleda rättelse.

En särskild anledning att taga under allvarligt öfvervägande, huruvida allt vore väl beställt i fråga om byggnadens eldsäkerhet, hade gifvits genom den natten mellan den 25 och den 26 januari 1904 timade branden i Turins Biblioteca Nazionale. Då det i tidningarna först uppgifvits, att denna olycka, den största af sådant slag som inträffat sedan biblioteket i Strassburg förstördes under belägringen 1870, förorsakats af kortslutning i de elektriska ledningarna — något som dock senare blifvit på det bestämdaste dementeradt — hade öfverbibliotekarien ansett det vara synnerligen angeläget att om möjligt erhålla säkerhet för att något liknande ej skulle kunna inträffa i kungl. biblioteket. Med anledning af en i sådant syfte till öfverintendentsämbetet den 28 januari 1904 aflåten skrifvelse hade genom ämbetets försorg verkställts begärda besiktningar och utförts vissa åtgärder, hvarför redogörelse gifvits i en af ämbetet till öfverbibliotekarien aflåten och vid dennes underdåniga framställning i afskrift fogad skrifvelse den 26 april 1904.

Om än härigenom alla egentliga anledningar till farhåga blifvit undanröjda, och de försiktighetsmått, som omedelbart kunnat vidtagas, blifvit på ett tillfredsställande sätt tillgodosedda, återstode dock en del förhållanden, sedan länge kända inom biblioteket och vid besiktningar för de byggnadssakkunnige framhållna, hvilka syntes med nödvändighet kräva ändring, såvida bibliotekets byggnad skulle kunna anses utgöra ett säkert förvaringsrum för den oersättliga nationalegendom, som åt densamma vore anförtrödd. Den allmänna principen i byggnadens inredning, att densamma hufvudsakligen skulle bestå af sten och järn, hade fått ett betydande och enligt öfverbibliotekariens förmenande betänkligt undantag. Bibliotekets handskriftsamling, alltså den afdelning af detsamma, som i sin helhet vore absolut oersättlig i händelse af förstörelse, hade blifvit inrymd i den s. k. visningssalen och innesluten i skåp med trädörrar. Skulle här en eldsvåda utbryta, finge elden en rik näring, och skåpens innehåll vore antagligen räddningslöst förloradt. Men ej nog härmed. Den del af handskriftsamlingen, som ej finge rum i visningssalen, vore placerad i två arbetsrum i entresolvåningen, där hela inredningen vore af trä, där golfven likaledes vore af trä och till hvilka ledde med trä kringbyggda trappor. Då man i öfrigt sökt att inom byggnaden isolera dess olika partier från hvarandra genom stenhvalf på järnbjälkar, brandfasta murar och järndörrar, hade, egendomligt nog, ingen liknande åtgärd blifvit utförd för att isolera de lokaler, i hvilka handskrifterna förvarades, utan stode dessa i öppen kommunikation med läsesal, expeditiionslokal och öfriga arbetsrum, eller

öfver hufvud taget just med de lokaler, där man möjligen skulle kunna tänka sig, att eld kunde uppkomma, och där en inträffad eldsvåda, till följd af inredningens beskaffenhet, till äfventyrs skulle kunna antaga en betänkligare omfattning.

Att den fara, som kunde ligga i de påpekade förhållandena, med nödvändighet borde så vidt möjligt minskas eller helst helt och hållet aflägsnas, syntes öfverbibliotekarien uppenbart, och funne öfverbibliotekarien sig icke behöfva inför Eders Kungl. Maj:t framhålla vikten af att åt de oersättliga minnesmärkena af fosterlandets kultur och historia bereddes all den trygghet, som kunde åstadkommas.

Vid öfvervägande af de åtgärder, som kunde och borde vidtagas för antydda ändamål, hade det befunnits, att en ändring af inredningen i visningssalen icke lämpligen kunde utföras. I en lokal, till hvilken allmänheten hade tillträde, kunde de slutna skåpen ej ersättas af öppna järnhyllor, och att utbyta skåpens trädörrar mot sådana af järn eller glas, skulle, utom i sig själf mindre lämpligt, medföra en kostnad så betydande, att öfverbibliotekarien ej ansåge, att en sådan borde ifrågasättas, då ändamålet på annat och billigare sätt i hufvudsak kunde vinnas. Hvad i fråga om visningssalen borde åtgöras vore enligt öfverbibliotekariens mening endast, att densamma brandfritt isolerades från öfriga lokaler, och detta kunde ske genom insättande af järnbeklädda dörrar och tillstängande af en del nu befintliga öppningar medelst rabitzväggar, på sätt ett vid öfverintendents-ämbetets berörda skrifvelse fogadt tjänstememorial med därtill hörande kostnadsförslag närmare utvisade. Då i visningssalen aldrig förekomme eld, då inga elektriska ledningar dit vore införda, syntes det öfverbibliotekarien, som om den föreslagna isoleringen borde utgöra en fullgod säkerhet för, att de i denna sal förvarade samlingarna ej skulle kunna förstöras, om så olyckligt vore, att eld utbröte i någon annan del af byggnaden. För att bereda en ökad trygghet åt de allra dyrbaraste handskrifterna, särskildt de som innehölle hvad som bevarats af Sveriges medeltidslitteratur, våra gamla lagböcker, den fornisländska och fornorska litteraturen m. m., hade öfverbibliotekarien ansett sig böra ytterligare föreslå, att i visningssalen måtte anbringas fyra järnskåp, hvilka skulle få sin plats mellan salens fönster, hvarigenom de, för den händelse en räddning af deras innehåll behöfde ifrågakomma, utifrån skulle vara lättast tillgängliga.

Enär hela handskriftsamlingen ej kunde få rum i visningssalen, måste en del af densamma fortfarande förvaras i de förut nämnda arbetsrummen. Äfven dessa ansåge öfverbibliotekarien böra, på sätt den underdåniga framställningen bilagda handlingar angäfve, isoleras från öfriga arbetsrum,

[33.] och särskildt borde de mycket olämpliga trappoinklädnaderna af trä borttagas. Då möjligheten af eldfara torde kunna anses vara något större i dessa rum än i visningssalen, borde äfven träinredningen utbytas mot sådan af järn, och i stället för trägolf inläggas cementgolf, beklädda med linoleummattor. I fråga om hyllinredningen hade kostnadsförslag infordrats från Robert Lipmans Bücher-gestell-Fabrik i Strassburg, hvars patenterade hyllsystem antagits i flera af Tysklands nyaste och bäst anordnade biblioteksbyggnader. Utom att denna firmas pris vore billigare än det, hvarför något slags järnkonstruktion skulle kunna utföras i Sverige, skulle ett prof på dess system, sålunda anbragt i kungl. biblioteket, vara särdeles instruktivt vid bedömandet af ifrågakommande inredningar af andra bibliotekslokaler.

Hvad anginge öfriga säkerhetsåtgärder inom byggnaden, upptog det uppgjorda förslaget igenmurning af några obehöfliga dörrar till »Svenska afdelningen», eller bottenvåningens västra parti, samt insättning af nya branddörrar af plåtbeklädt trä i järnramar uti en del till denna afdelning ledande dörröppningar, som nu tillslötes af enkla järndörrar, hvilka allmänt ansåges för att vara otillfredsställande såsom skydd mot eld. Genom dessa åtgärder skulle åt bibliotekets svenska afdelning beredas all den säkerhet, som kunde åstadkommas. I fråga om den i byggnadens öfvervåning förvarade utländska samlingen hade inga andra åtgärder ansetts erforderliga än igenmurning af några obehöfliga dörröppningar, enär densamnas isolering genom sten- och järntrappor, järndörrar och brandbotten ej i öfrigt gifvit anledning till någon anmärkning.

Utom hvad sålunda anförts återstode det för överbibliotekarien att framhålla och i underdånighet hemställa om afhjälpan det af ännu en betydande felaktighet i biblioteksbyggnadens konstruktion.

Då planerna för byggnaden uppgjorts samt ritningarna utförts och fastställt, hade man icke anslagit plats för några till allmänhetens begagnande afsedda toalett- och bekvämlighetsinrättningar, ett förbiseende, som antagligen haft sin grund däri, att biblioteket i dess gamla lokal hufvudsakligen anlåtats för boklån, hvilkas erhållande och återlämnande kräfde endast korta besök, hvaremot man där saknat erfarenhet om de anordningar, som erfordrades för en publik, hvilken för studier tillbringade flera timmar, ofta en större del af dagen i bibliotekets läsesal. Först när inredningsarbetet rätt långt framskridit, hade alltså frågan om de för allmänheten behöfliga toalettlokalernas placering förekommit, och hade det då ansetts, att dessa ej kunde förläggas annorstädes än till det för allmänheten afsedda kapprummet. Här vore dessa lokaler ännu förlagda, omedelbart invid entrén och bortskymmande dagern från rummets enda fönster.

De påtagliga olägenheterna häraf ökades därigenom, att inga särskilda anordningar för ventilation kunnat anbringas. Ännu sämre vore förhållandena med klosettlokalerna inom byggnaden. För närvarande finnes ingen sådan lokal till allmänhetens begagnande, och de för tjänstepersonalen afsedda klosetterna vore förlagda omedelbart intill i källarvåningen befintliga bostäder för vaktmästare och eldare, där ej heller behöflig ventilation kunnat åstadkommas. [33.]

Med framhållande af dessa omständigheter hade från biblioteket den 29 december 1903 aflåtits en skrivelse till öfverintendentsämbetet, med anhållan att ämbetet måtte vidtaga åtgärder för beredande af nya toalettlokaler, klosetter m. m. inom byggnaden i öfverensstämmelse med härför i samma skrivelse gifna antydningar, och hade ämbetet med anledning af denna hemställan låtit uppgöra två alternativa förslag, som framginge af en utaf ämbetet till öfverbibliotekarien den 23 februari 1904 aflåten och vid öfverbibliotekariens framställning i afskrift fogad skrivelse.

Då det ena af dessa förslag afsåge anbringande af vattenklosetter, hvilket såväl från snygghetens som från eldfarans synpunkt ansetts såsom det afgjort fördelaktigaste, hade ett genomförande af detsamma ej kunnat ifrågakomma, innan Stockholms stadsfullmäktige upphäft det dittills gällande förbudet att för spolning af dylika klosetter använda vatten från stadens vattenledning. Efter det stadsfullmäktige, bland annat, med anledning af en från kungl. biblioteket därom framställd anhållan genom beslut den 1 juni 1904 upphäft nämnda förbud, mötte emellertid nu intet vidare hinder från stadsmyndigheternas sida för att inom biblioteksbyggnaden utföra den klosettanordning, som af öfverintendentsämbetet och kungl. biblioteket ansetts såsom den lämpligaste. Såsom en sak af största vikt ville öfverbibliotekarien särskildt framhålla, att den föreslagna anordningen medgäfvade förläggandet af samtliga ifrågavarande lokaler till en helt och hållet afskild del af byggnadens källare, brandfritt afstängd från de lokaler inom densamma, där värmeapparat, bränsleförråd och bostäder vore förlagda. Af de sakkunniges utlåtanden framginge ock, att det föreslagna anbringandet af en s. k. septic tank för kloakvätskans rening i hygieniskt afseende vore fullt tillfredsställande. Öfverbibliotekarien anhölle fördenskull i underdånighet om anvisande af de för genomförande af detta förslag erforderliga medel, uppgående enligt öfverintendentsämbetets kostnadsberäkning till ett belopp af 15,500 kronor.

Då öfverintendentsämbetet i sina båda af öfverbibliotekarien åberopade skrivelser af den 23 februari och den 26 april 1904 framhållit, att genomförandet af de föreliggande planerna till toalett- och klosettanordningar, lika litet som verkställandet af förberörda förslag till åtgärder mot eld-

[33.] fara, vore att hänföra till sådana underhålls- och reparationsarbeten, hvarför de till ämbetets förfogande ställda ordinarie medel måste anses i främsta rummet vara afsedda att användas, utan att för samtliga ifrågavarande anordningar behöfliga medel borde genom framställning från kungl. biblioteket utverkas, ville öfverbibliotekarien slutligen i underdånighet anhålla, att Eders Kungl. Maj:t täcktes i proposition till 1905 års riksdag föreslå Riksdagen bevilja:

dels för utförande af de af öfverbibliotekarien omförmälda säkerhetsåtgärder mot eldfara inom kungl. bibliotekets byggnad ett belopp af 14,000 kronor,

dels ock för anbringande af nya och förbättrade anordningar af toalettlokaler, klosetter m. m. inom samma byggnad en summa af 15,500 kronor,

eller tillsammans ett belopp af 29,500 kronor.

Härjämte och då det syntes särdeles angeläget, att de ifrågasatta åtgärderna, hvilka för att minska olägenheterna af byggnadsarbete inom bibliotekets lokaler borde samtidigt verkställas, blefve så skyndsamt som möjligt utförda, anhölle öfverbibliotekarien att, för den händelse Eders Kungl. Maj:t täcktes fästa nådigt afseende vid de framställda förslagen och Riksdagen komme att bevilja därtill erforderliga medel, dessa medel måtte anvisas att utgå redan under år 1905.

Af öfverintendentsämbetets vid öfverbibliotekariens framställning i afskrift fogade skrifvelse af den 26 april 1904 inhämtas i fråga om de redan utförda och de föreslagna säkerhetsåtgärderna mot eldfara inom kungl. bibliotekets byggnad, bland annat, att ämbetet uppdragit åt elektriska pröfningsanstalten i Stockholm att besiktiga inom biblioteksbyggnaden varande elektriska ledningar, hvarefter ämbetet gått i författning om afhjälpande af vid besiktningen anmärkta, allenast mindre felaktigheter, att ämbetet vidare lämnat ingenjören E. A. Wiman i uppdrag att verkställa besiktning å värmeledningarna inom samma byggnad, hvarupå och sedan utlåtande i ämnet från Wiman till ämbetet inkommit, ämbetet dels omedelbart låtit rätta vissa uppmärksammade brister, dels ock i 1904 års på Eders Kungl. Maj:ts nådiga pröfning då ännu beroende generalförslag rörande reparationer och underhåll af kronans under ämbetets in-seende ställda byggnader i hufvudstaden upptagit nödigt belopp för aflägsnande under sommaren 1904 af kvarstående bristfälligheter i förevarande hänseende, att ämbetet i nyssnämnda generalförslag upptagit erforderlig summa för gäldande af kostnaden för de kompletteringar beträffande den till biblioteksbyggnaden hörande brandredskapen, hvilka

kompletteringar brandchefen i Stockholm vid af ämbetet äskad besiktning ansett påkallade och som redan blifvit utförda, samt att ämbetet, efter af byggnadskunnige skedd besiktning å biblioteksbyggnaden i öfrigt, anmodat e. o. arkitekten hos ämbetet Fritz Eckert att efter samråd med öfverbibliotekarien utarbeta det af ämbetet sedermera gillade och af öfverbibliotekarien nu framlagda förslaget till vissa säkerhetsåtgärder mot eldfara i sagda byggnad. [33.]

De i förslaget ifrågasatta arbeten, som af Eckert ansetts kunna utföras för 14,000 kronor, framgå närmare af innehållet i en vid Eckerts förslag fogad kostnadsberäkning.

Beträffande framställningen om anbringande af nya och förbättrade anordningar af toalettlokaler, klosetter m. m. inom biblioteksbyggnaden inhämtas af öfverintendentsämbetets utaf öfverbibliotekarien åberopade, till honom aflåtna skrifvelse af den 23 februari 1904, att ämbetet låtit genom Eckert upprätta samt till öfverbibliotekarien öfverlämnat alternativa, medelst ritningar och beskrifning förtydligade och af kostnadsberäkningar åtföljda förslag till ifrågavarande anordningar, det ena afseende inrättande af vattenklosetter med septic tank och dragande en kostnad af 15,500 kronor och det andra afseende begagnande af vanliga rumsklosetter samt betingande en kostnad af 10,700 kronor.

Öfverintendentsämbetet, som genom nådig remiss anbefallts att i ärendet afgifva underdånigt utlåtande, har uti skrifvelse den 18 oktober 1904, under erinran att genomförandet af ifrågavarande planer till toalett- och klosettanordningar, lika litet som verkställandet af förslaget till åtgärder mot eldfara, vore att hänföra till sådana underhålls- och reparationsarbeten, hvarför de till ämbetets förfogande ställda ordinarie anslagsmedel måste anses i främsta rummet vara afsedda att användas, utan att för samtliga förevarande anordningar behöfliga medel borde på extra stat begäras, i underdånighet anmält, hurusom ämbetet i öfrigt icke hade något att i detta ärende för sin del anmärka.

Med anledning af hvad sålunda förekommit och då behovet af de föreslagna byggnadsanordningarna inom kungl. biblioteket synes mig vara till fullo ådagalagdt, samt jag ej har något att erinra mot vare sig själfva byggnadsplanerna eller de därför upprättade kostnadsförslagen, hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att för utförande af föreslagna säkerhetsåtgärder mot eldfara inom kungl. bibliotekets byggnad samt för åstadkommande af nya och förbättrade anordningar af toalett-

lokaler, klosetter m. m. därstädes på extra stat för år 1906 anvisa ett anslag af 29,500 kronor.

Vid bifall härtill lärer hinder ej förefinnas för Eders Kungl. Maj:t att redan under år 1905 af tillgängliga medel förskottsvis utanordna det för ifrågavarande arbetens utförande erforderliga belopp.

Nationalmuseum.

[34.] Med anledning af intendentens vid nationalmuseum i skrifvelse den 28 september 1904 gjorda och af nationalmusei nämnd förordade anhållan Statens konst- industriella samlingar. hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t behagade föreslå Riksdagen att, i likhet med hvad för år 1905 skett, jämväl för år 1906 för vård, underhåll och tillökning af *statens konstindustriella samlingar* anvisa ett extra anslag af 5,100 kronor.

[35.] Sedan Riksdagen på Eders Kungl. Maj:ts förslag beviljat för hvart och Bevakning af ett af åren 1899—1905 ett extra anslag af 2,000 kronor för anordnande nationalmusei- byggnaden. af *nattlig bevakning vid nationalmuseibyggnaden*, får jag med anledning af en utaf nationalmusei intendent i nyss omförmälda skrifvelse gjord framställning, som förordats af museinämnden, tillstyrka, att Eders Kungl. Maj:t ville hos Riksdagen göra framställning om anvisande på extra stat jämväl för år 1906 af ett anslag å 2,000 kronor för berörda ändamål.

[36.] För *biträde vid vård och tillhandahållande af handtecknings- och gravyr-samlingen i nationalmuseum m. m.* har intendenten i samma skrifvelse Biträde vid handtecknings- och gravyr-samlingen m. m. hemställt och museinämnden tillstyrkt utverkande för år 1906 af enahanda anslag, 2,000 kronor, som därtill af Riksdagen beviljats för hvart och ett af åren 1901—1905; och får jag, under åberopande af hvad till stöd för ett sådant anslag anförts i statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 13 januari 1900, hemställa, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för biträde vid vård och tillhandahållande af handtecknings- och gravyrsamlingen i nationalmuseum äfvensom för vetenskaplig bearbetning af museets samlingar på extra stat för år 1906 anvisa ett belopp af 2,000 kronor.

[37.] I förutnämnda skrifvelse den 28 september 1904 har intendenten vid Forskningar angående konstverk och märkligare konstslöjdföremål. nationalmuseum vidare anmält bebofvet af anslag till *utforskande och förtecknande af vissa grupper inom landet befintliga konstverk och märkligare konstslöjdföremål*.

Intendenten har därom anført, att ett sådant behof länge förefunnits, [37.] men att han först nu ansett sig böra göra framställning i detta ämne, sedan det extra anslag, 25,000 kronor, till restaurering af tafflor, tillhörande statens i nationalmusei förråd, i landsortsmuseer och å de kungliga slotten, företrädesvis Gripsholm, befintliga konstsamlingar, som af 1899 års riksdag beviljats och hvilket utgått med 5,000 kronor om året, med år 1905 upphörde att utgå.

Enligt gällande museistadgas § 8 åläge det alla vid konstsamlingarna anställda tjänstemän »att söka vinna kännedom om inom landet befintliga konstverk och konstslöjdalster af värde och så vidt möjligt ägna uppmärksamhet däråt, att sådana ej blifva ur landet utförda utan att först hafva varit till museum hembjudna».

Detta hade tjänstemännen vid nationalmuseum visserligen icke underlåtit att göra, i den mån tillfälle därtill erbjudits, men då dylika undersökningar förutsatte resor i olika orter af landet och inga särskilda medel härför funnits att tillgå, hade dessa undersökningar hvarken kunnat få den utsträckning eller den systematiska enhetlighet, som för ändamålets vinnande varit af nöden.

Annat vore förhållandet vid vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien och det under dess inseende ställda statens historiska museum, hvars amanuenser enligt gällande nådiga stadga hade sig ålagdt att hvarje år under den tid och inom den del af landet, som akademien bestämde, företaga arkeologiska forskningar under åtnjutande af ersättning för resekostnaden ur medel, som för detta ändamål ställts till akademiens förfogande, hvarjämte riksantikvarien ägde dels att utöfva tillsyn öfver landets fornlämningar, hvarmed i praxis förstodes utom de fasta fornlämningarna från vår forntid och medeltid äfven alla konst- och konstslöjdföremål från samma tider, dels att genom inventering i landets kyrkor förvissa sig om den vård, som ägnades de kyrkliga fornlämningarna. För ämbetsresor i sådant syfte uppbure riksantikvarien ersättning af medel, som vore ställda till akademiens disposition. Därmed vore sörjdt för bevarandet såväl af vår forntids och medeltids konstnärliga minnesmärken som af kyrkorna och deras konstnärliga egendom.

Men icke mindre angeläget vore, att den omvårdnad, som sålunda beredts dessa grupper af konstverk, utsträcktes äfven till sådana konсталster från senare århundraden, som i vårt land finnes i statsinstitutioners, kommuners och andra myndigheters ägo, och till märkligare konstverk i enskilda samlingar, på de olika herresätena eller annorstädes i landet, samt att dessa konstverk — i all synnerhet sådana, som belyste den svenska konstens historia — undersöktes, beskrefves och förtecknades, hvarvid de

[37.] sålunda åstadkomna förteckningarna skulle förvaras i nationalmusei arkiv, där de kunde komma forskare till godo. Af huru stor vikt det vore, att ett sådant inventarium upprättades, framginge af det kända förhållandet, att den svenska konsthistorien ännu företedde betydande luckor och att forskaren i hithörande frågor framför allt vore i behof af forskningsmaterialets insamlande och ordnande, innan en något så när tillfredsställande affattning af vår historia på detta område kunde komma till stånd. Dessutom skulle sådana forskningar blifva af direkt betydelse för statens konstsamlingar genom det ljus, de komme att kasta öfver outredda frågor rörande mångt konstverk i statens ägo, dess mästare, ämne och historia i öfrigt. För sådana forskningar ägde nationalmusei konstafdelning bland sina tjänstemän synnerligen lämpliga och välrustade krafter. Dock skulle de ordinarie tjänstemännens tid endast mera undantagsvis kunna tagas i anspråk för dessa arbeten, som hufvudsakligen skulle utföras af de extra ordinarie tjänstemännen.

Härför saknades emellertid medel. Med undantag för resor i tjänsteärenden till Gripsholms, Ulriksdals, Haga, Drottningholms och Svartsjö samt Strömsholms slott, hvilkas staten tillhöriga konstsamlingar vore ställda under nationalmusei intendents öfverinseende, funnes inga medel anvisade till resekostnadsersättningar åt nationalmusei tjänstemän.

Å ordinarie stat utginge till vikariatsersättning och arfvoden åt de extra ordinarie tjänstemännen endast ett anslag af 1,650 kronor, hvarjämte från och med år 1901 ett extra anslag af 2,000 kronor om året anvisats för biträde vid vård och tillhandahållande af handtecknings- och gravyr-samlingen i nationalmuseum äfvensom för vetenskaplig bearbetning af museets samlingar. Dessa anslag vore de enda, som kunde komma de extra ordinarie tjänstemännen till godo, men dessa medel vore i sin helhet mer än väl behöfliga såsom ersättning för deras arbete inom nationalmuseum.

Under sådana förhållanden ansåge sig intendenten böra i underdånighet hemställa, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att på extra stat å riksstatens åttonde hufvudtitel anvisa ett belopp af 6,000 kronor att utgå med 2,000 kronor om året under tre på hvarandra följande år, första gången år 1906, för att, på sätt intendenten kunde finna tjänligt bestämma och i enlighet med af honom uppgjord plan, användas till bestridande af kostnader för ett systematiskt genomforskande — i främsta rummet genom de extra ordinarie tjänstemännen vid nationalmusei konstafdelning — af sådana samlingar i vårt land, där man kunde vänta att finna hittills icke fackmässigt undersökta konstverk och konstslöjdföremål, i statsinstitutioners eller, därest tillstånd kunde därtill erhållas, i kom-

muners och andra myndigheters äfvensom i enskilda inrättningars eller personers ägo och hvilka icke vore att hänföra till sådana föremål, som det tillkomme vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien att hafva tillsyn öfver.

I den 30 september 1904 afgifvet underdånigt utlåtande har nationalmusei nämnd, under återopande af intendentens motivering, till alla delar instämt i dennes förevarande framställning.

Då behovet af ett sådant anslag, som af intendenten och musei-nämnden nu ifrågasatts, torde genom det anförda vara ådagalagdt, får jag, som beträffande sättet för anslagets användande anser mig i hufvudsak kunna biträda de af intendenten och nämnden i handlingarna framställda åsikter, hemställa, det Eders Kungl. Maj:t behagade föreslå Riksdagen att för systematiskt genomforskande samt beskrifvande och förtecknande i erforderliga delar genom lämpliga personer, företrädesvis extra ordinarie tjänstemän vid nationalmuseum, enligt plan som intendenten bestämmer, af sådana i Sverige befintliga samlingar, innehållande hittills icke fackmässigt undersökta konstverk eller märkligare konstslöjdföremål, som afses i intendentens underdåniga skrifvelse den 28 september 1904, bevilja ett anslag af 6,000 kronor och däraf på extra stat för år 1906 anvisa ett belopp af 2,000 kronor.

Lifrustkammaren.

På därom af föreståndaren för lifrustkammaren uti skrifvelse den 29 september 1904 gjord och af nationalmusei nämnd till bifall förordad framställning tillstyrker jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att, i likhet med hvad som skett för år 1905, för *tillsyn, underhåll och vård af lifrustkammarens samlingar* på extra stat för år 1906 anvisa ett anslag af 6,200 kronor. [38.]
Tillsyn,
underhåll och
vård af
samlingarna.

Domkapitlens expeditioner.

Under åtskilliga år hafva af Riksdagen, med anledning af Eders Kungl. Maj:ts framställningar, på extra stat beviljats medel till betäckande af *brister i domkapitlens expeditionskassar* samt för oförutsedda oundgängliga behof vid deras expeditioner, senare åren till belopp af 2,500 kronor hvarje gång. På sätt till statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den [39.]
Betäckande af
brister i dom-
kapitlens
expeditions-
kassar.

11 januari 1902, punkten 4, af dåvarande departementschefen anmärkts, afse dessa anslag att betäcka brister, som uppkommit intill 1902 års slut. Sådana brister återstå ännu. Till statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 12 januari 1904, punkten 31, erinrade jag, hurusom vid 1903 års slut till utbetalning af statskontoret förskottsvis anvisats ett belopp af 1,355 kronor 16 öre, till gäldande hvaraf 1904 års anslag icke lämnade tillgång, samt att medel dessutom erfordrades för betäckande af ytterligare brister i expeditionskassorna, nämligen sådana, som uppstått under år 1902, samt möjligen äfven brister, uppkomna dessförinnan. Det har ock inträffat, att, efter det från fyra af rikets konsistorier gjorts framställningar om betäckande af dylika brister, förefintliga vid 1902 års slut, och samma års räkenskaper från nämnda konsistorier blifvit granskade i kammarrätten, Eders Kungl. Maj:t måst genom beslut den 3 juni 1904 för ändamålet anvisa ett belopp af 2,593 kronor 1 öre, hvilket belopp statskontoret anbefalldes att förskottsvis af under händer hafvande medel till vederbörande utbetala. Sedan statskontoret till ersättande anmält förutnämnda båda belopp, 1,355 kronor 16 öre och 2,593 kronor 1 öre, förordnade Eders Kungl. Maj:t den 21 december 1904, att samma belopp skulle ersättas af 1905 års extra anslag, i den mån detta anslag därtill lämnade tillgång, samt att hvad af beloppen därefter kunde återstå oersatt skulle fortfarande af statskontoret upptagas under förskottstitel för att framdeles ånyo anmälas till godtgörande. Då, såsom nämnt, 1905 års anslag utgör 2,500 kronor, kommer, sedan detta anslag i dess helhet anlitats, att återstå oersatt ett belopp af 1,448 kronor 17 öre. Sedan detta belopp blifvit ersatt, torde antagligen några brister i domkapitlens expeditionskassar, uppkomna före 1902 års slut, icke återstå att fylla.

Jag hemställer alltså, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för betäckande af brister i domkapitlens expeditionskassar på extra stat för år 1906 bevilja ett anslag af 1,450 kronor.

[40.] Med bifall till Eders Kungl. Maj:ts framställning uti den till 1903 års riksdag aflåtna proposition angående inrättande af ett nytt stift m. m. Förstärkande af ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner. beviljade Riksdagen på extra stat för år 1904, bland annat, ett belopp af 2,970 kronor till *förstärkande af ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner*; och har Riksdagen jämväl för år 1905 på extra stat för öfverförda ändamål beviljat enahanda belopp.

Då af skäl, som framgår af det vid nyssnämnda proposition fogade utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 23 januari 1903, ifrågakarande extra anslag fortfarande erfordras, intill dess den beslutade

sammanslagningen af Växjö och Kalmar stift går i verkställighet, hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till förstärkande af ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner på extra stat för år 1906 bevilja ett anslag af 2,970 kronor.

Universitetet.

På Eders Kungl. Maj:ts framställning beviljades vid 1900 års riksdag [41.] för anställande under sex år vid universitetet i Uppsala af *lektorer i tyska, franska och engelska språken* ett anslag af 36,000 kronor, hvaraf på extra stat för hvaritdera af åren 1901, 1902 och 1903 anvisats 6,000 kronor. 1903 års riksdag beviljade vidare, i anledning af nådig framställning, för höjande under åren 1904, 1905 och 1906 af de till samma lektorer utgående arfvoden ett anslag af 9,000 kronor samt anvisade däraf och af det förut för anställande af dessa lektorer beviljade anslaget å 36,000 kronor på extra stat för år 1904 ett belopp af 9,000 kronor att utgå med 3,000 kronor till en hvar af nämnda lektorer, under villkor att han åtog sig att meddela kostnadsfri undervisning i den ökade omfattning, hvarom föreskrift kunde varda i behörig ordning meddelad. Enahanda belopp, 9,000 kronor, har af Riksdagen anvisats för år 1905.

Universitets-
lektorer i
Uppsala.

Jämlikt kanslerns för rikets universitet därom gjorda underdåniga hemställan tillstyrker jag nu, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att af omförmälda, redan beviljade anslag på extra stat för år 1906 anvisa återstoden, 9,000 kronor.

Bland de frågor om anslag för universitetet i Uppsala, som af kanslern för rikets universitet genom skrifvelse den 30 september 1904 understälts Eders Kungl. Maj:ts pröfning, afser en *inköp af mikroskop för det zoologiska museet*. Denna fråga väcktes vid den matematisk-naturvetenskapliga sektionens sammanträde den 18 april 1904, då professorn i zoologi T. Tullberg till sektionen ingaf en framställning af följande innehåll. [42.]

Mikroskop för
det zoologiska
museet i
Uppsala.

Den zoologiska institutionen vid universitetet i Uppsala bestode som bekant af två afdelningar med skilda anslag, det zoologiska museet och det zootomiska laboratoriet. Det sistnämnda hade år 1895, efter därom till Riksdagen gjord nådig framställning, erhållit ett anslag af 3,000 kronor för inköp af mikroskop jämte ett par andra för undervisningen nödiga instrument; och hade behovet af mikroskop för laboratoriet därigenom blifvit tillgodosedt för en längre tid. Museet åter ägde endast tre mikroskop, alla af gammal konstruktion, hvilka inköpts på 1870-talet, och af dem vore två numera nästan obrukbara för vetenskapliga undersökningar.

[42.] Det vore emellertid äfven för museet af största vikt att äga tidsenliga instrument, då på dess lokaler arbetade, förutom tjänstemännen vid museet och den eller de till institutionen hörande docenter, som ej tjänstgjorde vid laboratoriet, äfven de studerande, som vid universitetet sysselsatte sig med utarbetandet af vetenskapliga specialarbeten samt med bearbetandet af museets samlingar, för hvilka arbeten oftast ingående mikroskopiska undersökningar vore nödvändiga. Dessa studerandes antal hade under de senaste tio åren uppgått till i medeltal 7 om året. Bristen på goda mikroskop vid museet hade också, allt efter som mikroskopen och den mikroskopiska tekniken utvecklats, gjort sig allt mera kännbar. Att till museet låna mikroskop från laboratoriet vore förenadt med så stora olägenheter, att det endast undantagsvis kunde ske, dels därför att mikroskopen när som helst kunde behövas på laboratoriet, dels också emedan dylika ömtåliga instrument lätt toge skada och det icke kunde ifrågasättas, att den, som ledde öfningarna på laboratoriet, skulle ansvara för de mikroskop, som tillhörde detta, om de växelvis äfven begagnades på museets lokaler.

Klart vore ju, att de flesta, som mera ingående arbetade inom zoologiens område, efter hand måste skaffa sig egna mikroskop, och det syntes ej kunna begäras, att anslag till arbetsmikroskop för museet skulle lämnas i någon större utsträckning. Men det vore ytterst få såväl bland museets tjänstemän som bland därstädes arbetande studerande, hvilka hade råd att själfva skaffa sig större och dyrbarare mikroskop, och det vore därför synnerligen önskligt, att ett sådant anskaffades för museets räkning. Nödvändigt vore också att för museet erhålla ett dissektionsmikroskop, alldenstund man ej heller kunde begära, att de studerande själfva skulle skaffa sig sådana. Slutligen vore det af stor vikt, att på museet funnes ett par tidsenliga arbetsmikroskop, afsedda dels för dem, som sysselsatte sig med bestämmandet af samlingar, dels ock för mikroskopiska demonstrationer vid de föreläsningar, där sådana erfordrades. Dessa mikroskop kunde äfven stå till förfogande på museet af studerande, som ej ännu haft tillfälle att skaffa sig egna mikroskop.

Ett godt större mikroskop, afpassadt för de vetenskapliga arbetena på museet, kostade omkring 1,200 kronor, två lämpliga arbetsmikroskop tillsammans omkring 600 kronor och ett dissektionsmikroskop omkring 200 kronor. För inköp af dessa mikroskop erfordrades således en summa af 2,000 kronor. Att taga denna summa från museets årsanslag, som utgjorde 2,500 kronor, vore alldeles omöjligt, då detta anslag endast med stor sparsamhet räckte till museets löpande utgifter.

På grund af hvad sålunda anförts anhöll Tullberg, att sektionen måtte göra framställning om erhållande af ett anslag af 2,000 kronor för

en gång till inköp af mikroskop för det zoologiska museet, och framhöll Tullberg därvid såsom ett ytterligare stöd för sin anhållan, att tillförene flera universitetsinstitutioner erhållit särskilda anslag för inköp af instrument, hvilka anslag i många fall betydligt öfverstigit det af Tullberg begärda.

Sedan sektionen i anledning af Tullbergs framställning hos det större akademiska konsistoriet hemställt om utverkande af det ifrågasatta anslaget samt konsistoriet begärt kanslerns medverkan för detta ändamål, har kanslern, såsom jag redan nämnt, i underdånighet hänskjutit frågan till Eders Kungl. Maj:t, och har kanslern därvid, under hänvisande till institutionsföreståndarens yttrande samt under erinran att det å universitetets stat uppförda anslag till materiell vid zoologiska museet, 2,500 kronor, tydligen icke kunde öfvertaga den ifrågasatta utgiften för inköp af omförmälda mikroskop, förklarar sig anse goda skäl förefinnas att till bifall förorda den gjorda framställningen om anslag härför.

Då äfven jag anser behöfligheten af det begärda anslaget vara ådagalagd, hemställer jag i underdånighet, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till inköp af mikroskop för zoologiska museet vid universitetet i Uppsala på extra stat för år 1906 bevilja ett anslag af 2,000 kronor.

För hvarterdera af åren 1904 och 1905 har Riksdagen på extra stat anvisat till aflöning åt en *assistent vid det meteorologiska observatoriet i Uppsala* samt till bestridande af löpande utgifter för de vid observatoriet anordnade *seismologiska undersökningarna* ett anslag af 2,000 kronor. [43.]

Vid underdånig anmälan af Riksdagens beslut i ämnet hafva de beviljade anslagen blifvit ställda till förfogande af det större akademiska konsistoriet i Uppsala för de med anslagen afsedda ändamål, hvarjämte förordnats, att assistentens aflöning icke finge öfverstiga 1,500 kronor.

Med anledning af en utaf matematisk-naturvetenskapliga sektionen vid universitetet i Uppsala hos konsistoriet gjord framställning har konsistoriet hos kanslern för rikets universitet anhållit om utverkande af ett anslag å extra stat för år 1906 af 2,000 kronor för seismologiska undersökningars anställande vid meteorologiska institutionen i Uppsala samt till aflöning åt en assistent vid samma institution, dock att högst 1,500 kronor af det begärda anslaget finge användas till assistentens aflöning; och har kanslern uti underdånig skrifvelse den 30 september 1904 gjort framställning i öfverenstämmelse med hvad konsistoriet sålunda föreslagit.

Seismologiska
undersök-
ningar vid
meteorolo-
giska institu-
tionen i
Uppsala.

Med anledning häraf hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till aflöning åt en assistent vid det meteorologiska observatoriet i Uppsala samt till bestridande af löpande utgifter för de vid observatoriet anordnade seismologiska undersökningarna på extra stat för år 1906 bevilja ett anslag af 2,000 kronor.

[44.] Under hvarthdera af de tre senast förflutna åren har kanslern för rikets universitet på grund af framställningar från de akademiska myndigheterna för den fysiska institutionen i Uppsala i underdånighet anhållit om beredande af anslag till *uppförande af en särskild byggnad för den fysiska institutionen vid universitetet i Uppsala*. Då jag nu går att inför Eders Kungl. Maj:t anmäla detta ärende, torde jag till en början få lämna en redogörelse för den framställning i ämnet, som bildar ärendets utgångspunkt. Denna framställning gjordes af prefekten för den fysiska institutionen, professorn K. Ångström i en uti matematisk-naturvetenskapliga sektionens protokoll den 18 april 1902 intagen skrift af hufvudsakligen följande innehåll.

Ångström redogör först för de fordringar, som nu för tiden plägade uppställas i fråga om en tidsenlig fysisk universitetsinstitution. En sådan borde, yttrar Ångström, vara delad i tre afdelningar: en, omfattande instrumentsamling och föreläsningssal, en, innehållande lokaler för de mera försigkomna lärjungarnes samt föreståndarens och öfriga tjänstemäns vetenskapliga arbeten, samt en med lokaler för nybörjarnes öfningar i experimentalfysik. Härtill kunde läggas en fjärde, för de tre föregående gemensam afdelning: lokaler för kraftmaskin, dynamomaskin och ackumulatorer (således för institutionens elektricitetsverk) samt verkstäder för nödiga grofarbeten. Ehuru dessa afdelningar borde vara lätt åtkomliga för institutionens lärare och betjäning och sålunda i bekväm förbindelse med hvarandra, borde å andra sidan de tre första af dessa afdelningar vara så anordnade, att de studerande, som begagnade sig af den ena eller andra af dem, icke störde hvarandra. De skilda rummen måste vidare erbjuda lämpliga platser för instrumentens fasta uppställning. På grund häraf måste arbetslokalerna för de experimentella arbetena, så vidt möjligt vore, till största delen förläggas till bottenvåningen, där husets skakningar gjorde sig minst kännbara och där stadiga golf och grundfasta pelare lättast kunde anbringas. Slutligen måste, åtminstone för de lokaler i hvilka själfständiga arbeten skulle utföras, ett ordnadt korridorsystem vara infördt, så att hvarje där arbetande laborant kunde gå och komma utan att störa sina kamrater. Den som själf icke utfört fysikaliska precisionsmätningar kunde möjligen vara böjd att underskatta detta sista villkor. Men om man betänkte, att många fysiska experiment för sitt utförande fordrade

ett skärpande till det yttersta af flera sinnen samtidigt, t. ex. syn och hörsel, att ofta en observationsserie, som kraft timmar af träget arbete, kunde fördärfvas därigenom, att observatören stördes, samt att många af de fysiska apparaterna vore af den beskaffenhet, att deras begagnande med nödvändighet förutsatte en i alla afseenden lugn omgifning, torde man inse, att sistnämnda villkor, långt ifrån att vara en bisak, i själfva verket vore en hufvudsak. Ej minst klart framstode detta, om man föreställde sig pendelobservationer eller magnetiska bestämningar utförda i ett rum, som tjänade till genomgångsrum, eller erinrade sig, att för vissa galvanometerobservationer observatörens närvaro i samma rum som instrumentet vore ofördelaktig. Man finge för öfrigt ej tro, att dessa exempel utgjorde sällsynta undantag; det vore tvärtom vida svårare att uppgifva de fysiska undersökningar, som i sådan bristfällig lokal kunde utan olägenhet utföras, än dem, som där icke lämpligen kunde komma under behandling. [44.]

Nu berörda allmänna grunder för en fysisk institutions ändamåls-enliga anordning: tredelning, skakfria lokaler och korridorsystem, vore allmänt erkända och äfven allmänt tillämpade. På grund af den storartade utveckling, fysiken under de sista femtio åren ernått, och den betydelse, denna vetenskap erhållit såväl i pedagogiskt som rent vetenskapligt afseende, samt kanske icke minst på grund af de lysande tillämpningar, hvartill fysiken gifvit upphof, hade ock de flesta universitet frikostigt utrustats med utmärkta fysiska institutioner, värdiga ämnets vikt och betydelse. För att finna exempel härpå behöfde man ej gå till de stora universiteten eller stora kulturstaterna. Holland t. ex. ägde i Leyden, Gröningen och Utrecht mönstergilla fysiska institutioner, och Tysklands små universitet i Giessen, Kiel med flera städer för att ej tala om Freiburg im Baden, Halle, Strassburg och Erlangen — universitet, till storleken jämförliga med det i Uppsala — ägde fysiska institutioner af utmärktaste beskaffenhet, uppförda för en kostnad af 300,000—500,000 mark hvar-dera. Äfven universitetet i Lund ägde ett ganska nytt fysiskt institut af förträfflig beskaffenhet, om det än finge anses vara något för litet, därest man utginge från förhållandena vid universitetet i Uppsala.

Efter denna korta framställning af de fordringar, som oefftergiftigt borde ställas på ett fysiskt institut, vore det, anmärker Ångström, lätt att inse, att förhållandena vid universitetet i Uppsala med hänsyn härtill vore synnerligen tröstlösa. Den lokal, i hvilken fysiska institutionen för närvarande inrymdes, hade färdigbyggts år 1857 under öfverinseende af kemisten, professorn Lars Svanberg. Huru litet fysikens behof härvid tillgodosetts insåges bäst däraf, att för detta ämne, som dock mer än något

[44.] — astronomien kanske undantaget. — hade behof af fasta uppställningsplatser för instrumenten, till lokal anvisats en 2 trappor upp belägen våning. Men äfven om ledningen af fysiska institutionens inredning m. m. varit anförtrordt åt en fysiker af facket, och denna institution blifvit förlagd till bottenvåningen, skulle den dock efter nutida behof vara trång och oändamålsenlig. Ty år 1857 hade den fysiska undervisningen ännu uteslutande bestått i katederföreläsningar, och ej förr än i början på 1870-talet hade fysiska laborationer införts vid universitetet i Uppsala. Först därefter hade behovet af lokalens tillökning och förbättring blifvit trängande, och redan professor A. J. Ångström, som upprepade gånger betonat nödvändigheten af att afhjälpa nämnda behof, hade uppgjort förslag till en mindre nybyggnad för detta ändamål, ehuru detta på grund af Ångströms tidiga död, år 1874, aldrig blifvit offentligen framlagdt. En tillökning af lokalen hade emellertid vunnits år 1885, då genom den geologiska institutionens flyttning åtskilliga lokaler i »kemikum» blifvit disponibla. Den fysiska institutionen hade då erhållit det utrymme, öfver hvilket den för närvarande disponerade, nämligen förutom den gamla lokalen för instrumentsamlingen och föreläsningssalen, det s. k. »fysiska kabinettet», prefektens gamla boställsvåning, hvilken nödtorftligen inredts till laborationslokal. Huru denna laborationslokal vore beskaffad, borde icke vara svårt att förstå. Den ägde alla en äldre privatvånings kännetecknande egenskaper; det ena rummet låge innanför det andra, och då därtill komme, att den vore förlagd till våningen 2 trappor upp samt byggnaden vore synnerligen svagt uppförd och dåligt grundad, gjorde sig skakningarna synnerligen mycket märkbara. Vid stark blåst skakade i själfva verket murarna så, att redan t. ex. arbetet med en känslig galvanometer — ett af de vanligast förekommande instrumenten — omöjliggjordes; och detta arbete försvårades betydligt genom de skakningar, som uppkomme genom stenkörslor på den förbigående landsvägen, vedhuggning i källrarna, gång i dörrar och portar o. s. v. Dessa skakningar gjorde sig äfven på det besvärligaste sätt kännbara i föreläsningssalen, hvilken för öfrigt för närvarande behof vore för liten och låg. Vissa experiment, t. ex. öfver ljusets interferens, kunde icke där demonstreras, och för att kunna begagna ett så viktigt instrument som spegelgalvanometern hade man måst upphänga densamma i taket. Utrymmet å laboratoriet vore vidare alldeles otillräckligt. Huru hårdt anlitadt detta utrymme i själfva verket under sista tiden varit, framginge bland annat däraf, att ett förutvarande »kallrum» eller »skafferi» med en golfyta af 9 kvadratmeter och en annan skrubbe af samma storlek — båda utan eldstäder — måste användas till arbetsplatser för »specialister», att härigenom fyra sådana arbets-

platser kunnat anordnas, men att detta antal visat sig otillräckligt, att för [44.] beredande af ännu en arbetsplats ett af tornrummen hösten 1901 måst förses med en tillfällig eldstad, men att trots detta under vårterminen 1902 två »specialister» vid terminens början icke kunnat mottagas af brist på utrymme.

Ångström hade något utförligt uppehållit sig vid institutionens närvarande ställning, på det att klart måtte inses, att en tillfredsställande förbättring af institutionen ovillkorligen kräfde större offer än blott och bart en tillökning af utrymmet.

För att den fysiska institutionen skulle kunna anses vara i ett fullt tillfredsställande skick, behöfdes i själfva verket:

1:o) ökad utrymme, så att för öfningslaborationer kunde disponeras en lokal, motsvarande det närvarande laboratoriet;

2:o) att lämpliga, så vidt möjligt skakfria arbetsplatser bereddes både för de lärjungar, som arbetade på vetenskapliga uppgifters lösning, och för institutionens tjänstemän. Då frekvensen af »specialister» kunnat uppgå till 7 i terminen och de fast anställda tjänstemännens antal vore 2, prefekt och laborator, följde häraf att minst 9 dylika platser borde finnas;

3:o) att korridorsystem vore infördt åtminstone på specialistafdelningen;

4:o) att en högre, stadigare och något större föreläsningssal jämte rum för handbibliotek och seminarium funnes; samt

5:o) att lokalen för institutionens elektricitetsverk utvidgades, enär för närvarande, då gasmaskin och tre dynamomaskiner inrymdes på 18 kvadratmeters golfyta, arbetet i detta rum vore förenadt med verklig lifsfara. Dessutom borde framhållas, att laddningen af ackumulatorbatteriet, som måste placeras i ett vindsrum, vore förenad med ett alltför stort slöseri med arbetskraft, i det för denna laddning kräfdes två man, en i det lilla maskinhuset vid gasmaskinen och dynamon samt en vid ackumulatorbatteriet och »instrumenttaflan».

Ett tillfälle till en välbehöflig tillökning af fysiska institutionens lokal skulle nu inom kort yppa sig, då den under byggnad varande nya kemiska institutionen våren 1904 beräknades blifva färdig.

Frågan vore då, huru de härigenom disponibla lokalerna bäst skulle för nämnda ändamål kunna användas, och om genom den utvidgning af lokalen, som sålunda kunde åstadkommas, erhöles en fullt tillfredsställande fysisk institution, eller i motsatt fall hvilka åtgärder måste för sådant ändamål vidtagas.

Det nya utrymme, som fysiska institutionen skulle kunna erhålla, utgjorde $\frac{1}{3}$ våning» — »kemikum» vore byggdt i tre våningar, hvilka

- [44.] genom de två hufvudtrapporna hvardera delades i tre i det närmaste lika stora delar; med $\frac{1}{3}$ våning förstodes i det följande en sådan del. Då fasta platser för instrumentens uppställning vore i så hög grad nödvändiga för fysikaliska arbeten, syntes den utvägen ligga närmast att flytta hela den fysiska institutionen till bottenvåningen. Södra flygeln, den enda del af byggnaden, i hvilken föreläsningssalen kunde förläggas, skulle då innehålla instrumentsamlingen, midtpartiet specialistlaboratorium och prefektens arbetslokal, norra flygeln öfningslaboratorium och laboratorns arbetsrum. Detta förslag hade af Ångström blifvit taget under ompröfning, och den första fråga, som då måst afgöras, hade varit den, huruvida bottenvåningen kunde uppfylla rimliga fordringar på skakfrihet. För att undersöka detta hade förfärdigats en liten apparat enligt samma princip som den, som användes för undersökning af jordstötter, seismograf; denna hade uppställts på olika platser inom huset, och skakningarna i öfre våningen och bottenvåningen hade sålunda kunnat med hvarandra jämföras. Denna undersökning hade gifvit som resultat, att skakningarna i grundmurarna till följd af gång på golfvet o. d. vore betydligt mindre i bottenvåningen än 2 trappor upp, men att däremot skillnaden i de båda lokalernas förhållande vid stöt i väggen, gång i en dörr och vedhuggning i källaren vore synnerligen obetydlig. Denna lokal skulle dessutom blifva i högsta grad oändamålsenlig genom de olika afdelningarnas läge i förhållande till hvarandra, i det att en korridor till underlättande af förbindelsen mellan öfningslaboratoriet och instrumentsamlingen omöjligen kunde dragas fram genom midtpartiet. Icke nog med att sålunda specialistlaboranterna vid hämtandet af materialier, verktyg och instrument måste gå genom hvarandras rum; dessa rum måste äfven tjäna som genomgångsrum hvarje gång öfningslaboratoriets tjänstemän ville sätta sig i förbindelse med instrumentsamlingen. Här af framginge sålunda, att bottenvåningen visserligen, såsom varit att vänta, ägde ganska betydliga fördelar framför våningen 2 trappor upp därigenom, att skakningar gjorde sig där något mindre kännbara, men att den icke kunde anses utgöra en tillfredsställande lokal för ett fysiskt laboratorium. Härtill komme, att de förändringar, som nödvändigt måste vidtagas med bottenvåningen för dess iordningställande till fysisk institution, nämligen uppbyggandet af stenkonsoler kring väggarna och inläggande af nya golf, skulle gå till omkring 18,000 kronor, samt att den för medicinsk-kemiska institutionen värdefulla inredningen med kemiska kapell, laborationsbord m. m. komme till ingen nytta, äfvensom slutligen att för sistnämnda institution måste inredas lokal i mellanvåningen och därvid artificiellt drag från kapellen anordnas. Då alltså den nu omförmälda anordningen hvarken för fysiska eller medicinsk-kemiska institutionen blefve tillfredsställande och därför

blott kunde betraktas såsom en provisorisk förbättring samt denna dessutom såsom sådan skulle ställa sig dyr, hade Ångström nödgats frångå densamma. [44.]

Ångström hade därefter tagit under öfvervägande, huruvida de tre våningarna i södra flygeln kunde användas för ändamålet. Hvad som emellertid vore sagdt om det föregående förslaget kunde här i hufvudsak återupprepas. Visserligen blefve i detta fall tillgången till de skilda lokalerna genom trappuppgångarna något lättare, om än icke mindre besvärlig, men en förbättring i lokalens soliditet vunnes blott för bottenvåningen, som då tydligtvis skulle innehålla rum för specialarbeten.

Redan då frågan om den kemiska institutionens nybyggnad behandlades af den matematisk-naturvetenskapliga sektionen, hade af dåvarande förslagsställarne, professorn P. T. Cleve och extra ordinarie professorn O. Widman, framhållits, att genom en nybyggnad för den kemiska institutionen skulle äfven de medicinsk-kemiska och farmakologiska institutionernas behof af ökad utrymme kunna tillfredsställas, och det hade äfven påpekats, att de gamla lokalerna möjligen skulle kunna användas för den fysiska institutionens behof. Hvad denna institution anginge hade Ångström då visserligen bekräftat behöfligheten af ökad utrymme och medgifvit, att behofvet häraf tillfälligtvis skulle kunna tillgodoses genom användandet af de gamla lokalerna; men Ångström hade uttryckligen framhållit, att dessa lokaler aldrig kunde blifva för det åsyftade ändamålet tidsenliga. Den ingående undersökning, hvilken Ångström sedan ägnat denna fråga, hade till fullo bekräftat riktigheten af detta påstående. De disponibla lokalernas användande till beredande af ökad utrymme för den fysiska institutionen vore visserligen önskvärdt som en tillfällig förbättring i rådande missförhållanden, men det måste på det bestämdaste framhållas, att denna förbättring blott kunde betraktas som en tillfällig åtgärd och ingalunda löste frågan om den fysiska institutionens framtid. Under sådana förhållanden syntes klokheten bjuda att göra denna tillfälliga förbättring så enkel och billig som möjligt. Detta vunnes tydligen genom att använda den gamla lokalen, sådan den vore, till samlingar, föreläsningssal och öfningslaboratorium samt förlägga specialistrummen till nedre botten i södra flygeln. Kostnaden för den fysiska institutionens vidkommande skulle då belöpa sig till 6,347 kronor för sistnämnda lokals inredning med stenkonsoler och nya golf, hvartill med nödvändighet komme en utvidgning af maskinhuset, hvilken dock icke skulle komma att kosta mer än 1,620 kronor.

Men 7,967 kronor vore redan en icke obetydlig summa för en tillfällig och ofullständig förbättring och representerade en ren förlust, om

- [44.] inom några år dessa förbättringar med nödvändighet måste ersättas af mer effektiva anordningar. Det vore därför, som det syntes fullkomligt nödvunget att i detta sammanhang se till, hur en tillfredsställande anordning af den fysiska institutionens lokaler skulle kunna ske.

Såsom framginge af det föregående, vore det gifvet, att alla lokaler, som behöfdes vid en fysisk institution, icke i lika hög grad vore beroende af byggnadens beskaffenhet. Man skulle sålunda kunna tänka sig, att somliga lokaler förlades till den gamla byggnaden samt de öfriga i en solidare uppförd nybyggnad. Öfningslaboratoriet och instrumentsamlingen skulle då kunna inrymmas i den förra delen, rum för specialundersökningar, föreläsningssal m. m. i nybygget. Ett förslag i denna riktning hade af Ångström blifvit uppgjort, och arkitekten E. Stenhammar hade utfört detta med nödiga ritningar och kostnadsberäkningar. Enligt detta förslag skulle i gamla huset södra flygeln användas på sådant sätt, att öfningslaboratoriet förlades till nedre botten, mellanvåningen användes till samlingar och våningen 2 trappor upp till vissa arbetsrum samt seminarierum. Tillbyggnaden skulle uppföras i blott två våningar, den öfre — i förbindelse med det äldre husets mellanvåning med däri förvarade samlingar — skulle innehålla hörsal, arbetsrum för prefekten m. m., den nedre, i förbindelse med öfningslaboratoriet, skulle innehålla rum för specialarbeten. Ett nytt maskinhus skulle uppföras och ackumulatorbatterierna dit nedflyttas.

På detta sätt skulle fysiska institutionen erhålla en tillräcklig lokal, och förslaget medförde helt andra fördelar än de föregående. De förra vore ju ock, såsom redan blifvit nämnt, att betrakta blott som tillfälliga förbättringar, det senare som en anordning, hvilken borde vara tillfredsställande för en lång framtid. Emellertid kunde äfven mot detta förslag viktiga anmärkningar framställas. De delvis mycket tunga fysiska apparaterna måste bäras en ofta ganska lång och obekväm väg från samlingarna till föreläsningssalen, en gifven följd af att dessa två lokaler låge i skilda, genom en gång förbundna hus. Skötseln af denna institution med sina svårtillgängliga delar blefve för såväl lärare som tjänare, hvilka skulle elda, städa och rengöra densamma, utan tvifvel mycket betungande. Lokalen för öfningslaborationerna blefve äfven icke synnerligen fördelaktig, om än öfningarna där kunde hållas utan stora olägenheter. Nybyggnaden med lokalerna för specialundersökningar komme att ligga så nära landsvägen att, äfven om den kunde uppföras så solid, att skakningar på grund af landsvägstrafiken icke skulle göra sig störande märkbara, dock magnetisk induktionsverkan tvifvelsutan skulle göra det. Närvaron i samma byggnadskomplex af kemiska laboratorier och tre boställsvåningar medförde för

öfrigt en viss eldfara, för hvilken den fysiska institutionens verkligt dyrbara och värdefulla instrumentsamling borde skyddas. Då slutligen förslagets utförande medförde en kostnad af 168,384 kronor, hvilken icke syntes medföra motsvarande fördelar, nödgades Ångström bestämdt afråda från dess verkställande. [44.]

Det återstode sålunda blott en fullt tillfredsställande lösning af föreliggande fråga, den nämligen att genom en nybyggnad bereda fysiska institutionen en lämplig lokal. En lämplig byggnadstomt härför ägde universitetet redan på det område, som låge mellan fysiska institutionens magnethus och den villa, som tillhört framlidne professorn F. Holmgren. Den af arkitekten Stenhammar härför uppgjorda ritningen och kostnadsberäkningen omfattade de lokaler, som institutionen nödvändigt behöfde och hvilka äfven i hufvudsak återfunnes i föregående tillbyggnadsförslag. Men det vore den stora skillnaden mellan dessa förslag, att de olika lokalerna i det senare kunnat erhålla det utmärktaste läge i förhållande till hvarandra och att hela byggnaden, från grund till tak, kunnat lämpas för sin viktiga uppgift. En kort öfversikt öfver byggnadens anordning skulle visa, huru de principer, som förut angifvits för en fysisk institutions inredning, i praktiken tillämpades.

Genom hufvudingången på fasaden mot söder inkomme man i en kort gång. Till höger ledde en korridor in genom öfningslaboratoriet, till vänster genom lokalerna för de studerandes vetenskapliga arbeten. Inom den förra afdelningen låge laboratorns arbetsrum, ett par större rum för öfningslaborationer, rum för optiska och fotometriska arbeten samt några smårum för sådana arbeten, i hvilkas utförande man lätt stördes eller som vore störande för andra: pendelobservationer, magnetiska bestämningar, akustiska experiment m. m.

Inom specialistafdelningen funnes 4 rum för vetenskapliga arbeten. Visserligen vore det fördelaktigt, om hvarje specialist-laborant kunde disponera öfver ett särskildt rum, men då två af de nu nämnda rummen vore ganska stora, erhöles där i nödfall arbetsplats för 6 laboranter. Inom denna afdelning funnes vidare ett större, järnfritt rum för precisionsarbeten. Här hade precisionsvägar, delningsmaskin, katetometrar o. s. v. sin fasta uppställning, och här kunde finare magnetiska och elektriska mätningar utföras. Dessutom funnes här ett mindre förrådsrum, ett mörkrum för fotografiska arbeten samt ett litet verkstadsrum med glasblåsarbord och enklare verktyg för apparaters hopsättning, rengöring m. m.

Lika lätt åtkomligt från båda afdelningarna låge maskinhuset, förbundet med hufvudbyggnaden genom en kort korridor. Ofta plägade man förlägga gasmaskinen med dynamo m. m. i källaren, men fördelen af den

[44.] nu föreslagna anordningen vore uppenbar. Man erhöile en ljus, luftig lokal för dessa maskiner, hvilka vid den moderna undervisningen i fysik såväl som vid de vetenskapliga arbetena inom detta ämne spelade en synnerligen viktig roll, och man sluppe i hufvudbyggnaden de obehag, som uppstodo genom lukt från gasmaskin samt störingar i de öfverliggande rummen vid maskinernas gång. I maskinhuset funnes utom själfva maskinsalen ett rum för ackumulatorbatterierna, ett verkstadsrum för grofarbeten i trä och metall samt bostad för en vaktmästare.

En trappa upp i hufvudbyggnaden funnes föreläsningssal, beräknad för 100 åhörare, rum för instrumentsamlingen samt förberedningsrum för föreläsningsexperiment. Från samlingarna kunde instrumenten antingen direkt föras ut i föreläsningssalen eller, om de behöfde iordningställas, hopsättas o. d., först in i förberedningsrummet och därifrån ut i föreläsningssalen. Förberedningsrummet vore således icke genomgångsrum och det damm, som oundvikligen i ett sådant rum ofta förekomme, behöfde ej föras in i samlingarna. På andra sidan om föreläsningssalen låge ett rum för förvaring af institutionens etalonger, men detta kunde äfven, om så behöfdes, användas till arbetsrum för amanuensen. Vidare funnes skrif- och arbetsrum för prefekten, som sålunda vore nära samlingarna men äfven genom en spiraltrappa lätt kunde komma ned i specialistlaboratoriet. Slutligen funnes där biblioteksrum och ett rum för de fysiska seminarieöfningarna.

Byggnaden vore försedd med ett mindre torn med fönster åt alla väderstreck samt med öppna plattformar mot norr och söder. Här kunde de iakttagelser göras, hvilka fordrade en fri horisont, såsom studier öfver atmosfärens optiska beskaffenhet, vissa spektralanalytiska undersökningar och luftelektriska bestämningar m. m. Då så vore nödigt, kunde de härför använda instrumenten lätt uppställas i det fria på de härför afsedda plattformerna.

Slutligen kunde påpekas ännu en fördel hos denna nybyggnad. Genom de stora ljusa och rymliga vindarna, som genom den använda byggnadsstilen erhöillits så godt som utan kostnad, hade institutionen äfven till sitt förfogande lokal för sådana experiment, som kräfde stort utrymme, upplagsplats för gamla föråldrade apparater samt en möjlighet till utvidgning, en fördel, som med hänsyn till fysikens snabba utveckling icke kunde skattas nog högt.

Efter denna redogörelse innehåller Ångströms skrift meddelande om den ökning i de årliga anslagen, som blefve erforderlig, därest den nya institutionsbyggnaden komme till stånd. Af denna redogörelse framgår,

att Ångström anser det vara af nöden, att en person anställas särskildt för gasmaskinens och elektricitetsverkets skötsel, instrumentlagning m. m. [44.] Likaså vore någon ökning i årsanslaget till institutionens materiell under alla omständigheter önskelig, hvartill naturligtvis komme ökad kostnad för lokalens uppvärmning. Andra ökade utgifter borde den nya institutionsbyggnaden icke föranleda, och de nu omnämnda vore således — fränsett de ökade utgifterna för lokalens uppvärmning — blott sådana, som i hvarje händelse, äfven utan nybyggnad, skulle blifva nödvändiga. Slutligen anmärker Ångström, att vid nybyggnadsförslaget förutsattes, att prefekten fortfarande har sin boställsvåning i den gamla kemiska byggnaden. Visserligen vore Ångström genom personlig erfarenhet lifligt öfvertygad om nyttan af att en boställsvåning låge institutionen så nära som möjligt. Men då afståndet mellan den gamla och den nya institutionen blott skulle belöpa sig till cirka 150 meter, och prefekten sålunda städse kunde vara ganska nära till hands, samt nybyggnadsförslaget genom en ny boställsvåning skulle något fördyras och därför möjligen skadas, hade Ångström ej velat i nämnda afseende föreslå någon ändring i närvarande förhållande.

Mot det framlagda byggnadsförslaget, anför Ångström vidare, torde den anmärkningen komma att göras, att de gamla lokalerna i »kemikum» icke skulle få någon användning. Helt visst hvilade denna anmärkning på en oriktig uppskattning af universitetets växande behof af nya lokaler. För vissa ämnen saknades sålunda för närvarande lämpliga seminarielokaler, och den nybildade professuren i geografi hade för de samlingar af kartor och demonstrationsmateriell, som för undervisningen i detta ämne vore af nöden, ingen institutionslokal. Långt ifrån att sålunda de lokaler, som fysiska institutionen skulle lämna, ej skulle få någon användning, syntes berörda, under de sista åren tillkommande omständigheter i hög grad tala för en nybyggnad. Ty vore det så, att lokaler för dessa sistnämnda behof ej funnes, syntes äfven från denna synpunkt en nybyggnad väl motiverad för det ämne, som för närvarande bäst vore i behof af en sådan.

Det kunde ock anmärkas, att nybyggnaden vore dyr. Otvifvelaktigt vore 258,000 kronor en stor summa, men den vore ej stor i jämförelse med de summor, som äfven i de små kulturstaterna offrades för samma ändamål. Fysiken hade, såsom redan blifvit sagdt, utvecklats sig ofantligt under de sista decennierna, och de hjälpmedel, som nu vore af nöden för ämnets studium och för den vetenskapliga forskningens bedrifvande, vore helt andra än för 30 år sedan. Ville man därför vid universitetet i Uppsala meddela en undervisning i fysik, svarande mot ämnets nuvarande

- [44.] utveckling och betydelse, finge man ock tillse, att hjälpmedlen härför icke saknades, och det syntes vara universitetets plikt att för regering och riksdag framlägga de behof, som i detta afseende borde fyllas. Den fysiska vetenskapen i Sverige hade sedan gammalt en aktad ställning, och vårt folks anlag och begåfning syntes obestriddligen ägnade att häfda denna ställning. De talrika »specialister», som vid Uppsala universitet sökte sin utbildning i fysik, vittnade också om det lifliga intresse, hvarmed ämnet af den studerande ungdomen omfattades. Och att arbetet å den fysiska institutionen äfven under närvarande ogynnsamma förhållanden icke varit utan resultat, därom vittnade bland annat de under de sista sex åren till ett 30-tal uppgående fysikaliska afhandlingar, hvilka därifrån utgått. Många af dessa arbeten hade genom den närvarande lokalens otillfredsställande beskaffenhet tagit en oskäligt lång tid, och om flera af dem kunde med fog sägas, att de skulle hafva kunnat blifva betydligt bättre än de nu vore, om de utförts under gynnsammare förhållanden. Äfven valet af ämnen för det vetenskapliga arbetet hade ofta kunnat blifva ett annat, ty under närvarande förhållanden kunde en del intressanta spörsmål öfver hufvud taget icke komma under behandling vid institutionen.

Slutligen yttrar Ångström:

»I det föregående har jag uppvisat, att den fysiska institutionens närvarande beskaffenhet är sådan, att det med nödvändighet fordras kraftiga åtgärder för dess förbättring, att ett användande uteslutande af de lokaler, som väntas blifva lediga i »kemikum», blott kan betraktas som en provisorisk åtgärd, att en tillbyggnad till den gamla lokalen väl skulle kunna medföra ett tillfredsställande utrymme men dock vore förenad med verkliga olägenheter och jämförelsevis stora kostnader, att den enda fullt tillfredsställande åtgärden är en nybyggnad, samt slutligen att denna äfven i så måtto skulle blifva fördelaktig, som universitetet härigenom för andra nödvändiga ändamål skulle kunna disponera det ledigblifna utrymmet i »kemikum». På grund häraf har jag äran föreslå: att den matematisk-naturvetenskapliga sektionen ville tillstyrka, att det större akademiska konsistoriet bland riksdagspetita för år 1903 måtte upptaga en summa af 258,329 kronor 86 öre till anskaffande af nybyggnad för den fysiska institutionen vid Uppsala universitet».

Vid Ångströms skrift funnos fogade, bland andra, följande bilagor, till hvilka Ångström hänvisar till styrkande af åtskilliga i skriften lämnade uppgifter:

1) en tabell, utvisande frekvensen af laboranter vid fysiska institutionen läsåren 1896—1902. Af tabellen framgår, att antalet öfningslaboran-

ter växlat mellan 18 och 25 samt att antalet »specialister» i regeln utgjort 4 à 6; [44.]

2) ett af E. Stenhammar i april 1902 uppgjort »kostnadsförslag å reparation i en del af den gamla byggnadens bottenvåning, afsedd för fysiska institutionen». Detta kostnadsförslag slutade å ett belopp af 7,447 kronor 31 öre eller, med tillägg af 520 kronor för en spiraltrappa af järn, 7,967 kronor 31 öre;

3) en af E. Stenhammar i april 1902 uppgjord »kostnadsberäkning å förändring och tillbyggnad för fysiska institutionen i Uppsala».

I detta förslag upptogs förändrings- och reparationsarbeten i den gamla byggnaden till ett belopp af 25,109 kronor 52 öre samt tillbyggnadsarbetena till ett belopp af 124,694 kronor 3 öre. Därtill skulle komma för ritningar m. m. 4,200 kronor och i kontrollantsarfvode 2,800 kronor, hvarjämte för oförutsedda utgifter beräknades en höjning af kostnaderna för det egentliga byggnadsarbetet med 10 %. Slutsumman sattes därför till 168,383 kronor 90 öre.

4) en likaledes af E. Stenhammar i april 1902 upprättad »kostnadsberäkning å nybyggnad för fysiska institutionen i Uppsala», slutande å ett belopp af 258,329 kronor 86 öre, eller, med frånräknande af kostnaden för en tornbyggnad, 254,529 kronor 86 öre;

5) en situationsplan beträffande de två under 3) och 4) omförmälda förslagen;

6) en förteckning öfver arbeten, utgångna från fysiska institutionen i Uppsala 1896—1902, upptagande 30 afhandlingar och uppsatser af 14 olika författare.

Sedan professor Ångströms skrift med därtill hörande handlingar föredragits inom den matematisk-naturvetenskapliga sektionen samt Ångström hemställt, att sektionen måtte förorda det framlagda nybyggnadsförslaget, uttalade professorn N. C. Dunér såsom sin mening, att det enda riktiga vore att förorda det förslag, som afsåge uppförandet af en fullständigt ny fysisk institution.

Den utveckling, fysiken under den senare tiden tagit, vore, yttrade Dunér, så oerhördt stor, de undersökningsmetoder, som nu måste användas, så fina och därmed de anspråk, som måste ställas på fasthet hos de platser, där mätninginstrumenten skulle uppställas, så höga, att det i det närmaste vore lika otänkbart att inrymma en för finare fysikaliska undersökningar afsedd institution i en byggnad, som uppförts för andra ändamål, som att i en dylik inrätta ett astronomiskt observatorium.

Att nedlägga en till omkring 170,000 kronor uppgående summa på

[44.] att, bäst man kunde, aptera den byggnad, i hvilken den fysiska institutionen hittills varit inredd, till en ny fysisk institution, vore ett slöseri med statsmedel, som ej kunde ursäktas, enär det som vunnes i alla handlingar ej kunde blifva för vetenskapens nuvarande kraf tillfredsställande, och därför inom ej afsevärdt lång tid behofvet af en uteslutande för fysikens studium afsedd byggnad ovillkorligen måste göra sig gällande. Det tillhörde äldre tider att i en och samma byggnad inrymma institutioner, afsedda för alldeles heterogena vetenskaper, till skada för dem alla. Nu för tiden kunde sådant med fördel göras endast med sådana, som vore närbesläktade.

Skulle ej det definitiva förslaget kunna genomföras, vore det säkerligen, om ej bättre, så åtminstone mindre penningödande att taga det minsta af de tre förslagen, likväl med fullt bestämd utsikt att det endast kunde dröja några få år, innan nybyggnadsförslaget åter skulle tränga sig fram.

Det vore likväl, enligt Dunérs mening, hvarken rätt eller klokt att ej redan nu på tillfredsställande sätt tillgodose behof, som ovillkorligen gjorde sig gällande, och därför redan nu uppföra en fullt lämplig institution åt fysiken, en vetenskap, som vore af så ytterligt stor vikt för tillgodogörandet af vårt lands naturliga hjälpkällor, och som så påtagligt vore kallad att på många områden lämna hittills icke anade arbetsmetoder.

Uti detta yttrande instämde sektionens öfriga ledamöter, hvarefter professorn A. G. Högbom dessutom yttrade bland annat följande.

Professorn Ångström hade såsom ett af de skäl, som talade för alternativet nybyggnad, påpekat universitetets växande behof af lokaler och därvid särskildt framhållit den redan kännbara bristen på lokaler för seminariearbetena samt det snart ifrågakommande behofvet af dylika för det numera själfständiga undervisningsämnet geografi.

Högbom ville för sin del begagna tillfället att, utan att därmed på minsta sätt underkänna riktigheten af hvad Ångström i detta afseende anfört, göra sektionen uppmärksam på ett annat behof, som snart nog måste på ett eller annat sätt tillgodoses.

Den mineralogisk-geologiska institutionen vore för närvarande inrymd i det gamla konsistoriehuset, hvaröfver den nästan helt och hållet disponerade. Det där tillmätta utrymmet vore visserligen i och för sig fullt tillräckligt, men det låge i sakens natur, att flera olägenheter måste göra sig märkbara, när en ursprungligen för helt andra ändamål afsedd gammal byggnad skulle apteras till en modern vetenskaplig institution af sådan karaktär som den mineralogisk-geologiska. Dessa olägenheter skulle, om byggnaden för öfrigt vore i fullt användbart skick, icke vara större, än

att man borde finna sig i dem. Nu vore emellertid mer än hälften af utrymmet under den kalla årstiden så godt som omöjligt att begagna. Äfven med den starkaste eldning vore det icke möjligt att komma upp till ordinär rumstemperatur. Vid golfvet och invid fönstren, dit arbetsplatserna till stor del måste förläggas, blefve vid ordinär vinterkyla temperaturen endast några grader öfver nollpunkten, trots åtskilliga reparationer ägt rum för att afhjälpa denna olägenhet. Följden häraf vore, att öfningarna i mineralogi och petrografi samt studiet af samlingarna till det mesta måste koncentreras på början af höstterminen och slutet af vårterminen, hvilket naturligtvis omöjliggjorde ett praktiskt anordnande af undervisningskurserna, eller också att man måste för dessa ändamål söka reda sig med föreläsningssalen, som dessutom toges i anspråk till biblioteksrum och till hvarjehanda andra arbeten, emedan den, utom prefektens rum och ett par små arbetsrum, vore den enda lokal i institutionen, där en något så när dräglig rumstemperatur kunde uppnås. På grund af det sålunda under en stor del af läsåret starkt begränsade användbara utrymmet hade det stundom varit nödvändigt att dubblera kurstimmar, hvilket vore så mycket mera betungande för prefekten, som i regel en stor del af kursundervisningen måste jämte föreläsningar af honom ensam skötas. [44.]

Om genom en nybyggnad för den fysiska institutionen och genom de förflyttningar af det medicinsk-kemiska laboratoriet, som komme att verkställas i samband med den nya kemiska byggnadens besittningstagande af de andra kemiska institutionerna, den södra tredjedelen af den gamla kemiska byggnaden blefve disponibel för den mineralogisk-geologiska institutionen, så skulle den därstädes kunna inrättas på ett tillfredsställande sätt. Vinsten i utrymme blefve visserligen icke afsevärd, men detta skulle på ett helt annat sätt kunna tillgodogöras; och Högbom hyste icke något tvifvel om att institutionen, förlagd dit, skulle uppfylla alla rimliga anspråk för en lång tid framåt. En annan fördel därvid låge i, att institutionen komme i närmaste grannskap till de andra institutioner, med hvilka den på grund af sin vetenskaps natur hade de flesta beröringspunkterna. Detta vore en fördel, som på flera sätt skulle tillgodokomma såväl de studerande som ock de mera vetenskapliga arbetena i öfrigt.

Efter öfverläggningarnas slut beslöt sektionen på det lifligaste tillstyrka det föreliggande förslaget om uppförande af en fullständigt ny byggnad för den fysiska institutionen samt att hemställa om begärande för ändamålet af ett anslag å extra stat af 258,329 kronor 86 öre.

[44.] Sedan ärendet därefter varit under handläggning hos det större akademiska konsistoriet, aflät konsistoriet den 7 juni 1902 skrifvelse till kanslern med hemställan om utverkande af statsanslag för uppförande af den ifrågasatta nybyggnaden för den fysiska institutionen. Konsistoriet meddelade därvid, att universitetets drätselnämnd förklarat sig på grund af erfarenhet från andra byggnadsföretag böra föreslå en förhöjning i den beräknade kostnaden med femton procent. Konsistoriet biträdde detta drätselnämndens förslag, hvarigenom det behöfliga anslaget skulle komma att uppgå till 297,079 kronor 33 öre, och vitsordade nödvändigheten af att ändamålsenliga lokaler bereddades den fysiska institutionen. I fråga om användningen af de lokaler, som genom den fysiska institutionens ifrågasatta förflyttning skulle blifva lediga, anmärkte konsistoriet, att dessa lokaler vore för flera af universitetets öfriga institutioner särdeles behöfliga.

Med öfverlämnande af utdrag af matematisk-naturvetenskapliga sektionens i ärendet förda protokoll den 18 april 1902 samt vederbörliga ritningar gjorde kanslern den 16 juli 1902 underdånig framställning i ämnet. Under återopande att konsistoriets hemställan vore synnerligen väl grundad och att det måste anses maktpåliggande, att frågan om anskaffande af lämpliga lokaler för den fysiska institutionen vid universitetet i Uppsala så snart och så fullständigt som möjligt måtte vinna sin lösning, tillstyrkte kanslern aflåtande af proposition till Riksdagen om beviljande af ett extra anslag till belopp af 297,079 kronor 33 öre till uppförande, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de uppgjorda ritningarna och kostnadsförslagen, af en nybyggnad för omförmälda institution.

Efter erhållen nådig remiss afgaf öfverintendentsämbetet den 23 september 1902 underdånigt utlåtande i ärendet. Ämbetet förklarade sig därvid icke hafva funnit orsak till erinran mot ifrågavarande ritningar och yttrade vidare, att, om än de föreliggande kostnadsberäkningarna från ämbetets sida icke föranlett någon direkt anmärkning, den af det akademiska konsistoriet, jämlikt drätselnämndens hemställan, påyrkade förhöjning i kostnadsberäkningarna syntes ämbetet synnerligen välbetänkt.

I sammanhang med öfriga under åren 1903 och 1904 hos kanslern gjorda framställningar angående anslagsbehof för universitetet i Uppsala har det större konsistoriet därstädes i skrifvelse den 30 maj 1903 och den 19 maj 1904 upprepat sitt yrkande om statsanslag för uppförandet af ifrågavarande institutionsbyggnad i enlighet med uppgjorda ritningar. Vid båda dessa förnyade anslagskraf har konsistoriet haft att stödja sig på en hemställan i ämnet af den matematisk-naturvetenskapliga sektionen. Då

sektionen år 1903 förehade frågan till behandling, framhöll sektionen — [44.] och densamma återopade under år 1904 sina vid föregående tillfällen gjorda framställningar i ämnet, dock med anslutning till drätselnämndens och konsistoriets förslag i afseende å anslagssummans förhöjning — nödvändigheten af anslaget snara beviljande. I motsatt fall måste, enligt sektionens öfvertygelse, nödvändigt andra anstalter träffas för att bereda en tillfällig förbättring af den fysiska institutionens lokaler, anstalter som, afven de, kräde omkostnader, utan att dock behovet af en nybyggnad därigenom omintetgjordes. Sektionen ville afven påpeka den fysiska vetenskapens alltjämt växande teoretiska och praktiska betydelse. Öfriga naturvetenskapliga institutioner vid universitetet i Uppsala hade redan erhållit jämförelsevis tidsenliga lokaler, och vid universitetet i Lund hade för omkring två decennier sedan en ny byggnad uppförts för den fysiska vetenskapen.

I nyssnämnda skrifvelse den 19 maj 1904 yttrade det större konsistoriet beträffande nu förevarande anslagsfråga, att konsistoriet vore medvetet om nödvändigheten af att ändamålsenliga lokaler bereddes den fysiska institutionen. Med återopande särskildt af hvad institutionens prefekt, professor Ångström vid ärendets handläggning hos konsistoriet den 19 maj 1904 andragit ville konsistoriet på det ifrigaste hemställa om utverkande af det behöfliga anslaget för den ifrågasatta byggnadens utförande. I sammanhang härmed ville konsistoriet framhålla, att de lokaler, som genom en framtida utflyttning af den fysiska institutionen skulle blifva lediga, enligt hvad verkställda undersökningar gäfvade vid handen vore väl behöfliga för en eventuell utvidgning af den farmakologiska institutionen, för den teologiska fakultetens seminarier och bibliotek, för anskaffande om möjligt af särskild lokal för det historiska seminariet, för anordnande af en geografisk institution afvensom för beredande, i närheten af den fysiska, af föreläsnings- och seminarielokaler för ämnena matematik och mekanik. Konsistoriet ansåge sig dock i frågans nuvarande skick icke böra framlägga ett bestämdt förslag beträffande de ifrågavarande lokalernas anordning och fördelning mellan olika institutioner.

Det i konsistoriets skrifvelse återopade yttrandet af professor Ångström återfinnes i ett vid skrifvelsen fogadt utdrag af konsistoriets protokoll för den 19 maj 1904. Efter att, bland annat, hafva erinrat om det kraftiga förord kanslern skänkt den år 1903 af konsistoriet gjorda framställningen i ämnet — till kanslerns härutinnan gjorda uttalande återkommer jag i det följande — förklarar sig Ångström vilja särskildt framhålla, att hvad som beträffande den föreliggande frågan borde göras borde

[44.] ske snart. Under de två år som förflutit, sedan frågan om den fysiska institutionens nybyggnad först framlagts, hade svårigheterna ytterligare vuxit. Tilloppet af deltagare i föreläsningar och öfningar hade varit i ständigt stigande. Institutionens resurser med afseende på lokal vore äfven så fullständigt uttömda, att man redan nu kunde med visshet förutsäga, att en icke obetydlig del af dem, som höstterminen 1904 komme att söka inträde på det fysiska laboratoriet, af brist på utrymme icke kunde mottagas. Samtidigt klagades öfver brist på lärarekrafter inom skolan i de fysisk-matematiska läroämnena, och under dessa omständigheter torde tillströmningen af studerande, som vid den fysiska institutionen sökte sin utbildning, under den närmaste framtiden allt fortfarande snarare ökas än minskas. Behovvet af vetenskapligt utbildade fysici inom skilda grenar af industri och teknik gjorde sig äfven allt starkare gällande, och icke få af tekniska högskolans lärjungar sökte efter afslutad kurs vid högskolan vidare utbildning vid universitetet i Uppsala. Under dessa omständigheter måste uppenbarligen med det snaraste något göras. Så länge man emellertid kunde äga förhoppning, att regering och riksdag skulle beakta behovet af en nybyggnad för institutionen, så länge vore det olämpligt att företaga kostsamma och dock mindre ändamålsenliga förändringar i de gamla lokalerna.

Professor Ångström slutar sitt anförande sålunda:

»Det tillkommer icke oss att afgöra, om svenska folket har råd till denna nybyggnad för den fysiska institutionen eller ej. Men så mycket tilltror jag mig kunna säga, att vi ej ha råd att vanvårda en vetenskap, hvars genomgripande betydelse icke blott i och för sig och för en hel del närliggande vetenskapsgrenar utan äfven för vår tids samfärdsel, industri och teknik för hvarje dag blir allt mera uppenbar och erkänd.

»Vi måste få veta, huruvida fullt tidsenliga lokaler få anskaffas genom en nybyggnad, eller om vi måste låta oss nöja med tillfälliga förbättringar genom de gamla lokalernas nödortftiga förändring. I det jag sålunda vill kraftigt framhålla behovet af snara åtgärder i denna fråga, vill jag lifligt tillstyrka den matematisk-naturvetenskapliga sektionens förslag, att konsistoriet åter bland riksdagspetita för 1905 ville upptaga en ny byggnad för den fysiska institutionen härstädes.»

Jag kommer nu till kanslerns i skrivelser den 30 september 1903 och den 30 september 1904 gjorda förnyade framställningar i ämnet. I den första af dessa båda skrivelser yttrade kanslern, bland annat.

Den i ärendet lämnade utredningen syntes vara af så uttömmande beskaffenhet, att kanslern kunde inskränka sig till en hänvisning till den-

samma. Nämda utredning ådagalade, enligt kanslerns förmenande, på det mest öfvertygande sätt behovet och lämpligheten af att en helt ny byggnad för fysiska institutionen i den närmaste framtiden uppfördes. Därest det begärda anslaget härför icke snart beviljades, måste, enligt hvad den matematisk-naturvetenskapliga sektionen framhållit, andra kostsamma åtgärder för vederbörligt uppehållande af undervisningen i fysik vid universitetet i Uppsala vidtagas, utan att dock frågan blefve slutgiltigt löst. Med åberopande af öfverintendentsämbetets den 23 september 1902 afgifna utlåtande rörande de uppgjorda ritningarna och kostnadsförslagen ville kanslern alltså på det lifligaste tillstyrka, det tacktes Eders Kungl. Maj:t till Riksdagen aflåta proposition om beviljande af ett anslag å 297,079 kronor 33 öre för ifrågavarande ändamål. [44.]

I skrifvelsen den 30 september 1904 åter åberopar kanslern den föreliggande grundliga utredningen i ämnet och hänvisar dels till yttrandet i sin nästföregående skrifvelse, dels till hvad af universitetsmyndigheterna och särskildt af vederbörande institutionsföreståndare vid de upprepade framställningarna i ärendet blifvit anförddt. Särskildt fäster kanslern uppmärksamheten därpå, att konsistoriet, som vid framläggandet af universitetets anslagsbehof vid 1904 års riksdag bland dessa upptagit, förutom frågan om nybyggnaden för fysiska institutionen, jämväl en annan omfattande byggnadsfråga, nämligen den af vederbörande vid universitetet i Uppsala med lifligt intresse följda frågan om en gymnastik- och idrottsinrättning vid universitetet och som enligt beslut den 19 maj 1904 förklarar sig ämna nu åter framlägga äfven denna anslagsfråga, sedermera jämlikt beslut den 24 september 1904 på angifna grunder funnit sig böra afstå från att för närvarande göra någon hemställan i detta ämne. Härigenom skulle således, yttrar kanslern, hvad Uppsala universitet angår, blott en större byggnadsfråga denna gång föreligga.

I likhet med kanslern anser jag den i ärendet gjorda framställningen vara grundad på goda skäl. Den föreliggande utredningen måste anses hafva satt utom tvifvel, att den fysiska institutionen endast genom en fullständig nybyggnad kan stadigvarande bringas i ett tillfredsställande och tidsenligt skick. De lokaler, som institutionen därvid skulle lämna, synas med fördel komma till användning för andra institutioners behof, ehuru de akademiska myndigheterna för närvarande ej ansett sig böra framlägga ett bestämdt förslag i afseende därå.

Mot ritningar och kostnadsförslag, det sistnämnda med den enligt

drätselnämndens förslag förhöjda slutsumman, synes icke förefinnas anledning till anmärkning.

På grund af hvad jag nu omförmålt och anført och då det för nybyggnaden behöfliga beloppet, till undvikande af öretal i statsregleringen förhöjdt till 297,080 kronor, lämpligen torde kunna fördelas till utgående under fyra år, med omkring en fjärdedel hvarterdera året, hemställer jag i underdånighet, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till uppförande, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med uppgjorda ritningar och förslag, af en nybyggnad för den fysiska institutionen vid universitetet i Uppsala bevilja ett anslag af 297,080 kronor och däraf på extra stat för år 1906 anvisa ett belopp af 75,000 kronor.

[45.] Universitetsbiblioteket i Uppsala. Det under en följd af år till arfvoden åt *extra ordinarie amanuenser vid universitetsbiblioteket i Uppsala* beviljade extra anslag har under de senaste åren utgått med ett belopp af 3,500 kronor; och äfven för år 1905 är enahanda belopp för ändamålet beviljad. I enlighet med vederbörandes framställning hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t behagade föreslå Riksdagen att till dylika arfvoden jämväl för år 1906 bevilja ett extra anslag af 3,500 kronor.

[46.] Utgifvande i tryck af anteckningar efter juridiska föreläsningar. Under en följd af år, nämligen alltsedan år 1900, har Riksdagen, på Eders Kungl. Maj:ts proposition, på extra stat för *utgifvande i tryck af vederböriligen granskade anteckningar efter föreläsningar, hållna inom juridiska fakulteterna vid rikets universitet*, beviljat anslag, hvars belopp utgjort för hvar och ett af åren 1901, 1902 och 1903 4,000 kronor, för år 1904 6,000 kronor och för år 1905 5,000 kronor.

Uti underdånig skrifvelse den 30 september 1904 har nu kanslern för rikets universitet anført, att enligt kanslerns öfvertygelse behovet och nyttan af anslagets fortsatta beviljande vore höjda öfver allt tvifvel, äfvensom att för år 1906 borde begäras lika stort belopp som för år 1905; och hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att, för utgifvande i tryck af vederböriligen granskade anteckningar efter föreläsningar, hållna inom juridiska fakulteterna vid rikets universitet, på extra stat för år 1906 anvisa ett belopp af 5,000 kronor att användas enligt de närmare föreskrifter, Eders Kungl. Maj:t kan finna godt bestämma.

[47.] Universitetslektorer i Lund. För anställande under sex år från och med år 1902 af *lektorer i tyska, franska och engelska språken vid universitetet i Lund* beviljade 1901 års riksdag ett anslag af 36,000 kronor, hvaraf för hvar och ett af åren 1902 och 1903 anvisats ett belopp af 6,000 kronor.

1903 års riksdag beviljade vidare, i anledning af nådig framställning, för höjande under åren 1904—1907 af de till samma lektorer utgående arfvoden, ett anslag af 12,000 kronor samt anvisade däraf och af det förut för anställande af dessa lektorer beviljade anslaget å 36,000 kronor på extra stat för år 1904 ett belopp af 9,000 kronor att utgå med 3,000 kronor till en hvar af nämnda lektorer, under villkor att han åtog sig att meddela kostnadsfri undervisning i den ökade omfattning, hvarom föreskrift kunde varda i behörig ordning meddelad. Enahanda belopp, 9,000 kronor, har af Riksdagen anvisats för år 1905.

Jämlikt kanslerns för rikets universitet därom gjorda underdåniga hemställan tillstyrker jag nu, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att af omförmälda, redan beviljade anslag på extra stat för år 1906 anvisa ett belopp af 9,000 kronor.

Sedan Riksdagen år 1900, med anledning af en af Eders Kungl. Maj:t gjord framställning, på extra stat för år 1901 beviljat ett belopp af 3,000 kronor för uppehållande af *undervisning i entomologi och vård af de entomologiska samlingarna vid universitetet i Lund*, hvilket anslag skulle utgå under förutsättning att fullt lämplig person för tjänstgöringens bestridande funnes att tillgå, har enahanda belopp för samma ändamål af Eders Kungl. Maj:t begärts och af Riksdagen beviljats på extra stat jämväl för åren 1902—1905 att utgå under nyss nämnda förutsättning. [48.]
Undervisning
i entomologi
i Lund.

Vederbörande hafva nu anhållit, att anslag för ifrågavarande ändamål till belopp af 3,000 kronor måtte fortfarande beredas universitetet; och hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för uppehållande af undervisning i entomologi och vård af de entomologiska samlingarna vid universitetet i Lund på extra stat för år 1906 anvisa ett belopp af 3,000 kronor att utgå under förutsättning att fullt lämplig person för tjänstgöringens bestridande finnes att tillgå.

Med anledning af nådiga framställningar har Riksdagen för hvarterda af åren 1904 och 1905 för aflönande af en föreståndare för *universitetets i Lund historiska museum samt mynt- och medaljkabinett* på extra stat anvisat ett belopp af 2,000 kronor, med skyldighet för föreståndaren att utföra det arbete, som det mindre akademiska konsistoriet funne skäl att bestämma. [49.]
Föreståndare
för historiska
museet i Lund.

De skäl, som lågo till grund för nämnda beslut, äro fortfarande gällande.

Jag hemställer fördenskull, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för aflönande af en föreståndare för universitetets i Lund

historiska museum samt mynt- och medaljkabinett på extra stat för år 1906 bevilja ett belopp af 2,000 kronor, med skyldighet för föreståndaren att utföra det arbete, som det mindre akademiska konsistoriet finner skäl att bestämma.

[50.] På framställning af Eders Kungl. Maj:t beviljade 1903 års riksdag för inköp af instrument och inredningsartiklar för *fysiska institutionen vid universitetet i Lund* ett anslag af 10,000 kronor; och har däraf på extra stat för hvartera af åren 1904 och 1905 anvisats ett belopp af 2,500 kronor.

Instrument
m. m. för
fysiska insti-
tutionen i
Lund.

Jämlikt gjord framställning tillstyrker jag nu, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att af omförmälda, redan beviljade anslag på extra stat för år 1906 anvisa ett belopp af 2,500 kronor.

[51.] I en till filosofiska fakultetens vid *universitetet i Lund* humanistiska Amanuens vidsektion ingifven skrifvelse har professorn i estetik samt litteratur- och universitetets konsthistoria E. H. G. Wrangel, under framhållande att den *konsthistoriska institutionen*, hvars verksamhet mer och mer utvidgats, hade stort behof af en aflönad amanuens, hemställt om beredande af ett årligt anslag af 500 kronor till arfvode åt en dylik amanuens.

Amanuens vid
sektionen
i Lund konst-
samlingar.

Denne amanuens skulle, enligt hvad Wrangel vidare anført, hafva till uppgift att taga vård om konstmuseets inventarier, upprätta inventarium öfver nykomna föremål, taflor, skulpturer m. m. samt katalogisera åskådningens materiellen, ombestyrta konstverkens konservering, uppehålla museets förevisning under söndagarna i vissa månader, biträda vid å museet anordnade utställningar samt framlägga och uppsätta den för hvarje föreläsning och öfning erforderliga materiellen.

Med anledning af omförmälda, af humanistiska sektionen förordade framställning har det större akademiska konsistoriet i Lund hos kanslern för rikets universitet anhållit om beredande af ett årligt anslag å 500 kronor till arfvode åt en amanuens vid ifrågavarande samlingar; och har kanslern uti sin underdåniga skrifvelse den 30 september 1904 angående anslagsbehof för universitetet i Lund hemställt om beviljande af det begärda anslaget, därvid kanslern emellertid förklarat sig anse, att ifrågavarande anslag borde åtminstone tillsvidare begäras allenast på extra stat.

Af hvad i detta ärende förekommit torde framgå, att anställandet af en amanuens vid universitetets i Lund konstsamlingar är af behovet påkalladt, och synes dennes arfvode lämpligen böra bestämmas till det af de akademiska myndigheterna föreslagna belopp, 500 kronor. I likhet

med kanslern anser jag det erforderliga anslaget, åtminstone för närvarande, icke böra uppföras på ordinarie stat.

Jag hemställer fördenskull, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till arfvode åt en amanuens vid universitetets i Lund konst-samlingar på extra stat för år 1906 bevilja ett belopp af 500 kronor.

Under en följd af år har Riksdagen till arfvoden åt *extra biträden* [52.] *vid universitetsbiblioteket i Lund* på extra stat beviljat anslag, hvilka för hvarterdera af åren 1900—1905 anvisats att utgå med ett belopp af 2,500 kronor. Med anledning af vederbörande akademiska myndigheters nu gjorda hemställan om fortsatt anslag för ändamålet tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till arfvoden åt extra biträden vid universitetsbiblioteket i Lund på extra stat för år 1906 anvisa ett belopp af 2,500 kronor. Universitetsbiblioteket i Lund.

Likaledes hemställer jag, att, på det *kamreraren vid universitetet i Lund* *Oscar Gerhard Regnell* må fortfarande komma i åtnjutande af det honom vid 1891 års riksdag beviljade personliga lönetillägg, Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att såsom personligt lönetillägg åt Regnell för år 1906 på extra stat anvisa samma belopp som det för år 1905 anslagna, eller 750 kronor, däraf 150 kronor såsom tjänstgöringspenningar. [53.]
Lönetillägg åt akademikamreraren O. G. Regnell.

Karolinska mediko-kirurgiska institutet.

Till arfvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets *medicinska poliklinik å serafimerlasarettet* har Riksdagen under de senare åren på extra stat beviljat ett anslag af 750 kronor. Då upplyst blifvit, att behovet af en dylik amanuens jämväl för år 1906 föreligger, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till arfvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets medicinska poliklinik å serafimerlasarettet på extra stat för år 1906 anvisa ett belopp af 750 kronor. [54.]
Amanuens vid medicinska polikliniken å serafimerlasarettet.

Sedan Riksdagen för hvarterdera af åren 1902—1905 beviljat ett extra anslag å 750 kronor till arfvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets *kirurgiska poliklinik å serafimerlasarettet*, har framställning om fortsatt anslag för nämnda ändamål blifvit gjord; och då anslaget anses fortfarande vara af behovet påkalladt, får jag tillstyrka, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till arfvode åt en [55.]
Amanuens vid kirurgiska polikliniken å serafimerlasarettet.

amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets kirurgiska poliklinik å serafimerlasarettet på extra stat för år 1906 anvisa ett belopp af 750 kronor.

[56.] Riksdagen har på extra stat för hvarterdera af åren 1901—1905 beviljat ett anslag af 750 kronor såsom arfvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets *oftalmiatriska poliklinik å serafimerlasarettet*. Då vederbörande vitsordat behofvet af anställandet utaf en dylik amanuens äfven för år 1906, får jag föreslå, att Eders Kungl. Maj:t tacktes hos Riksdagen hemställa, att till arfvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets *oftalmiatriska poliklinik å serafimerlasarettet* må på extra stat för år 1906 anvisas ett belopp af 750 kronor.

[57.] Med anledning af vederbörandes anhållan om fortfarande anslag till arfvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets *gynnekologiska klinik å Sabbatsbergs sjukhus*, för hvilket ändamål anslag under en följd af år beviljats, får jag tillstyrka, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till arfvode åt en dylik amanuens jämväl för år 1906 på extra stat anvisa ett belopp af 900 kronor.

[58.] Till städning och uppässning vid karolinska mediko-kirurgiska institutets *hygieniska institution* har af Riksdagen på extra stat för hvarterdera af åren 1902—1905 anvisats ett belopp af 500 kronor. Då nu framställning om fortsatt anslag för ändamålet gjorts under åberopande af anslaget behöflighet, tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till städning och uppässning vid karolinska mediko-kirurgiska institutets *hygieniska institution* på extra stat för år 1906 anvisa ett belopp af 500 kronor.

[59.] De skäl, som föranledt Eders Kungl. Maj:ts under flera föregående år hos Riksdagen gjorda och af densamma bifallna framställningar om anslag till uppehållande såväl af den *pediatriska kliniken* vid Kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn som af en *pediatrisk poliklinik* i hufvudstaden, äga, på sätt af vederbörandes förnyade framställning i ämnet framgår, fortfarande giltighet. Fördenskull hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för karolinska mediko-kirurgiska institutet på extra stat för år 1906 anvisa:

till en pediatrik klinik vid Kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn.....	kronor 1,800: —
och till en poliklinik för barnsjukdomar i Stockholm.....	» 2,800: —

under villkor, hvad sistnämnda anslag beträffar, att Stockholms stad för polikliniken tillskjuter samma belopp för år 1906.

Enär det vid de senaste riksdagarna beviljade anslag af 500 kronor [60.] till anskaffande och underhåll af materiell för *oftalmiatrika kliniken* vid karolinska mediko-kirurgiska institutet fortfarande är behöfligt, får jag ^{Materiell för oftalmiatrika kliniken.} tillstyrka, det Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att för omförmälda ändamål på extra stat för år 1906 anvisa samma belopp, eller 500 kronor.

Vidare hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riks- [61.] dagen, att ett anslag å 1,500 kronor må, i likhet med hvad under en följd af år ägt rum, på extra stat för år 1906 beviljas till bekostande af ^{Teckningar i vetenskapliga ändamål.} *teckningar i vetenskapliga ändamål* vid karolinska mediko-kirurgiska institutet.

För upprätthållande af den karolinska mediko-kirurgiska institutet [62.] åliggande *undervisning och sjukvård vid vissa obstetriska och gynekologiska kliniker* under den tid af år 1904, hvarunder de ordinarie lärarne vid institutet icke ombesörjde nämnda undervisning och sjukvård, beviljade 1903 års riksdag på extra stat för år 1904 ett anslag af 1,500 kronor. ^{Undervisning och sjukvård vid de obstetriska och gynekologiska klinikerna.} Enahanda anslag har af Riksdagen beviljats för år 1905.

Enär vederbörande vitsordat behovet af anslag för nämnda ändamål jämväl för år 1906, får jag tillstyrka, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för upprätthållande af den karolinska mediko-kirurgiska institutet åliggande undervisning och sjukvård vid vissa obstetriska och gynekologiska kliniker under den tid af år 1906, hvarunder de ordinarie lärarne vid institutet icke ombesörja nämnda undervisning och sjukvård, på extra stat för år 1906 anvisa ett anslag af 1,500 kronor.

Hos lärarekollegiet vid karolinska mediko-kirurgiska institutet har före- [63.] ståendaren för den patologisk-anatomiska afdelningen vid institutet, professorn C. Sundberg anmält, att det *bakteriologiska laboratoriet*, hvilket utgör en del af den patologisk-anatomiska afdelningen, vore i hög grad i behof af ^{Materiell för bakteriologiska laboratoriet.} ny materiell, samt i detta afseende anfört följande.

I alla de vetenskapsgrenar, där undervisning meddelades hufvudsakligen genom laboratorieöfningar, vore undervisningens värde väsentligen beroende af tillgången på ändamålsenliga apparater och instrument. I

[63.] särskild grad gällde detta för öfningar i bakteriologi, ej minst, såsom lätt insåges, med hänsyn därtill, att dessa öfningar ofta omfattade och måste omfatta lefvande sjukdomsfrön. Laboratoriet borde fördenskull vara åtminstone så väl försedt med apparater, att icke studenterna — till fara för sig själfva och för andra — genom knappheten hos utrustningen frestades till ovarsamhet, till otillräcklig desinfektion, till användning af hvarandras instrument, hvilket lätt föranledde förväxling och sammanblandning af kulturer och så vidare. En sådan utrustning ägde emellertid karolinska institutets bakteriologiska afdelning icke för närvarande. Härvid vore särskildt att märka, att krafven på den bakteriologiska afdelningen numera vore ganska väsentligen olika mot den tid, då afdelningen grundades. Bakteriologien hade utvidgats med nya arbetsfält, som äfven hos oss borde odlas. Genom upptäckterna inom serumterapien och immunitetsläran hade arbetsmetoderna blifvit andra, och de nya metoderna fordrade dels alldeles nya apparater dels dubletter af apparater.

Det hade varit omöjligt för den patologisk-anatomiska institutionen att med sitt redan dessförutom synnerligen knappa årsanslag utveckla den bakteriologiska afdelningen efter tidens kraf. Att afdelningen detta oakadt någorlunda nöjaktigt kunnat fylla sin uppgift, kunde ock tillskrifvas endast den omständigheten, att afdelningen på flera sätt fått tillfällig hjälp dels genom upprepade bidrag från institutets disponibla fonder för inköp af enskilda instrument för speciella vetenskapliga arbeten, hvilka utförts å afdelningen, dels genom lån från medicinalstyrelsen dels genom ekonomiska uppoffringar af de vid afdelningen anställda laboratorerna, hvilka vid flera tillfällen för egna medel inköpt instrument m. m.

Utom det att sådan tillfällig hjälp icke vore ägnad att gifva lärarne den trygga vissheten, att institutionen vore rustad för sitt arbete, hade denna hjälps tillfälliga natur nyligen gjort sig på ett kännbart sätt gällande. Vid de ombyten af lärare, som under åren gjorts, det sista alldeles nyligen, hade dessa lärare, när de lämnat institutionen, naturligtvis med full rätt, återtagit dem personligen tillhöriga apparater. Härigenom hade en del af bristerna i afdelningens egen utrustning först nyss yppat sig. I afseende å institutets fonder torde det för visso äfven hädanefter som hittills ställas kraf på dessa i och för speciella, rent vetenskapliga ändamål, men de torde icke vara afsedda för och väl ej ens kunna vidkännas sådana större, för undervisningen nödiga anslagskraf som dem, hvarom här vore fråga.

Den nu företrädesvis behöfliga materiellen vore följande:
 I mikroskop Zeiss stativ II a n:o 73, revolver, apochrom.

objektiv 16 mm., 8 mm., 4 mm. och 2 mm., kompens. ocular n:o 2, 4, 6 och 8	Kr. 1,063: —
1 mikroskop Zei stativ IV a n:o 82, revolver, achromat. objektiv A. DD och $\frac{1}{12}$ ", Huygens okular 2, 3 och 4	» 447: —
10 st. mikroskop eichert stativ III, revolver, objektiv 3, 7 a och hom. imme s. 18 b, okular 2 och 4 à 300 kr.	» 3,000: —
1 torrsterilisator ed dubbla väggar 30 × 45 × 25 cm. invän- digt	» 85: —
1 liten ångsterilis tor af amerikanskt system	» 75: —
2 st. hylsor af ko par för sterilisering af pipetter	» 6: —
1 termostat för r mstemperatur 60 × 50 × 40 cm. invändigt af koppar	» 460: —
1 apparat för ko ning af instrument	» 15: —
2 st. luper à 3	» 6: —
1 Kipps vätgasap arat kompl.	» 30: —
2 st. operationsbr den 1 à 30 kr., 1 à 40 kr.	» 70: —
4 st. injektionssp tor	» 32: —
1 vattenstrålpump	» 45: —
1 centrifug, Sands röms fabrikat	» 45: —
1 centrifug, Laute schlägers fabrikat	» 300: —
4 st. maximumter ometrar för djur	» 14: —
4 st. pukalfiltera	» 5: —
3 st. liliput Berke eldfiltera	» 9: —
1 mikrotom med illbehör	» 150: —
6 st. trådkorgar a koppar à 3 kr.	» 18: —
10 st. ställ för P risskålar à 1 kr.	» 10: —
1 våg för större jur med vikter	» 75: —
12 st. trefötter af järn à 1,25	» 15: —
1 korkklämmare	» 2: —
2 st. vattenpass à 4 kr.	» 8: —
2 st. stativ af jär med diverse hållare	» 16: —
1 vattenbad med onstant nivå af koppar	» 12: —
1 Unnas ångtratt	» 35: —
2 st. termoregulat rer à 10 kr.	» 20: —
5 st. skruflämma e af mässing	» 4: —
1 sats korkborrar	» 5: 50
10 st. profrörsstä à 80 öre	» 8: —
5 st. termometrar à 4 kr.	» 20: —
1 st. varmvattena parat	» 40: —

Transport Kr. 6,145: 50

[63.]

	Transport Kr. 6,145: 50
200 st. Petris-skålar	» 90: —
500 st. profrör 150 × 17 mm.	» 20: —
10 st. dubbelskålar 20 cm. diam.	» 16: —
6 st. jässaccharometrar	» 12: —
6 st. mätcylindrar, 2 à 100, 2 à 500, 2 à 1,000 cm ³	» 16: 50
2 st. mätcylindrar med inslipad propp	» 3: 50
5 st. porslinsskålar	» 4: —
operationsinstrument	» 30: —
rullgardiner till 12 fönster	» 72: —
5 dussin handdukar	» 30: —
bägare, skålar, trattar och kolfvar af glas af diverse storlekar	» 110: 50
	Summa kronor 6,550: —

Det framginge af kostnadsberäkningen, att af den erforderliga summan, 6,550 kronor, icke mindre än omkring 4,500 kronor fölle på posten mikroskop. Då denna stora post kunde synas kräfva sin särskilda motivering, ville Sundberg nämna följande. Den bakteriologiska afdelningen hade för närvarande för egen del endast 5 mikroskop (af Leitz' och Seiberts gamla fabrikat), som kunde anses någorlunda brukbara för bakteriologiska arbeten. Äfven dessa vore på grund af sin enkla byggnad brukbara blott för en del arbeten. Afdelningen hade också kunnat reda sig endast genom det lån från medicinalstyrelsen af 10 mikroskop, som styrelsen under vissa villkor kunnat medgifva afdelningen. Emellertid kunde medicinalstyrelsen för sina behof efter eget skön återfordra dessa mikroskop, hvarigenom afdelningen aldrig med visshet kunde påräkna desamma för sina behof. Detta hade ock under årens lopp flera gånger skett, så att antalet lånta mikroskop småningom minskats till högst 7, och för närvarande hade styrelsen infordrat till sig alla mikroskopen, så att afdelningen för närvarande icke hade ett enda af dessa i sin ägo. Äfven om styrelsen kunde befinnas beredvillig att återlämna något eller några eller alla dessa instrument, kvarstode dock, att de när som helst återigen kunde tagas tillbaka äfven midt under pågående termin. Dessutom måste det sägas om dessa mikroskop detsamma, som nyss sagts om afdelningens egna, att de numera icke tillfredsställde äfven mycket blygsamma kraf på mikroskop för bakteriologiska ändamål. Slutligen vore ock i alla händelser antalet af de för afdelningen äfven i gynnsammaste fall disponibla instrument alldeles för litet.

Lärarekollegiet, som fann denna framställning mycket behjärtansvärd,

anförde i anledni g af densamma uti skrifvelse den 1 september 1904 till kanslern för riket universitet följande. [63.]

Lärarekollegiet hade sig väl bekant, att den materiell, som för närvarande finnes bakteriologiska laboratoriet, icke motsvarade de fordringar, som ställes på anstalten, och att tillgångarna icke försloge till anskaffande af behöflig utrustning. Kollegiet kunde så mycket mera vitsorda detta, som kollegiet vid skilda tillfällen under de senare åren funnit sig föranlåtet att af den afkastning af de till institutet donerade fonder, som för dylikt ändamål kunde användas, disponera icke obetydliga belopp dels till inköp af apparater, som nu tillhörde det bakteriologiska laboratoriet, dels till täckande af omkostnader för utförande af en del bakteriologiska undersökningar.

För sådana ändamål hade af lärarekollegiet disponerats år 1895 800 kronor, år 1899 700 kronor, år 1901 475 kronor, år 1902 620 kronor och år 1903 17 kronor, eller tillhopa 2,770 kronor af fondernas afkastning.

Vid 1896 års riksdag hade efter kollegiets framställning begärts en förhöjning i årsanslaget till den patologisk-anatomiska institutionen med 1,500 kronor, nämligen från 2,500 till 4,000 kronor. Detta hade motiverats särskildt med de kostnader, som vore förenade med det bakteriologiska laboratoriets underhåll och drift. Riksdagen hade beviljat en förhöjning af anslaget med endast 1,200 kronor, nämligen från 2,500 till 3,700 kronor. Erfarenheten hade visat, huru knappt detta anslag vore. Då behovet af medel för den öfriga delen af den patologisk-anatomiska afdelningen ingalunda minskats, sådan nyssnämnda anslagsförhöjning begärdes, utan snarare tvärtom stigit, och stegring af detta behof äfven i framtiden kunde motses, funne kollegiet i gen utsikt föreligga, att den patologisk-anatomiska afdelningens årsanslag skulle medgifva afhjälpande af de brister, som finnes å det bakteriologiska laboratoriets utrustning.

Denna utrustning förskrefve sig från den tid, då laboratoriet först inreddes. I det anslag af 120,800 kronor, som af 1892 års riksdag beviljades för om- och tillbyggnad af den ått patologisk-anatomiska och kemiska institutionerna m. m. upplåtna byggnad samt för de nya lägenheternas inredning m. m. och som utgick åren 1893, 1894 och 1895, hade ingått en post af 9,100 kronor särskildt till uppsättning å den bakteriologiska afdelningen af erforderliga instrument m. m. En icke ringa del af de instrument, som då inköpts, hade naturligtvis varit förbrukningsartiklar. Då nödig komplettering under det gångna decenniet icke kunnat ske, vore det naturligt, att en kännbar brist till sist uppstått. Vidare kunde de å bakteriologiska laboratoriet förefintliga mikroskopen,

[63.] såsom professor Sundberg framhållit, icke numera anses tillfredsställande till sin beskaffenhet. Antalet mikroskop vore äfven för bakteriologiska laboratoriet alldeles otillräckligt. Denna brist hade icke kunnat fyllas med de mikroskop, som funnes inom andra delar af den patologisk-anatomiska afdelningen, ehuru antalet af dessa genom det af Riksdagen år 1901 beviljade anslaget af 7,500 kronor, afsedt bland annat till inköp af mikroskop, kunnat ökas. Såsom af motiveringen vid begäran af detta anslag syntes, vore dessa mikroskop anskaffade för att tillgodose de vetenskapliga arbetena och undervisningen i speciell patologisk histologi. För sagda ändamål vore de upptagna och bundna, så att denna tillökning i den patologisk-anatomiska institutionens utrustning icke kunnat komma det bakteriologiska laboratoriet till godo, hvilket ju icke heller varit afsikten.

En viss lättnad i tillgodoseendet af sina materiella behof hade det bakteriologiska laboratoriet haft genom den deposition af mikroskop och instrument, som ägt rum i samband med anordnande af kolerakurser.

I skrifvelse till universitetskanslern den 25 april 1895 hade lärarekollegiet — i anledning af då föreliggande fråga om anordnande af kolerakurs — anhållit, att det måtte medgifvas, att för ändamålet inköpta apparater och instrument finge tillsvidare stanna å det bakteriologiska laboratoriet under institutets vård och ansvar samt få användas för undervisningsändamål, då de ej för medicinalstyrelsen vore behöfliga. Den 26 april 1895 hade Eders Kungl. Maj:t medgifvit, att medicinalstyrelsen eller kolerakommissionen finge anskaffa 10 mikroskop och 10 så kallade Petriska lådor att användas för bakteriologiska arbeten samt att inköpta apparater och instrument, hvilka tillsvidare, och så länge medicinalstyrelsen eller kolerakommissionen funne lämpligt, skulle under institutets vård och ansvar förvaras, finge, då de ej för medicinalstyrelsen eller kolerakommissionen vore behöfliga, af institutet för undervisningsändamål användas. Härigenom hade det bakteriologiska laboratoriet för en tid erhållit en väsentlig materiell hjälp. En del af dessa mikroskop hade af medicinalstyrelsen tid efter annan återfordrats och nyligen hade de alla blifvit återtagna, såsom af professor Sundberg blifvit upplyst. Denna hjälpkälla hade således, åtminstone för tillfället, alldeles utsinat. En dyrbar och för laboratoriet synnerligen välbehöflig termostat hade äfven af styrelsen återkräfts. Bristerna i laboratoriets materiella utrustning hade naturligtvis härigenom blifvit mer och mer kännbara, och detta särskildt på sista tiden.

I detta sammanhang ville kollegiet framhålla ytterligare ett skäl för bifall till den framställning, som professor Sundberg gjort. Genom nådigt bref den 28 maj 1897 hade institutet fått sig ålagdt att vid förefallande

behof, senast 14 dagar efter skedd anmaning från medicinalstyrelsen, anordna bakteriologiska kolerakurser. [63.]

Vid den utredning, som föregått Eders Kungl. Maj:ts beslut i detta afseende, hade kollegiet bestämdt framhållit, att anordnande af dylika kolerakurser ej borde ingripa hindrande i institutets ordinarie verksamhet. Kollegiet ansåge sig således böra förutsätta, att de mikroskop och andra hjälpmedel för bakteriologiska arbeten, hvilka funnes vid andra af institutets laboratorier än det bakteriologiska, icke kunde påräknas för detta ändamål. Medicinalstyrelsens materiell kunde också, såsom nu vore fallet, förblifva bunden på annat håll. Att inom 14 dagar anskaffa nödig utrustning af mikroskop m. m. från utlandet, kunde möta stora eller ööfvervinnerliga svårigheter. Om det bakteriologiska laboratoriets utrustning finge förblifva lika otillfredsställande, som den nu vore, kunde institutet sålunda se sig urständsat att uppfylla nyssnämnda förpliktelse.

Lärarekollegiet, som på grund af det anförda funne mycket goda skäl föreligga för bifall till den ifrågavarande framställningen, och som icke funnit anledning till anmärkning emot kostnadsberäkningen, ville alltså hemställa, att kanslern måtte hos Eders Kungl. Maj:t göra framställning om nådig proposition till 1905 års riksdag om anvisande af ett extra anslag å 6,550 kronor för anskaffande, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med det af professor Sundberg meddelade kostnadsförslag, af materiell för det bakteriologiska laboratoriet.

Kanslern för rikets universitet har, vid underdånig anmälan af lärarekollegiets anslagsyrkanden, anført beträffande nu ifrågavarande anslagskraf, att detsamma syntes vara i lärarekollegiets skrifvelse så fullständigt motiveradt, att intet därutöfver kunde vara att tillägga, och att kanslern fördenskull, med underdånig erinran om den stora betydelsen af det bakteriologiska laboratoriet, som i den själfständiga form, hvari det vid karolinska institutet förefunnes, saknade motsvarighet vid statsuniversiteten, ansåge sig hafva mycket goda skäl att tillstyrka aflåtande af nådig proposition angående beviljande å extra stat af det begärda anslaget å 6,550 kronor.

Nyanskaffning af materiell för det bakteriologiska laboratoriet är otvifvelaktigt behöflig. Den första utredningen för laboratoriet var provisorisk och ganska knappt tilltagen. Den är naturligtvis nu till stor del försliten eller förbrukad. Då vidare den bakteriologiska tekniken gått hastigt framåt och gifvetvis förutsätter en motsvarande tillräcklig och bättre materiell, torde beträffande anslagskraftvets omfattning icke vara något att erinra. Jag tillstyrker därför, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riks-

dagen att till anskaffande af ny materiell för det bakteriologiska laboratoriet vid karolinska mediko-kirurgiska institutet på extra stat för år 1906 bevilja ett belopp af 6,550 kronor.

[64.] Äfven för kurserna i hygien vid karolinska mediko-kirurgiska institutet samt för de vetenskapliga undersökningar, som utföras å hygieniska materiell för hygieniska institutionen. institutionen därstädes, synas några nya apparater vara oundgängligen nödiga. För ändamålet har af lärarekollegiet föreslagits och af kanslern för rikets universitet tillstyrkts ett anslag å extra stat till belopp af 2,500 kronor.

Uti sin skrifvelse till kanslern med anmälan om de institutets behof, hvilka syntes lärarekollegiet påkalla nådiga framställningar till 1905 års riksdag, har kollegiet i nu förevarande ämne anfört följande.

Först år 1890 hade vid institutet införts obligatorisk undervisning i hygien, och år 1892 hade första gången gifvits sådan kurs i hygien, som numera vore föreskrifven för vinnande af kompetens till förste provinsialläkaretjänst. Hygieniska institutionen hade vid denna tid lidit stor brist på undervisningsmateriell, och den utredning, som fanns, hade mestadels erhållits genom lån eller gäfvor.

År 1894 hade institutionen erhållit ett extra anslag å 2,000 kronor för inköp af diverse apparater; och för dessa medel hade anskaffats, bland annat, en termostat för omkring 400 kronor. Denna apparat hade sedan dess dagligen varit i bruk för att hålla bakteriekulturer och andra föremål vid kroppstemperatur. Apparatens kubikinnehåll utgjorde blott omkring en fjärdedels kubikmeter, och den hade länge visat sig otillräcklig för sitt ändamål, hvarigenom för kursdeltagare och öfriga laboranter tidtals vållats afsevärda olägenheter. Ännu en liknande apparat syntes därför böra anskaffas.

För förvaring af sera, för mjölk- och blodundersökningar m. m. erfordrades låga temperaturer. För åstadkommande af sådana hade institutionen endast disponerat ett lånadt mindre isskåp, som snart vore alldeles obrukbart. Genom ett vanligt isskåp kunde dessutom icke vinnas erforderlig noggrannhet i fråga om värmegraden eller lämplig anordning af vattenafloppet. En af professor Panum i Köpenhamn konstruerad termostat för frambringande af olika värmegrader mellan 0° och 40° Celsius skulle däremot vara ägnad att fylla behofvet i detta afseende. De båda behöfliga termostaterna beräknades på grund af erhållna prisuppgifter tillsammans kosta 750 kronor.

Af institutionens två mikroskop, det ena af Leitz' och det andra af Seiberts fabrikat, vore intetdera brukbart, då det gällde vissa för studiet

af de epidemiska sjukdomarna viktiga iakttagelser. Endast tidtals hade behovet i detta afseende hittills kunnat fyllas genom lån af för ändamålet användbara mikroskop. Då sådana emellertid uppenbarligen behöfde ständigt finnas tillgängliga, ansåge lärarekollegiet nödvändigt, att två dylika mikroskop, tillverkade af Zeiss i Jena, för institutionen anskaffades. Kostnaden härför uppginge till 1,750 kronor.

Då institutionens årsanslag, uppgående till 1,200 kronor jämte 500 kronor till städning och uppässning, endast med iakttagande af stor sparsamhet kunde förslå till bestridande af löpande utgifter vid institutionen, såsom för kemikalier, glasvaror, försöksdjur och deras underhåll m. m., ansåge sig lärarekollegiet böra hemställa om kanslerns medverkan för vinande af nådig proposition till Riksdagen om ett extra anslag å 2,500 kronor för inköp af nya termostater och mikroskop för hygieniska institutionen.

Kanslern förklarar i den underdåniga skrifvelse, uti hvilken han till Eders Kungl. Maj:ts pröfning öfverlämnat, bland andra, förevarande ärende, att han icke har något att tillägga utöfver hvad lärarekollegiet i sin skrifvelse anført, hvadan kanslern, med underdånig erinran om den hygieniska institutionens stora betydelse, ansåge sig hafva mycket goda skäl att tillstyrka aflåtande af nådig proposition angående beviljande å extra stat af det begärda anslaget å 2,500 kronor.

Med anledning häraf finner jag mig böra hemställa, att Eders Kungl. Maj:ts tacktes föreslå Riksdagen att till inköp af nya termostater och mikroskop för den hygieniska institutionen vid karolinska mediko-kirurgiska institutet på extra stat för år 1906 anvisa ett anslag af 2,500 kronor.

Vidare har lärarekollegiet vid karolinska mediko-kirurgiska institutet [65.] anmält anslagsbehof till belopp af 1,500 kronor till materiell för syfilidologiska kliniken vid institutet. Materiell för syfilidologiska kliniken.

Af lärarekollegiets förut omförmälda skrifvelse den 1 september 1904 inhämtas, att föreståndaren för institutets syfilidologiska klinik, extra ordinarie professorn E. Welander till lärarekollegiet inkommit med en framställning af följande innehåll.

Till följd af det i hög grad växlande utseende, de syfilitiska hudaffektionerna kunde antaga, samt den stora likhet, de ofta kunde hafva med andra hudsjukdomar, hvilket svårligen kunde med tillräcklig tydlighet skriftligen åskådliggöras, hade man vid undervisningen i dessa ämnen sökt återgifva utseendet af dessa olika affektioner medelst ritningar, kolorerade planscher m. m. Oftast hade dock detta åskådningsmaterial

[65.] lämnat mycket öfrigt att önska, hvilket vore så mycket betänkligare, som det här gällde att lämna en riktig bild af för samhället likasom för individen högst viktiga sjukdomar. Man hade därför sökt förbättra detta åskådningsmaterial genom framställande af så kallade moulager, ett slags vaxafbildningar af ifrågavarande sjukliga förändringar i huden. I synnerhet i Paris hade man nått stor fulländning i tillverkningen af dessa moulager och lyckats åstadkomma sådana, å hvilka man kunde i detalj studera de väsentliga karaktärer, som till exempel skilde en syfilitisk utslagsform från ett densamma liknande vanligt hudutslag. Vid flera högskolor i Tyskland hade man sedermera inöfvat personer (moulörer), hvilka afbildade sjukdomsfall, både sådana, som vore af för undervisningen viktig beskaffenhet, och andra mera sällsynta, hvilka hade ett större vetenskapligt intresse. På många ställen funnes också större eller mindre samlingar af dylika moulager, som ständigt användes vid undervisningen.

Lämpligaste åskådningsmaterialet i dessa ämnen vore naturligtvis det lefvande, det vill säga åskådningen af dessa sjukdomar på den lefvande människan, men ett tillräckligt sådant material stode numera icke till buds. Undervisningen i syfilidologi hade tagit sin början år 1858 och då meddelats å Stockholms stads och läns kurhus, hvori staten haft den andel, att den ägt själfva tomten och till följd däraf kunnat betinga sig vissa förmåner. Hela det där befintliga sjukmaterialet hade fått användas för undervisningen, hvilket haft så mycket större betydelse, som de där vårdade sjukdomarna då till stor del utgjorts af olika former af syfilis. Annorlunda hade förhållandet blifvit från och med år 1888, då undervisningen förlagts till sjukhuset S:t Göran, som vore ett Stockholms stads sjukhus. Undervisningen hade härigenom blifvit beroende af medgifvande från kommunens sida.

På grund af Stockholms stadsfullmäktiges beslut hade stadens hälsovårdsnämnd den 5 april 1889 lämnat tillstånd att å sjukhuset använda 76 sängar för klinisk undervisning, men genom hälsovårdsnämndens beslut den 8 juli 1898 hade det för undervisningen upplåtna antalet sängar fastställts till 69.

Tack vare de åtgärder, som i Sverige och särskildt i Stockholm vidtagits hufvudsakligen i syfte att hämma den syfilitiska sjukdomens spridning, hade denna sjukdom lyckligtvis mycket minskats i Stockholm, hvilket emellertid för undervisningen medfört den olägenheten, att ett jämförelsevis litet lefvande åskådningsmaterial nu funnes att tillgå och att en mängd viktiga sjukdomsformer icke vid undervisningen kunde förevisas. Då de studerande dessutom hade endast två månaders tjänstgöringsskyldighet,

hade vid flera föreläsningkurser det lefvande åskådningsmaterialet varit [65.] alltför obetydligt.

För att i någon mån afhjälpa denna brist, hade såväl förutvarande klinikföreståndaren, extra ordinarie professorn E. L. W. Ödmansson, som Welander sökt genom afbildningar och planschverk ersätta bristen på åskådningsmaterial, och Welander hade mången gång öfvertalat sina enskilda patienter att för den goda sakens skull låta på sjukhuset förevisa sig vid föreläsningarna. Äfven hade några moulager inköpts för begagnande vid undervisningen. All den tillgängliga åskådningsmateriellen hade likväl klinikföreståndarne själfva måst inköpa. Då det nu gällde att skaffa en bättre och dyrbarare undervisningsmateriell, nämligen moulager, blefve det alltför betungande att lägga denna börda på läraren. Från staden kunde icke skärligen begäras något anslag för undervisningen, helst som staden förklarat sig icke vilja åtaga sig de utgifter, som möjligen kunde blifva behöfliga för den syfilidologiska kliniken.

Det vore från statens sida hjälp härtill borde lämnas, och en anhållan om sådan hjälp syntes ej kunna anses obefogad, då alltsedan den syfilidologiska undervisningens början år 1858 staten icke i någon mån bidragit till inköp af den för undervisningen nödvändiga materiell, såsom instrument, mikroskop, planscher m. m., utan denna anskaffats af lärarne på egen bekostnad.

Då kostnaden för anskaffning af moulager blefve ej obetydlig, och samlingen af sådana framdeles borde alltjämt ökas, hade Welander ansett, att ett anslag af 1,500 kronor vore för ändamålet behöfligt. Anslaget skulle delvis användas till att från Paris, Berlin, Breslau med flera orter inköpa en del särskildt för undervisningen lämpliga moulager men delvis också till att i Stockholm låta utföra moulager, hvarigenom man blefve i tillfälle att afbilda mindre vanliga, i praktiskt och vetenskapligt hänseende viktiga sjukdomsfall. Sannolikt skulle det också blifva billigare att köpa moulager i Sverige, om där blott funnes någon moulör, som kunde utföra dem. Welander hade emellertid satt sig i förbindelse med en person, som börjat sätta sig in i konsten att göra moulager, och troligen skulle sådana snart nog kunna utföras i Stockholm.

De inköpta moulagera skulle naturligen blifva syfilidologiska klinikkens egendom och stå under klinikföreståndarens omvårdnad och ansvar. Det vore äfven själfklart, att detaljerad redovisning skulle lämnas öfver de för ändamålet beviljade medlen.

Af lärarekollegiets af mig åberopade skrifvelse inhämtas vidare, att

kollegiet förklarar sig dela extra ordinarie professorn Welanders uppfattning angående nyttan och behovet af det ifrågasatta anslaget och hemställt, att kanslern ville hos Eders Kungl. Maj:t förorda proposition till Riksdagen om beviljande af ett extra anslag å, såsom jag redan nämnt, 1,500 kronor, hvilket anslag skulle afse inköp i utlandet af så kallade moulager att användas vid undervisningen å den syfilidologiska kliniken samt förfärdigande i Sverige af dylika moulager.

Kanslern för rikets universitet har vid framställande inför Eders Kungl. Maj:t af nu ifrågavarande anslagskraf dels åberopat den i lärarekollegiets skrifvelse anförda fullständiga motiveringen för detsamma, hvarutöver intet vore att tillägga, dels ock, med underdånig erinran om den stora betydelsen af den syfilidologiska kliniken, hvilken i den själfständiga form, hvari den vid karolinska institutet förefunnes, saknade motsvarighet vid statsuniversiteten. ansett sig hafva mycket goda skäl att tillstyrka aflåtande af nådig proposition angående beviljande å extra stat af det begärda anslaget å 1,500 kronor.

Då den till anskaffning föreslagna undervisningsmateriellen synes kunna blifva till synnerligen stor lättnad vid undervisningen och på ett lyckligt sätt träda i stället för det mera svåråtkomliga lefvande åskådningsmaterialet, tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att till anskaffande af så kallade moulager för den syfilidologiska kliniken vid karolinska mediko-kirurgiska institutet på extra stat för år 1906 bevilja ett anslag af 1,500 kronor.

[66.] Hänvisande till hvad jag i det föregående under punkt 11 anført
Tandläkare- hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att för
institutet. ändrad inredning af den för tandläkareinstitutet afsedda lokal i huset n:r 46 vid Malmskillnadsgatan i Stockholm äfvensom för lokalens utrustning och förseende med erforderlig materiell, allt i hufvudsaklig öfverensstämmelse med det af lärarerådet vid institutet i ämnet framställda förslag med däri af öfverintendentsämbetet tillstyrkta förändringar, å extra stat för år 1906 bevilja ett anslag af 7,625 kronor.

Allmänna läroverken och pedagogierna.

[67.] På Eders Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljade 1904 års
Tillfällig löne- riksdag för tillfällig löneförbättring åt lärare vid allmänna läroverk och
förbättring åt pedagogier, som enligt Riksdagens beslut skulle ombildas till samskolor
lärarne vid eller indragas, på extra stat för år 1905 ett anslag af 103,700 kronor.
vissa allmänna läroverk och pedagogierna.

Denna framställning föranleddes däraf, att läroverk, som föreslagits till samskola, skulle komma att indragas, därest ej vederbörande kommun ginge in på de af staten erbjudna villkoren. Det kunde därför inträffa, att ordinarie lärare vid sådant läroverk måste uppföras på indragningsstat. Detsamma kunde äfven blifva fallet med en eller annan ordinarie lärare vid de till indragning föreslagna läroverken. Under sådana förhållanden borde ordinarie lärare, som vore anställd vid något af ifrågavarande läroverk, ej få ingå på den nya lönestaten, förr än det läroverk, han tillhörde, ombildats till samskola, eller han blifvit öfverflyttad till annat läroverk. Under tiden borde han i stället erhålla förhöjd aflöning i form af tillfällig löneförbättring. Vid beräkning af det härför erforderliga beloppet hade tagits i betraktande, att det hittills utgående anslaget till löneförbättring åt lärarne vid de allmänna läroverken och pedagogierna skulle bortfalla och att något dyrtidstillägg för år 1905 icke skulle för bemälda lärare komma i fråga.

Då nu påpekade förhållanden äfven under år 1906 komma att äga bestånd, blir jämväl för detta år ett anslag till tillfällig löneförbättring för nu i fråga varande lärare behöfligt, utan annan ändring än att anslagets belopp kan minskas med 4,500 kronor, då tre kolleger vid treklassiga läroverk, som skola ombildas till samskolor, numera afidit.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för tillfällig löneförbättring åt lärare vid allmänna läroverk och pedagogier, som skola ombildas till samskolor eller indragas, på extra stat för år 1906 bevilja att anslag af 99,200 kronor att utgå efter samma grunder som under år 1905.

Till *arfvoden åt extra och vikarierande lärare vid de allmänna läroverken* beviljade 1904 års riksdag på extra stat för år 1905 ett anslag af 150,000 kronor. [68.]

Arfvoden åt extra och vikarierande lärare vid de allmänna läroverken.

Lärjungeantalet vid de allmänna läroverken har under de sista fem åren stigit med 3,191, eller från 16,749, som det utgjorde höstterminen 1899, till 19,940, som det räknade höstterminen 1904. Af denna ökning af lärjungeantalet kommer 2,469 på de högre läroverken och 722 på de lägre. Med beräkning af en ny lärarekraft för 30 nytillkomna lärjungar, skulle tillväxten i lärjungeantalet under de sista fem åren förändra lärarekårens ökning med 106 ämneslärare, eller i medeltal 21 om året, af hvilka 16 skulle komma på de högre läroverken. Det är visserligen omöjligt att förutsäga, huruvida lärjungeantalet vid de allmänna läroverken under de närmast följande åren kommer att stiga i samma grad som hittills, men det synes mig mycket sannolikt, att icke de ny-

[68.] införda terminsafgifterna skola medföra någon väsentlig ändring i detta förhållande.

Af de 27 ordinarie ämneslärarebefattningar, om hvilkas inrättande jag under punkt 13 föreslagit Eders Kungl. Maj:t att göra framställning hos Riksdagen, hafva, såsom jag förut nämnt, 22 afsetts för utvidgning af åtskilliga lägre läroverk till sexklassiga realskolor för gossar. Den sjätte realskoleklass, som med höstterminen 1906 skall upprättas vid dessa läroverk, torde emellertid företrädesvis komma att bestå af sådana lärjungar, som eljest skulle hafva slutat sin skolkurs med genomgåendet af femte klassen. Äfven om därför genom upprättandet af denna klass tilloppet till de högre läroverken icke kan antagas komma att i högre grad minskas, torde dock någon minskning i tillväxten af lärjungeantalet vid nämnda läroverk därät förorsakas. De fem nya ämneslärare, som äro afsedda för de högre läroverken, jämte de fem adjunkter, som blifva disponibla, då ombildningen af 5 femklassiga läroverk till samskolor tagit sin början, torde fördenskill kunna antagas komma att täcka behovet af ökade lärarekrafter vid de högre läroverken för år 1906. För dessa läroverk skulle således ej för år 1906 påfordras någon höjning af det för år 1905 beviljade extra anslaget till extra och vikarierande lärare, 150,000 kronor.

För ombildningen af de 19 lägre läroverk, som enligt 1904 års riksdags beslut skola utvidgas till sexklassiga samskolor, fordras däremot någon ökning af detta anslag. Vid beräkningen af berörda öknings belopp möta dock stora svårigheter. Ännu är det nämligen icke bekant, hvilka af de till ombildning bestämda läroverken skola börja ombildningen höstterminen 1905 och hvilka först höstterminen 1906; ej heller är det känt, med huru många samskoleklasser ombildningen vid hvarje läroverk skall taga sin början. Båda dessa saker bero nämligen på vederbörande kommuners initiativ. Det torde dock kunna antagas, att ombildningen på de flesta ställen kommer att börja redan med höstterminen 1905 och att vid ungefär halfva antalet läroverk ombildningen kommer att första året omfatta en samskoleklass och vid den andra hälften tre samskoleklasser. Under förutsättning, att 14 af de 19 läroverken redan höstterminen 1905 skulle börja att ombildas, att vid 7 af dessa skulle upprättas en samskoleklass och vid 7 tre samskoleklasser, samt att af de återstående 5 läroverken, där ombildningen skulle börja höstterminen 1906, 2 började med en och 3 med tre samskoleklasser, äfvensom att en extra ordinarie ämneslärarinna erfordrades för en samskoleklass och två för tre samskoleklasser, skulle för år 1906 behövas arfvoden åt 29 extra ordinarie ämneslärarinnor, efter 1,400 kronor för år räknadt. Då emellertid 8 af dessa lärarinnor icke skulle behövas förrän höstterminen 1906, erfordras allenast ett belopp af 35,000 kronor.

Härtill skulle vidare komma arfvoden åt 19 lärarinnor i kvinnligt handarbete, för hvilka arfvoden torde erfordras omkring 5,200 kronor, samt till arfvoden åt skolläkare, utöfver hvad redan blifvit beviljadt, 800 kronor. Sammanlagda kostnaden för vissa läroverks begynnande ombildning till samskolor skulle således under år 1906 uppgå till 41,000 kronor. Då emellertid de 22 adjunkter, som äro afsedda för upprättandet af sjätte realskoleklassen, först med höstterminen 1906 komma att tagas i anspråk, besparas deras lön under första halfåret, och då denna besparing torde uppgå till något öfver 30,000 kronor, torde en ökning af det å extra stat för år 1905 beviljade anslaget till extra och vikarierande lärare med 10,000 kronor vara tillräcklig för den under år 1906 förutsatta ombildningen af vissa läroverk till samskolor.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå Riksdagen att till arfvoden åt extra och vikarierande lärare vid de allmänna läroverken på extra stat för år 1906 bevilja ett anslag af 160,000 kronor.

Högre skolor för kvinnlig ungdom.

På extra stat för år 1901 beviljade 1900 års riksdag ett anslag af [69.] 6,000 kronor till *resestipendier åt föreståndarinnor och lärarinnor vid högre skolor för kvinnlig ungdom och samskolor*, under de villkor och bestämmelser Eders Kungl. Maj:t kunde finna godt föreskrifva. Samma anslag beviljades ock af Riksdagen för åren 1902—1905.

Resestipendier
åt lärarinnor
vid högre skolor
för kvinnlig
ungdom och
samskolor.

Då de skäl, som legat till grund för anslagets beviljande, fortfarande äga full giltighet och understöd från detta anslag varit lifligt eftersökta, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå Riksdagen att till resestipendier åt föreståndarinnor och lärarinnor vid högre skolor för kvinnlig ungdom och samskolor, under de villkor och bestämmelser Eders Kungl. Maj:t kan finna godt föreskrifva, anvisa på extra stat för år 1906 ett belopp af 6,000 kronor.

Högre lärarinneseminariet.

Till *uppehållande af undervisningen* vid högre lärarinneseminariet har under de senare åren på extra stat beviljats medel till belopp af 8,000 kronor årligen.

[70.]
Uppehållande
af undervis-
ningen.

Då nu direktionen öfver seminariet i underdånig skrifvelse den 27 september 1904 gjort framställning om fortsatt anslag för ändamålet, hem-

ställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att för uppehållande af undervisningen vid högre lärarinneseminariet på extra stat för år 1906 bevilja ett anslag af 8,000 kronor.

- [71.] Med anledning af direktionens öfver högre lärarinneseminariet i nyss omförmälda underdåniga skrifvelse den 27 september 1904 gjorda framställning om fortfarande anslag dels för uppehållande af den vid seminariet anordnade valfria *fjärde årskursen* dels ock för beredande af *undervisning i huslig ekonomi* får jag, under återopande af de skäl som förut anförts för beviljande af anslag för dessa ändamål, hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tacktes till Riksdagen göra framställning om anvisande på extra stat för år 1906 af samma belopp som förut, eller
- för uppehållande af den valfria *fjärde årskursen* vid högre lärarinneseminariet 3,000 kronor samt
- för undervisning i huslig ekonomi vid seminariet och den därmed förenade normalskolan för flickor 5,000 kronor.

Folkundervisningen.

- [72.] I nådig framställning till 1904 års riksdag föreslog Eders Kungl. Maj:t Riksdagen att dels medgifva, att statens rätt till den af *folkskoleseminariet i Härnösand* disponerade tomt jämte därå befintliga byggnader finge emot utbyte af annan mark öfverlätas till Härnösands stad i öfverensstämmelse med ett af stadsfullmäktige i Härnösand enligt beslut den 9 december 1902 gjordt anbud, dels ock bevilja för erläggande af den enligt samma beslut fordrade mellangift ett belopp af 26,000 kronor samt till utförande å det tillbytta området, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med därför uppgjorda ritningar och förslag, af vissa byggnadsarbeten äfvensom anskaffande af gymnastikattiralj för seminariet ett belopp af 226,000 kronor, eller sammanlagdt 252,000 kronor, och däraf på extra stat för år 1905 anvisa 80,000 kronor.

Denna framställning blef af Riksdagen bifallen. Vid anmälan den 10 juni 1904 af Riksdagens beslut härom behagade Eders Kungl. Maj:t, med förklarande att stadsfullmäktiges i Härnösand förenämnda anbud blifvit af Eders Kungl. Maj:t antaget, anbefalla Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Västernorrlands län att föranstalta, dels därom att det ifrågavarande bytet mellan staten och Härnösands stad blefve i enlighet med de i nämnda beslut angifna villkor verkställdt, därvid skulle tillses, att de fastigheter, hvilka staden sålunda skulle till staten öfverlåta, öfverlämnades gravationsfria,

äfvensom att förbehåll gjordes därom, att folkskoleseminariet skulle äga förfoga öfver det nuvarande seminarieområdet med därå uppförda byggnader, intill dess seminariet kunde inflytta i de nya seminariebyggnaderna, dels ock därom att lagfart å de af staten förvärfvade fastigheterna sedermera söktes, hvarjämte statskontoret erhöll befallning att på Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes rekvisition af tillgängliga medel till Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande förskottsvis utbetala det för bytets verkställande erforderliga beloppet, 26,000 kronor.

Angående verkställigheten af det Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande sålunda gifna uppdraget har anmälan ännu icke inkommit.

Jag hemställer nu, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1906 af omförmälda, beviljade anslag anvisa ytterligare 86,000 kronor.

I anledning af Eders Kungl. Maj:ts framställning beviljade 1903 års riksdag, för uppförande på folkskoleseminariets i Linköping tomt af en byggnad för undervisning i gymnastik, teckning och musik, ett anslag af 49,500 kronor och anvisade däraf på extra stat för år 1904 ett belopp af 25,000 kronor, hvarefter 1904 års riksdag för omförmälda ändamål anvisade återstoden af det förut beviljade anslaget, eller 24,500 kronor. [73.]
Gymnastik-
attiralj m. m.
af vid folkskole-
seminariet i
Linköping.

I underdånig skrifvelse den 13 juni 1904 har rektorn vid nämnda seminarium G. Westling erinrat, att, enär det af Riksdagen beviljade anslaget toges i anspråk för uppförande af själfva byggnaden, dess förseende med värme-, vatten- och afloppsledning samt anordnande af ventilations- och belysningsförhållanden m. m., särskilda anslag erfordrades, för att undervisningslokalerna i den under uppförande varande byggnaden skulle kunna tagas i bruk. Westling har på grund häraf hemställt, att Eders Kungl. Maj:t tacktes bereda nödiga medel för tackandet af nedannämnda behof:

anskaffande af erforderlig gymnastikattiralj enligt af föreståndaren för gymnastiska centralinstitutet, professorn L. M. Törngren upprättade ritningar och kostnadsförslag	kr. 5,850: —
godtgörelse åt professorn Törngren för uppgörandet af dessa ritningar och kostnadsförslag enligt räkning	» 250: —
anskaffande af möblering i byggnaden enligt kostnadsförslag	» 2,575: —
reparation af seminariets gamla piano enligt kostnadsförslag	» 150: —
anskaffande af tillbehör till tvättställ enligt kostnadsförslag	» 7: 50
inköp af handdukar	» 10: —

Transport kr. 8,842: 50

[73.]

Transport kr. 8,842: 50
 omläggning af en del af seminarieträdgården med anledning
 af nybyggnaden och Linnégatans förestående reglering,
 hvarigenom en del af trädgården komme att afskäras » 737: 25
 eller tillhopa kr. 9,579: 75

Vid den underdåniga skrifvelsen voro fogade omförmälda ritningar, kostnadsförslag och räkning, hvarjämte till belysning af posten å 737 kronor 25 öre voro bilagda dels ritning öfver de tillämnade trädgårdsanläggningarna dels ett i Linköpings stadsingenjörskontor utfärdadt intyg, att motion vore hos Linköpings stadsfullmäktige väckt om utläggning af Linnégatan samt om anskaffande af därför erforderlig mark från folkskoleseminariets trädgård, och att det vore mycket antagligt, att denna motion, som af byggnadsnämnden tillstyrkts, komme att bifallas af stadsfullmäktige, dels ock kostnadsförslag öfver de arbeten, som blefve nödvändiga med anledning af gymnastiklokals uppförande å seminariets tomt äfvensom till följd af Linnégatans framdragning; och upptog detta förslag kostnaden för tomtens iordningställande efter nybyggnaden till belopp af 511 kronor 55 öre och kostnaden för tomtens iordningställande efter Linnégatans framdragande till belopp af 225 kronor 70 öre, eller tillhopa 737 kronor 25 öre.

I sin förberörda underdåniga skrifvelse har Westling tillika framhållit önskvärdheten af att de äskade medlem så tidigt ställdes till vederbörandes förfogande, att lokalerna i den nya byggnaden kunde tagas i anspråk för afsedda ändamål vid början af läsåret 1905—1906.

Öfver den gjorda framställningen hafva hörts seminariets inspektor och domkapitlet i Linköping, hvilka tillstyrkt bifall till densamma, hvar efter öfverintendentsämbetet i infordradt underdånigt utlåtande anfört följande.

Ämbetet, som ansåge sig hafva att afgifva yttrande endast såvidt den gjorda framställningen rörde kostnaderna för erforderlig gymnastikattiralj, för uppgörande af ritningar och kostnadsförslag därtill samt för seminarieträdgårdens omläggning, hade vid granskning af ärendet i denna del icke funnit någon anledning till erinran i afseende å de för gymnastikattiralj med därtill hörande ritningar och kostnadsförslag upptagna särskilda kostnadsbelopp, tillhopa 6,100 kronor, till hvilkas gäldande statsmedel syntes böra beredas. Beträffande kostnaderna för seminarieträdgårdens omläggning inhämtades af handlingarna, att trädgårdens iordningställande efter uppförandet af ifrågavarande byggnad närmast omkring denna beräknats

betinga en kostnad af 511 kronor 55 öre samt att iordningställandet af [73.] viss annan del af trädgården efter framdragandet af Linnégatan, hvilken skulle komma att afskära seminariets tomt utmed en sträcka af omkring 100 meter och till en bredd af 3,5—11 meter, ansetts kräfva en kostnad af 225 kronor 70 öre. Förstnämnda utgiftspost, 511 kronor 55 öre, mot hvars belopp ämbetet icke hade någon anmärkning att framställa, syntes ämbetet böra af allmänna medel bestridas, då denna kostnad stode i närmaste samband med själfva nybyggnadsarbetet. Däremot syntes det icke kunna anses billigt, att statsverket drabbades af utgifter för tomtens iordningställande till följd af en ändring af gaturegleringen, om hvilken för öfrigt, såvidt handlingarna i ärendet utvisade, i laga ordning fattadt beslut ännu icke förelåge; och funne ämbetet sig förty icke kunna tillstyrka bifall till framställningen, såvidt densamma afsåge anvisande af statsmedel till gäldande af det för detta ändamål upptagna belopp, 225 kronor 70 öre.

Slutligen har statskontoret, efter nådig remiss, den 17 oktober 1904 afgifvit underdånigt utlåtande i ärendet, därvid statskontoret hemställt, att, därest eller i den mån Eders Kungl. Maj:t icke funne åttonde hufvudtiteln allmänna besparingar lämpligen böra för nu ifrågavarande ändamål anlitas, Eders Kungl. Maj:t tacktes i nådig proposition föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1906 bevilja för ändamålet erforderligt belopp, med rätt för Eders Kungl. Maj:t att redan under år 1905 förskottsvis disponera öfver beloppet.

Såsom af det nu anförda torde framgå, behöfves ovillkorligen ett anslag till anskaffande af erforderliga inventarier och materiell m. m. i den nu under uppförande varande byggnaden för undervisning i gymnastik, teckning och musik vid folkskoleseminariet i Linköping; och då på åttonde hufvudtiteln anslag icke finnas för ändamålet erforderliga medel att tillgå, anser jag mig böra tillstyrka Eders Kungl. Maj:t att hos Riksdagen äska det behöfliga anslaget. Hvad de af seminariets rektor föreslagna beloppen angår finner jag, lika med öfverintendentsämbetet, statsverket icke böra vidkännas den af rektor till 225 kronor 70 öre beräknade kostnaden för seminarietomtens iordningställande till följd af en eventuell gatureglering invid tomten. Vidkommande öfriga af rektor upptagna poster har öfverintendentsämbetet lämnat utan anmärkning beloppen å tillhoppa 6,100 kronor för gymnastikattiralj med därtill hörande ritningar och kostnadsförslag äfvensom beloppet å 511 kronor 55 öre för tomtens iordningställande efter byggnadsarbetets slut. Ej heller synes mig något

vara att erinra mot öfriga poster å tillhopa 2,742 kronor 50 öre för anskaffande och reparation af inventarier.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1906 anvisa ett belopp af 9,354 kronor för anskaffande af gymnastikattiralj och andra inventarier m. m. vid folkskoleseminariet i Linköping.

Vid bifall härtill lärar hinder ej förefinnas för Eders Kungl. Maj:t att låta under år 1905 af tillgängliga medel förskottera ifrågavarande belopp.

[74.] På därom af Eders Kungl. Maj:t gjord framställning anvisade 1903 års riksdag på extra stat för år 1904 ett belopp af 124,800 kronor till inköp, för beredande af ökad utrymme åt folkskoleseminariet i Stockholm, af den invid seminariets dåvarande tomt belägna tomten n:r 2 i kvarteret Marsvinet inom Maria Magdalena församling. Sistnämnda tomt har där-
 efter blifvit för statsverkets räkning inköpt och köpet lagfaret.

Med förmälan att nybyggnad för seminariet af så väl sanitära som pedagogiska skäl vore en bjudande nödvändighet hemställde därefter rektorn vid seminariet Fredrik Lundgren om beviljande af ett anslag utaf allmänna medel dels för undersökning af nu å seminariets tomt befintliga byggnader och deras värde för nybyggnaden, dels för anställande af nödig jordborrning och afvägning å nämnda tomt, dels ock för anskaffande af skisserade ritningar för nybyggnaden med därtill hörande kostnadsförslag; och anvisade Eders Kungl. Maj:t den 26 februari 1904 för omförmälda ändamål ett belopp af högst 1,200 kronor.

Nu har rektor Lundgren i september 1904 till Eders Kungl. Maj:t aflåtit en underdånig skrifvelse rörande behovet af nya, i sanitärt och pedagogiskt afseende ändamålsenliga lokaler för seminariet; och anför han i denna skrifvelse hufvudsakligen följande.

Ritsal och slöjdsal samt föreläsningssal, där experiment kunde iakttagas af en hel klass på en gång, och laborationsrum, där eleverna kunde själfva utföra experiment och förbereda sig på att utföra sådana inför barnen, ja, till och med nödiga materiellrum saknades, så att en stor del af undervisningsmateriellen måste förvaras i klassrummen. Härtill komme, att gymnastiksalen vore i hög grad otillfredsställande och så belägen, att bullret från gymnastiken betänkligt störde undervisningen. Omklädningsrummet liknade mera en källare än ett boningsrum, lågt som det vore i taket och med gluggar i stället för fönster. Till bestyrkande af de an-

gifna förhållandena återopades vid skrifvelsen fogade utlåtanden dels af gymnastikinspektören professorn L. M. Törngren, dels af inspektören öfver teckningsundervisningen rektorn V. Adler, dels slutligen af seminariets läkare professorn M. Sondén, hvilka vitsordade, att beskaffenheten af seminariets lokaler å ena sidan lade betydande hinder i vägen för en god undervisning och å den andra i mer än ett afseende satte elevernas och lärarnes hälsa på hårda prof. [74.]

Ännu sämre än seminariets vore öfningsskolans lokaler. Dessa vore nämligen med hänsyn till utrymmet så otillräckliga och i hygieniskt och pedagogiskt afseende så olämpliga, att deras användning innebure en icke ringa fara för barnens och lärarepersonalens hälsa. I de två större rummen funnes luft för omkring 30 barn och deras lärarinna, men under vissa timmar måste där jämväl inrymmas 10, 12 å 15 fullvuxna personer, och då därtill komme, att dessa rum liksom öfningskolans öfriga lokaler saknade anordning för ventilation, insåges lätt, huru förskämd luften måste blifva vid slutet af hvarje sådan lärotimme.

I ett tredje rum funnes luft och utrymme endast för 18 barn. Men här måste under vissa timmar jämväl nära nog lika många fullvuxna personer inrymmas. Tydligt vore, hvilken inverkan detta måste utöfva på luften därinne. Här liksom i de nyssnämnda rummen måste alltid 2 klasser undervisas samtidigt, hvaraf följde, att icke i någon klass kunde mottagas mer än 9 barn, hvilket antal för elevernas öfning i skolhållning uppenbarligen vore alldeles för litet, enär samma elever under sin kommande lärareverksamhet komme att få afdelningar på 50 barn och däröfver.

Det fjärde rummet vore en liten tambur, som anordnats till skolrum. Här funnes utrymme och luft för 9 barn och deras lärarinna, men utom dessa måste här under vissa timmar instufvas ett icke ringa antal fullvuxna personer.

Slutligen torde anmärkas, att rumshöjden i denna afdelning vore alltför ringa, att barnen i de båda större rummen finge ljus från både höger och vänster, att alla rummen låge tätt intill en af arbetsåkdon, i synnerhet bryggarvagnar, mycket trafikerad gata, så att läraren endast med stor svårighet kunde göra sig hörd och rätt uppfatta barnens svar, och att tamburerna vore så trånga, att barnen besvärades af en olidlig trängsel, när de skulle taga af och på sina ytterplagg. Man måste också med oro fråga sig, huru det vid en eventuell eldsolycka skulle gå att rädda barnen, alldenstund trappan, som ledde upp till andra våningen, icke ens hade den i nyare boningshus vanliga bredden.

[74.] Rörande lokalernas hygieniska brister hänvisades i öfrigt till det utlåtande, som seminariets läkare, professor Sondén, afgifvit.

Ehuru Lundgren före all fackmässig undersökning varit lifligt öfvertygad, att man icke genom om- eller påbyggnad af de nuvarande lokalerna kunde vinna tillfredsställande lärorum m. m. för seminariet och dess öfningsskola, hade han likväl, för att den frågan icke skulle kunna anses outredd, anmodat sakkunnig person, arkitekten A. W. Bergström, att yttra sig härom. Denne hade efter noggrann undersökning på ort och ställe afgifvit ett Lundgrens skrifvelse bifogadt utlåtande, som till fullo bekräftade Lundgrens mening.

Lundgren ansåge sig därför på grund af samtliga nu anförda skäl i underdånighet böra hemställa, att de många gamla byggnaderna å seminariets tomter måtte få lämna rum dels för en ny seminariebyggnad, som innehölle alla för seminariet och öfningsskolan behöfliga lokaler, dels för lekplan, dels slutligen för seminarieträdgård, hvaraf undervisningen ej blott i trädgårdsskötsel utan äfven i botanik vore i högsta behof.

Lundgren återopade vid skrifvelsen fogade skisserade ritningar till sådan seminariebyggnad, uppgjorda af arkitekten i öfverintendentsämbetet G. Pettersson, och, såsom komplement till dessa, ritningar till värmeledning, uppgjorda af ingenjören Hugo Theorell. Såsom dessa ritningar visade, borde seminariet erhålla 9 klassrum, 4 på nedra botten för öfningsskolan samt 5, tre i andra och två i tredje våningen, för seminariet. Ett af dessa rum vore afsedt för de fall, då vid de praktiska öfningarna en afdelning af öfningsskolan måste delas i två, i syfte att därigenom bereda eleverna ökade tillfällen att undervisa.

För öfningsskolans och seminariets gemensamma behof vore anordnad en större sal, i hvilken öfningsskolans samtliga lärjungar kunde samlas till morgon- och aftonbön och där all undervisning i sång och musik kunde försiggå, hvarigenom salen blefve upptagen hela arbetsdagen. Att denna sal vore behöflig framginge däraf, att luften måste blifva mycket skämd, om man sammanträngde barnen till morgonandakt i ett rum, som omedelbart därefter skulle användas till klassrum.

Ritsal och slöjdsal måste naturligtvis finnas, såvidt undervisningen i teckning och slöjd skulle kunna bedrivas med framgång och utan alltför stora svårigheter. Detta hade erfarenheten under årens lopp visat.

Stor vore också saknaden af tjänlig lokal, när det gällde att för en hel klass visa experiment, och skioptikon kunde, i saknad af lämpligt rum, endast undantagsvis begagnas. Att undervisningen såväl i naturkunnighet som i historia och geografi härigenom betänkligt hämmades, sade sig själf. Men det finge icke stanna vid att lärjungarna hörde och såge, de skulle

också öfva sig att själfva framställa, hvad de hade sett, och detta så mycket mer, som de snart skulle experimentera inför egna lärjungar. Seminariet behöfde således dels en lämpligt anordnad föreläsningssal, dels ett arbetsrum, där eleverna finge själfva under sin lärares ledning experimentera. Så kärt det vore att undvika tom ordkunskap, så nödigt vore det att skaffa tjanliga lokaler för nu sagda ändamål. [74.]

I samband med gymnastiksalen och de till densamma hörande omklädningsrummen föresloges inrättande af badrum, såsom numera alltid skedde i fråga om större skolhusbyggnader. Eleverna finge härigenom tillfälle att efter gymnastiken uppfriska sig med ett bad, hvilket helt visst skulle för deras hälsa vara synnerligen välgörande.

Gymnastiksalen hade fått de mått, som professor Törngren hade påyrkat, och af dess golfytas mått bestämdes högtidssalens, enär det ur alla synpunkter lämpade sig väl att lägga den senare ofvanpå gymnastiksalen. Den starka tillströmning, hvarmed seminariet alltid vid högtidliga tillfällen men särdeles vid läsårets afslutning hedrades, hade i den nuvarande högtidssalen, som ändå vore seminariets bästa lokal, föranlett en ofta outhärdlig trängsel. En större högtidssal med särskild sångläktare vore därför ett viktigt önskemål.

En stor del af eleverna vid folkskoleseminariet i Stockholm bodde på mycket betydande afstånd från seminariet. Somliga hade en timmes väg dit. Bland dem intoge åtskilliga sin frukost i seminariets närhet, men andra hade icke råd att bekosta sig en sådan förmån. För dessa senares räkning föresloges en lokal i tredje våningen, omfattande jämväl ett kök med ett antal gaslågor, å hvilka eleverna kunde koka upp mjölk, koka choklad m. m. I saknad af sådan lokal måste nu mången mindre bemedlad elev umbära varm mat från kl. $\frac{1}{2}$ 7 f. m. till kl. $\frac{1}{2}$ 5 e. m., och det vore allt annat än hälsosamt.

För närvarande måste både öfningsskolans barn och seminariets elever under regn och ruskväder tillbringa rasterna i gymnastiksalen. Härigenom droges emellertid in en mängd sand, jord och damm, så att det trots alla ansträngningar vore omöjligt att hålla luften där ren. För att undvika detta missförhållande föresloges att gifva korridorerna en bredd af 5 meter, så att ungdomen där bereddes en trefflig vistelse, när vädret hindrade den att vara ute. Där borde också finnas bord och sittplatser, så att de många elever, som haft lång väg att gå eller af annan anledning önskade hvila sig, blefve i tillfälle därtill. Vid borden kunde också tillfälliga arbeten, som ofta förekomme, bekvämligen utföras.

Kollegierum och bibliotek, ett rum för lärare och ett för lärarinnor samt ett ämbetsrum för rektor föresloges i andra våningen, hvarjämte

[74.] plats i jordvåningen reserverades för anordning, om så frandeles önskades, af undervisning i huslig ekonomi. Detta förslag talade för sig själf och behöfde helt visst ingen motivering.

Slutligen borde också nämnas, att ritningarna upptog bostad för vaktmästaren, som äfven borde tjänstgöra som portvakt och maskinist, samt för en dalkulla, som borde sköta bad och städning samt under sommaren arbeta i trädgården. Till bostadshus för rektor kunde Lundgren däremot icke nu framlägga skiss och kostnadsförslag, enär det anvisade beloppet, 1,200 kronor, varit otillräckligt att betala kostnaderna härför, utan hemställde Lundgren, att Eders Kungl. Maj:t täcktes i nåder låta öfverintendentsämbetet uppgöra skiss m. m. till en sådan byggnad, hvilken lämpligast borde uppföras i hörnet af Björngårds- och Prästgårdsgatorna, såvidt Eders Kungl. Maj:t icke funne skäligt bestämma, att rektor vid folkskoleseminariet i Stockholm skulle i stället för boställsvåning uppbära skäligt belopp som hyresmedel, hvilket med hänsyn till tomtens behöflighet för trädgård och lekplan hade mycket starka skäl för sig.

Om seminariebyggnaden uppfördes på den del af tomten, som ritningarna anvisade, finge alla lärosalar ljus från öster, gymnastiksalen och högtidssalen från söder samt ritsalen, såsom önskligt vore, från norr. Husets läge grundlade således de bästa ljusförhållanden i alla rum, och därtill finge trädgården, som komme att omslutas af Prästgårds-, Björngårds- och Högbergsgatorna samt skiljas från seminariebyggnaden genom lekplanen, sol från både öster och söder. Men för att seminariebyggnaden skulle få detta lyckliga läge, måste seminariet inrymmas på annan plats, medan byggnadsarbetet påginge.

Denna åtgärd betingades äfven af önskan att göra byggnadskostnaden så billig som möjligt. Om alla å tomten varande hus finge rifvas och teglet i dessa användas till den nya byggnaden, borde kostnaden ställa sig betydligt lägre, än om nytt tegel skulle anskaffas och en del af byggnaden i sänder göras färdig till inflyttning. Ett försök att stanna kvar i de gamla lokalerna under pågående byggnadsarbete skulle också stöta på nästan oöfvervinneliga svårigheter och hinder för undervisningens framgångsrika bedrivande.

Slutligen åberopade Lundgren dels kostnadsförslag, gällande byggnadens uppförande och inredning samt uppvärmning och belysning, dels särskildt kostnadsförslag för gymnastiksalens inredning, slutande det förra å 382,000 kronor och det senare å 6,850 kronor, eller tillhopa 388,850 kronor.

På grund häraf hemställde Lundgren, att Eders Kungl. Maj:t täcktes

i nådig proposition till 1905 års riksdag äska nödiga medel för nu sagda [74.] ändamål, nämligen 388,850 kronor.

Af de såsom bilagor till denna skrifvelse åberopade handlingarna innehåller professor Törngrens intyg följande: Den nuvarande gymnastiksalen, hvars längd vore 17,60 meter och bredd 9,20 meter, vore för liten som gymnastiklokal i allmänhet och i all synnerhet för ett seminarium, som uteslutande besöktes af vuxna lärjungar. Salens alltför ringa utrymme blefve vid användningen ännu otillräckligare genom de två pelare, som uppbure taket. Den befintliga redskapen vore otillräcklig och af mindre ändamålsenlig beskaffenhet. Det tillhörande omklädnadsrummet vore illa beläget, för litet och i saknad af behöfliga anordningar. På grund af dessa brister ansåge Törngren seminariet vara i stort behof af en ny och ändamålsenligt anordnad gymnastiksal.

Rektor Adler intygar, att i och för teckningsundervisningen vore lärare och elever hänvisade till de olika klassrummen med deras för teckningen fullständigt olämpliga inventarier, hvartill komme, att de alltför små klassrummen vore i och för sig illa belysta såväl vid dagsljus som vid konstgjord belysning. De låge dessutom mot söder, hvilket gifvetvis utgjorde en mycket stor olägenhet för teckningsundervisningen, som behöfde rum liggande mot norr, nordost eller möjligen öster. Om man utginge därifrån, att antalet lärarekandidater, som på en gång skulle undervisas, uppginge till 30, behöfdes en allmän ritsal af minst 7 à 7,5 meters bredd och 12 meters längd, försedd å ena långsidan med breda fönsteröppningar, omväxlande med smala murpelare. Denna sal borde förses med ordentliga ritbord, stolar, minst två skåp med glastrutor i öfre delen, en större skjuttafla och två fasta taflor. På en del af väggarna, hvilka borde vara försedda med 1,75 meter hög träpanel, i hvars öfre del vore inpassade ramar med glas för uppsättning af åskådningsplanscher och af eleverna själfva utförda goda ritningar, borde uppsättas en hylla med 20 à 25 centimeters språng. Belysningen borde vara elektrisk med en lampa för hvarje dubbelplats och nödiga lampor vid taflorna. Vid sidan af ritsalen borde anordnas ett s. k. skuggrum, hvilket äfven kunde användas till materialrum och borde vara 7 × 7 eller 7,5 × 7,5 meter i fyrkant. Detta rum borde förses med nödiga bord och stolar samt belysning för skuggöfningar äfvensom förvaringsskåp för undervisningsmateriellen m. m. Äfven detta rum borde på samma sätt som ritsalen förses med en hylla.*

[74.] Professor Sondéns utlåtande är af följande lydelse:

»Anmodad att afgifva yttrande, huruvida och i hvilka afseenden folkskolelärarinneseminariets och den därmed sammanhängande öfningsskolans lokaler ur hygienisk synpunkt kräfva ändringar, förbättringar och tillökning för att motsvara krafven på en tidsenlig undervisningsanstalt, får jag härmed vördsamt anföra följande:

1. *Seminarium*. Ökadt utrymme är här utan tvifvel ett trängande behof, ty dels äro de nuvarande lärosalarna väl små för det antal elever, som däri undervisas, dels saknas flera lokaler, som för undervisningen äro oundgängligen nödiga. Bland dessa sistnämnda torde jag få påpeka

a) ett särskildt rum för undervisningen i naturalhistoria och för inrymmandet af de därför nödiga samlingarna af växter, uppstoppade djur etc., samlingar som nu måste förvaras i ett klassrum, ehuru denna anordning hygieniskt sedt är högeligen olämplig, äfven om något större afseende icke fästes därvid, att de uppstoppade djuren vanligen äro preparerade med starka arsenikmedel.

b) Ett särskildt rum för undervisning i kemi och fysik är nödigt för att erforderliga kemikalier, reagenser, kärl, apparater etc., som här äro nödiga, må erhålla plats och kunna så anordnas, att demonstrationer och experiment, utan hvilka ingen undervisning i dessa ämnen är möjlig, må kunna företagas. Förläggandet af denna undervisning till klassrummen medför stora obehag och måste ur hygienisk synpunkt anses särdeles olämpligt.

c) Det till gymnastiklokalen hörande »omklädningsrummet» är för sitt ändamål särdeles olämpligt; det är lågt, källarlikt, illa ventileradt och mörkt — försedt med gluggar i stället för tillräckliga fönster — och det behöfver utan tvifvel ersättas af en i alla afseenden bättre lokal.

Men icke blott det otillräckliga utrymmet ger anledning till berättigade anmärkningar. Rummens inbördes läge är för närvarande äfven otjänligt och synes behöfva ändras. Gymnastiksalen är nämligen belägen under två och vid sidan af en lärosal, så att bullret därifrån verkar i hög grad störande för undervisningen i dessa rum.

Vidare synes uppvärmningen af salarna och dessas ventilation föga tillfredsställande. Den förra, som åstadkommes medelst kaminer, hvilka ofta lära osa och eldas med antracit, den senare, som skall äga rum medelst Sheringhans ventiler, torde böra ersättas med lämpligare anordningar.

Lärosalarna hafva fönster åt söder. Detta förhållande inverkar ofördelaktigt på elevernas ögon vare sig att ett allt för starkt solljus faller in i rummen eller detta skall dämpas genom nedfällda gardiner. Att fönstren vetta åt söder medför dessutom den olägenheten, att rummen, om de vid

lektionernas början varit lagom varma, längre fram på dagen blifva öfverhettade. För att råda bot på dessa olägenheter synes erfordras en ny byggnad, förlagd så, att fasaderna vetta mot öster och väster.

2. *Öfningsskolan.* Alla de hit hörande lokalerna äro ur hygienisk synpunkt underhålliga. Samtliga rummen hafva en för det afsedda antalet barn samt de vid lektionerna närvarande seminarieeleverna alldeles otillräcklig luftkub. Samtliga rummen äro allt för låga och äro förlagda vid den ganska starkt trafikerade Björngårdsgatan. Rummen äro dessutom till formen olämpliga, nämligen kvadratiska. I alla rummen saknas anordningar för ventilation, hvilken måste åstadkommas, så långt ske kan, genom fönsters öppnande.

I de två större rummen kommer ljuset från två sidor, öster och väster, hvilket, såsom bekant, medför betydande olägenheter och är menligt för elevernas ögon. Genom pelare, som i dessa båda rum uppbära taket, ökas ännu mera detta missförhållande.

Tamburerna äro för sitt ändamål alldeles otillräckliga. Intet rum finnes, där barnen kunna uppehålla sig under rasterna, hvilket, särskildt under ruskväder, är att beklaga. Här, liksom å seminariet, saknas ett särskildt rum för naturaliesamling och för undervisningen i naturkunnighet.

Vid morgonandakten måste *alla* öfningsskolans barn sammanföras i ett af de större rummen, hvilket, såsom förut anförts, redan för de däri vanligen undervisade barnen är för litet; att luften därefter i detta rum är otjänlig och oren, till dess grundlig vädring kan äga rum, faller af sig själf, men sådan vädring kan ej ske före rummets användning för undervisningen.

I Stockholm torde näppeligen inom därvarande folkskolor finnas lokaler, som så litet motsvara hygienens fordringar, som samtliga de till öfningsskolan hörande. Anskaffandet af nya, större rum med fullgod ventilation och lämplig belysning synes därför vara alldeles nödvändigt, och icke mindre anskaffande af större, väl inrättade tamburer samt särskilda rum för undervisningen i naturkunnighet, rum för barnen att vistas i under rasterna samt samlingsrum.»

Arkitekten Bergström, som blifvit anmodad att afgifva yttrande, huruvida de åt seminariet upplåtna byggnaderna genom om- och tillbyggnad skulle kunna så anordnas, att tidsenliga och för sitt ändamål fullt lämpliga lokaler erhöles, har efter på platsen verkställd besiktning meddelat, att han, på grund af byggnadernas plandispositioner, våningarnas olika höjdlägen samt öfriga anordningar ansåge kostnaden för en om- och tillbyggnad blifva ungefärligen lika hög som kostnaden för en nybyggnad, utan att

[74.] ändamålet med ändringen fullständigt kunde uppnås, hvarför enligt hans förmenande de nuvarande byggnaderna borde rivas för att lämna plats på tomten för uppförande af en nybyggnad.

Det åberopade kostnadsförslaget för nybyggnaden är uppgjort af byggmästaren Emil Johansson och slutar på en summa af 402,000 kronor, i hvilket belopp ingå kostnader för värme- och evakuationsledningar 25,000 kronor, gas-, vatten- och afloppsledningar 20,000 kronor samt belysningsledningar 4,345 kronor enligt särskilda jämväl bifogade kostnadsberäkningar. Från beloppet å 402,000 kronor har beräknats afgå ett belopp af 20,000 kronor, utgörande värdet af de materialier, som ansetts kunna erhållas ur de nu på tomten befintliga byggnaderna.

Det vid rektors skrifvelse fogade särskilda kostnadsförslaget för inredning af gymnastiksalen är uppgjort af snickaremästaren E. G. Ekstrand, som däri förklarar, att sådan inredning, med all lös och fast materiell, som gymnastikinspektören plägade fordra, skulle kosta 6,850 kronor.

Ifrågavarande framställning har med underdånig skrifvelse den 4 oktober 1904 till Eders Kungl. Maj:t öfverlämnats af Stockholms stads konsistorium, som därvid anmält, att behovet af nya lokaler för seminariet syntes konsistoriet synnerligen trängande och att konsistoriet, som ej ansåge sig böra yttra sig om den tilltänkta byggnadens arkitektur, funne de upprättade ritningarna ur pedagogisk synpunkt fullt tillfredsställande.

Till följd af nådig remiss har härefter öfverintendentensämbetet den 8 november 1904 afgifvit underdånigt utlåtande i ärendet, och anför ämbetet därvid hufvudsakligen följande.

Ämbetet ansåge sig till en början böra vitsorda riktigheten af hvad som i ärendet framhållits ej mindre om seminariets nuvarande lokalers otillräcklighet och, ur flera synpunkter sedt, olämplighet, än äfven om svårigheten, att icke säga omöjligheten, att på ett tillfredsställande sätt förändra den nuvarande seminariebyggnaden; och hade ämbetet vid granskning af de föreliggande ritnings- och kostnadsförslagen icke funnit anledning till erinran. Emellertid hade ämbetet trott sig böra taga under öfvervägande, huruvida icke, till nedbringande af arbetskostnaden, volymen af skolsalar, korridorer och gymnastiksalen, hvilka erhållit sina å ritningarna angifna mått i följd af från rektor lämnade uppgifter å elevantal m. m., kunde utan olägenhet något förminskas. I sådant afseende hade ämbetet låtit uppgöra två alternativa förslag, betecknade alternativ I och alternativ II, enligt hvilka båda förslag gymnastiksalen, som ursprungligen gifvits en längd af 23,8 meter, en bredd af 12 meter och en höjd af 8 meter, minskats

till 22,7 meters längd, 11 meters bredd och 7,5 meters höjd samt vidare korridorernas bredd minskats från 6 meter till 5 meter. Dessutom hade enligt alternativ I skolsalarna, som jämlikt det underställda förslaget hade en längd af 8,8 meter, en bredd af 7 meter och en höjd af 4,3 meter, erhållit en längd af 8 meter, en bredd af 7 meter och en höjd af 4 meter, samt efter alternativ II två skolsalar i första våningen bibehållits vid samma längd och bredd som i det ursprungliga förslaget men förlänats en höjd af allenast 4 meter, och de två återstående skolsalarna i nämnda våning, med bibehållande af 7 meters bredd, minskats i längd till 8 meter och i höjd till 4 meter, anordningar, hvilka medförde motsvarande förminskningar i såväl ofvan- som underliggande lokaler. Af ämbetets utlåtande bilagda nya kostnadsberäkningar framginge, att arbetskostnaden skulle minskas genom följandet af alternativ I med 23,600 kronor och genom följandet af alternativ II med 20,000 kronor. Ämbetet hölle för sin del före — och uppger, att seminariets rektor häri instämmer — att, då alternativ I medförde en väl betydande minskning i begärdt utrymme men i alternativ II krafvet därpå vore skäligen nöjaktigt tillgodosedt, följandet af detta senare alternativ vore, därest besparing ansåges önskvärd, att förorda, hvarigenom byggnadskostnaderna skulle kunna nedbringas från 382,000 kronor till 362,000 kronor.

Hvad anginge uppgörande af förslag till anordnande af rektorsbostad vid seminariet hade ämbetet ansett sig böra afvakta Eders Kungl. Maj:ts nådiga befallning härom, helst rektor syntes ämbetet hafva anfört välgrundade skäl för att en dylik bostad icke skulle vid seminariet böra för framtiden ifrågakomma.

Vidkommande slutligen frågan om beredande under byggnadstiden af provisoriska lokaler för seminariet, hvilket syntes blifva nödvändigt, ville ämbetet meddela, att plats härför icke funnes att tillgå inom någon kronan tillhörig under ämbetets vård stående byggnad och att ämbetet, i saknad af kännedom om möjliga planer för användandet af det gamla riksdagshuset, icke kunde yttra sig beträffande lämpligheten af seminariets tillfälliga inrymmande därstädes.

Af hvad i ärendet förekommit finner jag uppenbart framgå, att frågan om anskaffande af i sanitärt och pedagogiskt afseende ändamålsenliga lokaler för folkskoleseminariet i Stockholm icke längre låter sig afvisas. De nuvarande lokalerna äro otvifvelaktigt af den beskaffenhet, att desamma, äfven med mycket ringa anspråk i hygieniskt afseende, icke böra få användas såsom undervisnings- och öfningslokaler, och det torde för en och

[74.] hvar vara tydligt, att undervisningen vid seminariet, oaktadt alla ansträngningar från lärarepersonalens sida, icke kan blifva i allo ändamålsenlig och öfverensstämmande med tidens fordringar, så länge de nuvarande lokalförhållandena fortfarande äro oförändrade.

En om- och tillbyggnad af seminariets lokaler eller en nybyggnad för dess räkning på de därför disponibla tomterna synes mig sålunda böra snarast möjligt företagas. Visserligen skulle jag i första rummet önskat föreslå allenast en tillbyggnad till de gamla seminariebyggnaderna, men då nu sakkunniga vitsordat de gamla lokalernas olämplighet, och man endast genom att uppföra en fullständigt ny byggnad torde kunna vara säker på att få de nuvarande missförhållandena undanröjda, samt härtill kommer, att af sakkunnig persons i ärendet afgifna utlåtande framgår, att kostnaden för en om- och tillbyggnad kommer att ställa sig ungefärligen lika hög som kostnaden för en nybyggnad, anser jag mig böra bestämdt förorda förslaget om nybyggnad.

Hvad kostnaderna angår ansluter jag mig till det af öfverintendents-ämbetet förordade alternativet II, enligt hvilket dessa kostnader skulle uppgå till sammanlagdt 362,000 kronor för uppförande af själfva byggnaden jämte uppgörande af ritningar därtill äfvensom för ordnande af gårdsplanen kring grundmurarna och uppförande af staket af järn. Därtill kommer ett belopp af 6,850 kronor för inredning af gymnastiksalen med tillhörande fast och lös materiell.

Senare torde äfven tillkomma kostnader för ordnande af en del utaf tomten till trädgård för seminariets behof. Till sistnämnda fråga liksom till frågorna om uppförande af bostad för rektor eller beredande af hyresersättning åt honom samt om anskaffande af provisoriska lokaler för seminariet under byggnadstiden torde jag framdeles få återkomma.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att, till uppförande, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med upprättade ritningar och kostnadsförslag jämte därtill hörande såsom alternativ II betecknade tillägg, af ny byggnad för folkskoleseminariet i Stockholm å de kronan tillhöriga tomterna i kvarteret Marsvinet i nämnda stad samt till anskaffande af gymnastikattiralj m. m., bevilja ett belopp af 368,850 kronor och däraf på extra stat för år 1906 anvisa 100,000 kronor.

För uppehållande äfven under år 1906 af undervisningen uti den [75.] folkskolans högre afdelning, som från och med början af höstterminen 1899 varit anordnad vid den med *folkskoleseminariet i Kalmar* förenade öfningsskolan, erfordras enligt en från seminariets rektor genom domkapitlet i Kalmar infordrad uppgift följande belopp:

arfvode åt en lärarinna	kronor 1,650: —	Uppehållande af undervisning uti folkskolans högre afdelningar vid de med folkskoleseminarierna i
afgift för lärarinnan till folkskolelärarnes pensionsinrättning	» 50: —	Kalmar och Landskrona
till materiell, uppvärmning, renhållning och belysning	» 150: —	förenade öfningsskolorna.
summa kronor 1,850: —		

De till enahanda ändamål för år 1905 beviljade belopp äro respektive 1,500, 50 och 100 kronor.

Rektor har således för år 1906 föreslagit en förhöjning af lärarinnans arfvode med 150 kronor och af anslaget till materiell m. m. med 50 kronor. Såsom skäl härför har åberopats, att den lärarinna, som innehar förordnande att uppehålla den befattning vid öfningsskolan, som erfordras för folkskolans högre afdelning, med utgången af läsåret 1904—1905 med nit och skicklighet tjänstgiort fem läsår, samt att det enligt vunnen erfarenhet vore synnerligen önskvärdt, att något större belopp kunde blifva tillgängligt för ökande af öfningsskolans bibliotek med böcker, särskildt lämpliga för folkskolans högre afdelning.

Äfven för uppehållande af undervisning uti folkskolans högre afdelning vid den med *folkskoleseminariet i Landskrona* förenade öfnings-skolan beviljade 1904 års riksdag på extra stat för år 1905 medel. Af dessa, tillhopa 1,810 kronor, äro 1,500 kronor afsedda till arfvode åt en lärarinna och 310 kronor till inköp af diverse möbler och inventarier. Sedan Eders Kungl. Maj:t vid anmälan af Riksdagens beslut förordnat, att domkapitlet i Lund ägde att för nämnda ändamål disponera berörda 1,810 kronor, inkom domkapitlet till Eders Kungl. Maj:t med en underdånig skrifvelse af den 21 september 1904, däri domkapitlet, med öfverlämnande af en af seminariets rektor hos domkapitlet gjord framställning, anhöll, att med påbörjande af undervisningen uti folkskolans högre afdelning vid seminariets öfningsskola måtte få anstå till höstterminen 1905; och behagade Eders Kungl. Maj:t genom nådigt beslut den 14 oktober 1904 bifalla denna anhållan. På grund häraf kommer en del af det för år 1905 beviljade anslaget att besparas för statsverket.

Uti den med domkapitlets nyssberörda skrifvelse öfverlämnade framställning från seminariets rektor har denne uppgifvit, att för uppehållande

under år 1906 af undervisningen uti förberörda högre afdelning vid seminariet erfordras till arfvode åt en lärarinna 1,500 kronor.

Att undervisning i en högre afdelning af folkskolan jämväl under år 1906 meddelas vid seminarierna i Kalmar och Landskrona, anser jag behöfligt. Mot de för ändamålet föreslagna beloppen har jag icke något att anmärka. Med anledning af den begärda förhöjningen af arfvodet till lärarinnan vid seminariet i Kalmar anhåller jag att få erinra, att jämlikt den af 1904 års riksdag beslutade och af Eders Kungl. Maj:t enligt nådig kungörelse den 27 augusti 1904 fastställda lönereglering för folkskoleseminarierna kvinnlig lärare i läsåmnen i seminariums öfningsskola åtnjuter arfvode i fyra aflöningsgrader å respektive 1,500, 1,650, 1,800 och 2,000 kronor, samt att uppflyttning från lägre till närmast högre aflöningsgrad må äga rum efter förloppet af fem år, under villkor att läraren med nit och skicklighet tjänstgjort fyra femtedelar af nämnda tid. Förutom det föreslagna arfvodet till en lärarinna vid seminariet i Landskrona erfordras till afgift för lärarinnan till folkskolelärarnes pensionsinrättning ett belopp af 50 kronor.

På grund häraf hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att, för uppehållande af undervisning uti folkskolans högre afdelningar vid de med folkskoleseminarierna i Kalmar och Landskrona förenade öfningsskolorna, på extra stat för år 1906 bevilja ett belopp af 3,400 kronor.

[76.] På förslag af Eders Kungl. Maj:t har Riksdagen för hvarterdera af åren 1903 och 1904 till anordnande, i enlighet med de närmare bestämmelser Eders Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt föreskrifva, af *repetitionskurser i gymnastik för folkskolelärare* på extra stat anvisat ett anslag af 7,000 kronor.

Repetitions-
kurser i gym-
nastik för
folkskole-
lärare.

Med anledning af Eders Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljade 1904 års riksdag för samma ändamål på extra stat för år 1905 ett anslag af 7,000 kronor. För användningen af detta sistnämnda anslag har Eders Kungl. Maj:t den 10 juni 1904 behagat meddela föreskrifter af enahanda innehåll med dem, som finnas angifna i statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 12 januari 1903 beträffande användningen af samma års anslag, dock att dagaflöningen för kursledare för år 1905 liksom för år 1904 bestämts till förhöjdt belopp af 10 kronor.

I underdånig skrifvelse af den 22 oktober 1904 har nu direktionen öfver gymnastiska centralinstitutet anhållit, att Eders Kungl. Maj:t tacktes vidtaga åtgärder i syfte att för år 1906 ett till 10,000 kronor förhöjdt

anslag måtte beviljas för anordnande af dylika kurser. Direktionen har till stöd härför anført: De under två år hållna repetitionskurserna hade inom de olika trakter af landet, där de ägt rum, visat sig väl motsvara sitt ändamål, hvarom direktionen, särskildt under sommaren 1904, förvissat sig genom att låta föreståndaren för institutet inspektera fem af de sju på olika tider då pågående kurserna. Af inspektionsberättelsen och de berättelser, hvilka kursledarne till direktionen insändt, framginge, att kurserna verkade väckande genom ökad kännedom om kroppsöfningarnas betydelse och att de förbättrade lärarnes förmåga att leda desamma. I de nämnda berättelserna hade dock särskildt framhållits, att kurserna borde om möjligt något förlängas. [76.]

Det vore emellertid stora områden af landet, som ej kunde nås genom det antal kurser, som hittills kunnat komma till stånd. Direktionen ansåge nämligen, att det icke vore rådligt att förflytta kurserna för ett efterföljande år alltför långt från de orter, där de från början varit förlagda, för att icke det uppspirande intresset för kroppsöfningarna skulle aftyna. Det vore därför önskvärdt, att kursernas antal måtte ökas till åtta. Då det hittills visat sig, att medelkostnaden för hvarje kurs uppginge till ungefär 1,220 kronor, skulle nämnda ökning kräfva, att anslaget höjdes från 7,000 till 10,000 kronor, hvilken summa äfven skulle medgifva en ökning af kursernas längd från 14 till 16 dagar med en beräknad ökad kostnad af tillsammans 160 kronor.

I anledning af direktionens uppgift att medelkostnaden för hvarje kurs hittills uppgått till ungefär 1,220 kronor och att under sommaren 1904 sju kurser varit anordnade, tillåter jag mig erinra därom, att, sedan direktionen uti underdånig skrifvelse den 5 januari 1904, med förmälan att dylika kurser under sommaren 1903 hållits å fem ställen inom riket men att en tilltänkt sjätte kurs måst inställas, hvarigenom å det beviljade anslaget uppkommit en besparing af omkring 1,500 kronor, anhållit, att detta öfverskott måtte få användas till anordnande af en repetitionskurs af ifrågavarande slag utöfver det af Eders Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 10 juni 1903 bestämda antalet kurser sommaren 1904, Eders Kungl. Maj:t enligt nådigt beslut den 12 februari 1904 bifallit denna framställning.

På de af direktionen i dess nu förevarande underdåniga skrifvelse anförda skäl och enär jag anser, att repetitionskurser i gymnastik för folkskolelärare, om de få fortgå under ett flertal af år, antagligen komma att leda till ökande af intresset för gymnastik och till befrämjande af gymnastikens utveckling samt sålunda blifva till gagn för ungdomens kropps-

liga utbildning, i synnerhet som det är afsedt, att vid dessa kurser undervisning skall meddelas äfven i simning och lämpliga lekar, hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till anordnande, i enlighet med de närmare bestämmelser Eders Kungl. Maj:t kan finna lämpligt föreskrifva, af repetitionskurser i gymnastik för folkskolelärare på extra stat för år 1906 anvisa ett anslag af 10,000 kronor.

[77.] I anledning af Eders Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beslöt

Upphjälpande 1904 års riksdag

af skolväsen-
det inom
Vilhelmina,
Risbäcks,
Stensele och
Arjepluogs
församlingar.

a) att för beredande af möjlighet till skolgång för fattiga barn inom Vilhelmina församlings fjälltrakter och inom Risbäcks kapellförsamling på extra stat för år 1905 anvisa ett anslag af 5,000 kronor att användas enligt de i statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 12 januari 1904 angifna, för år 1904 gällande grunder;

b) att för beredande af möjlighet till skolgång för fattiga, inom Arjepluogs församling på längre afstånd från församlingens skolor boende, skolpliktiga barn på extra stat för år 1905 anvisa ett anslag af 2,000 kronor att användas enligt de närmare bestämmelser, Eders Kungl. Maj:t kunde finna godt meddelas; samt

c) att bevilja ett anslag af 1,800 kronor att användas såsom bidrag till uppehållande under åren 1905—1907 af en mellan byarna Gargaur, Brännäs och Mullholm inom Arjepluogs församling flyttande folkskola, samt häraf på extra stat för år 1905 anvisa ett belopp af 600 kronor.

Vid underdånig anmälan den 10 juni 1904 af Riksdagens beslut fann Eders Kungl. Maj:t godt

dels beträffande de under a) och b) omförmälda anslagen förordna, att dessa anslag skulle ställas till domkapitlets i Luleå förfogande för de därmed afsedda ändamål, hvarjämte i fråga om anslagens användande, i öfverensstämmelse med de för år 1904 beträffande anslaget till Vilhelmina och Risbäcks församlingar gällande grunder, föreskrefs: att vederbörande skolråd skulle före den 1 december 1904 till folkskoleinspektören inkomma med förteckning å de fattiga, inom Vilhelmina församlings fjälltrakter, Risbäcks kapellförsamling och Arjepluogs församling på längre afstånd från församlingarnas skolor boende skolpliktiga barn, för hvilka undervisning i skola under år 1905 borde beredas, jämte uppgift å inackorderingspris, ställe för inackorderingen och skola, hvarefter folkskoleinspektören inom fjorton dagar efter af nämnda handlingar erhållen del skulle till domkapitlet öfverlämna desamma jämte eget yttrande i ärendet; att åt skolråden skulle uppdragas att efter domkapitlets beslut verkställa utackorderingen; samt att skolråden skulle äga att, efter företeende af speci-

ficerad räkning samt folkskoleinspektörens vitsord om nöjaktig undervisning och vård, hos domkapitlet efter hvarje lästermin lyfta ersättning för af skoldistriktet förskotterade medel för omförmälda barns underhåll; [77.]

dels ock ställa det under c) upptagna anslag å 600 kronor till Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes i Norrbottens län förfogande att användas såsom bidrag till uppehållande under år 1905 af en mellan byarna Gargaur, Brännäs och Mullholm inom Arjepluogs församling flyttande folkskola.

Med eget underdånigt utlåtande den 31 oktober 1904 har domkapitlet i Luleå till Eders Kungl. Maj:t öfverlämnat underdåniga framställningar från Vilhelmina och Arjepluogs församlingar samt Risbäcks kapellförsamling om understöd för år 1906 med samma belopp som för år 1905 att användas för att åt fattiga inom Vilhelmina församlings fjälltrakter, Risbäcks kapellförsamling och Arjepluogs församling på längre afstånd från församlingarnas skolor boende skolpliktiga barn bereda möjlighet till skolgång. Till stöd för dessa framställningar åberopas de skäl, som föranlett Riksdagen att för år 1905 bevilja anslag för ifrågavarande ändamål, och tilläggas, att det ekonomiska tillståndet i församlingarna, långt ifrån att förbättras, snarare försämrats, detta till följd af de senaste årens dåliga skördar. Domkapitlet, som vitsordar behovet af dessa anslag, tillstyrker deras beviljande på de villkor, som gälla för de af Riksdagen för år 1905 beviljade anslagen.

I sammanhang härmed har jag att för Eders Kungl. Maj:t anmäla ännu en framställning i enahanda syfte från Stensele församling. Uti en till Eders Kungl. Maj:t ställd, till domkapitlet i Härnösand ingifven underdånig skrift anför kyrkoherden i Stensele församling C. F. Læstadius följande.

Inom Stensele lappmarks församling med en ytvidd af omkring 40 kvadratmil och en folkmängd af 3,000 personer funnes ej mindre än 110 byar. Af dessa hade 4 en befolkning af 200—250 och 2 inemot 100 personer vardera. De öfriga utgjordes af småbyar om 2, 3 eller 4 grannar och enstaka gårdar, så spridda, att afståndet dem emellan varierade mellan $\frac{1}{4}$ och 2 mil. Denna befolkningens gleshet medförde gifvetvis rätt betydande svårigheter i fråga om skolväsendets behöriga ordnande och kräfde ett i förhållande till folkmängden alltför stort antal skolor. Lade nu de lokala förhållandena genom långa afstånd och bristen på vägar ansenliga hinder för skolväsendets utveckling, så gjorde folkets ekonomiska läge det icke mindre. De flesta hemmen i de aflägsset belägna småbyarna saknade till följd af sin fattigdom förmåga att till skolorna i de större byarna

[77.] sända sina barn och där bekosta deras underhåll. Understöd härutinnan kunde ej heller kommunens strängt anlitade fattigvård i någon större utsträckning lämna, och till att inom en kortare tidrymd upprätta det erforderliga antalet skolor räckte omöjligen den i sig själf fattiga, nu genom utgifter och skulder hårdt tryckta kommunens bärkraft. Helt nyligen hade ett amorteringslån å 30,000 kronor upptagits för byggande af en bro öfver Ume älf, och kommunens och församlingens skuld torde nu näppeligen understiga 40,000 kronor. Trots de stora kraf på uppoffringar, som isynnerhet genom utförda och ännu pågående väg- och brobyggnader på de senaste åren ställts på Stensele kommun, hade dock under denna tid åtgärder vidtagits för skolväsendets förbättring och utveckling. Så hade år 1902 upprättats tre nya mindre folkskolor, och år 1903 hade kyrkostämman beslutit ombilda en mindre folkskola till folkskola från 1904 års början, hvarigenom distriktet då komme att äga tre fasta folkskolor och nio flytande mindre folkskolor. Därjämte hade under de senare åren uppförts två skolhus för en kostnad af 10,000 kronor, och ett större sådant, afsedt att rymma både folkskola och småskola, hade under hösten 1902 påbörjats. Oaktadt dessa åtgärder befunne sig skolväsendet, särskildt i församlingens till fjällen gränsande delar, i otillfredsställande skick, i det att ett mycket stort antal skolpliktiga barn på grund af nu påpekade förhållanden icke kunde erhålla skolundervisning. Under år 1901 hade inom Stensele skoldistrikt funnits 553 skolpliktiga barn, men blott 307 hade erhållit undervisning i distriktets skolor. Då nu församlingen icke ensam förmådde afhjälpa detta missförhållande genom att bereda tillfälle till skolgång åt så många som möjligt af sina skolpliktiga barn, förefunnes ingen annan utväg än att skoldistriktet för omförmälda ändamål erhöile bidrag af allmänna medel. Anlitande af en sådan utväg torde få anses så mycket mer berättigadt, som till statskassan årligen inflöte från kronoskogarna inom Stensele socken ansevärliga summor; för åren 1897—1902 hade sammanlagda beloppet af influtna skogsmedel utgjort minst $1\frac{1}{2}$ million kronor. — Vid behandlingen af ifrågavarande angelägenhet hade församlingens skolråd och kyrkostämma enhälligt beslutit att göra underdånig framställning om anslag af allmänna medel tills vidare att användas till bestridande af kostnaderna för inackordering vid distriktets skolor af sådana skolpliktiga barn, som till följd af föräldrarnes fattigdom ej kunde på annat sätt erhålla skolundervisning. Vid beräkningen af det anslag, som kunde för ändamålet erfordras, hade Læstadius ansett sig böra stanna vid att föreslå ett belopp af 2,500 kronor.

På grund af hvad sålunda anförts och med åberopande af det honom af Stensele församling lämnade uppdrag hemställer Læstadius, det Eders

Kungl. Maj:t tacktes till förbättrande af skolväsendet inom församlingen anvisa ett årligt anslag af 2,500 kronor att utgå tills vidare och af skolrådet användas för inackordering vid distriktets skolor af sådana skolpliktiga barn, som på grund af föräldrarnes medellöshet ej kunde på annat sätt erhålla undervisning.

På anmodan af domkapitlet har folkskoleinspektören i Södra lappmarkens kontrakt i ärendet sig yttrat och därvid förordnat den gjorda framställningen, dock under framhållande, att bidrag af statsmedel icke borde tillgodokomma de barn, hvilkas försörjning fattigvården i öfrigt bestrede, ej heller de barn, som bodde så nära skolstationen, att de under den tid, de bevistade skolan, kunde få föda och vård i hemmet, enär det begärda anslaget af 2,500 kronor väl behöfdes för de fattiga barn, som, utan att i öfrigt försörjas af fattigvården, bodde så aflägsset från skolstationen, att de för att kunna bevista skolan måste inackorderas.

Domkapitlet aktade nödigt att öfver ifrågavarande framställning höra Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Västerbottens län, hvilken myndighet efter inhämtande af yttranden från vederbörande kronofogde och länsman, som till framställningen tillstyrkt bifall, till domkapitlet inkommit med eget utlåtande, däri Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande, under förutsättning att för beräkningen af de erforderliga kostnaderna åstadkommes nöjaktig utredning, så att det föreslagna beloppet kunde anses motsvara behovet, samt under villkor att betryggande kontroll komme att utföras öfver det beviljade anslagets användning för därmed afsedt ändamål, förklarar sig tillstyrka bifall till framställningen.

Med anledning häraf lät domkapitlet återremittera handlingarna i ärendet till Læstadius med anmodan att inkomma med närmare utredning rörande ej mindre det antal skolpliktiga barn i församlingen, åt hvilka i följd af föräldrarnes fattigdom inackordering borde beredas för erhållande af skolundervisning, än äfven den ungefärliga kostnaden därför. I en till domkapitlet på grund af sagda återremiss insänd, den 19 december 1903 dagtecknad skrift upplyser Læstadius, att antalet skolpliktiga barn, hvilka till följd af föräldrarnes fattigdom och lokala förhållanden behöfde inackorderas för erhållande af skolundervisning, då vore 64; att i detta antal dock icke inräknats de 15 barn, hvilka i den under Svenska Missions-sällskapets förvaltning stående s. k. donationsskolan vid Bastuträsk åtnjöte full försörjning, samt att inackorderingspriset för hvarje barn ej kunde sättas lägre än till 40 öre om dagen, hvadan kostnaden för samtliga

[77.] dessa barns inackordering under ett halft läsår, beräknadt till 120 dagar, skulle utgöra 3,072 kronor.

Med underdånigt utlåtande den 31 december 1903 har domkapitlet till Eders Kungl. Maj:t öfverlämnat samtliga till ärendet hörande handlingar och därvid såsom eget yttrande anfört följande.

Af hvad handlingarna innehölle funne domkapitlet till fullaste klarhet ådagalagdt, att ett anslag af allmänna medel vore för det med den underdåniga framställningen afsedda syftet af trängande behof påkalladt. Å ena sidan lade de lokala förhållandena inom Stensele församling, hvars till omkring 3,000 personer uppgående befolkning i allmänhet ej bodde samlad i större byar, utan vore spridd i småbyar och enstaka gårdar, ofta på betydande afstånd från hvarandra och i afsaknad af ordentliga vägar, öfver en areal af ungefär 40 kvadratmil, mycket stora hinder i vägen för en någorlunda nöjaktig anordning af skolväsendet inom församlingen. Å andra sidan trycktes befolkningen af kommunala bördor af olika slag, hvilka vida öfverstege församlingens ekonomiska bärkraft. Ur dessa två samverkande omständigheter framginge det sorgliga faktum, att inom församlingen funnes ett i förhållande till folkmängdssiffran mycket stort antal i skolåldern varande barn, som antingen alldeles saknade skolundervisning eller erhöle en ytterst otillfredsställande sådan. Då församlingen med afseende å afhjälpan det af dessa missförhållanden själf stode maktlös, måste det anses som en bjudande plikt för det allmänna att träda hjälpende emellan. Och församlingens kraf på bistånd af staten framträdde desto oafvisligare, som, enligt hvad ock Læstadius framhållit, de inom församlingen belägna kronoskogarna lämnade en högst betydande afkastning. Ett anslag af ifrågavarande art vore ej något nytt, ty Riksdagen hade ju beviljat sådana anslag till Vilhelmina församlings fjälltrakter och Risbäcks kapellförsamling af Dorotea församling.

I likhet med Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande ansåge domkapitlet, att, för så vidt det nu begärda anslaget beviljades, betryggande kontroll borde utöfvas öfver anslagets användning för det därmed afsedda ändamålet. Rörande de i detta hänseende erforderliga bestämmelserna funne sig domkapitlet ej i detta sammanhang behöfva afgifva yttrande, då domkapitlet antoge, att vederbörande domkapitel efter medlens anvisande sattes i tillfälle att i denna punkt inkomma med särskildt underdånigt förslag. I fråga om anslagets storlek finge domkapitlet anföra, att, ehuru af Læstadius' vid handlingarna fogade yttrande syntes framgå, att ett anslag af minst 3,000 kronor vore för ändamålet behöfligt, domkapitlet likväl med fästadt afseende därå, att i den underdåniga ansöknigen ej be-

gräts mer än 2,500 kronor, icke ansett sig kunna tillstyrka anslag utöfver sistnämnda belopp. På grund af hvad nu blifvit andraget finge domkapitlet med anledning af den förevarande underdåniga framställningen, under hänvisning i öfrigt till hvad handlingarna i ärendet innehölle, i underdånighet hemställa, det Eders Kungl. Maj:t tacktes till 1904 års riksdag aflåta proposition om anvisande af ett årligt anslag å 2,500 kronor att utgå från och med år 1905 tills vidare för beredande af möjlighet åt fattiga, i skolåldern varande och på längre afstånd från skolstation boende barn inom Stensele församling att genom inackordering i närheten af församlingens skolor erhålla nödig skolundervisning. [77.]

Till följd af nådig remiss har statskontoret den 26 april 1904 uti ärendet afgifvit underdånigt utlåtande, däruti statskontoret anför följande.

Uti 49 § af nådiga stadgan angående folkundervisningen i riket den 10 december 1897 vore bestämdt, att, där föräldrar eller målsmän icke ägde tillgång att bekosta barnens kläder och underhåll vid skolan, de borde genom kommunens fattigvård härutinnan understödjas. Föreliggande framställning afsåge sålunda egentligen erhållande af statsbidrag till Stensele kommun för bestridande af kommunen åliggande fattigvårdsutgifter. Då dylika framställningar, enligt hvad Riksdagen uttalat, endast i sådana undantagsfall borde bifallas, då en kommuns ekonomiska ställning i förening med afsevärda svårigheter för befolkningen att bereda barnen underhåll vid skolorna gjorde sådant nödvändigt, hade statskontoret till belysande af de förhållanden, hvilka syntes kunna inverka på bedömandet af föreliggande fråga, låtit, med ledning af de uti statistiska centralbyråns underdåniga berättelse angående kommunernas fattigvård och finanser år 1901 lämnade uppgifter, verkställa en utredning angående Stensele socken i jämförelse med dels Västerbottens län i dess helhet, dels särskildt Vilhelmina och Dorotea socknar, för hvilka, såsom af domkapitlet erinrats, anslag af samma art som det nu sökta blifvit beviljadt.

Af denna utredning inhämtades:

att befolkningen i Stensele vore betydligt glesare än inom såväl Västerbottens län i dess helhet som särskildt Vilhelmina och Dorotea församlingar, i det att på hvarje kvadratomil komme i jämnade tal för länet 282, för Vilhelmina 90 och för Dorotea 134, men för Stensele allenast 74 invånare;

att det påförda fyrktalet för i mantal satt jord vore i Vilhelmina 15,128, i Dorotea 9,090 samt i Stensele 5,271;

att den kommunala inkomsten uppginge i Vilhelmina till 32,779 kronor, i Dorotea till 29,314 kronor och i Stensele till 13,616 kronor

[77.] eller per invånare respektive 4,85, 8,83 och 4,55 kronor, medan motsvarande belopp af kommunala utgifter utgjorde respektive 34,376 kronor 29,536 kronor och 14,238 kronor eller per invånare 5,09, 8,90 och 4,62 kronor, hvadan i samtliga dessa kommuner utgifterna öfverstego inkomsterna;

att det i inkomsterna ingående statsbidraget uppginge i Vilhelmina till 6,214 kronor, i Dorotea till 5,123 kronor och i Stensele till 3,266 kronor;

att relativa beloppet af kommunernas tillgångar per invånare för hela länet utgjorde 9,36 kronor, men för Vilhelmina 3,33 kronor, för Dorotea 4,99 kronor och för Stensele 6,65 kronor;

att relativa beloppet af kommunernas skulder likaledes per invånare för länet i dess helhet uppginge till 2,04 kronor, men för Vilhelmina allenast till 0,18 kronor, medan detsamma utgjorde för Dorotea 5,92 kronor och för Stensele 2,54 kronor, hvilket sistnämnda belopp emellertid numera efter de senaste årens betydliga skuldsättning torde vara icke oväsentligt högre;

samt att alltså för länet i dess helhet förefunnes per invånare en behållning af 7,32 kronor, medan denna behållning för Vilhelmina utgjorde 3,15 kronor och för Stensele 4,11 kronor samt i Dorotea icke förefunnes någon behållning utan tvärtom en brist af 0,93 kronor.

Vidare yttrar statskontoret: Af det nu anförda syntes statskontoret framgå, dels att sådana åtgärder vore af behovet högeligen påkallade, genom hvilka mera aflägsset boende, fattiga barn inom Stensele församling måtte kunna inackorderas vid skolorna för erhållande af undervisning, dels ock att församlingen befunne sig i sådant ekonomiskt läge, att densamma icke själf förmådde bestrida de härför erforderliga kostnaderna. Och då anslag af statsmedel för enahanda ändamål redan tillföre beviljats Vilhelmina och Dorotea socknar, hvilka, enligt hvad förut visats, befunne sig i ungefär samma ekonomiska läge som Stensele, och sedermera äfven Arjeplogs församling erhållit anslag för liknande ändamål, torde skäl icke saknas att hos Riksdagen göra framställning om beviljande åt Stensele församling af det begärda anslaget, mot hvars belopp statskontoret icke hade något att erinra.

Statskontoret hemställer fördenskull i underdånighet, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att för Stensele församling bevilja å extra stat för år 1906 ett anslag af 2,500 kronor att, enligt de närmare bestämmelser Eders Kungl. Maj:t kunde finna godt meddela, användas för bekostande af inackordering vid församlingens skolor af fattiga, i skolåldern varande och på längre afstånd från skolstation boende barn, på det att dessa måtte kunna därstädes erhålla nödig skolundervisning.

Sedan statskontorets utlåtande inkommit, har ärendet fått hvila såsom för sent anhängiggjordt för att kunna framläggas för 1904 års riksdag. [77.]

De skäl, som förut anförts, då fråga varit om statsanslag för upphjälpande af skolväsendet inom Vilhelmina, Risbäcks och Arjepluogs församlingar, äga fortfarande giltighet; och det synes mig fördenskull uppenbart, att anslag bör för sådant ändamål beviljas jämväl för år 1906 under enahanda villkor, som gälla för 1905 års anslag.

Vidkommande härefter den af Stensele församling gjorda framställningen, så finner jag den vara i lika hög grad behjärtansvärd som framställningarna från Vilhelmina, Risbäcks och Arjepluogs församlingar. Den i ärendet förebragta utredningen ger visserligen vid handen, att det begärda anslaget af 2,500 kronor icke är för ändamålet tillräckligt, men då församlingen icke ifrågasatt större statsanslag, vill jag icke tillstyrka Eders Kungl. Maj:t att hos Riksdagen göra framställning om högre belopp. I enlighet med hvad som gäller för motsvarande anslag till de öfriga församlingarna bör äfven det ifrågasatta anslaget till Stensele församling göras beroende på särskild framställning för hvarje år.

På grund af hvad jag sålunda anført hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att

dels på extra stat för år 1906 bevilja

för beredande af möjlighet till skolgång för fattiga barn inom Vilhelmina församlings fjälltrakter och inom Risbäcks kapellförsamling ett anslag af 5,000 kronor att användas enligt de af mig angifna, för år 1905 gällande grunder,

för beredande af möjlighet till skolgång för fattiga, inom Arjepluogs församling på längre afstånd från församlingens skolor boende, skolpliktiga barn ett anslag af 2,000 kronor att användas enligt de af mig angifna, för år 1905 gällande grunder, samt

för beredande af möjlighet till skolgång för fattiga, inom Stensele församling på längre afstånd från församlingens skolor boende, skolpliktiga barn ett anslag af 2,500 kronor att användas enligt de närmare bestämmelser, Eders Kungl. Maj:t kan finna godt meddela;

dels ock af redan beviljadtt anslag på extra stat för år 1906 anvisa ett belopp af 600 kronor att användas såsom bidrag till uppehållande af en mellan byarna Gargaur, Brännäs och Mullholm inom Arjepluogs församling flyttande folkskola.

[78.] Med anledning af därom gjord nådig framställning beviljade 1904 års riksdag på extra stat för år 1905 ett anslag af 25,000 kronor till *understöd åt mindre bemedlade manliga och kvinnliga lärjungar vid sådana folkhögskolor*, som åtnjöte bidrag af statsmedel, under villkor att sådant understöd endast finge tilldelas elev, som vore i den ålder, att före kursens slut komme att uppnås af manlig elev aderton år och af kvinnlig elev sexton år, samt i öfrigt enligt de närmare bestämmelser, Eders Kungl. Maj:t kunde finna godt föreskrifva.

Då ifrågavarande anslag, som under flera föregående år utgått, ehuru före år 1901 med något mindre belopp än det därefter bestämda, visat sig vara till stort gagn, och någon förändring i anslagets belopp ej för närvarande torde böra ifrågasättas, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen, att till understöd åt mindre bemedlade manliga och kvinnliga lärjungar vid sådana folkhögskolor, som åtnjuta bidrag af statsmedel, må, under villkor att sådant understöd endast får tilldelas elev, som är i den ålder, att före kursens slut komma att uppnås af manlig elev aderton år och af kvinnlig elev sexton år, samt i öfrigt enligt de närmare bestämmelser, Eders Kungl. Maj:t kan finna godt föreskrifva, på extra stat för år 1906 anvisas ett belopp af 25,000 kronor.

[79.] På föranledande af nådig framställning anvisade 1904 års riksdag till *resestipendier åt rektorer samt öfriga lärare och lärarinnor vid folkskoleseminarierna*, under de villkor och bestämmelser Eders Kungl. Maj:t kunde finna godt föreskrifva, på extra stat för år 1905 ett belopp af 2,000 kronor.

Af skäl, som till statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 11 januari 1901 af dåvarande departementschefen anförts, är anslag i förenämnda hänseende fortfarande behöfligt; och jag hemställer fördenskull, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till resestipendier åt rektorer samt öfriga lärare och lärarinnor vid folkskoleseminarierna, under de villkor och bestämmelser, som Eders Kungl. Maj:t kan finna godt föreskrifva, anvisa på extra stat för år 1906 ett belopp af 2,000 kronor.

[80.] Med anledning af nådig framställning anvisade 1904 års riksdag, i likhet med hvad under flera föregående år ägt rum, på extra stat för år 1905 ett anslag af 4,000 kronor att användas till *resestipendier åt folkskolelärare och folkskolelärarinnor* enligt de villkor och bestämmelser, som Eders Kungl. Maj:t kunde finna godt föreskrifva.

De skäl, som lågo till grund för nyssnämnda beslut, äro fortfarande gällande. Jag anser mig med anledning däraf böra hemställa, att Eders

Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till resestipendier åt folkskolelärare och folkskolelärarinnor, enligt de villkor och bestämmelser, som Eders Kungl. Maj:t kan finna godt föreskrifva, på extra stat för år 1906 uppföra ett anslag af 4,000 kronor.

De tekniska läroverken.

Sedan styrelsen för *tekniska högskolan* i skrifvelse den 27 november 1903 vid framläggande af förslag till utvidgning af högskolan jämte begäran om anslag för därvid nödiga byggnadsarbetens utförande tillika an-^{Kostnader för utredningar angående tekniska högskolans utvidgning.} hållit om godtgörelse för de kostnader, som omförmälda förslags upprättande medfört, med en summa af 7,904 kronor 59 öre, däruti inbegripet ett belopp af 5,721 kronor såsom arfvode åt arkitekten G. E. Petterson, hvilken uppgjort ritningar och kostnadsförslag för ifrågavarande utvidgning af högskolan, infordrades öfverintendentsämbetets utlåtande öfver detta förslag. I sitt yttrande med anledning häraf framhöll öfverintendentsämbetet, bland annat, att ämbetet funnit det af arkitekten Petterson begärda arfvodet väl högt och att det lämpligen kunde nedsättas till 4,000 kronor. Sedan högskolans styrelse därefter erhållit nådig befallning att yttra sig med anledning af hvad öfverintendentsämbetet anført, utlät sig styrelsen i skrifvelse den 29 mars 1904 särskildt beträffande godtgörelsen för nyssnämnda kostnader, därvid styrelsen — med öfverlämnande af en utaf arkitekten Petterson afgifven skriftlig förklaring, att han för sitt arbete åtnöjde sig med det af öfverintendentsämbetet såsom skäligt betecknade beloppet 4,000 kronor, samt med tillkännagifvande, att högskolans rektor förklarat sig afstå från fordrad ersättning för förlorade tjänstgöringspenningar till belopp af 166 kronor 65 öre — erinrade, att med iakttagande häraf de återstående kostnaderna skulle utgöra 6,016 kronor 94 öre, bestående af följande poster:

för upprättande af ritningar och kostnadsberäkningar till	
byggnaderna	kronor 4,000: —
» kostnadsberäkning å värmeledning	» 150: —
» » » gas- och vattenledning m. m. ...	» 300: —
» » » belysnings- och kraftlednings- systemet	» 450: —
» » af inventarier och inredningsar- beten m. m.	» 200: —
» tryckning och häftning af »Förslag till kungl. tek- niska högskolans utvidgning»	» 821: 94
» kopior af ritningar	» 95: —

Summa kronor 6,016: 94

[81.]

Och anhöll styrelsen, att, intill dess godtgörelse för dessa kostnader kunde beredas af allmänna medel, kostnaderna måtte få gäldas af de medel, öfver hvilka högskolan ägde förfoga till bestridande af allmänna utgifter. I sammanhang härmed framhöll styrelsen, att, för fortsatt utredning af frågan om högskolans utvidgning, med anledning af de utaf öfverintendentsämbetet mot förslaget gjorda erinringar ytterligare kostnader, ehuru till mindre belopp, komme att erfordras, samt att det syntes styrelsen lämpligt att vid den förnyade underdåniga framställning om högskolans utvidgning, som styrelsen hade för afsikt att framdeles ingifva, i en tryckt redogörelse lämna en sammanhängande framställning af samtliga de frågor, som därvid komme att behandlas, och att således jämväl för tryckningen af en dylik redogörelse kostnader komme att uppstå. Styrelsen hemställde på grund häraf om bemyndigande att gälda äfven dessa kostnader af högskolans disponibla medel, intilldess ersättning af allmänna medel kunde komma att beviljas, dock att, då nu omförmälda kostnader, enligt styrelsens beräkning skulle komma att uppgå till ett sammanlagdt belopp af omkring 2,500 kronor, ej mer än högst detta belopp finge för ändamålet användas.

Vid föredragning af detta ärende den 8 april 1904 fann Eders Kungl. Maj:t godt bifalla dessa styrelsens framställningar.

I skrifvelse den 26 september 1904 anmäler nu högskolans styrelse, att kostnaderna för den förnyade utredningen uppgått till följande belopp:

för upprättande af nya ritningar och kostnadsberäk-	
ningar för byggnaderna	kronor 654: —
» ny kostnadsberäkning af inventarier m. m.	» 50: —
» tryckning och häftning af »Revideradt förslag till	
utvidgning och omorganisation af kungl. tekniska	
högskolan»	» 1,152: 65
» fotolitografier af 5 planritningar	» 230: —
Summa kronor	2,086: 65

Och anhåller styrelsen om beredande af ersättning för förutnämnda kostnader, såväl de för den föregående utredningen till belopp af 6,016 kronor 94 öre som de för den förnyade utredningen till belopp af 2,086 kronor 65 öre, eller tillsammans 8,103 kronor 59 öre.

Då sagda utredningar varit af behovet högeligen påkallade och kostnaderna för desamma, sådana de numera blifvit bestämda, ingalunda kunna sägas vara öfverdrifna, samt då högskolans medel äro väl behöfliga för därmed afsedda ändamål, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tack-

tes. föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1906 bevilja ett anslag af 8,104 kronor till tackande af kostnaderna för verkställda utredningar angående tekniska högskolans utvidgning.

Med anledning af Eders Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställningar [82.] har Riksdagen under de senare åren på extra stat beviljat anslag till *förstärkning af lärarekrafterna vid tekniska högskolan* för att möjliggöra en provisorisk utvidgning af högskolan, så att i första årskursen skulle kunna mottagas ett från 100 till 125 ökad antal elever. Beloppet af detta anslag har för åren 1904 och 1905 satts till 17,500 kronor.

I förut berörda skrifvelse den 26 september 1904 har högskolans styrelse anhållit, att anslag för omförmälda ändamål måtte beviljas jämväl för år 1906. Emellertid har styrelsen ansett, att anslaget skulle kunna minskas med 1,500 kronor, som utgått såsom arfvode åt en extra lärare i konstruktion af enkla maskindelar, därest af styrelsen i samma skrifvelse gjord framställning om löneroglering för högskolans lektorer och därmed förbunden utsträckning af tjänstgöringsskyldigheten för åtskilliga af dessa vunno bifall.

Då jag emellertid ansett lämpligt att först i sammanhang med frågan om högskolans utvidgning i dess helhet upptaga frågor om löneroglering för bemälda högskolans lärare, blir hela den nuvarande extra anslagssumman å 17,500 kronor behöflig äfven för år 1906. Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå Riksdagen att till förstärkning af lärarekrafterna vid tekniska högskolan på extra stat för år 1906 bevilja ett anslag af 17,500 kronor.

Till förstärkning af lärarekrafterna vid *tekniska skolan i Stockholm* [83.] samt till inköp och underhåll af inventarier och undervisningsmateriell vid samma skola har Riksdagen, med bifall till Eders Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar, för hvart och ett af åren 1900—1905 beviljat extra anslag å 2,750 kronor.

Hos Eders Kungl. Maj:t har styrelsen för skolan nu i underdånighet anhållit, att enahanda belopp måtte för samma ändamål hos Riksdagen begäras jämväl för år 1906; och då förhållandena fortfarande påkalla dessa extra anslags utgående, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1906 bevilja till förstärkning af lärarekrafterna vid tekniska skolan i Stockholm 2,000 kronor samt till inköp och underhåll af inventarier och undervisningsmateriell vid samma skola 750 kronor, eller tillhopa 2,750 kronor.

[84.] I anledning af Eders Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar har Tekniska elementarskolan i Norrköping Riksdagen för uppehållande af verksamheten vid *tekniska elementarskolan i Norrköping* på extra stat för hvarterdera af åren 1902—1905 anvisat ett belopp af 2,800 kronor, däraf till betjäningens aflöning 250 kronor, till lyshållning, uppvärmning m. m. 1,300 kronor, till assistenter och repetitörer 400 kronor, till undervisningen i främmande språk 400 kronor, till höjd aflöning åt läraren i frihandsteckning 150 kronor samt till bibliotek och samlingar 300 kronor.

I underdånig skrifvelse den 23 september 1904 har styrelsen för skolan, under förklarande att behovet af dessa anslagsbelopp fortfarande kvarstode oförminskadt äfven för kommande år, hemställt om deras anvisande på extra stat jämväl för år 1906.

På grund häraf tillstyrker jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för uppehållande af verksamheten vid tekniska elementarskolan i Norrköping på extra stat för år 1906 anvisa till betjäningens aflöning 250 kronor, till lyshållning, uppvärmning m. m. 1,300 kronor, till assistenter och repetitörer 400 kronor, till undervisningen i främmande språk 400 kronor, till höjd aflöning åt läraren i frihandsteckning 150 kronor samt till bibliotek och samlingar 300 kronor, eller tillhopa 2,800 kronor.

[85.] Under de senare åren har Riksdagen, på därom af Eders Kungl. Maj:t gjorda framställningar, anvisat anslag på extra stat till uppehållande af verksamheten vid *tekniska elementarskolan i Malmö*. För hvarterdera af åren 1904 och 1905 hafva dessa anslag bestämts till ett belopp af 12,050 kronor, fördeladt i följande poster, nämligen:

till betjäningens aflöning	kronor	850: —
» lyshållning, uppvärmning m. m.	»	1,700: —
» en parallellafdelning i första årskursen	»	3,500: —
» en parallellafdelning i andra årskursen	»	4,000: —
» en parallellfackafdelning i tredje årskursen	»	1,500: —
» inköp af undervisningsmaterieell	»	500: —

Summa kronor 12,050: —

Då, enligt hvad styrelsen för skolan i underdånig skrifvelse den 29 september 1904 anmält, omförmälda anslagsbelopp är för enahanda ändamål behöfligt jämväl under år 1906, tillstyrker jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för uppehållande af verksamheten vid tekniska elementarskolan i Malmö på extra stat för år 1906 anvisa till

betjäningens aflöning 850 kronor, till lyshållning, uppvärmning m. m. 1,700 kronor, till en parallellafdelning i första årskursen 3,500 kronor, till en parallellafdelning i andra årskursen 4,000 kronor, till en parallellfackafdelning i tredje årskursen 1,500 kronor samt till inköp af undervisningsmateriell 500 kronor, eller tillhopa 12,050 kronor.

För uppehållande af verksamheten vid *tekniska elementarskolan i Örebro* har likasom för de öfriga tekniska elementarskolorna under de senaste åren beviljats anslag på extra stat. För år 1905 utgör detta anslag ett belopp af 16,045 kronor, fördeladt på följande poster:

till betjäningens aflöning	kronor	750: —
» lyshållning, uppvärmning m. m.	»	3,300: —
» arfvode åt en extra lärare i ren matematik och fysik i skolans parallellafdelningar	»	2,500: —
» en parallellafdelning i första årskursen	»	2,475: —
» en parallellafdelning i andra årskursen	»	3,680: —
» en parallellafdelning i tredje årskursen	»	3,340: —
Summa kronor		16,045: —

Tekniska elementarskolan i Örebro.

I skrifvelse den 14 september 1904 har styrelsen för ifrågavarande skola gjort framställning om extra anslag för uppehållande af verksamheten vid skolan under år 1906. De särskilda anslagsposter, styrelsen därvid ansett behöfliga, öfverensstämman med dem, som innehållas i det extra anslaget till skolan för år 1905, med undantag dock i fråga om betjäningens aflöning. Det belopp af 750 kronor, som för detta ändamål under innevarande år utgår, har af Riksdagen, efter framställning af Eders Kungl. Maj:t, anvisats äfven för närmast föregående tre år. Nu hemställer styrelsen på anförda skäl, att detta belopp måtte höjas med 100 kronor, eller till 850 kronor.

De för de tekniska elementarskolorna på extra stat beviljade anslag till betjäningens aflöning hafva af Riksdagen afpassats med hänsyn till storleken af de ordinarie anslag, som för ändamålet stått de särskilda skolorna till buds, så att summan af anslagen härför vid de olika skolorna blefve lika, skolan i Norrköping af särskilda skäl härvid undantagen. Att det extra anslaget till betjäningens aflöning vid tekniska elementarskolan i Örebro satts till ett belopp, som är 100 kronor lägre än motsvarande extra anslag till de andra skolorna, har fördenskill berott därpå, att i Örebro af de ordinarie anslagen 100 kronor mera än vid dessa kunnat användas för betjäningens aflöning. Med hänsyn till nu omför-

mälda förhållanden finner jag ej skäl understödja styrelsens framställning om höjning af ifrågavarande extra anslag.

Jag tillstyrker alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för uppehållande af verksamheten vid tekniska elementarskolan i Örebro på extra stat för år 1906 anvisa till betjäningens aflöning 750 kronor, till lyshållning, uppvärmning m. m. 3,300 kronor, till arfvode åt en extra lärare i ren matematik och fysik i skolans parallellafdelningar 2,500 kronor, till en parallellafdelning i första årskursen 2,475 kronor, till en parallellafdelning i andra årskursen 3,680 kronor samt till en parallellafdelning i tredje årskursen 3,340 kronor, eller tillhoppa 16,045 kronor.

[87.] För uppehållande af verksamheten vid *tekniska elementarskolan i Borås* har Riksdagen på extra stat för hvartera af åren 1903, 1904 och 1905 beviljat till undervisning i verkstadsarbete 700 kronor, till undervisning i svenska och främmande språk 500 kronor, till undervisning i frihandsteckning 200 kronor, till betjäningens aflöning 850 kronor samt till lyshållning, uppvärmning m. m. 1,600 kronor.

I underdänig skrifvelse den 26 september 1904 har styrelsen för skolan, under förklarande att dessa anslag fortfarande vore för samma ändamål af nöden, hemställt om deras anvisande på extra stat jämväl för år 1906.

På grund häraf tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för uppehållande af verksamheten vid tekniska elementarskolan i Borås på extra stat för år 1906 anvisa till undervisning i verkstadsarbete 700 kronor, till undervisning i svenska och främmande språk 500 kronor, till undervisning i frihandsteckning 200 kronor, till betjäningens aflöning 850 kronor samt till lyshållning, uppvärmning m. m. 1,600 kronor, eller tillhoppa 3,850 kronor.

[88.] För hvartera af åren 1904 och 1905 hafva af anslag, som Riksdagen, efter framställning af Eders Kungl. Maj:t, på extra stat anvisat till uppehållande af verksamheten vid *tekniska elementarskolan i Härnösand*, till styrelsens för nämnda skola förfogande ställts följande belopp, nämligen:

till undervisning i svenska språket	kronor	200: —
» » » främmande språk	»	400: —
» lyshållning, uppvärmning m. m.	»	2,900: —
» betjäningens aflöning	»	850: —

Summa kronor 4,350: —

Sedan nu styrelsen uti underdänig skrifvelsen den 5 september 1904 anmält, att samma belopp äro till enahanda ändamål erforderliga jämväl

för år 1906, samt anhållit om beredande af anslag härför, får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för uppehållande af verksamheten vid tekniska elementarskolan i Härnösand på extra stat för år 1906 anvisa till undervisning i svenska språket 200 kronor, till undervisning i främmande språk 400 kronor, till lyshållning, uppvärmning m. m. 2,900 kronor samt till betjäningens aflöning 850 kronor, eller tillhopa 4,350 kronor.

Med bifall till Eders Kungl. Maj:ts framställning beviljade 1903 års riksdag till understöd för tre år åt lägre tekniska yrkesskolor på det i statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för den 12 januari 1903 angifna villkor samt till bestridande af kostnader för inspektion af dessa skolor ett anslag af 210,000 kronor och anvisade därpå på extra stat för år 1904 ett belopp af 70,000 kronor. Enahanda belopp anvisades för år 1905. Det vid anslaget fästade villkor är, att det bidrag, som af de beviljade medlen kommer att utbetalas till understöd åt en skola, icke må öfverskjuta hvad vederbörande kommun kontant tillskjuter åt skolan.

Jag hemställer nu, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att af förenämnda redan beviljade anslag på extra stat för år 1906 anvisa återstoden, 70,000 kronor.

Gymnastiska centralinstitutet.

För undervisning i den kvinnliga lärokursen vid gymnastiska centralinstitutet med ett ökad antal elever har Riksdagen under de senare åren beviljat ett belopp af 4,700 kronor för år. Då direktionen öfver institutet ansett behöfligt, att kvinnliga elever till nuvarande antal fortfarande åtnjöte undervisning vid institutet, har direktionen i underdånig skrifvelse den 22 oktober 1904 gjort framställning om enahanda anslag jämväl för år 1906.

Med anledning därpå hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för uppehållande af undervisningen i den kvinnliga lärokursen vid gymnastiska centralinstitutet med ett ökad antal elever på extra stat för år 1906 bevilja ett belopp af 4,700 kronor.

Farmaceutiska institutet.

I underdånig skrifvelse den 29 september 1904 har styrelsen för farmaceutiska institutet anhållit, att till 1905 års riksdag måtte aflåtas nådig proposition dels om ökning af institutets stat med sammanlagdt

[89.]

Lägre tekniska yrkesskolor.

[90.]

Utvidgning af den kvinnliga läro kursen.

[91.]

Ändring af institutets lokaler m. m.

[91.] 4,350 kronor dels ock om ett extra anslag å 10,400 kronor till *förändring och möblering af institutets lokaler.*

Uti 1901 års statsverksproposition föreslog Eders Kungl. Maj:t Riksdagen att för institutet godkänna följande stat:

	Lön. Kronor.	Tjänstgörings- penningar. Kronor.	Summa Kronor.	Anmärkingar.
1 professor i kemi och kemisk farmaci	4,500	1,500	6,000	
1 professor i botanik och farmakognosi	4,500	1,500	6,000	
1 lärare i teknisk farmaci och författningskunskap ..	1,500	500	2,000	
1 lärare i fysik	1,500	500	2,000	
1 extra lärare i bakteriologi, arfvode	—	—	600	
1 föreståndare, arfvode	—	—	500	
sekreterare och kamrerare ..	—	—	1,000	
assistenter	—	—	8,400	
1 vaktmästare	650	300	950	
städning af lokalerna jämte skötsel af ångpanna samt värme- och ventilationsapparat	—	—	850	
materialier, instrument, böcker och samlingar	—	—	4,300	
bränsle, gas, vatten m. m.	—	—	2,100	
hyra för lokaler	—	—	6,800	
egendomens underhåll, renhållning och diverse	—	—	1,000	
Summa	—	—	42,500	

Om vaktmästaren i sådan egenskap åtnjuter fri bostad, minskas, så länge denna förmån kvarstår, lönen med 150 kronor.

Till bestridande af dessa utgifter beräknades

avgifter af studerande kr. 4,000: —

statsanslag » 38,500: — kr. 42,500: —

I afseende å tillämpningen af denna stat föreslog Eders Kungl. Maj:t, att det måtte bestämmas, att det belopp, hvarmed de studerandes avgifter

kunde komma att öfverskjuta 4,000 kronor för år, finge efter Eders Kungl. [91.] Maj:ts pröfning användas såväl till förbättring af materiellen vid institutet som ock till bestridande af förökad undervisning därstädes, i fall sådant funnes behöfligt.

Med anledning af denna framställning godkände Riksdagen en så lydande

Stat för farmaceutiska institutet:

	Lön. Kronor.	Tjänstgörings- penningar. Kronor.	Summa Kronor.	Anmärkingar.
1 e. o. professor i kemi och kemisk farmaci (jämte fri bostad eller, i saknad däraf, 1,000 kronor i hyresersättning)	3,300	1,200	4,500	Efter fem år kan lönen höjas med 500 kronor och efter tio år med ytterligare 500 kronor.
1 e. o. professor i botanik och farmakognosi	3,300	1,200	4,500	
1 lärare i teknisk farmaci och författningskunskap ..	1,000	500	1,500	
1 lärare i fysik	1,000	500	1,500	
1 extra lärare i bakteriologi, arfvode	—	—	600	
1 föreståndare, arfvode	—	—	500	
Sekreterare och kamrerare ..	—	—	500	
Assistenter	—	—	8,400	Om vaktmästaren i sådan egenskap åtnjuter fri bostad, minskas, så länge denna förmån kvarstår, lönen med 150 kronor.
1 vaktmästare	650	300	950	
Städning af lokalerna jämte skötsel af ångpanna samt värme- och ventilationsapparat	—	—	850	
Materialier, instrument, böcker och samlingar	—	—	4,300	
Bränsle, gas, vatten m. m.	—	—	2,100	
Hyra för lokaler	—	—	6,800	
Egendomens underhåll, renhållning och diverse	—	—	1,000	
Summa	—	—	38,000	

[91.]	till bestridande af hvilka utgifter beräknas	
	afgifter af studerande	kr. 4,000: —
	statsanslag	» 34,000: —
		Summa kr. 38,000: —

I afseende å statens tillämpning förklarade Riksdagen, att det belopp, hvarmed de studerandes afgifter kunde komma att öferskjuta 4,000 kronor för år, finge efter Eders Kungl. Maj:ts pröfning användas såväl till förbättring af materiellen vid institutet som ock till bestridande af förökad undervisning därstädes, i fall sådant befunnas behöfligt.

Genom nådigt bref den 7 juni 1901 fann Eders Kungl. Maj:t godt gilla Riksdagens nämnda beslut, i hvad det skilde sig från Eders Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Hos farmaceutiska institutets styrelse anhöllo assistenterna K. G. Kuylenstjerna, R. Westling och G. Bergh hösten 1903, att åt dem, hvilka mot ett arvode af 600 kronor hvar af styrelsen förordnats till lärare vid den elevkurs vid institutet, som tagit sin början den 1 augusti 1903, måtte beredas en extra godtgörelse för deras omförmälda arbete af ytterligare 600 kronor hvar. Såsom stöd för ansökningen åberopades, att genom anordnandet af nämnda kurs vid institutet de af assistenterna förut gifna privatkurserna upphört och därigenom en för dem afsevärd inkomstkälla gått förlorad; att deras anställning såsom lärare vid kursen mot en aflöning af 600 kronor hvar så mycket mindre kunde uppväga denna förlust, som arbetet samtidigt blifvit i betydlig grad ökad, i ty att i detsamma tillkommit nya läroämnen, handledning i laborationsöfningar och föreläsningsskyldighet, hvilken sistnämnda skyldighet dessutom fordrade ett betydande hemarbete; att arbetet genom det stora antalet elever vore särdeles ansträngande; samt att assistenterna förlorat den möjlighet att disponera öfver sin tid, som de förut haft.

Institutets lärarekollegium afgaf infordradt yttrande öfver ansökningen, därvid kollegiet med hänsyn till dessa lärares i förhållande till det maktpåliggande arbetet allt för lågt tilltagna aflöning tillstyrkte bifall till ansökningen.

Farmaceutiska institutets styrelse, som med eget underdånigt utlåtande den 17 december 1903 till Eders Kungl. Maj:t öfverlämnade berörda ansökning jämte lärarekollegiets yttrande, förklarade sig finna ansökningen synnerligen beaktansvärd, särdeles som det i staten uppförda, knappt tilltagna anslaget till institutets assistenter icke gjort det möjligt att bereda assistenterna den ersättning, som deras arbete under det rådande

stora tilloppet af elever rätteligen bort betinga. Styrelsen meddelade, [91.] att kurs- och terminsafgifterna vid institutet för år 1903 uppgått till 7,800 kronor, däraf 3,500 kronor erlagts af deltagarne i elevkursen, samt sålunda öfverstigit det i institutets stat för dessa afgifter beräknade belopp med 3,800 kronor, hvilken summa enligt Riksdagens medgifvande finge under vissa förhållanden efter Eders Kungl. Maj:ts bepröfvande användas för institutets räkning. Med instämmande i de af assistenterna och lärarekollegiet andragna skäl hemställde styrelsen, att af nämnda öfverskott 1,800 kronor måtte få användas till extra arvode af 600 kronor till en hvar af assistenterna Kuylenstjerna, Westling och Bergh såsom ytterligare godtgörelse för deras arbete såsom lärare vid 1903 års elevkurs. Beträffande återstoden af omförmälda öfverskott hemställde styrelsen, att nämnda återstod, 2,000 kronor, måtte reserveras för att efter Eders Kungl. Maj:ts vidare bepröfvande användas för bestridande till någon del af de kostnader, som under år 1904 komme att föränledas af nödvändigheten att för institutets behof inreda och möblera den af extra ordinarie professorn i kemi och kemisk farmaci vid institutet förut använda bostadslägenhet, hvilken vore ledig.

Genom nådigt beslut den 31 december 1903 medgaf Eders Kungl. Maj:t, att af öfverskottet å 1903 års kurs- och terminsafgifter vid farmaceutiska institutet finge användas 1,200 kronor till beredande af en gratifikation af 400 kronor åt en hvar af assistenterna Kuylenstjerna, Westling och Bergh för deras ökade arbete såsom lärare vid 1903 års elevkurs vid institutet, hvarjämte Eders Kungl. Maj:t förordnade, att återstoden af nämnda öfverskott skulle reserveras för ändamål, hvarom Eders Kungl. Maj:t på framställning af institutets styrelse framdeles ville besluta.

I underdånig skrifvelse den 17 december 1904 anmälde styrelsen, att under år 1904 de studerandes vid institutet afgifter öfverskjutit det i staten beräknade beloppet med 4,850 kronor, och hemställde, det Eders Kungl. Maj:t tacktes medgifva, att berörda öfverskott finge på följande sätt disponeras: att på anförda skäl en gratifikation af 600 kronor måtte tillerkännas en hvar af lärarne vid 1904 års elevkurs, assistenterna Kuylenstjerna, Westling och Bergh; att då det begränsade utrymmet å laboratorierna icke medgifvit det dåvarande stora antalet lärjungar att samtidigt bedriva sina öfningar, utan lärjungarne måst uppdelas i ett stort antal lag, hvilket åter medfört, att laboratorierna måst hållas öppna längre tider än från början afsetts, samt i följd däraf anslaget till bränsle, gas och vatten under år 1904 öfverskridits med omkring 500 kronor, ett belopp af 500 kronor måtte få användas till täckande

[91.] af nämnda brist; samt att då på anslaget till egendomens underhåll, renhållning och diverse under år 1904 uppkommit en brist af omkring 2,075 kronor, denna brist jämväl måtte få täckas af öfverskottsmedlen; till stöd för hvilken sistberörda framställning styrelsen framhöll, att denna brist uppstått i följd af åtgärder, som vidtagits för undervisningen, i ty att det för dennas behöriga bedrivande befunnits oundgängligt dels att låta inreda ett arbetsrum åt extra ordinarie professorn i kemi och kemisk farmaci, hvilken ditintills saknat dylikt, och att inom institutet upplåta och möblera två rum till bostad åt de båda amanuenser, som styrelsen jämlikt nådigt bref den 31 december 1903 berättigats anställa vid institutet, dels ock att anskaffa extra vaktmästarebiträde. Då det stora antalet elever äfven under år 1905 nödvändiggjorde ökad vaktmästarebiträde, för att laboratorierna skulle kunna hållas i tillfredsställande skick, hemställde styrelsen därjämte, att 475 kronor af öfverskottet måtte få användas till aflönande af en extra vaktmästare.

Vid underdånig föredragning häraf den 31 december 1904 fann Eders Kungl. Maj:t godt berörda framställning bifalla, med den ändring att gratifikationen åt en hvar af assistenterna Kuylensstjerna, Westling och Bergh bestämdes till 400 kronor samt att till tackande af omförmälda brister finge användas högst 2,575 kronor, hvarjämte Eders Kungl. Maj:t förordnade, att återstoden af öfverskottsmedlen skulle reserveras för ändamål, hvarom Eders Kungl. Maj:t ville framdeles besluta.

I sin skrifvelse den 29 september 1904, som nu föreligger till behandling, anför styrelsen hufvudsakligen: Hos styrelsen hade extra läraren i bakteriologi, assistenten Kuylensstjerna på anförda skäl anhållit, att styrelsen ville i underdånighet hemställa om förhöjning till 1,000 kronor af det för hans lärarebefattning i staten uppförda anslaget 600 kronor. Vidare hade Kuylensstjerna samt assistenterna Bergh och Westling anhållit, att styrelsen ville föranstalta om höjning af det till dem såsom lärare för elevkursen utgående arvvodet från 600 kronor till 1,200 kronor hvardera. Öfver dessa ansökningar hade styrelsen inhämtat yttrande från lärarekollegiet, som tillstyrkt desamma och därvid anført beträffande Kuylensstjernas ansökning, att extra lärarens i bakteriologi undervisning omfattat under läsåret 1902—1903 140 timmar och under läsåret 1903—1904 150 timmar, och att läraren, som icke åtnjöte biträde af amanuens, därutöfver måste ägna en ej ringa tid åt anskaffandet och underhållet af för öfningarna nödiga kulturer, samt beträffande Kuylensstjernas, Berghs och Westlings ansökning, att lärarekollegiet, som haft tillfälle att under

de tre år, kursen för apotekselever varit anordnad, nogsammt följa undervisningen vid densamma, kommit till full insikt om den i förhållande till lärarnes maktpåliggande arbete allt för lågt tilltagna aflöningen.

För egen del yttrade styrelsen följande: Då institutets föregående styrelse upprättade sitt, sedermera i hufvudsak fastställda förslag till stat för institutet, sådant det skulle komma att te sig efter omorganisationen, torde den sannolikt icke hafva tagit i beräkning, att antalet elever vid institutet skulle stiga i så hög grad, som skett. Ej heller torde den förutsett, att undervisningen vid den nyinrättade elevkursen och i det relativt nya ämnet bakteriologi skulle blifva så omfattande, som den sedermera blifvit. I så fall skulle förslaget med all sannolikhet upptagit vida större antal ordinarie lärare. Från ingen annan statens högskola kunde nämligen uppvisas exempel på, att undervisningen i åtta ämnen för omkring 150 elever uppehöles af allenast 4 ordinarie lärare, däraf ingen vore ordinarie professor. Elevantalet ökades år efter år. Elevkursen hade bevistats första året, eller 1902, af 25, 1903 af 35 och 1904 af 44 elever. Till den tvåårskurs för farmacie kandidater, som den 1 september 1903 tagit sin början, hade anmält sig 129 inträdes-sökande, hvilka alla ägde författningsenlig behörighet till inträde. Lärarekollegiet hade förklarat, att af dessa endast 80 kunde beredas plats vid institutet. Detta antal hade nämligen varit det högsta, som ansetts kunna på en gång beredas undervisning därstädes. Af förekomna omständigheter hade styrelsen emellertid beviljat tillträde för 98, hvartill kommit ytterligare 7 i föregående kurs underkända elever, hvilka berättigats söka ånyo genomgå institutet. 31 sökande hade sålunda måst tillbakavisas och utan eget åtgörande få sina studiers afslutande framflyttadt minst 2 år. Någon minskning i tillströmningen af elever vore icke att vänta. Den tid torde därför vara nära, då de ordinarie lärarekrafterna måste väsentligt ökas äfvensom de nuvarande ordinarie lärarne beredas den förhöjning i lönen, som betingades af det ökade arbetet. På förekommen anledning hade äfven inom styrelsen varit ifrågasatt att redan nu göra underdånig framställning om förnyande af propositionen att vid institutet få ordinarie professurer i stället för de extra ordinarie professurerna, men hade styrelsen med hänsyn till öfriga för tillfället mera trängande anslagsbehof och då en närmare utredning erfordrades beträffande behovet af ökade lärarekrafter, funnit nämnda fråga för närvarande böra anstå. Däremot syntes det styrelsen af stor vikt för undervisningen, hvilken icke kunde i någon mån nöjaktigt uppehållas utan biträde af de extra lärarekrafterna, d. v. s. af assistenterna, att dessa bereddes en aflöning, som någorlunda motsvarade deras

arbete. Fara förefunnes eljest för att de nuvarande assistenterna, hvilka samtliga vore skickliga lärare och synnerligen meriterade i afseende på aflagda kunskapsprof, sökte annan, mera lönande anställning, exempelvis å apotek. Omfattningen af undervisningen i bakteriologi syntes fullt motivera krafvet på högre godtgörelse. Styrelsen tillstyrkte jämväl den begärda förhöjningen för undervisningen vid elevkursen och åberopade hvad styrelsen i sin underdåniga skrifvelse den 17 december 1903 angående, bland annat, beviljandet af en extra godtgörelse af 600 kronor till hvar och en af lärarne vid 1903 års elevkurs anført. Därjämte upplyste styrelsen, att det i nuvarande stat uppförda anslaget till assistenter, 8,400 kronor, vore sålunda fördeladt: till en assistent, tillika ordinarie lärare och bibliotekarie, 1,800 kronor samt till en hvar af öfriga tre assistenter 2,200 kronor, däraf 600 kronor beräknades för undervisning vid elevkursen, hvilken uteslutande bestredes af dessa assistenter.

Såväl i myndigheternas förslag till stat som i nådiga propositionen 1901 hade till aflöning åt institutets sekreterare och kamrerare upptagits ett anslag af 1,000 kronor. Riksdagen nedsatte emellertid i enlighet med statsutskottets hemställan anslaget till 500 kronor af det skäl, att den penningförvaltning och de öfriga göromål, som kunde blifva innehafvaren af denna tjänst anförtrodd, måste antagas blifva af så obetydlig omfattning, att detta belopp skulle kunna anses utgöra skälig ersättning. Arfvodet hade emellertid visat sig vara i förhållande till arbetets omfattning allt för ringa. Den person, som först åtagit sig den förenade sekreterare- och kamrerarebefattningen, hade på grund af göromålens omfattning efter ett par månader afsagt sig sekreterare-sysslan och efter ytterligare ett par månader af samma anledning kamreraretjänsten, hvilken den nyutsedde sekreteraren vägrade att mottaga. En af assistenterna hade emellertid efter tvekan åtagit sig att vara institutets kamrerare. Dennes instruktion ålade honom att handhafva institutets kassa och förvara dess räkenskaper; att föra och afsluta dess räkenskaper och förvalta dess fonder; att uppsätta och kontrasignera rekvisitioner hos statskontoret, kvitton, som af styrelsen utfärdades, och den berättelse jämte räkenskapssammandrag, som årligen skulle insändas till finansdepartementet; att månatligen upprätta aflöningslistor och utbetala löner; att verkställa alla utbetalningar för institutets räkning; att till hvarje styrelsesammanträde uppsätta och aflämna kassarapport; samt att af de studerande uppbära stadgade afgifter och till dem utbetala deponerade medel. De kassor och fonder, som af kamreraren för närvarande handhades, voro till antalet 9, representerande ett kapital af

öfver 70,000 kronor. Öfver hvar och en af dessa fonder fördes särskilda böcker. De årligen utbetalade posterna uppginge till omkring 700. Antalet af kamreraren utfärdade kvitton å termins-, kurs-, öfnings-, depositions- och examensafgifter uppginge till nära 600 för år. Enligt uppgift af kamreraren använde han för befattningens skötande 300—400 timmar årligen. Sekreteraren hade att efter ordförandens uppdrag sammankalla styrelsens ledamöter och att föra protokoll vid dess sammanträden, att uppsätta, kontrasignera och expediera af styrelsen beslutade skrivelser samt att förvara styrelsens protokoll, koncepter och öfriga arkivhandlingar. På grund af hvad sålunda anförts hemställde styrelsen, att detta anslag måtte höjas till det belopp, som från början varit afsedt, eller 1,000 kronor. [91.]

Det till egendomens underhåll, renhållning och diverse i staten uppförda anslag, 1,000 kronor, af hvilket anslag enligt kontrakt med direktionen för apotekaresocieteten, som ägde den fastighet i kvarteret Rörstrand med adressnummer 20 vid Vallingatan, där institutets lokaler vore förlagda, 600 kronor skulle årligen afsättas till fastighetens yttre underhåll, hade visat sig alldeles otillräckligt. Ehuru stadgad afsättning icke ägt rum, hade anslaget hvarje år öfverskridits. Detta anslag syntes böra ökas med 1,000 kronor till 2,000 kronor. Anledningen till anslagets otillräcklighet torde hufvudsakligen vara att söka däri, att, sedan anslagsposten föreslogs, institutets lokaler betydligt utvidgats, samt staden efter öfvertagande af renhållningen fastställt renhållningsafgiften till så högt belopp som 300 kronor.

Vidare borde anslagsposten bränsle, gas, vatten m. m., 2,100 kronor, hvilken för år 1904 komme att afsevärdt öfverskridas, ökas till 2,600 kronor. I följd af det stora antalet elever hade nämligen, mer än från början beräknats, öfningar och föreläsningar måst förläggas till den mörkare delen af dagen. Därest nådigt bifall vunnes till förslag om användning af boställsvåningen inom institutet för undervisningsändamål, blefve höjningen till nyss angifna belopp oafvisligt. Bifölles nämnda förslag, borde äfven anslaget till städning af lokalerna m. m., 850 kronor, höjas med 150 kronor till 1,000 kronor.

Då extra ordinarie professuren i kemi och kemisk farmaci år 1903 blifvit ledig genom professorn N. L. Stahres afgång, hade styrelsen med hänsyn till det väsentligen ökade antalet elever funnit nödvändigt att för institutets behof reservera den af Stahre ditintills disponerade bostadsvåningen. De af institutet för närvarande disponerade lokaler vore nämligen otillräckliga och i vissa afseenden olämpliga. Lärarekollegiet hade äfven hos styrelsen anmärkt, att auditorium, institutets enda hör-

[91.] sal, i hvilket alla föreläsningar så väl för farmacie kandidater som för apotekselever, i allt inemot 150 personer, måste hållas, vore olämpligt både med hänsyn till bristande utrymme och till följd af dess dåliga ventilation och belysning. Detta rum innehölle nämligen endast 313,5 kubikmeter, och luftkuben för vuxen person och timme vid ett åhörareantal af 100 personer motsvarades af högst 5 kubikmeter eller $\frac{1}{3}$ af den, som i Stockholms folkskolor tillkomme hvarje barn. Genom det väsentligen ökade elevantalet hade de arbetsrum, som förut tagits i anspråk af hufvudläraren i kemi och kemisk farmaci, måst användas för praktikanterna, hvarjämte arbetsrum fullständigt saknades för två af assistenterna i kemi och kemisk farmaci. För närvarande funnes inga lokaler tillgängliga för de elever, som önskade fortsätta sina studier för apotekareexamen utöfver minimifordringarna, oaktadt institutet enligt § 1 af den för detsamma gällande nådiga stadgan hade till uppgift att lämna tillfälle till dylika studier. Lokaler till förvaring af samlingarna för den kemiska afdelningen saknades, äfvensom utrymme för den åskådningsmateriell m. m., som erfordrades vid föreläsningar inom samtliga ämnen. Förberedelserum till föreläsningarna, där de vid dessa förekommande experimenten kunde afprofvas, saknades fullständigt, hvilket vore så mycket mera olägligt, som det stora antalet föreläsningar, som måste hållas i auditoriet, gjorde, att apparater för experiment sällan kunde på förhand där uppställas. Det till bibliotek använda rummet vore numera för sitt ändamål alldeles otillräckligt, hvarjämte dess läge såsom ett starkt trafikeradt genomgångsrum gjorde detsamma till sitt ändamål synnerligen olämpligt, särdeles som bokförrådet förvarades på öppna hyllor och bibliotekarien under sådana förhållanden icke kunde anse sig ansvarig för detsamma. Plats för arkivet äfvensom för styrelsens och lärarekollegiets sammanträden saknades.

Styrelsen, som låtit verkställa undersökning beträffande de anmärkta bristerna och sättet för desammas afhjälpande, åberopade ett i anledning däraf upprättadt, vid ansökningen fogadt, af ritningar jämte kostnadsberäkning, slutande å 13,000 kronor, åtföljdt förslag till reparationsarbeten och förändringar i den af institutet disponerade fastigheten.

Från nämnda belopp borde emellertid afräknas 2,600 kronor, som enligt nådiga brefvet den 31 december 1903 angående användandet af öfverskottet å elevernas afgifter för samma år reserverats, hvadan det belopp, som torde behöfva anvisas på extra stat för år 1906, uppginge till 10,400 kronor. Då det vore af synnerlig vikt att ifrågakomna arbeten kunde bringas till utförande, innan den nya tvåårskursen den 15 september 1905 toge sin början, på det att icke en allt för stor procent

af de inträdessökande skulle behöfva tillbakavisas, hemställde styrelsen, [91.] att ifrågakomna belopp måtte anvisas att utgå redan under år 1905.

På grund af hvad styrelsen sålunda anført hemställde styrelsen, att till Riksdagen måtte aflåtas nådig proposition *dels* därom att följande i den ordinarie staten för farmaceutiska institutet upptagna anslagstitlar måtte från ingången af år 1906 höjas:

anslaget till extra lärare i bakteriologi från 600 kronor till 1,000 kronor,	
eller med	kronor 400: —
» » assistenter från 8,400 kronor till 10,200 kronor, eller med	» 1,800: —
» » sekreterare och kamrerare från 500 kronor till 1,000 kronor, eller med	» 500: —
» » egendomens underhåll, renhållning och diverse från 1,000 kronor till 2,000 kronor, eller med	» 1,000: —
» » bränsle, gas, vatten m. m. från 2,100 kronor till 2,600 kronor, eller med	» 500: —
» » städning af lokalerna m. m. från 850 kronor till 1,000 kronor, eller med	» 150: —

eller att den ordinarie staten sålunda måtte höjas med sammanlagdt 4,350 kronor från 38,000 kronor till 42,350 kronor, *dels ock* därom att å extra stat för år 1906 måtte till disposition under år 1905 anvisas ett belopp af 10,400 kronor att användas till omändring, inredning och möblering af institutets lokaler i hufvudsaklig öfverensstämmelse med förenämnda vid styrelsens skrifvelse fogade förslag.

Slutligen anhölle styrelsen i underdånighet om nådigt tillstånd att till enahanda ändamål använda det reserverade öfverskottet, 2,600 kronor, å 1903 års kurs- och terminsafgifter.

Öfver förevarande framställning har medicinalstyrelsen den 31 oktober 1904 afgifvit infordradt underdånigt utlåtande, däri medicinalstyrelsen, som icke ansett sig böra yttra sig i fråga om användandet af berörda reserverade medel, i öfrigt anført, att då förutvarande styrelsen för farmaceutiska institutet vid uppgörande af förslag till ny stat för nämnda institut syntes hafva upptagit vissa utgiftsposter alltför låga, samt medicinalstyrelsen ansett sig icke böra höja dessa poster mer än som under dåvarande förhållanden ansetts nödvändigt, men undervisningen vid institutet sedan dess syntes hafva fått en långt större utveckling än hvad då kunnat förmodas, samt då slutligen de föreslagna

- [91.] ändringsarbetena torde vara af behovet påkallade, medicinalstyrelsen ansåge sig böra tillstyrka bifall till farmaceutiska institutets styrelses hemställan om höjande af de särskilda anslagsposter, som föreslagits, samt anvisande af ett belopp af 10,400 kronor till omändring, inredning och möblering af institutets lokaler.

I anledning af de utaf institutets styrelse föreslagna reparationsarbeten och förändringar inom institutets lokaler har, efter nådig remiss, öfverintendentensämbetet uti den 29 november 1904 afgifvet underdånigt utlåtande anmält, att ämbetet, efter skedd granskning af detta förslag, icke funnit något att för sin del emot detsamma erinra.

Enligt ett med apotekaresocietetens direktion den 31 december 1901 uppgjordt, vid Stockholms rådstufvurätt intecknad kontrakt, hvaraf jag tagit kännedom, har farmaceutiska institutets styrelse för åren 1902—1908 förhyrt det af institutet nu disponerade hus å tomten n:is 12, 13 och 23 i kvarteret Rörstrand med adressnummer 20 vid Vallingatan jämte en å tomtens norra sida belägen byggnad mot en årlig hyra af 6,800 kronor. Enligt kontraktet skall den förhyrda egendomen underhållas af farmaceutiska institutet med ett belopp af högst 600 kronor om året och enligt med direktionen för hvarje år träffadt aftal; varande därmed alla ersättningsanspråk på egendomens underhåll såväl under kontraktstiden som vid kontraktets upphörande till fullo ersatta. Därjämte tillförbindes farmaceutiska institutet att med ett belopp af 200 kronor för år deltaga i kostnaden för renhållningen af gården och gatan.

Med den nu föreliggande framställningen afses hufvudsakligen att få afhjälpta vissa anmärkta brister i de åt farmaceutiska institutet upplåtna lokaler, hvilka befunnits otillräckliga och i åtskilliga hänseenden olämpliga. Särskildt har framhållits, att utrymmet är för knappt i förhållande till det stora antalet studerande vid institutet. I tillströmningen af inträdessökande därstädes är, enligt hvad styrelsen uppgifvit, någon minskning ej att vänta. Men äfven om mot förmodan elevantalet vid institutet skulle komma att nedgå, lärer denna omständighet icke vara af någon väsentlig betydelse för frågan om lokalernas förändring, då denna i allt fall måste vidtagas, för att institutet skall kunna fylla sin uppgift, om än, därest elevantalet minskas, den uppgjorda planen skulle kunna modifieras i en eller annan detalj. Jag anser därför, att de ifrågasatta lokalförändringarna böra komma till stånd i hufvudsaklig

öfverensstämmelse med förenämnda, af myndigheterna utan anmärkning lämnade plan. Vid den härför uppgjorda kostnadsberäkningen har jag ej något att erinra. Af den erforderliga summan, 13,000 kronor, torde med Riksdagens samtycke kunna användas 3,200 kronor af reserverade öfverskott å de studerandes kurs- och terminsafgifter för åren 1903 och 1904 samt återstoden uppföras såsom extra anslag i riksstaten för år 1906. Med frågan om utvidgade lokaler sammanhänger frågan om ökade anslag dels till lokalernas städning m. m., dels ock till bränsle, gas, vatten m. m.; och synes mig hvad härom anförts motivera dessa anslagsposters höjande med begärda belopp åtminstone för år 1906. Likaså torde för samma år en höjning med 1,000 kronor af anslaget till egendomens underhåll, renhållning och diverse vara af omständigheterna påkallad.

Framställningen om ökad ersättning åt institutets sekreterare och kamrerare förefaller mig mycket billig. Att beloppet af denna ersättning, som af Eders Kungl. Maj:t, i enlighet med hvad myndigheterna hemställt, år 1901 föreslogs till 1,000 kronor för år, blef af Riksdagen nedsatt till 500 kronor berodde tydligen därpå, att Riksdagen föreställde sig, att skötandet af ifrågavarande befattningar skulle kräfva allenast ringa tid. Då det emellertid nu visat sig, att göromålen äro betydligt mera omfattande, än hvad Riksdagen tänkt sig, och att de måst fördelas på två personer, synes det orimligt, att aflöningen till en hvar af dessa tjänstemän skall utgöra blott 250 kronor om året. Hvad kamreraren beträffar kan han, som för institutet årligen handhar öfver 70,000 kronor och för skötande af sin befattning nödgas använda mellan 300 och 400 timmar om året, ej gärna anses nöjaktigt godtgjord härför med mindre belopp än 500 kronor årligen, och enahanda ersättning torde böra beredas åt sekreteraren, hvilken behöfver vara en person med juridisk bildning, då institutets styrelse ej är så sammansatt, att därtill inom densamma finnes tillgång. Hvad åter vidkommer de begärda aflöningsförhöjningarna åt assistenter och åt extra läraren i bakteriologi anser jag mig ej kunna tillstyrka, att någon framställning därom nu göres hos Riksdagen, då dels staten för farmaceutiska institutet blifvit så nyligen fastställd, och möjlighet i allt fall torde förefinnas att genom gratifikation af tillgängliga öfverskott å kurs- och terminsafgifter bereda dessa lärare skälig ersättning för deras ökade arbete, dels ock utredning af behofvet af ständig löneförbättring åt dem torde böra afvaktas från den af Eders Kungl. Maj:t år 1902 tillsatta kommittén för reglering af statens ämbetsverks och myndigheters löneförhållanden, till hvilken kommitté öfverlämnats det utlåtande, som farmaceutiska institutets styrelse afgifvit med anledning af nådiga cirkuläret den 25 okto-

ber 1901 angående utredning rörande behovet af ändringar i de för vederbörande ämbetsverk och myndigheter gällande lönestater. Af hän- syn till det väntade utlåtandet från nämnda kommitté anser jag mig ock nu endast böra hemställa om äskande af anslag på extra stat till ökad ersättning åt institutets sekreterare och kamrerare. Likaså torde i afbidan på någon tids ytterligare erfarenhet jämväl de öfriga af mig nu förordade anslagsförhöjningarna för närvarande endast böra begäras anvisade på extra stat för år 1906.

Under åberopande af hvad jag sålunda anført hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t behagade föreslå Riksdagen att *dels* för farmaceutiska institutets behof på extra stat för år 1906 anvisa följande belopp:

till ökad ersättning åt sekreterare och kamrerare.....	kronor	500: —
» egendomens underhåll, renhållning och diverse.....	»	1,000: —
» bränsle, gas, vatten m. m.	»	500: —
» städning af lokalerna m. m.	»	150: —
» lokalernas omändring, inredning och möblering i hufvudsaklig enlighet med förenämnda plan... ..	»	9,800: —
eller sammanlagdt	kronor	11,950: —

dels ock medgifva, att för lokalernas omändring m. m. må användas 3,200 kronor af reserverade öfverskott å de studerandes kurs- och terminsafgifter för åren 1903 och 1904.

Vid bifall härtill lärer hinder ej förefinnas för Eders Kungl. Maj:t att under år 1905 af tillgängliga medel förskjuta erforderligt belopp till lokalernas omändring, inredning och möblering.

Barnmorskeundervisningen och barnbördshusen.

[92.] Med bifall till Eders Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar an-
 Repetitions- visade Riksdagen på extra stat för år 1899 ett anslag af 3,000 kronor
 kurser för samt för hvar och ett af åren 1900—1903 ett anslag af 2,000 kronor
 barnmorskor. till anordnande af *repetitionskurser för äldre barnmorskor* och till bere-
 dande, så vidt ske kunde, af fri bostad eller hyresbidrag åt deltagarinnorna
 däri under den tid, de genomginge dessa kurser. Då detta anslag emel-
 lertid visat sig otillräckligt att bereda såväl åt det stora antalet elever
 de afsedda förmånerna af hyresbidrag m. m. som åt lärarne vid dessa
 kurser en skäligen ersättning, hvarförutom en utsträckning af denna under-
 visning äfven till barnmorskeanstalten i Lund ansågs erforderlig, blef, på

nådig proposition, för ifrågavarande ändamål anslag för år 1904 beviljadt med ett till 3,000 kronor höjdt belopp. Enahanda belopp uppfördes för samma ändamål bland extra anslag i riksstaten för år 1905.

I skrifvelse den 23 september 1904 har medicinalstyrelsen i underdånighet hemställt, att anslag till sistnämnda belopp måtte äskas jämväl för år 1906. Medicinalstyrelsen har därvid anført: att under åren 1898—1904 anordnade repetitionskurser för äldre barnmorskor räknat tillhopa 628 elever; att, då kurserna fortfarande visade sig mycket eftersökta och flera landsting genom resebidrag uppmuntrade till deltagande i desamma, dylika kurser syntes böra anordnas äfven under år 1906; att försöket med en repetitionskurs vid barnmorskeundervisningsanstalten i Lund utfallit så gynnsamt, att sådana kurser torde behöfva gifvas därstädes åtminstone äfven under de närmast följande åren; samt att, beträffande omkostnaderna för repetitionskurserna, förhållandena vore, särskildt med afseende å behofvet af skäliga arfvoden åt lärarne, sådana, att 3,000 kronor äfven för år 1906 torde för ifrågavarande ändamål erfordras.

Med anledning af hvad medicinalstyrelsen yttrat tillstyrker jag, det Eders Kungl. Maj:t behagade föreslå Riksdagen att till anordnande af repetitionskurser för äldre barnmorskor och till beredande, så vidt ske kan, af fri bostad eller hyresbidrag åt deltagarinnorna däri under den tid, de genomgå dessa kurser, på extra stat för år 1906 anvisa ett anslag af 3,000 kronor.

Vetenskapsakademien.

Sedan Riksdagen, med bifall till en af Eders Kungl. Maj:t gjord framställning, dels för inlösen under fem år af fullständiga exemplar och en-
staka delar af en *internationell fortlöpande katalog öfver naturvetenskaplig litteratur* beviljat ett belopp af 10,000 kronor och däraf på extra stat för
[93.] Internationell katalog öfver naturvetenskaplig litteratur.
hvert och ett af åren 1902, 1903, 1904 och 1905 anvisat 2,000 kronor, dels ock för upprätthållande under åren 1901—1905 af en för ifrågavarande katalogarbete afsedd regionalbyrå för Sverige på extra stat anvisat för år 1902 2,000 kronor och för hvardera af åren 1903, 1904 och 1905 1,600 kronor, har vetenskapsakademien, som genom nådigt bref den 7 juni 1901 erhållit befallning att draga försorg om regionalbyråns ordnande på sätt akademien funne lämpligt, i skrifvelse den 14 september 1904, med hänvisning till förut lämnad utredning angående kostnaderna för den svenska regionalbyrån, i underdånighet anhållit, att Eders Kungl.

Maj:t täcktes till nästinstundande riksdag aflåta nådig proposition om anvisande till bestridande af Sveriges andel i kostnaderna för katalogarbetet under år 1906 af enahanda belopp, som beviljats för år 1905.

På grund häraf hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att dels af det beviljade anslaget för inlösen af fullständiga exemplar och enstaka delar af en internationell fortlöpande katalog öfver naturvetenskaplig litteratur på extra stat för år 1906 anvisa återstoden, 2,000 kronor, dels ock för upprätthållande af den för ifrågavarande katalogarbete anordnade regionalbyrån för Sverige bevilja på extra stat för år 1906 ett belopp af 1,600 kronor.

Musikaliska akademien.

[94.] Med bifall till Eders Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar har Förbättrad undervisning åt elever vid musikkonservatorium. Riksdagen för anordnande af *ökad undervisning vid musikkonservatorium* samt beredande af tillfälle för vissa elever vid konservatoriet till profundervisning i skola beviljat på extra stat för hvarterdera af åren 1904 och 1905 ett anslag af 6,532 kronor.

I underdånig skrifvelse den 15 september 1904 har musikaliska akademien gjort framställning om beredande af liknande anslag jämväl för år 1906. Akademien åberopar innehållet i sin uti statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för den 12 januari 1903 intagna skrifvelse i ämnet af den 25 september 1902 och anför, att enahanda förhållanden, som föranlett beviljande af anslagen för åren 1904 och 1905, fortfarande vore för handen och påkallade anslagsbeloppets utgående äfven för tiden efter år 1905, intill dess ny stat för akademien, hvartill förslag afgifvits, kunde, efter förslagets granskning af den utaf Eders Kungl. Maj:t år 1902 till-sätta löneregleringskommittén, blifva i behörig ordning fastställd.

På grund af hvad sålunda förekommit får jag hemställa, det Eders Kungl. Maj:t behagade föreslå Riksdagen att, för anordnande af ökad undervisning vid musikkonservatorium samt beredande af tillfälle för vissa elever vid konservatoriet till profundervisning i skola, på extra stat för år 1906 anvisa ett anslag af 6,532 kronor.

Naturhistoriska riksmuseum.

[95.] Sedan Riksdagen under åtskilliga år beviljat anslag till vård, under- Museets etnografiska afdelning. håll och förkofran af *naturhistoriska riksmuseets etnografiska afdelning*, hvilket anslag för år 1905 bestämts till 3,500 kronor, har vetenskapsaka-

demien i underdånig skrifvelse den 14 september 1904 anhållit, att enahanda belopp måtte för nämnda ändamål hos Riksdagen äskas jämväl för år 1906.

På grund häraf och med återopande af de i statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 12 januari 1903 i ämnet anförda skäl får jag hemställa, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till vård, underhåll och förkofran af naturhistoriska riksmuseets etnografiska afdelning på extra stat för år 1906 anvisa ett anslag af 3,500 kronor.

Med anledning af vetenskapsakademiens i skrifvelse den 14 september 1904 gjorda anmälan, att ett årligt anslag af 2,000 kronor till inköp och insamling af naturalier vid *naturhistoriska riksmuseets afdelning för arkegoniater och fossila växter*, till arbetsbiträden därstädes och till bestridande af andra med arbetena vid afdelningen förenade utgifter fortfarande är behöfligt, får jag hemställa, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för sagda ändamål anvisa på extra stat för år 1906 enahanda belopp som för år 1905, eller 2,000 kronor.

[96.]

Museets afdelning för arkegoniater och fossila växter.

Meteorologiska centralanstalten.

Med anledning af särskilda, utaf Eders Kungl. Maj:t i ämnet gjorda framställningar har Riksdagen för hvartera af åren 1894—1899 beviljat ett extra anslag af 7,950 kronor till fullständigt *ordnande och utvidgande af väderlektjänsten vid meteorologiska centralanstalten*. För upprätthållande af en meteorologisk station i Gällivare har Riksdagen därjämte för hvartera af åren 1898 och 1899 beviljat ett extra anslag af 300 kronor.

[97.]

Väderlektjänsten vid anstalten m. m.

Å extra stat för år 1900 anvisade Riksdagen dels till upprätthållande af fullständigt ordnad väderlektjänst vid meteorologiska centralanstalten 9,050 kronor, däraf 500 kronor såsom personligt tillägg i arfvodet åt dåvarande amanuensen vid anstalten Hugo Emanuel Hamberg och 3,000 kronor såsom anslag till vetenskapligt biträde vid väderlektjänsten, dels ock till upprätthållande af en meteorologisk station i Gällivare 300 kronor. Med samma belopp hafva motsvarande anslag upptagits i riksstaterna för åren 1901—1905, dock att från och med år 1904 de 500 kronor, som förut tillagts Hamberg, dåmera utsedd till föreståndare för meteorologiska centralanstalten, för hvarje år såsom personligt tillägg i arfvodet tillerkänts Hambergs efterträdare å amanuens-tjänsten, filosofie doktorn Nils Ekholm.

Med underdånig skrifvelse den 14 september 1904 har vetenskapsakademien öfverlämnat en af Hamberg gjord och af anstaltens inspektor,

generaldirektören R. Åkerman, tillstyrkt framställning om beredande för år 1906 af enahanda anslag, som beviljats för år 1905. Hamberg framhåller, att de skäl, som föranledt anslagens beviljande för föregående år, fortfarande ägde sin fulla giltighet samt att resultaten af den utvidgade väderlekstjänsten hittills varit fullt tillfredsställande och af allmänheten omfattats med ett alltjämt stigande intresse och förtroende. Under åberopande af nämnda skrifvelse har akademien anhållit om aflåtande af framställning till Riksdagen i enlighet med hvad Hamberg begärt.

På grund af hvad sålunda förekommit tillstyrker jag, det Eders Kungl. Maj:t behagade föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1906 anvisa dels till upprätthållande af fullständigt ordnad väderlekstjänst vid meteorologiska centralanstalten 9,050 kronor, hvaraf 500 kronor såsom personligt tillägg i arvodet åt amanuensen vid anstalten, filosofie doktorn Nils Ekholm, och 3,000 kronor såsom anslag till vetenskapligt biträde vid väderlekstjänsten, dels ock till upprätthållande af en meteorologisk station i Gällivare 300 kronor.

Undervisningsanstalter för döfstumma och blinda.

[98.] Med bifall till därom af Eders Kungl. Maj:t gjord framställning anvisade 1903 års riksdag på extra stat för år 1904 ett belopp af 16,400 kronor för uppehållande af undervisningen vid *läroanstalten i Bollnäs för öfveråriga döfstumma.*

Vid underdånig anmälan den 10 juni 1903 af Riksdagens beslut härom behagade Eders Kungl. Maj:t bland annat bestämma, att från och med ingången af år 1904 ingen elev, som vore född efter år 1888, finge i anstalten intagas; och erhöll direktionen härom förständigande.

På framställning af Eders Kungl. Maj:t beviljade äfven 1904 års riksdag på extra stat för år 1905 ett belopp af 16,400 kronor för uppehållande af undervisningen vid ifrågavarande läroanstalt.

Uti skrifvelse den 3 september 1904 anmodade jag direktionen öfver anstalten att till ecklesiastikdepartementet inkomma med uppgift å de belopp, som erfordrades för uppehållande af läroanstaltens verksamhet under år 1906, jämte förslag till undervisningens ordnande under samma år samt meddela, hvilka åtgärder direktionen ansåge böra vidtagas i afseende på lärarepersonalens pensionering efter anstaltens upphörande.

Till åtlydnad häraf har direktionen till ecklesiastikdepartementet in-

kommit med en underdånig framställning af den 5 oktober 1904, däri [98.] direktionen anfört följande.

Sedan direktionen inhämtat noggranna uppgifter från pastorsämbetena i riket, huruvida några icke undervisade öfveråriga döfstumma, som vore födda före år 1888 och högst 30 år gamla, ännu funnes, hade till direktionen inkommit uppgifter, som utvisade, att några sådana döfstumma icke vore kända. Vid detta förhållande hade några nya elever icke kunnat intagas å anstalten vid början af höstterminen 1904.

Under läsåret 1903—1904 hade anstalten haft 38 elever. Vid slutet af nämnda läsår hade endast en elev, som tillhört fjärde klassen, efter genomgången kurs utskrifvits från anstalten; de åtta återstående eleverna i denna klass finge enligt egen önskan kvarstanna vid anstalten äfven under läsåret 1904—1905 för att kunna draga tillräcklig nytta af undervisningen. Anstalten hade därför under sistnämnda läsår 37 elever, och undervisningen fortginge såsom förut på fyra klasser med fyra lärarekrafter. Vid slutet af samma läsår komme de nämnda åtta eleverna och dessutom två andra att efter genomgången kurs utskrifvas från läroanstalten.

I fråga om undervisningens ordnande under läsåret 1905—1906 finge direktionen föreslå följande. De tio elever, som under läsåret 1903—1904 varit i anstaltens tredje klass, vore i allmänhet unga och behöfde, för att få nödig utveckling, äfven under läsåret 1905—1906 åtnjuta undervisning vid anstalten och sålunda genomgå en femårig lärokurs, i likhet med hvad flera elever förut fått göra såväl vid läroanstalten i Bollnäs som vid de nu indragna läroanstalterna för öfveråriga döfstumma i Skara och Vadstena. Äfven ur en annan synpunkt vore det, enligt direktionens åsikt, fördelaktigt, om dessa tio elever under läsåret 1905—1906 finge kvarstanna å anstalten. För den händelse utom de förstnämnda tio eleverna äfven dessa elever skulle från anstalten utskrifvas vid slutet af vårterminen 1905, skulle nämligen anstaltens elevantal nedgå till 17, och med ett så litet elevantal skulle undervisningen icke kunna fortsättas under vid anstalten rådande förhållanden. Den nuvarande undervisningslokalen skulle nämligen blifva för stor och hyran för dyr, när det gällde ett så litet antal elever, och någon mindre skollokal funnes icke att tillgå på platsen. Den för en döfstumanstalt, framför allt för öfveråriga döfstumma, så viktiga slöjdundervisningen, hvilken nu liksom förut vid läroanstalten i Bollnäs bestredes af tre handtverkslärare, en i skrädderi, en i skomakeri och en i snickeri, samt en slöjdlärarinna för de kvinnliga eleverna, skulle, om eleverna endast vore 17, dels blifva för dyr och dels icke kunna ordnas på ett tillfredsställande sätt. Dessutom kunde den person, som under anstaltens tjugufyraåriga verksamhet till direktionens synnerliga belåtenhet haft de döf-

[98.] stumma inackorderade hos sig, icke åtaga sig inackorderingen af ett så litet antal elever som 17, och det funnes ingen möjlighet att inackordera dem hos någon annan. Direktionen hemställde därför, att de ifrågavarande tio eleverna finge stanna kvar på läroanstalten äfven under läsåret 1905—1906.

Därigenom att en klass efter genomgången kurs komme att afgå från läroanstalten vid slutet af läsåret 1904—1905, skulle anstaltens andra lärarinna då blifva utan verksamhet vid anstalten. Af de elever, som intagits å läroanstalten vid början af höstterminen 1903 och således nu undervisades i andra årskursen, vore emellertid hälften mindre begåfvade, och det vore därför i hög grad af behovet påkalladt, att denna klass under läsåret 1905—1906 delades i två och undervisades af två lärarekrafter. På den grund vore det mycket önskligt, att den nämnda andra lärarinnan finge undervisa den ena af dessa klasser, genom hvilken anordning undervisningen för dessa elever kunde bedrivas med större kraft. Om läroanstalten skulle komma att upphöra med sin verksamhet vid slutet af vårterminen 1906, skulle dessa elever visserligen endast få en treårig kurs, men olägenheterna däraf skulle betydligt minskas, om klassen under sista året blefve delad i två. Direktionen ville därför i underdånighet föreslå, att under läsåret 1905—1906 nedersta klassen, hvars elever intagits år 1903, finge delas i två afdelningar och undervisas af två lärarekrafter, samt att anstaltens andra lärarinna finge användas för undervisningen af den ena af dessa afdelningar. Den andra skulle under sista läsåret komma att undervisas af anstaltens första lärarinna, som haft till uppgift att undervisa eleverna i dåvarande nedersta klassen. alltsedan dessa intagits å anstalten. Under nämnda läsår skulle anstaltens föreståndare meddela undervisning åt öfversta och andre läraren åt näst öfversta klassen. Sålunda skulle äfven under läsåret 1905—1906 alla fyra lärarekrafterna tagas i anspråk.

Under förutsättning att anstalten komme att indragas vid slutet af vårterminen 1906 och att intill dess hela lärarepersonalen finge fortsätta med sin verksamhet vid anstalten, behöfdes för uppehållande af undervisningen vid anstalten under vårterminen 1906 ett statsanslag af 9,000 kronor.

I händelse af nådigt bifall till hvad sålunda föreslagits ämnade direktionen under år 1905 till Eders Kungl. Maj:t inkomma med underdånig framställning därom, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att bevilja lärarepersonalen vid läroanstalten i Bollnäs pensioner från allmänna indragningsstaten i likhet med dem, som förut beviljats lärare och lärarinnor vid undervisningsanstalterna i Skara och Vadstena i sammanhang med indragningen af dessa anstalter.

Mot hvad direktionen anført i fråga om ordnandet af undervisningen vid meranämnda läroanstalt under läsåret 1905—1906 har jag intet att erinra. Min afsikt hade varit att redan vid detta tillfälle anmäla frågan om lärarepersonalens vid anstalten pensionering, men då direktionen icke i detta sammanhang gjort någon framställning i ämnet, anser jag denna fråga icke nu böra tagas under ompröfning. Som emellertid äfven för år 1906 behof af anslag för läroanstalten förefinnes, fastän till förminskadt belopp, hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för uppehållande af undervisningen vid läroanstalten i Bollnäs för öfveråriga döfstumma på extra stat för år 1906 anvisa ett belopp af 9,000 kronor.

I underdånig skrifvelse den 1 oktober 1904 har styrelsen för *handt- [99.]*
verksskolan i Kristinehamn för blinda gjort framställning om anslag för uppehållande af skolans verksamhet under år 1906. I sammanhang där- Handtverks-
skolan i
Kristinehamn
för blinda. med har direktionen upplyst, att skolan hufvudsakligen fortgått på enahanda sätt som förut, dock att under år 1904 den ändring ägt rum, att dels skolan, under villkor att fortfarande tjäna såsom en förmedlingsanstalt för anskaffande af arbetsmaterialier till de blinda, af Kungl. direktionen öfver institutet för blinda erhållit ett anslag af 1,200 kronor årligen, dels ock från institutet för blinda mottagits sex af institutets elever för utbildning i handverk, för hvilka elever, som fortfarande skulle anses tillhöra institutet, detsamma bestrede samtliga utgifter med undantag af kostnaden för undervisningen och materiell därtill.

På grund af direktionens förberörda anhållan hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen, att enahanda belopp, som under en följd af år beviljats för denna skolas uppehållande, eller 10,000 kronor, måtte för skolan anvisas på extra stat äfven för år 1906.

Med anledning af direktionens öfver institutet för blinda underdåniga *[100.]*
skrifvelse den 3 september 1904 hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att, liksom för flera föregående år ägt rum, på extra stat för år 1906 bevilja till *tryckning af blindskrifter* 2,500 kronor samt till *understöd åt blindlärareelever och reseunderstöd åt blindlärare* 1,200 kronor. Tryckning af
blindskrifter
m. m.

Till *resestipendier åt föreståndare, lärare och lärarinnor vid abnorm- [101.]*
skolor har Riksdagen för åren 1901—1905 på extra stat beviljat anslag, Resestipendier
åt abnorm-
lärare. som för hvarje år bestämts till 1,000 kronor.

Då de skäl, som föranledt dessa anslag, ännu äro gällande, anser

jag mig böra hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till resestipendier åt föreståndare, lärare och lärarinnor vid rikets abnormskolor (döfstumskolor, blindskolor och sinnesslöanstalter), på de villkor och under de närmare bestämmelser Eders Kungl. Maj:t kan finna skäligt föreskrifva, på extra stat för år 1906 anvisa ett belopp af 1,000 kronor.

Undervisningsanstalter för vanföra.

[102.] I statsverkspropositionen till 1900 års riksdag föreslog Eders Kungl. Maj:t Riksdagen att på extra stat för år 1901 anvisa ett belopp af 10,000 kronor att användas dels i öfverensstämmelse med de i statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 13 januari 1900, punkten 103, angifna grunder till understöd åt de i Göteborg, Karlskrona, Hälsingborg och Stockholm af föreningarna för bistånd åt vanföra inrättade *undervisningsanstalter för vanföra*, dels ock för bekostande af dessa anstalters inspektion. Denna framställning blef af Riksdagen på det sätt bifallen, att Riksdagen för ändamålet anvisade ett belopp af 7,500 kronor. Med bifall till Eders Kungl. Maj:ts framställningar anvisade sedermera Riksdagen för ifrågavarande ändamål på extra stat för hvart och ett af åren 1902, 1903 och 1904 samma belopp, 7,500 kronor. I statsverkspropositionen till 1904 års riksdag föreslog Eders Kungl. Maj:t en höjning i anslaget med 500 kronor, hvilken höjning påkallades däraf, att med tillämpning af de för ifrågavarande understöds utdelning följda grunder redan för år 1903 en brist af 120 kronor beräknades komma att uppstå i anslaget, detta oaktadt, såsom jag vid ärendets anmälan inför Eders Kungl. Maj:t framhöll, någon anstalt för Blekinge län ännu icke kommit till stånd och anslaget för en sådan anstalt fördenskull syntes kunna vid beräkningen uteslutas. Med bifall till Eders Kungl. Maj:ts framställning anvisade Riksdagen till understöd åt de i Göteborg, Hälsingborg och Stockholm af föreningarna för bistånd åt vanföra inrättade undervisningsanstalter för vanföra samt till bekostande af dessa anstalters inspektion på extra stat för år 1905 ett belopp af 8,000 kronor.

Af de sålunda beviljade anslagen hafva för åren 1901, 1902 och 1903 samt första halfåret af år 1904 understöd tilldelats föreningen för bistånd åt vanföra i Göteborg, föreningen för bistånd åt vanföra inom Skåne, hvilken sistnämnda förening har arbetsskola och styrelse i Hälsingborg, samt föreningen för bistånd åt lytta och vanföra i Stockholm.

Styrelserna för dessa tre föreningar, som redan under år 1902 anhållit, att statsanslag måtte beviljas till förhöjdt belopp af 25,000 kronor till för-

delning mellan föreningarna i Sverige, på sätt Eders Kungl. Maj:t tacktes [102.] bestämma, eller, i händelse Eders Kungl. Maj:t icke funne skäl föreslå Riksdagen att bevilja denna högre summa, att Eders Kungl. Maj:t i allt fall måtte aflåta proposition till Riksdagen om anvisande af åtminstone det af Eders Kungl. Maj:t hos 1900 års riksdag äskade beloppet, 10,000 kronor, på det att någon nedsättning i de utgående understödsbeloppen icke måtte behöfva ifrågakomma, hafva, då förberörda underdåniga framställning icke vann Eders Kungl. Maj:ts understöd, uti en den 14 september 1903 till ecklesiastikdepartementet inkommen underdånig skrifvelse förnyat framställningen om höjning af anslaget, därvid de hemställt om aflåtande af nådig proposition till Riksdagen angående ökning af anslaget till berörda föreningar i enlighet med de grunder, Eders Kungl. Maj:t funne skäliga. Sedan infordrade underdåniga utlåtanden öfver denna framställning afgifvits af öfverståthållareämbetet äfvensom Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Göteborgs och Bohus samt Malmöhus län, remitterades ärendet den 30 december 1903 till medicinalrådet Johan Georg Schuldheis, hvilken på grund af meddeladt nådigt uppdrag utfövar inspektion öfver ifrågavarande anstalter. Enär utlåtande från Schuldheis icke inkommit, då jag den 12 januari 1904 inför Eders Kungl. Maj:t anmälde de till åttonde hufvudtiteln hänförliga extra anslagsbehof för år 1905, kunde i ärendets sålunda outredda skick vid aflåtandet af Eders Kungl. Maj:ts framställning till 1904 års riksdag om anslag till ifrågavarande ändamål vederbörlig hänsyn icke tagas till föreningarnas i deras sist omförmälda skrifvelse gjorda hemställan. Då utlåtande från Schuldheis numera inkommit, anhåller jag att få redogöra för det hufvudsakliga innehållet af föreningarnas nämnda skrifvelse och de däröfver afgifna utlåtandena.

Föreningarna hafva i skrifvelsen till stöd för sin hemställan anført följande: Under den tid, som förflutit sedan föreningarna kommit i åtnjutande af statsanslag, hade elevantalet i högst afsevärd mån ökats. Det lede emellertid intet tvifvel, att elevantalet skulle än mera ökas, därest föreningarna med säkerhet kunde påräkna större inkomster. Det skulle också därigenom möjliggöras för föreningarna att än ytterligare utveckla sin verksamhet i flera olika hänseenden. Den undervisning föreningarna lämnade måste göras individuell, så att den anpassades efter elevernas olika anlag och möjligheter. Detta medförde i sin ordning, att föreningarna måste söka så mycket som möjligt utvidga området för undervisningen till att omfatta allt flera yrken. Men den trygghet i ekonomiskt hänseende, som måste vara förutsättningen för att föreningarna skulle våga företaga en dylik mera omfattande utvidgning, kunde icke vinnas, därest föreningarnas ekonomi skulle fortfarande vara i lika grad som dittills beroende

[102.] på den stora allmänhetens offervillighet. Det syntes också föreningarna, som om deras verksamhet skulle kunna anses likställd med den verksamhet, som utöfvades för undervisning och vård af de sinnesslöa och förty vore värd att komma i åtnjutande af statsbidrag i enahanda omfattning som denna. Skulle denna uppfattning vara riktig, borde föreningarna kunna påräkna ett understöd af 250 kronor för hvarje elev, som finge fullständigt underhåll af förening, och 125 kronor för elev, som endast åtnjöte undervisning.

Öfverståthållareämbetet har i sitt utlåtande anført: Ämbetet finge vitsorda, att föreningen för bistånd åt lytta och vanföra i Stockholm på ett förtjänstfullt sätt fullföljt sin vackra och människovänliga verksamhet. Af nämnda förenings årsberättelse för år 1902 framginge väl, att föreningen, hvilken i statsanslag samma år endast uppburit 1,093 kronor 28 öre, med tillhjälp af gåfvor och en donation ej blott kunnat bestrida löpande utgifter utan jämväl ökat sitt kapital, men det torde vara uppenbart, att föreningen icke finge anlita medel af sistnämnda beskaffenhet för sina löpande utgifter. Det torde ock vara påtagligt, att föreningen skulle kunna med större trygghet och i vidare omfattning fullfölja sitt ändamål, därest föreningen i större grad kunde vara förvissad om bidrag af mera stadigvarande beskaffenhet såsom statsmedel. Utan att våga uttala sig för något visst belopp, ville öfverståthållareämbetet således i underdånighet förorda, att Eders Kungl. Maj:t behagade vidtaga åtgärd för att anslaget till undervisningsanstalter för vanföra blefve förhöjdt.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Göteborgs och Bohus län hemställer på förut och i nu ifrågavarande underdåniga ansökning anförda skäl, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen, att det årliga statsunderstödet måtte fastställas till minst 25,000 kronor att utgå till föreningarna efter den fördelning och de grunder, Eders Kungl. Maj:t täcktes finna skäl att vid anslaget fästa.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Malmöhus län har infordrat utlåtande i ämnet från magistraten i Hälsingborg, som anför hufvudsakligen: Magistraten kunde icke annat än förorda underdånigt tillstyrkande af nådigt bifall. Därtill lämnade föreningarnas verksamhet fullgiltig grund. Vål hade icke vid därvarande läroanstalt antalet elever under senaste åren ökats, men detta förhållande torde, enligt hvad från styrelsen inhämtats, bero därpå, att föreningens lokaler icke lämnade utrymme för ändamålsenlig undervisning åt flera elever. Gifvetvis berodde möjligheten af en utvidgning mycket på det understöd, föreningen kunde erhålla från såväl enskilda som det allmänna. Vid en jämförelse med storleken af det statsbidrag, som utginge för döfstumma och sinnesslöa, ville det synas som om

en förhöjning till det dubbla af hvad hittills gifvits anstalterna för van- [102.] föra och lytta i statsunderstöd vore skälig och skulle medföra väsentlig nytta för föreningarnas framtida verksamhet.

För egen del yttrar Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Malmöhus län, bland annat. I Hälsingborgsföreningens anstalt hade under 1902 års vårtermin 19 elever haft fullt underhåll och 3 elever erhållit middagsmåltid m. m. samt under höstterminen 24 elever haft fullt underhåll, 1 elev erhållit middagsmåltid m. m. och 1 elev åtnjutit allenast undervisning. Då anstalten vore belägen i en mindre stad med ett fåtal elever bosatta på platsen, måste föreningen, med afseende å elevernas i allmänhet utfattiga omständigheter, tillgodose nästan samtliga elever med husrum och fullt underhåll utom beklädnad. Kostnaden för sådant underhåll jämte undervisning torde, enligt hvad Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande inhämtat, icke kunna beräknas lägre än till 450 kronor om året för hvarje elev. Det nu utgående statsbidraget — 80 kronor för hvarje elev, som jämte undervisning åtnjutit fullt underhåll, 60 kronor för hvarje elev, som jämte undervisning erhållit middagsspisning och 40 kronor för hvarje elev, som åtnjutit allenast undervisning — hade alltså utgjort mindre än en femtedel af verkliga kostnaden. Vål hade föreningen hittills lyckats att utan alltför stora ekonomiska svårigheter på ett utmärkt sätt bedriva sin verksamhet, tack vare anslag från Malmöhus och Kristianstads läns landsting äfvensom storartade gåfvor af enskilda, men dels torde det vara vanskligt nog att behöfva för framtiden alltför mycket räkna på den enskilda välgörenheten, och dels borde dylika gåfvor icke behöfva uppslukas af dagliga utgifter för anstaltens skötande utan lämpligare komma till användning för anstaltens ytterligare utveckling. Sålunda hade det sedan flera år varit ett önskemål att göra en tillbyggnad för inrättande af en verkstad, där från skolan utgångna elever, som ej kunnat annorstädes erhålla anställning, kunde i afbidan därpå sysselsättas och förvärfva sitt uppehälle, men uppförandet af denna tillbyggnad hade af brist på medel måst uppskjutas till en oviss framtid. För vidare utveckling af anstaltens verksamhet erfordrades jämväl en utvidgning af lokalerna i öfrigt. Under de senaste åren hade nämligen, enligt hvad Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande inhämtat, minst 6 elever årligen måst vägras inträde af brist på utrymme. Af årsberättelserna kunde man ock finna, hurusom redan år 1891, eller femte året af föreningens verksamhet, elevantalet stigit till ett maximum, som föreningen sedan af brist på utrymme och medel icke kunnat låta öfverskridas. För att sätta föreningarna i stånd att fullfölja och än vidare utveckla sin i hög grad behjärtansvärda verksamhet syntes alltså erfordras större understöd till de dagliga utgifterna än det, som nu

[102.] komme dem till del, och ansåge Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande sig därför icke kunna annat än tillstyrka nådigt bifall till den underdåniga framställningen.

Medicinalrådet Schuldheis yttrar i sitt underdåniga utlåtande följande:

»Föreningen för bistånd åt vanföra i Göteborg har varit i verksamhet sedan 1885, Hälsingborgsföreningen sedan 1887 och Stockholmsföreningen sedan 1890. Under sin relativt korta tillvaro hafva föreningarna, genom donationer samt mindre årliga eller tillfälliga bidrag af enskilda personer och korporationer, förvärfvat jämförelsevis betydliga kapital, delvis placerade i fastigheter, afsedda för föreningarnas verksamhet i och för de vanföras utbildning. Så uppgick vid 1901 års slut Göteborgsföreningens kapitalbehållning till 218,421 kronor 95 öre, Hälsingborgsföreningens vid 1902 års slut till 77,686 kronor 30 öre samt Stockholmsföreningens vid samma tidpunkt till 141,497 kronor 78 öre (enligt föreningarnas senaste mig tillhandakomna årsberättelser). Emellertid har elevantalet alltmera stegrats och därigenom tid efter annan behof af större utrymme inom föreningarnas skolor gjort sig gällande. Flera och rymligare lokaler hafva äfven af ett annat skäl småningom blifvit behöfliga. Såsom sökandena framhållit, har det nämligen litet emellan varit nödvändigt att införa nya yrken såsom undervisningsämnen för att kunna anpassa utbildningen efter elevernas i följd af lytenas beskaffenhet ytterst varierande förutsättningar för undervisningens tillgodogörande. Vidare hafva föreningarna i följd af sakens natur drifvits att upptaga nya former för sin verksamhet, som nära sammanhånga med deras primära uppgift, undervisningen. Hit hör anordnandet, i samband med skolorna, af hem för de vanligen medellösa och å andra orter hemmahörande eleverna, hvilka dessutom ej sällan äro i behof af moraliskt stöd och skydd. Hit hör äfven upprättande af sommarhem för åtminstone någon del af eleverna. De lyten, som betinga elevernas vanförhet, bero — om man frånser olycksfallen — ojämförligt oftast endera på tuberkulösa processer i bensystemet eller ock på aflupna eller pågående sjukdomar i hjärnan eller andra delar af nervsystemet. Elevernas allmänna näringsstillstånd är i följd häraf ofta mer eller mindre nedsatt. Ett sommarhem för vanförestalterna är därför icke en lyx utan kan med skäl anses som ett viktigt led i omsorgen om de vanföras utbildning. Hit hör än vidare inrättandet af verkstäder för de i skolan utlärdade eleverna. Enligt hvad jag inhämtat, lär det nämligen — åtminstone i Stockholm och Hälsingborg — hafva visat sig svårt att skaffa anställning åt vanföra, som lämna skolan, äfven om de där ernått en yrkesskicklighet, som fullt motsvarar medelnivån bland friska personer inom yrket. För att icke den

möda, som nedlagts på de vanföras utbildning, skall i dylika fall förspillas, [102.] är det tydligen önskvärdt att å särskilda vid anstalten anordnade verkstäder kunna bereda en del vanföra en stadigvarande arbetsförtjänst och därmed såvidt möjligt tryggad existens. Slutligen är en ortopedisk poliklinik, eventuellt äfven klinik, ett naturligt bihang, om man så får säga, till vanföreanstalterna. I Danmark, föregångslandet för oss i afseende å de vanföras utbildning, torde polikliniker snarast anses vara det centrala i vanföresaken.

»På grund af de sålunda i många hänseenden samt både kvantitativt och kvalitativt ökade anspråk, som föreningarna för bistånd åt vanföra blifvit nödsakade att i möjligaste måtto tillgodose, eller, där detta ej ännu lyckats, nödvändigtvis måste sträfvat att fylla, är deras ekonomiska ställning ingalunda så god, som den relativt stora kapitalbehållningen synes utvisa.

»De alltjämt stegrade löpande utgifterna hafva icke kunnat täckas af ordinarie inkomster, och kassabrist har undgåts endast genom tillfälliga bidrag, hvilka naturligtvis ej kunnat på förhand med någon säkerhet påräknas. Den enskilda välgörenheten har visserligen hittills på ett ganska storartadt sätt understödt de vanföras sak, men någon garanti för att denna inkomstkälla hädanefter kommer att flöda lika rikligt förefinnes ej. Snarare torde man kunna befara motsatsen, ty det intresse, hvarmed en ny sak gärna omfattas, svalnar utan tvifvel lätteligen med åren. Att alltjämt med ständigt stegrade utgifter nödgas draga sig fram så att säga för dagen, utan visshet om att tillräckliga inkomster kunna påräknas, lär i längden oundvikligen komma att inverka hämmande på anstalternas verksamhet.

»Berörda förhållande har äfven gjort, att önskvärda eller nödvändiga förbättringar, respektive utvidgningar ej kunna företagas utan risk att rubba anstalternas ekonomi, eller ock öfver hufvud taget för närvarande måste anstå till en obestämd framtid. Jag skall här nedan anföra några exempel i dessa hänseenden från de olika anstalterna. Stockholmsföreningen nödgas af ekonomiska hänsyn ännu uthyra en lägenhet i sin fastighet, oaktadt ett kännbart behof af ökad utrymme för arbetslokalerna och oaktadt bostäder för eleverna hittills kunnat beredas i vida mindre omfattning än önskligt vore. Vidare saknas ett sommarhem för eleverna, äfvensom poliklinik och klinik. I Göteborg finnes väl både sommarhem, poliklinik och klinik, men lokalerna i staden för föreningens skola och hem äro i vissa hänseenden mindre ändamålsenliga, och särskildt beträffande hemmet alldeles otillräckliga. En likväl mycket måttlig utvidgning af sistnämnda lokaler under år 1901 förorsakade föreningen en balans af omkring 4,000 kronor på de löpande utgifternas konto. Hälsingborgsföreningen har, enligt hvad remisshandlingarna upplysa, under senare år måst i följd af bristande utrymme

[102.] afvisa minst 6 inträdessökande årligen och saknar medel att inom öfverskådlig framtid bereda plats för flera elever, liksom äfven medel att uppföra ett här påtänkt verkstadshus för utlärdade elever, äfvensom till inrättande af ortopedisk poliklinik och klinik. Anmärkas må, att med största sannolikhet äfven i Stockholm och Göteborg utrymmet för mottagande af alla nyanmällda elever redan nu är otillräckligt eller snarligen kommer att bli så, ehuru remisshandlingarna icke innehålla några faktiska uppgifter i detta hänseende.

»Det torde således icke lida något tvifvel, att ökad understöd af allmänna medel åt vanförestalterna är af behovet påkalladt, dels och i främsta rummet för att ekonomiskt betrygga den ostörda fortgången af den samhällsnyttiga verksamhet, som å desamma för närvarande utöfvas, dels äfven för att därigenom, om än mera indirekt, sätta dem i stånd att konsolidera sin ekonomiska ställning och på så sätt möjliggöra fullföljandet i allt större omfattning och under allt flera former af den uppgift, föreningarna för bistånd åt vanföra satt sig före. Hittills har statsbidraget, som åtnjutits först från och med år 1901, utgått med 40 kronor årligen för elever, som endast åtnjutit undervisning, 60 kronor årligen för dem, som därjämte erhållit middagsmåltid, samt 80 kronor årligen för elever, som utom undervisning äfven erhållit fullt underhåll å anstalten. Petitionärerna åsyfta nu att erhålla 125 kronor årligen för elever, som blott få undervisning, samt 250 kronor för dem, som därjämte erhålla fullt underhåll. I förhållande till kostnaderna för anstaltens dagliga drift kunna sistnämnda belopp knappast anses öfverdrifvet stora. Remisshandlingarna uppgifva, att å Hälsingborgsanstalten kostnaderna för hvarje elev, som åtnjuter både undervisning och underhåll, uppgå till minst 450 kronor om året. Af årsberättelsen 1902 för samma anstalt framgår, att den totala utgiftssumman samma år uppgått till 14,294 kronor 68 öre samt att därunder utbetalats statsbidrag till belopp af 1,730 kronor. Liknande torde förhållandena ställa sig å de öfriga anstalterna. Statsbidraget har sålunda utgjort mindre än en femtedel af de beräknade kostnaderna för hvarje elev och föga mera än en åttendedel af samtliga löpande utgifter. Om den här ifrågasatta förhöjningen af statsbidragets belopp komme till stånd, skulle detta belopp alltså sannolikt komma att motsvara omkring hälften af den beräknade kostnaden för hvarje elevs undervisning och underhåll samt något mera än en tredjedel af samtliga löpande utgifter. Men äfven därmed skulle med all säkerhet icke vinnas mera, än att föreningarna kunde reservera större donationer och möjligen i någon mån äfven de mindre, tillfälliga bidragen för nödiga förbättringar af lokaler och materiell samt för önskvärda utvidgningar af anstaltens verksamhet. Jag menar

icke, att ej därmed vore vunnet mycket nog, men har velat framhålla, att något öfverskott af statsbidraget, sedan de löpande utgifterna blifvit bestridda, icke kan förväntas uppkomma. Man kan, synes det mig, med andra ord af ett förhöjdt statsbidrag blott beräkna, att anstaltens dagliga drift blir betryggad utan anlitan af föreningarnas kapitalbehållning eller osäkra tillfälliga bidrag. Men detta synes mig vara just hvad statsbidraget bör åsyfta.» [102.]

Efter att hafva anställt en jämförelse mellan vanföreanstaltens och sinnesslöanstaltens behof af statens understöd fortsätter Schuldheis:

»Sökandena hafva — som det kan synas med orätt — likställt här ifrågavarande vanföreanstalter med de af landsting eller städer upprättade sinnesslöanstalter, till hvilka statsbidraget utgår efter 125 respektive 250 kronor per år och elev, under det att enskilda anstalter för sinnesslöa, hvilka måhända snarare kunna anses jämförliga med vanföreanstalterna, endast åtnjuta respektive 50 och 100 kronor per år och elev. Emellertid åtnjuta vanföreanstalten i Göteborg understöd från landstingen i Göteborgs och Bohus, Hallands och Älfsborgs län. Nämda understöd utgår i form af bidrag till de afgifter, eleverna hafva att erlägga till anstalten. Denna är äfven i viss mån underkastad kontroll af kommunal myndighet, enär trenne af de revisorer, som granska anstaltens räkenskaper, utses af stadsfullmäktige i Göteborg. Hälsingborgsanstalten åtnjuta likaledes landstingsbidrag, nämligen ett visst för hvarje år fixerat belopp, från Malmöhus och Kristianstads län, men någon kontroll af anstaltens verksamhet från landstingens sida synes icke äga rum. Stockholmsanstalten åtnjuta intet bidrag af landsting eller kommun och står ej under någon kontroll af sådana institutioner. Detsamma är fallet med föreningen för sinnesslöa barns vård i Stockholm och dess anstalter, hvilka icke desto mindre med afseende å åtnjutande af statsbidrag äro likställda med af landsting och kommuner upprättade sinnesslöanstalter. Då denna föreningsorganisation för öfrigt icke är väsentligen olika föreningarnas för bistånd åt vanföra, och då de sistnämnda på grund af hvad jag i det föregående anført torde få anses vara i behof af statsbidrag fullt lika mycket som den förstnämnda, synes mig intet skäl föreligga att förmena föreningarna för bistånd åt vanföra samma undantagsförmån, som medgifvits föreningen för sinnesslöa barns vård i Stockholm.

»Från hvilken synpunkt man än ser saken, är alltså, såvidt jag kan finna, sökandenas framställning väl motiverad och förtjänt att förordas på det varmaste, så mycket mera som det här närmast gäller en så relativt ringa uppoffring från statsverkets sida som en årlig utgift af omkring

[102.] 17,000—18,000 kronor mera, än som hittills utgått till här ifrågavarande ändamål.

»Endast en betänklighet hyser jag mot att obetingadt tillstyrka den underdåniga ansökningen, men denna betänklighet har ej afseende å den ifrågasatta ökningen af anslagets belopp, utan däremot å beräkningsgrunden för anslagets meddelande. Som jag redan i ett föregående utlåtande framhållit, händer nämligen, af orsaker som jag här ofvan berört, att vissa elever få kvarblifva i anstalterna äfven efter den egentliga lärotidens slut, hvadan statsbidraget ej blott kommer undervisningen eller, allmänna taget, utbildningen af eleverna till godo — hvilket torde få anses vara det egentliga syftet med statsbidraget — utan äfven tages i anspråk för underhållet af en eller annan bland de vanföra, som ej vidare är i behof af och ej heller åtnjuter någon egentlig undervisning. Det vore utan tvifvel principiellt riktigast att utesluta sådana vanföra från statsbidrag, exempelvis genom stadgande af att sådant bidrag ej finge åtnjutas utöfver en viss maximitid, eller ock att statsbidraget efter denna tids förlopp blefve väsentligen mindre. Men fixerandet af en maximitid måste naturligtvis blifva ganska godtyckligt och skulle möjligen leda till konsekvenser, liknande dem som föranledt Eders Kungl. Maj:t att nyligen upphäfva bestämmelsen om en till viss tid begränsad s. k. profitid för sinnesslöa. Ty det gifves utan tvifvel en del vanföra, hvilkas förutsättningar för utbildning i yrkesskicklighet äro så små, att de alltjämt förblifva i behof af handledning. Om emellertid i en framtid särskilda verkstadsafdelningar för utlärda elever komma till stånd, torde förevarande fråga själfmant framställas sig till förnyadt öfvervägande och lättare kunna lösas. För närvarande skulle det däremot, såvidt jag kunnat inhämta, utan tvifvel möta allt för stora praktiska svårigheter att vid beräkningen af statsbidrag åt vanföreanstalterna utesluta vissa af deras alumner.

»På grund af hvad jag sålunda anført får jag i underdånighet hemställa, det tacktes Eders Kungl. Maj:t vidtaga åtgärder för beredande af statsbidrag åt föreningen för bistånd åt vanföra i Göteborg, åt föreningen för bistånd åt vanföra i Skåne och åt föreningen för bistånd åt lytta och vanföra i Stockholm, till ett årligt belopp af 125 kronor för hvarje elev, som i någon af dessa föreningars skolor åtnjuter undervisning, samt 250 kronor åt hvarje elev i samma skolor, som utom undervisning erhåller fullt underhåll.»

Då frågan om statsunderstöd till undervisningsanstalter för vanföra den 13 januari 1900 af dåvarande departementschefen i underdånighet anmälades, yttrade han bland annat: Beträffande det belopp, som borde beräknas för hvar

[102.]

» » » » » åtnjtit blott undervisning, » 40:—

Den utredning, som nu föreligger i denna fråga, synes mig otvetydigt gifva vid handen, att en förhöjning är behöflig i de belopp, som af ifrågasvarande anslag må beviljas till understöd åt föreningarna för vanföra i Göteborg, Hälsingborg och Stockholm. Det kan icke bestridas, att en svag ekonomi måste inverka menligt på föreningarnas arbete och i hög grad försvåra, ja mången gång omöjliggöra för dem att motsvara de växande

[102.] krafven på utrymme, förbättrade arbetsmetoder m. m. Ehuru goda skäl anförts för anslutning till den af professor Schuldheis föreslagna ökningen i omförmälda anslagsbelopp, eller till 125 kronor för hvarje elev, som i någon af dessa föreningars skolor åtnjuter endast undervisning, samt 250 kronor åt hvarje elev i samma skolor, som utom undervisning erhåller fullt underhåll, synes mig en så stor ökning i anslaget icke kunna — åtminstone för närvarande — med utsikt till framgång ifrågasättas. Däremot torde några befogade erinringar icke numera kunna göras mot ett godkännande af de grunder för statsbidragets fördelning, hvilka innehållas i statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för den 13 januari 1900. Enligt dessa grunder — hvilka i fråga om fördelningen af statsbidraget skulle likställa de enskilda anstalterna för vanföra med dem för döfstumma och sinnesslöa — skulle bidrag af statsmedel kunna utgå med 50 kronor, för år räknadt, för hvarje vanför person, som uti någon af ifrågavarande läroanstalter erhöle undervisning, samt därutöfver för hvarje person, åt hvilken af vederbörande förening anskaffades förmån af middagsspisning, bostad eller fullt underhåll, ett däremot afpassadt belopp, dock ej öfverstigande 50 kronor årligen.

Under första hälften af år 1904 utdelades statsbidrag:					
för 50 elever à 40 kronor med					2,000: —
» 54 » » 30 » »					1,620: —
» 7 » » 20 » »					140: —
Summa kronor					3,760: —

hvilket för helt år beräknadt kräfver 7,520 kronor.

Enligt nyss nämnda något högre beräkningsgrund skulle, under förutsättning af oförändradt elevantal, åtgå, för helt år räknadt:

för 50 elever à 100 kronor					5,000: —
» 54 » » 75 » »					4,050: —
» 7 » » 50 » »					350: —
Summa kronor					9,400: —

Men då antagligt är, att, om ökad statsbidrag till anstalternas uppehållande beviljas, elevantalet vid dessa kommer att hastigare än hittills tillväxa, samt då af statsanslaget jämväl skall bestridas arfvode för inspektion, hvilket hittills utgått med 200 kronor för år, under det att ersättningen för resekostnad och traktamente, liksom i fråga om inspektion af sinnesslöanstalter, utgått af det under åttonde hufvudtiteln uppförda förslagsanslag till rese- och traktamentspenningar, synes mig statsanslagets belopp böra bestämmas till 12,000 kronor.

På grund af hvad jag sålunda anført hemställer jag i underdånighet,

det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1906 anvisa ett belopp af 12,000 kronor att användas dels i öfverensstämmelse med nyss angifna grunder till understöd åt de i Göteborg, Hälsingborg och Stockholm af föreningarna för bistånd åt vanföra inrättade undervisningsanstalter för vanföra, dels ock för bekostande af dessa anstalters inspektion.

Diverse anslag.

I likhet med hvad vid 1900, 1901, 1902 och 1903 års riksdagar ägt rum, [103.] beviljade 1904 års riksdag för beredande af *religionsvård åt svenska sjömän i utländska hamnar* samt åt andra därstädes sig uppehållande landsmän på extra stat för år 1905 ett belopp af 15,000 kronor.

Religionsvård
åt svenska
sjömän m. fl.
i utländska
hamnar.

Häraf har genom nådigt bref den 10 juni 1904 ett belopp af 10,000 kronor ställts till svenska kyrkans missionsstyrelsens disposition för att utbetalas till aflönande under år 1905 af svenska prästmännen i Kiel, West-Hartlepool och Dunkerque, den förstnämnde med 3,500 kronor, den andre med 4,500 kronor och den tredje, som tillika innehar pastorsbefattningen i svenska församlingen i Paris, med 2,000 kronor. Återstoden af anslaget, 5,000 kronor, skulle enligt bestämmelse i samma nådiga bref användas till uppehållande af prästerlig verksamhet i Köpenhamn sålunda, att den af missionsstyrelsen därstädes förordnade prästmannen skulle under år 1905 uppbära en aflöning af 4,000 kronor och återstående 1,000 kronor finge af missionsstyrelsen användas för befrämjande i öfrigt, på sätt omständigheterna kunde gifva vid handen, under år 1905 af den ifrågavarande verksamheten i Köpenhamn.

Då för fortgången af omförmälda, ytterst betydelsefulla verksamhet anslag fortfarande är behöfligt till oförändradt belopp, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för beredande af religionsvård åt svenska sjömän i utländska hamnar samt åt andra därstädes sig uppehållande landsmän på extra stat för år 1906 bevilja ett belopp af 15,000 kronor.

Uti underdånig skrifvelse den 25 februari 1903 hemställde domkapitlet i Härnösand, att Eders Kungl. Maj:t tacktes dels medgifva, att domkapitlet finge förordna lämplig prästman från hvilket stift i riket som helst att under tre år tjänstgöra bland befolkningen vid järnvägslinjen Gällivare—Riksgränsen med undantag af Kiruna gruvsamhälle samt, i mån [104.]

Anställande
af en extra
ordinarie
prästman vid
järnvägslinjen
Gällivare—
Riksgränsen.

[104.] som det låte sig med sagda tjänstgöring förena, bland den nomadiserande och bofasta befolkningen inom nordvästra delen af Juckasjärvi församling i öfrigt och att till aflöning åt denne prästman, som å järnvägen borde åtnjuta fria resor i tjänsteärenden, måtte af allmänna medel utgå ett årligt belopp af 3,500 kronor, dels ock bestämma, att domkapitlet, efter vederbörande kontraktsprostars hörande, ägde att utfärda närmare bestämmelser angående den föreslagne prästmännens tjänstgöring.

Vid föredragning häraf den 29 maj 1903 medgaf Eders Kungl. Maj:t, att en extra ordinarie prästman med af domkapitlet angifven tjänstgöringsskyldighet finge för ett år på af domkapitlet föreslaget sätt förordnas, mot åtnjutande af, förutom rätt till fria resor å järnväg i tjänsteärenden, en aflöning utaf 3,500 kronor, efter år räknadt, att utgå med hälften från prästerskapets löneregleringsfond och med andra hälften från anslaget till lappmarks ecklesiastikverk; och blef på grund af detta nådiga beslut en prästman anställd tills vidare under ett år från och med den 15 augusti 1903.

Sedan Eders Kungl. Maj:t härefter föreslagit Riksdagen att anvisa medel för anställande under tiden från och med den 15 augusti 1904 intill 1905 års utgång af en extra ordinarie prästman vid förutnämnda järnvägslinje, samt Riksdagen för omförmälda ändamål på extra stat för år 1905 beviljat ett anslag af 4,827 kronor, fann Eders Kungl. Maj:t enligt nådigt beslut den 10 juni 1904 godt medgifva, att en extra ordinarie prästman med i nådiga brefvet den 29 maj 1903 angifven tjänstgöringsskyldighet finge fortfarande intill 1905 års utgång på i nämnda bref angifvet sätt af domkapitlet i Luleå anställas mot åtnjutande af, förutom rätt till fria resor å järnväg i tjänsteärenden, en aflöning utaf 3,500 kronor, efter år räknadt.

Uti underdånig skrifvelse den 26 oktober 1904 har nu domkapitlet i Luleå gjort framställning om vidtagande af åtgärder för anställande under ytterligare tre år af en dylik prästman, och har domkapitlet i nämnda skrifvelse anført följande.

Uti det vid den nådiga propositionen till 1904 års riksdag fogade statsrådsprotokoll hade framhållits, att det vore uppenbart, att ifrågasvarande prästerliga verksamhet måste, om afsevärdt gagn därmed skulle vinnas, fortsättas äfven efter den 15 augusti 1904. Några omständigheter, som kunde föranleda till den uppfattning, att det sålunda gjorda uttalandet icke skulle äga tillämpning jämväl på tiden efter den 1 januari 1906, hade hittills icke i någon mån synts mellankomma. Domkapitlet hade fastmer inhämtat, att de skäl, som förut blifvit härutinnan anförda, fortfarande och med alltmer växande styrka talade för anställande af en särskild extra ordinarie prästman för den befolkning — i början af år 1903 redan uppgående till 1,025 personer endast vid järnvägslinjen —

hvarom nu vore fråga. Enligt domkapitlets förmenande syntes behovet [104.] af en dylik extra ordinarie prästman oafvisligt komma att göra sig gällande en längre tid framåt, nämligen intill dess de kyrkliga förhållandena inom Gällivare och Juckasjärvi till omfånget omåttligt stora församlingar blifvit i deras helhet någorlunda nöjaktigt ordnade, en fråga, som med största sannolikhet ännu under åtskilliga år syntes få vänta på sin lösning. Då några anslag till fyllande af nämnda behof, enligt hvad tidigare blifvit utredt, icke kunde erhållas af församlingarna, funne domkapitlet också nödigt, att det allmänna fortfarande trädde hjälpende emellan för samma behofs tillgodoseende. Då härförutom domkapitlet vore i tillfälle vitsorda, att meranämnde prästinans själavårdande verksamhet visat sig vara till allt större verkligt gagn för dessa aflägsna trakter och sålunda väl motsvarade de kostnader, den vållade statsverket, funne domkapitlet sig föranlåtet att hos Eders Kungl. Maj:t göra underdånig framställning om beredande af fortsatt anslag för angifna ändamål. På grund af hvad tillförene i saken förekommit och nu af domkapitlet anförts, anhölle således domkapitlet, det tacktes Eders Kungl. Maj:t inför 1905 års riksdag framlägga proposition om beviljande af ett årligt anslag af 3,500 kronor att utgå från och med år 1906 under tre år för anställande af en extra ordinarie prästman att tjänstgöra bland befolkningen vid järnvägslinjen Gällivare—Riksgränsen med undantag af Kiruna grufsamhälle samt, i mån som det låte sig med samma tjänstgöring förena, bland den nomadiserande och bofasta befolkningen inom nordvästra delen af Juckasjärvi församling i öfrigt. Härjämte hemställde domkapitlet, dels att, med hänsyn till den inom stiftet rådande särskildt trängande brist på tillräckligt antal prästerliga krafter, bemålde extra ordinarie prästman måtte kunna tagas från hvilket stift i riket som helst, med bibehållande af tjänstårsberäkning inom det stift han tillhörde, dels ock att med afseende å sättet och tiden för hans förordnande, hans tjänstgöringsskyldighet samt rätt för honom till fria resor å järnvägen i tjänsteärenden måtte meddelas enahanda allmänna bestämmelser, som förut varit i dessa afseenden gällande.

Obestridligt torde vara, att den prästerliga verksamhet, som från och med den 15 augusti 1903 pågått och under år 1905 fortfarande kommer att pågå bland befolkningen uti ifrågavarande aflägsna landsdel, äfven för den påföljande tiden är af behovet i hög grad påkallad. På sätt domkapitlet framhållit, är det mycket sannolikt, att det kommer att dröja åtskilliga år, innan de kyrkliga förhållandena inom Gällivare och Juckasjärvi församlingar varda på ett någorlunda nöjaktigt sätt ordnade. Vid sådant förhållande och med stöd af hvad domkapitlet i öfrigt anført anser

jag medel för ifrågavarande verksamhets uppehållande nu böra äskas för en tid af ytterligare tre år, eller intill 1908 års utgång.

Jag hemställer fördenskull, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för anställande under åren 1906—1908 af en extra ordinarie prästman vid järnvägslinjen Gällivare—Riksgränsen bevilja 10,500 kronor, hvaraf 3,500 kronor på extra stat för år 1906.

[105.] I anledning af Eders Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljade 1904 års riksdag på extra stat dels till anställande af tre kontraktsadjunkter inom Södra lappmarkens kontrakt samt de delar af Västerbottens andra och tredje kontrakt, som tillhöra lappmarken, 18,000 kronor, däraf 6,000 kronor att utgå under år 1905, dels ock till resekostnadsersättning åt dessa kontraktsadjunkter 3,300 kronor, däraf 1,100 kronor att utgå under år 1905.

Med erinran härom samt att Eders Kungl. Maj:t den 10 juni 1904 rörande anslagens användande meddelat närmare bestämmelser, i hufvudsak öfverensstämmande med de föreskrifter, som meddelats rörande användandet af motsvarande anslag för föregående år, hemställer jag nu, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att utaf de beviljade beloppen på extra stat för år 1906 anvisa, af anslaget till kontraktsadjunkterna 6,000 kronor samt af anslaget till resekostnadsersättning åt dessa 1,100 kronor.

[106.] Med bifall till Eders Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljade 1902 års riksdag på extra stat dels till anställande af *två kontraktsadjunkter* inom Västerbottens fjärde kontrakt 12,000 kronor, däraf 4,000 kronor att utgå under år 1903, dels till *resekostnadsersättning* åt dessa kontraktsadjunkter 1,500 kronor, däraf 500 kronor att utgå under år 1903, dels ock till *två stipendier* för utbildande vid universitet af präster, förtrogna med finska språket, 4,500 kronor, däraf 1,500 kronor att utgå under år 1903. Återstoden af de beviljade anslagen blef af 1903 och 1904 års riksdagar anvisad att utgå under åren 1904 och 1905.

Domkapitlet i Luleå har nu i underdånig skrifvelse den 21 september 1904 gjort framställning om aflåtande till Riksdagen af nådig proposition angående beviljande af enahanda anslag för ytterligare en treårsperiod; och har domkapitlet därvid anfört: att de skäl, som på framställning af domkapitlet i Härnösand år 1890 första gången föranledde beredande af meranämnda anslag till förbättrande af själavården inom de finstalande församlingarna, fortfarande icke blott kvarstode oförsvagade utan fastmera tillvuxit i styrka; att det numera icke vore tänkbart, att det fåtaliga ordi-

narie prästerskapet i dessa vidsträckta trakter skulle kunna på ett någorlunda tillfredsställande sätt betjäna sina församlingar utan den betydande och effektiva hjälp, som lämnades af de efter behof tjänstgöringsort betydande kontraktsadjunkterna; att de i anslaget ingående stipendier för utbildande af präster, förtrogna med det finska språket, under nu rådande prästbrist inom stiftet vore ett synnerligen värdefullt medel i domkapitlets hand till afhjälpan af denna brist såsom särskildt hotande de nordligaste trakterna, i det att kompetenta sökande till berörda stipendier, enligt hvad domkapitlet hade sig bekant, aldrig saknats, hvarförutom det borde erinras, att kunnighet i det finska språket fortfarande måste anses vara alldeles oundgänglig för en prästman i de församlingar, hvarom nu vore fråga; att sålunda enligt domkapitlets förmenande ett fortsatt beviljande af meranämnda anslag vore af största behof påkalladt; samt att, vidkommande användningen af anslagen, domkapitlet anhölle, att de bestämmelser, som i sådant hänseende sist lämnats genom nådigt bref den 13 juli 1902, måtte fortfarande få lända till efterrättelse.

Då jag till fullo instämmer uti hvad domkapitlet yttrat angående behovet af ifrågavarande anslag, får jag hemställa, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att på extra stat bevilja:

till anställande af två kontraktsadjunkter inom Västerbottens fjärde kontrakt 12,000 kronor, däraf 4,000 kronor att utgå under år 1906;

till resekostnadsersättning åt dessa kontraktsadjunkter 1,500 kronor, däraf 500 kronor att utgå under år 1906; samt

till två stipendier för utbildande vid universitet af präster, förtrogna med finska språket, 4,500 kronor, däraf 1,500 kronor att utgå under år 1906, med rätt för Eders Kungl. Maj:t att meddela de närmare bestämmelser, som må erfordras rörande anslagens användande.

På därom af Eders Kungl. Maj:t gjorda framställningar har Riksdagen [107.] för hvarterdera af åren 1901—1905 på extra stat anvisat 5,000 kronor till ^{Resestipendier} *resestipendier åt prästmän* under de villkor och bestämmelser, Eders Kungl. ^{åt prästmän.} Maj:t kunde finna godt föreskrifva; och har Eders Kungl. Maj:t uti nådiga cirkulär till de ecklesiastika konsistorierna, senast den 10 juni 1904, för erhållande af ifrågavarande resestipendier fastställt vissa villkor och bestämmelser af det innehåll, som angifves i statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 11 januari 1901, punkten 117.

Då af skäl, som legat till grund för beviljandet af ifrågavarande anslag, detsamma fortfarande måste anses vara synnerligen behöfligt, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till resestipendier

åt prästmän, under de villkor och bestämmelser Eders Kungl. Maj:t kan finna godt föreskrifva, på extra stat för år 1906 anvisa ett belopp af 5,000 kronor.

[108.] Sedan Riksdagen år 1901 anhållit, det Eders Kungl. Maj:t tacktes låta
 Utredning verkställa en fullständig *utredning angående de ecklesiastika boställen, som*
 rörande *blifvit af kronan till prästerskapets eller församlings understöd anslagna,*
 ecklesiastika och de bidrag, som staten utbetalt till församling för anskaffande af bo-
 ställen. ställe för dess prästerskap, äfvensom framställa förslag till de förändringar
 i 1894 års skogsförordning, som genom denna utredning och i öfrigt kunde
 anses vara erforderliga, har, på sätt i protokollen öfver ecklesiastikärenden
 för den 12 januari 1903, punkten 100, och för den 12 januari 1904,
 punkten 98, omförmäles, kammarrådet G. Thulin, enligt nådigt förordnande,
 företagit den ifrågasatta utredningen.

För sina åtgöranden under år 1904 har Thulin i en till ecklesiastik-
 departementet ingifven, den 23 november 1904 dagtecknad skrifvelse lämnat
 följande redogörelse.

Beträffande Gäfleborgs län föreläge nu redogörelserna för de ecklesia-
 stika boställena i fullständigt utarbetadt skick. Thulin hade emellertid ej
 ansett sig böra i inledningen till redogörelsen för detta län till ingående
 behandling upptaga allmänna frågor rörande de ecklesiastika boställena,
 utan hade det synts Thulin lämpligare, att dylika frågor, särskildt de
 viktiga frågorna om fördelningen af kyrkans gods mellan kyrkan och
 prästerskapet samt om äganderätten till sagda gods under katolska tiden,
 finge blifva föremål för närmare utredning i en allmän inledande fram-
 ställning, sedan ett flertal län bearbetats. Af samma anledning hade
 Thulin ej heller ansett sig för närvarande böra afgifva något förslag till
 de förändringar i 1894 års skogsförordning, som af utredningen kunde
 föranledas.

Jämlikt Eders Kungl. Maj:ts beslut den 5 december 1902 hade redo-
 görelserna för de ecklesiastika boställena i Gäfleborgs län jämte de vik-
 tigaste af de urkunder, hvarpå dessa redogörelser stödt sig, numera blifvit
 befordrade till trycket. Hvad de för utredningen inkomna handlingarna
 för Gäfleborgs län anginge, hade desamma, inbundna i fem band, öfver-
 lämnats till förvar hos kammarkollegium.

Beträffande utredningen rörande de ecklesiastika boställena inom
 Västernorrlands, Västerbottens, Norrbottens och Jämtlands län hade, sedan
 förarbetena för dessa län i hufvudsak afslutats, bearbetningen af redo-
 görelserna för de särskilda pastoraten under året fortgått efter samma
 plan, som följts inom Gäfleborgs län. I tryck torde sagda redogörelser

komma att liksom för Gäfleborgs län i medeltal för hvarje pastorat kräva ett utrymme af 8—12 sidor.

För bestridande af de med ifrågavarande uppdrag förenade kostnader har Riksdagen för hvartera af åren 1903, 1904 och 1905 på extra stat anvisat ett förslagsanslag å 10,000 kronor. Utaf det i statsrådsprotokollet för den 12 januari 1904 omförmälda beloppet, 19,953 kronor 57 öre, som af Eders Kungl. Maj:t anvisats till utgående af 1903 års anslag, hafva emellertid endast 15,953 kronor 57 öre af statskontoret utanordnats å sistnämnda anslag; återstående, genom nådigt bref den 11 december 1903 anvisade 4,000 kronor hafva däremot utanordnats af 1904 års anslag. Å sistnämnda anslag hafva dessutom anvisats dels genom nådigt bref den 8 juli 1904 4,000 kronor, dels genom nådigt bref den 31 december 1904 2,500 kronor, allt för bestridande af de med ifrågavarande uppdrag förenade kostnader, dels ock genom nådigt bref sistnämnda dag 7,103 kronor 85 öre, utgörande kostnader för tryckning m. m. af utredningen rörande Gäfleborgs län.

Af hvad jag sålunda anført framgår, att anslag för ändamålet fortfarande är behöfligt och att detta anslag icke bör beräknas till lägre belopp än det för år 1905 afsedda, eller 10,000 kronor.

Jag hemställer alltså, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till bestridande af kostnaderna för ifrågavarande utredning rörande ecklesiastika boställen på extra stat för år 1906 anvisa ett förslagsanslag å 10,000 kronor.

Sedan jämlikt beslut den 12 september 1900 domkapitlet i Härnösand [109.] infortrat skolrådets i Gällivare församlings skoldistrikt förklaring i an-Kapellbyggnad ledning af vissa utaf dåvarande folkskoleinspektören i orten P. O. Grape i Hvitträsk by. uti den af honom afgifna ämbetsrättelse för år 1899 framställda anmärkningar rörande, bland annat, skolförhållandena i sydligaste delen af nämnda församling, hade skolrådet uti den 29 oktober 1900 afgifven förklaring med afseende å berörda särskilda anmärkning anført följande.

Den i sydligaste delen af församlingen liggande bygden vore i förhållande till församlingen i öfrigt så illa belägen, att det under nuvarande förhållanden stötte på nästan oöfvervinneliga svårigheter att tillgodose dess andliga behof. De byar, som närmast hörde dit, vore Mårdsel, Hornberget, Hvitträsk, Wuottas, Suobbat, Stor- och Lill-Saivis, Flakaberg, Risträsk och Bönträsk, alla på ett afstånd af mellan 10 och 12 mil från Gällivare kyrka. Till detta område kunde äfven räknas nybygggena Muorkafors, Herkmyran och Getberget. Befolkningen i denna bygd uppginge till

[109.] 360 personer. Trakten saknade kommunikationer och vore isolerad från den öfriga församlingen. Under vintrar med mycken snö vore det nästan omöjligt att komma fram till dessa ställen. Det hade flera gånger händt, att därstädes utsatta husförhör måst inställas, emedan snömassorna nödgat prästen återvända, innan han nått fram till ort och ställe. Från Laka-träsk's järnvägsstation kunde man väl vintertiden tämligen lätt nå fram till det $1\frac{1}{2}$ mil därifrån belägna Mårdsel, men därmed vore det ock mången gång slut. Från Mårdsel räknades 5 mil till Bönträsk, som vore den yttersta byn i orten; och sommartiden vore denna bygd så godt som oåtkomlig från Gällivare. Befolkningen i trakten hade sina mesta förbindelser med Öfver-Kalix, Råneå och Edefors. Sina döda förde de till jorden i dessa församlingar, och sina barn läte de döpa där. Det finnes exempel på personer, som ej på trettio år hade besökt Gällivare kyrkoplats. Det vore därför mycket olämpligt, att trakten i fråga kommit att tillhöra Gällivare församling, dit den med hänsyn till sitt läge minst af allt borde höra. Snarare hade den bort läggas till Råneå. Emellertid läge den tämligen aflägsen äfven från denna församlings kyrka. Några af byarna hade närmare till Harads kyrkoby i Edefors och andra till Öfver-Kalix än till Råneå, men alla hade längre väg till Gällivare än till någon af nyssnämnda församlingars kyrkor.

Men äfven närgränsande trakter af de nämnda grannförsamlingarna afvensom af Jockmocks församling vore mindre lyckligt lottade i kyrkligt hänseende. Det gäfves ett stort antal till de omnämnda församlingarna hörande och i denna trakt belägna byar och enskilda ställen, hvilkas befolkning saknade tillfälle till någon lifligare förbindelse med sin egen kyrka och sitt prästerskap. Därför brukade ock denna befolkning passa på att anlita Gällivarepräster för allehanda förrättningar, då dessa präster komme på besök i graunbyarna inom Gällivare. Däröfver vore ju ingenting annat än godt att säga, men det ena med det andra visade, att här ovedersägligen föreläge ett trängande behof af ny församlingsbildning. Att börja med torde en kapellförsamling, innefattande delar af Gällivare, Öfver-Kalix, Råneå, Edefors och Jockmock, göra tillfyllest. Den finge i sådant fall läggas under något af de omnämnda pastoraten, eftersom kunde pröfvas lämpligt.

Skolrådet hemställde följaktligen, att domkapitlet måtte låta verkställa utredning i ärendet och eventuellt vidtaga åtgärder, som kunde leda till förslagens genomförande.

I anledning häraf anmodade domkapitlet, jämlikt beslut den 7 november 1900, kontraktsprosten i Västerbottens tredje kontrakt O. A. Wester

att, efter vederbörande kyrkoherdars hörande, afgifva yttrande rörande den föreslagna församlingsbildningen; och anförde Wester uti den 19 december 1901 afgifvet yttrande, att, på grund af de utaf kyrkoherdarne i Jockmock, Edefors och Öfver-Kalix uti yttrandet bifogade särskilda skrivelser åberopade skäl och med hänsyn framför allt till den omständighet, att vissa af de till sammanslagning ifrågasatta församlingsdelarna tillhörde lappmarken, andra icke, berörda sammanslagning svårligen torde låta sig genomföras. I stället hemställde Wester på angifna grunder om vidtagande af åtgärder för afskiljande från Gällivare, Jockmocks och Råneå pastorat af tre särskilda kapellförsamlingar med sina respektive kapell i Wuottas, Murjek och Öfverstbyn. [109.]

Uti af domkapitlet infordradt yttrande öfver sist omförmälda förslag, i hvad det afsåge Gällivare pastorat, anförde dåvarande kyrkoherden därstädes O. Bergqvist hufvudsakligen, att med afseende å de förekomna anmärkningarna det ursprungliga förslaget om församlingsbildning finge öfvergifvas, då detsamma, äfven om åtskilligt berättigadt låge däri, icke torde kunna förverkligas; att härmed likväl tanken på att tillgodose den i ifrågavarande trakt af Gällivare församling bosatta befolkningens andliga vård med hänsyn till både undervisning och uppbyggelse icke kunde uppgifvas; att emellertid denna till icke fullt 400 personer uppgående, mestadels fattiga befolkning uppenbarligen vore allt för litet ekonomiskt bärkraftig för att kunna åtaga sig de med bildandet af ett särskildt kapellag och dess underhåll förenade kostnader; att det åsyftade målet dock torde kunna vinnas, utan att egen församling därstädes inrättades, och saken tills vidare hjälpas därmed, att en kapellbyggnad uppfördes i någon af de till området hörande byar och en extra ordinarie prästman anställdes vid densamma; att, på grund af nyss angifvet skäl, för genomförande af denna plan icke någon annan utväg syntes förefinnas, än att staten trädde emellan; att man härför kunde åberopa icke blott statens allmänna plikt att tillse, det ingen landsdel försumrades i afseende på andlig vård, utan äfven de alldeles särskilda omständigheter, som här påkallade det allmännas mellankomst; att sålunda de språkliga förhållandena vore i området i fråga mycket invecklade, i det att svenska, finska och lapska språken förekomme om hvarandra, dock så, att befolkningen icke kunde korrekt uttrycka sig på något af dessa språk och allra minst på svenska, hvilket språk endast i nödfall användes; att det måste anses vara af synnerlig vikt, att den svenska kulturen finge en fast stödjepunkt just här, hvarest de olika språkelementen möttes; att, om en prästman här anställdes, han skulle icke blott genom sin själavårdande verksamhet blifva af stor betydelse för

[109.] befolkningens andliga lyftande i allmänhet och speciellt för dess räddande från språklig barbarism, utan jämväl genom skolväsendets öfvervakande verka mycket i samma syfte; samt att härförutom såväl det tilltänkta kapellet som prästmannen blefve till ovedersäglig nytta för angränsande delar af grannförsamlingarna, då äfven där, särskildt i Råneå, det finska språket fortfarande förekomme.

Vidare anförde kyrkoherden Bergqvist, att för afgifvande af ett bestämdt förslag till afhjälpande af den kyrkliga nöden i meranämnda trakt utarbetats en yttrandet bifogad ritning till kapellbyggnad därstädes, afsedd att inrymma 220 till 250 personer, jämte kostnadsförslag därå, slutande å en summa af 14,200 kronor; att Gällivare församling å kyrkostämma den 27 december 1903 beslutat till kapellets uppförande bidraga med ett anslag af 1,924 kronor 96 öre, utgörande det belopp, som upptagits i jämväl närslutet supplement till kostnadsförslaget, hvilket ursprungligen lydt å 12,275 kronor 4 öre, hvarförutom församlingen tilljudit sig att anskaffa mark till byggnadsplats för kapellet samt till begravningsplats äfvensom att ansvara för kapellbyggnadens framtida underhåll, så länge den ifrågasvarande sockendelen tillhörde Gällivare församling; att kyrkostämman tillika beslutat åt pastor uppdraga att till domkapitlet aflåta framställning om dess medverkan för erhållande af statsanslag till bestridande af den öfriga kostnaden för kapellet, 12,275 kronor 4 öre; att vidkommande frågan om kapellets läge sammantråde hållits med befolkningen i södra delen af Gällivare samt med åtskilliga personer äfven från närgränsande byar inom grannförsamlingarna, därvid enhälligt uttalats den åsikt, att Hvitträsk by vore den lämpligaste platsen för kapellet, hvilken åsikt jämväl biträdts af kyrkostämman; att Gällivare församling å förutberörda kyrkostämma äfvenledes beslutat att genom pastor hos domkapitlet väcka fråga om anställande af en kontraktsadjunkt med hufvudstation i Hvitträsk; att kyrkostämman härvid utgått från den uppfattning, att denne prästmans verksamhet skulle blifva af betydelse äfven för de delar af Råneå, Edefors och Jockmock, som låge i närheten af Gällivare sockengräns, samt af Öfver-Kalix församling åtminstone för lägenheten Dorkas; att uppenbart vore ock, att, så länge intet kapell funnes vare sig i Murjek eller i Öfverstbyn, Hvitträsk skulle blifva den kyrkliga samlingsplatsen för befolkningen från de byar och lägenheter, som låge nära Gällivare, enär de finge kortare väg till kapellet i Hvitträsk än till sina respektive sockenkyrkor; samt att för öfrigt många ställen låge så till, att de finge närmare till Hvitträsk än till någotdera af de båda andra kapellen, om dessa komme till stånd, hvilket emellertid kunde dröja länge nog.

På grund häraf hemställde kyrkoherden Bergqvist, att domkapitlet

måtte hos Eders Kungl. Maj:t göra underdånig ansökning om beviljande af anslag dels af 12,275 kronor 4 öre såsom bidrag till uppförande enligt upprättad ritning af en kapellbyggnad i Hvitträsk inom Gällivare församling och dels för anställande, så fort ske kunde, af en kontraktsadjunkt för södra delen af samma församling och angränsande delar af grannförsamlingarna med hufvudstation i Hvitträsk. [109.]

Vid detta Bergqvists utlåtande var fogadt utdrag af protokoll, hållet vid ordinarie kyrkostämma med Gällivare församling den 27 december 1903, utvisande att församlingen då fattat de i nämnda utlåtande omförmälda beslut.

Sedan härefter domkapitlet i Härnösand med skrifvelse den 7 januari 1904 till domkapitlet i Luleå öfverlämnat handlingarna i detta ärende för den åtgärd, sistnämnda domkapitel kunde finna skäligt i anledning därav vidtaga, samt detta domkapitel hos Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Norrbottens län anhållit om dess yttrande i saken, utlät sig sistnämnda ämbetsmyndighet i sådant afseende, att det vore helt naturligt, att befolkningen i ifrågavarande genom saknaden af kommunikationer isolerade trakter måste vara efterblifven äfven i andligt afseende, och att något tvifvel därför ej kunde råda angående behovet af särskilda anordningar för att åt denna befolkning bereda förbättrad andlig omvårdnad. På grund af hvad i ärendet förekommit syntes jämväl för Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande det nu framställda förslaget om uppförande af ett kapell i Hvitträsk samt anställande därstädes af en kontraktsadjunkt åtminstone för närvarande innefatta den lämpligaste lösningen af förevarande fråga. Hvad kostnaderna beträffade, föreläge i detta fall, särskildt med hänsyn till språkförhållandena i trakten, goda skäl för att den ifrågasatte kontraktsadjunkten, liksom öfriga kontraktsadjunkter inom stiftet, aflönades af statsverket. Vidkommande däremot kostnaden för det föreslagna kapellets uppförande, syntes det kunna ifrågaställas, huruvida icke Råneå församling, hvars öfre del i vidsträckt omfattning skulle komma att få nytta af de föreslagna åtgärderna till en förbättrad religionsvård, kunde vara villig att i någon mån bidraga till samma kostnader, likasom ock huruvida ej ökad bidrag kunde utverkas af Gällivare socknemän i form af kostnadsfritt virke till bjälkar och byggnadstimmer från närbelägna allmänningsskiften, i hvilket afseende dock erfordrades en framställning af socknemännen samt Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes beslut, föregånget af allmänningsdelägarnes samtycke.

Med föranledande häraf infortrade domkapitlet i Luleå i sistomförmälda särskilda hänseenden yttranden dels af Råneå församlings kyrko-

[109.] stämma, som förklarade, att, enär inom närmaste framtid kapell för öfre delen af församlingen komme att byggas i Gunnarsby samt i allt fall endast en försvinnande liten del af församlingens folkmängd skulle kunna draga nytta af kapellet i Hvitträsk, kyrkostämman icke vore villig lämna något bidrag till uppförande af samma kapell, och dels af Gällivare sockens allmänningsdelägare, hvilka å sammantråde inför kyrkostämmans ordförande beslöto, att kostnadsfritt virke till kapellet skulle från närbelägna allmänningsskiften erhållas, därvid likväl i första hand torrvirke i mån af tillgång skulle tagas och därefter friskt virke; och resolverade Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande den 17 maj 1904, att från Gällivare häradsallmänning skulle, på sätt allmänningsdelägarne medgifvit, få utlämnas virke till bjälkar och byggnadstimmer till oftanämnda kapellbyggnad.

Enligt ett af ingenjören Åke Goldkuhl, som upprättat förut omfördälda ritning och kostnadsförslag, utfärdadt värderingsbevis skulle det timmer, som enligt Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes beslut således finge från häradsallmänningen uttagas till kapellbyggnaden, omfatta 495 träd, hvilka enligt samma grunder, efter hvilka nämnda kostnadsförslag upprättats, vore värda 1 krona 50 öre stycket stående på rot, eller således sammanlagdt 742 kronor 50 öre.

Domkapitlet i Luleå har nu, med öfverlämnande af samtliga saken rörande handlingar, i underdånig skrifvelse den 18 maj 1904 för egen del anført följande.

Under de fyra år, som förflutit sedan närmare uppmärksamhet fästades vid den i flera afseenden vanlottade ställning, hvaruti befolkningen befunne sig i den afskilda ort, hvarom nu vore fråga, hade enligt domkapitlets åsikt genom skriftväxlingen i ärendet förebragts bindande bevisning om nödvändigheten af kraftiga åtgärder från det allmännas sida till upphjälpande af denna ställning. Det gäfves utan gensaga inom det vidsträckta, glest befolkade stiftet med dess merendels oformligt stora församlingar många aflägsna, väglösa bygder, som ännu endast i mycket ringa mån kommit i åtnjutande af den andliga omvårdnad, hvartill man i andra delar af riket ansåge sig hafva en själffallen rättighet. Folket i dessa bygder förde likväl en förhållandevis förnöjsam tillvaro, och i religiöst hänseende fasthölle de vid sin lutherska tro. Detta torde få tillskrifvas vederbörande prästerskaps oförtrutna nit att uppsöka dessa undangömda trakter för att genom predikande och personligt umgänge skänka uppbyggelse och andlig lyftning.

Hvad nu särskildt anginge den sydligaste delen af Gällivare församling, måste den anses vara mer än de flesta dylika orter lämnad åt sig

själf. Det vore naturligt, att de två vid kyrkan bosatte prästmän, kyrkoherden och komministern, hvilka, med biträde af en kontraktsadjunkt under de tider af året, då husförhørsresor företoges och skriftskola hölles, hade om hand själavården uti den 169 kvadratmil stora och — äfven oberäknadt Malmberget, som hade särskild präst — numera synnerligen folkrika församlingen, icke kunde annat än mycket sällan — under senare tid en gång om året — företaga den 10 till 15 mil långa färden på till stor del obanade stigar till ifrågavarande byar, likasom att befolkningen där endast någon enstaka gång kunde taga sig fram till kyrkan. Barn, åldringar och sjuklingar kunde gifvetvis aldrig komma till Guds hus. Kommunion, vigslar och barndop i vederbörlig ordning förekomme endast vid de sällsynta besöken af prästen, och med de dödas förande till vigd jord vore oerhörda svårigheter förenade. Synnerligen svårt hade det äfven visat sig att erhålla dugliga och lämpliga skollärare till den isolerade trakten, och de lärare, man lyckades där anställa, finge arbeta utan både kontroll och uppmuntran af förman. Härtill komme den språkförbistring af finska, lapska och svenska språken, som skilde de olika byarna åt och vållade stora olägenheter icke minst vid skolundervisningen. [109.]

Det låte lätt tänka sig, hvilken omgestaltning till det bättre af dessa beklagensvärda förhållanden, som uppförandet i nejden af ett kapell och anställandet af en prästman därstädes skulle åstadkomma. Vål kunde det anmärkas, att befolkningen, numera omkring 400 människor, vore väl fåtalig för en dylik kostsam anordning, men häremot åter kunde invändas, ej mindre att utomordentliga förhållanden kräfde utomordentliga åtgärder, än äfven att, enligt hvad utredt blifvit, jämväl kringliggande delar af angränsande församlingar under antagligen rätt lång tid komme att draga nytta af nämnda kapell och prästman, hvilka därigenom, såsom domkapitlet inhämtat, skulle komma att betjäna omkring 700 till 800 personer, eller en församlingsgrupp, som, oafsedt den stora skillnaden i areal, mer än motsvarade många sydsvenska församlingar med i öfrigt vida gynnsammare betingelser i alla afseenden än det ifrågavarande området.

I öfverensstämmelse med förut i ärendet hörda myndigheter och på de af dem angifna skäl ansåge jämväl domkapitlet, att en förbättrad andlig vård för samma område lättast och ändamålsenligast torde kunna åstadkommas genom att uppföra ett mindre kapell å lämplig plats i orten samt vid samma kapell anställa en extra ordinarie prästman. Likaledes hade domkapitlet icke något att erinra vare sig emot förslaget om kapellets förläggande till Hvitträsk by såsom den därtill bäst lämpade platsen eller emot den af ingenjören Goldkuhl upprättade ritning till kapellet och det därvid fogade kostnadsförslag jämte supplement. Domkapitlet funne äfven

[109.] skäligt, att den föreslagne extra ordinarie prästmannen med hänsyn till den tjänstgöring i flera församlingar inom Västerbottens tredje kontrakt, som komme att åligga honom, erhöles karaktären af kontraktsadjunkt.

Emellertid kunde det, såsom förut framhållits, i betraktande af den ytterst ringa ekonomiska bärkraften hos allmogen i meranämnda område, icke ifrågasättas, att befolkningen skulle kunna själf lämna något särskildt bidrag till förverkligande af nu framställda förslag till förbättrande af dess ställning. Icke heller kunde det billigtvis begäras, att Gällivare församling skulle för ändamålet bevilja något ytterligare anslag utöfver hvad församlingen redan förklarat sig villig utgöra i penningar och in natura till kapellbyggnaden och dess underhåll samt begravningsplatsen, hvarförutom Råneå församling, som jämte Gällivare komme att åtminstone tills vidare åtnjuta den största fördelen af den tilltänkta anordningen, på anförda skäl vägrat att på något sätt bidraga till syftets förverkligande. Vid dylikt förhållande återstode för domkapitlet icke annat än att hänvända sig till Eders Kungl. Maj:t med underdånig framställning om beredande af allmänna medel af de anslagsbelopp, som, utöfver hvad Gällivare församling därtill beviljat, för genomförande af denna synnerligen angelägna kyrkliga anordning erfordrades.

Enligt den af vederbörande pastor verkställda utredning skulle det sålunda af allmänna medel erforderliga anslag för kapellbyggnaden belöpa sig till 12,275 kronor 4 öre. Sedermera hade emellertid delägarne uti Gällivare skogsallmänningsfond beslutat att kostnadsfritt lämna för kapellbyggnaden erforderligt virke till bjälkar och byggnadstimmer, på grund hvaraf, enligt af ingenjören Goldkuhl lämnad uppgift, från nyssberörda belopp borde afgå 742 kronor 50 öre och det för kapellets uppförande behöfliga anslag af statsmedel komme att utgöra 11,532 kronor 54 öre. Enär likväl kostnadsförslaget icke upptog ringklocka och orgelharmonium till kapellet, nödgades domkapitlet för anskaffande af dessa oundgängligen nödvändiga inventarier underdånigst hemställa om beredande af ytterligare 500 kronor till ringklocka och 300 kronor till orgelharmonium, hvilka belopp enligt inhämtade upplysningar ansetts för ändamålet behöfliga. Ifrågavarande anslag, tillhopa 12,332 kronor 54 öre, borde emellertid, enligt domkapitlets förmenande, för inrymmande af transportkostnader för ringklockan och orgelharmoniet afrundas till 12,400 kronor.

Vidkommande storleken af det anslag, som erfordrades till aflönande af den ifrågasatte nye kontraktsadjunkten, föresloge domkapitlet, att arfvode finge till honom utgå efter enahanda grunder som till de förutvarande kontraktsadjunkterna inom stiftet, nämligen efter 2,000 kronor för år. Därförutom torde, då det borde åligga honom att företaga predikoresor

till de i regel miltals från hvarandra aflägsna byarna, någon ersättning [109.] böra beredas för de med sådana resor förenade kostnader, i hvilket afseende domkapitlet ville föreslå ett årligt belopp af 200 kronor, hvilket belopp med 50 kronor understeg den reseersättning, som för år utginge till den förut i kontraktet anställde kontraktsadjunkten, hvilken hade att tillryggalägga något längre vägsträckor.

Sedan härefter domkapitlet uttalat sig i fråga om de kompetensfordringar, som enligt domkapitlets åsikt skulle ställas å den föreslagne kontraktsadjunkten, samt om sättet för hans verksamhet m. m., har domkapitlet till sist uti förevarande skrifvelse, på grund af hvad sålunda blifvit anfördt, hemställt, det Eders Kungl. Maj:t, med godkännande af den handlingarna i ärendet bifogade ritning till kapellbyggnad jämte det därtill upprättade kostnadsförslag, täcktes till 1905 års riksdag aflåta nådig proposition om beviljande af

dels ett belopp af 12,400 kronor såsom bidrag till uppförande jämlikt omförmälda ritning och kostnadsförslag af en kapellbyggnad i Hvitträsk by inom Gällivare församling;

dels, till aflönande af en vid nämnda kapell för utöfvande af självård i omkringliggande trakter af församlingar inom Västerbottens tredje kontrakt anställd kontraktsadjunkt, 6,000 kronor att med 2,000 kronor under hvarje år utgå för tre år från den tidpunkt, då kapellet blifvit färdigbyggdt och kontraktsadjunkten inträdt i tjänstgöring; och

dels 600 kronor att utgå för samma tre år med 200 kronor för hvarje år till bestridande af kostnaden för kontraktsadjunktens tjänsteresor.

Öfverintendentsämbetet, som på grund af nådig remiss yttrat sig i ärendet i hvad detsamma rörde det däruti omförmälda ritnings- och kostnadsförslag, har uti underdånigt utlåtande den 13 september 1904 anfördt, att, då ämbetet vid granskning af ifrågavarande ritning mot densamma ansett sig böra anmärka, att den i allmänhet vore af väl profan karaktär och lede af vissa konstruktiva svagheter, att gaflarna öfver läktaren vore alltför dominerande och fullkomligt onödigt omfattade jämväl de lägre trapparmarna, att korfönstren, för att icke gå ned ända till altarbordet, borde något höjas, att sakristian utan olägenhet kunde göras mindre men däremot icke borde sakna särskild värmeanordning, och att taksprången vore alltför stora, ämbetet, för afhjälpan af nu nämnda brister, lätit uppgöra en ny ritning, hvarvid tillika iakttagits, att predikstolen och den för kapellet afsedda kaminen, för att på lämpligt sätt möjliggöra det utaf ämbetet såsom önskligt ansedda beredandet af särskild eldstad för sakristian, fått byta plats, samt att, till förekommande af eldfara, murverk anbragts bakom de

[109.] föreslagna eldstäderna. Hvad den utvändiga målningen af kapellet beträffade, syntes det ämbetet mest välbetänkt att använda vanlig rödfärg på ohyflade bräder och endast för lister och omfattningar begagna sig af oljefärg. Vidkommande de uppgjorda kostnadsförslagen, ansågo sig visserligen ämbetet — som icke funnit skäl till anmärkning mot de af domkapitlet uppgifna omkostnaderna för ringklockas och orgels anskaffande — icke böra framställa några direkta erinringar mot de i förslagen upptagna summorna, men hölle dock före, att, särskildt med hänsyn till vissa belopp, såvidt ämbetet kunde bedöma, knapphet och därå, att några poster för ritningar och oförutsedda utgifter icke förekomme, omkostnadsbeloppet för byggnadens uppförande borde ökas med 1,000 kronor, då de af ämbetet föreslagna tilläggen med afseende å eldstäderna — de enda af ämbetet hemställda fördyrande åtgärder — äfven torde kunna för de disponibla medlen verkställas.

Genom hvad domkapitlet och öfriga i ärendet hörda myndigheter anført finner jag behovet af den ifrågasatta kapellbyggnaden och af en särskild prästman därstädes vara till fullo styrkt. Att den fattiga och jämförelsevis fåtaliga befolkningen i denna aflägsna trakt icke kan bidraga vare sig till kapellbyggnad eller till prästmannens aflöning torde vara uppenbart. Från Gällivare församling kan intet bidrag, utöfver det redan utlofvade, vidare påräknas; och Råneå församling har icke kunnat förmås att på något sätt deltaga uti ifrågavarande kostnader. Att anvisa de erforderliga medlen från förslagsanslaget till lappmarks ecklesiastikverk anser jag icke böra ifrågasättas, då detta anslag under en följd af år varit så starkt anlitadt, att det städse öfverskridits. Under sådana förhållanden återstår ingen annan utväg än att för ändamålet hos Riksdagen äska anslag. I flera liknande fall, då fråga varit om tillgodoseende af de andliga behoven i dessa bygder, har Riksdagen beviljat anslag. Sålunda beviljade Riksdagen år 1896 till kapellbyggnad i Tärna församling 18,500 kronor, år 1899 till kapellbyggnad i Kwickjock 12,000 kronor och till sådan byggnad i Junosuando by 18,000 kronor samt år 1900 till kapellbyggnad i Södra Bergnäs by 6,000 kronor. Hvad åter frågan om anslag till en kontraktsadjunkt för nu ifrågavarande trakt beträffar, så anser jag, att denna fråga lämpligen kan anstå, till dess kapellbyggnaden framskridit så långt, att det kan beräknas, när kapellet kan upplätas till begagnande; och torde således denna del af frågan då få underställas Eders Kungl. Maj:ts pröfning.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för uppförande af en kapellbyggnad i Hvitträsk by i hufvudsaklig

öfverensstämmelse med den af öfverintendentsämbetet uppgjorda ritning på extra stat för år 1906 bevilja ett belopp af 13,400 kronor.

Uti en till Eders Kungl. Maj:t ställd, till Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Norrbottens län ingifven skrifvelse af den 11 november 1903 har Karesuando eller Enontekis församling anført följande. [110.]

Fullbordande
af kyrkobyggnad i Karesuando församling.

Under omkring tjugu år hade reparation af den gamla kyrkan eller byggandet af en ny sådan inom församlingen varit en synnerligen trängande angelägenhet, men fortfarande lede församlingen brist på tjänlig gudstjänstlokal och vore i detta hänseende kanske den mest vanlottade i hela landet. Vid de biskops- eller prostvisitationer, som hållits under åren 1882—1888, hade den trängande nödvändigheten af den gamla kyrkans reparation framhållits. Emellertid hade denna, som byggts år 1814, vid närmare undersökning befunnits vara så bristfällig, att det ansetts förmånligare och i längden billigare att bygga en ny kyrka, hvartill ock vid efterföljande visitationer församlingen lifligt uppmanats.

Inför domkapitlet i Härnösand och Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande hade församlingen gång efter annan framhållit denna sin angelägenhet men därvid ock betonat församlingens oförmåga att i någon nämnvärd mån bidraga till detta verk. Genom nämnda domkapitels försorg hade då anskaffats ritningar till en ny kyrka, hvilka ritningar blifvit af Eders Kungl. Maj:t gillade den 25 april 1889, och genom Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes försorg hade efter dessa ritningar den 15 februari 1893 upprättats kostnadsförslag, slutande på en summa af 19,400 kronor, i hvilken summa dock ej ingått kostnader för orgel, altarets krucifix, klockor och åskledare. För hvar och en, som kände förhållandena i denna nordliga trakt, stode det klart, att detta kostnadsförslag vore alldeles för lågt. Till företaget hade beviljats 15,000 kronor ur den så kallade fjälltraktsfonden, och församlingen hade efter sin förmåga bidragit med 900 kronor. Med dessa medel hade arbetet å den nya kyrkobyggnaden påbörjats år 1896 och sedan så småningom framskridit därhän, att i november 1903 stenstommen vore färdig till en höjd af 2,97 meter, trappor och planer af sten huggna och inpassade, allt timmer till väggar, takresning och torn framforsladt till byggnadsplatsen och delvis biladt samt plank och bräder sågade och å byggnadsplatsen uppstaplade. Arbetet hade gått långsamt, men detta hade berott på mångahanda hinder och svårigheter. För det första hade stenen till kyrkan måst köpas och forslas omkring en mil från Finland, och det hade dröjt länge, innan vederbörande finska myndigheter gått in på köpet. Att köpa från Finland hade dock varit nödvändigt, enär duglig

[110.] byggnadssten icke funnes inom eget område på flera mils afstånd. Vidare hade kalk måst forslas 16 mil och timret 6 å 10 mil, enär duglig timmerskog icke funnits på närmare håll. Dessutom hade det varit omöjligt att i Karesuando erhålla till arbetet dugligt folk, hvadan sådant måst anskaffas söderifrån, hvilket orsakat tidsutdräkt och gjort arbetet betydligt dyrare. Slutligen hade församlingen icke vågat och icke längre kunnat fortsätta med arbetet af brist på tillräckliga medel.

Byggnadskassans räkenskaper tedde sig vid tiden för ingifvandet af den underdåniga ansökningen sålunda:

<i>Debet.</i>	<i>Kredit.</i>
Från fjälltraktsfonden uppburna kr. 13,100:— » församlingen upp- burna » 900:— Ur fjälltraktsfonden ouppburna » 1,900:—	Till stenstommen kr. 9,161:86 » timrets huggning, framforsling, bilande och sågning, verktyg och kalk, den gamla kyrkans flyttande och tornets rifning m. m. » 4,391:44 Innestående hos räk- enskapsföraren » 446:70 Innestående i fjälltrakts- fonden » 1,900:—
Summa kr. 15,900:—	Summa kr. 15,900:—

Redan af denna tablå, som visade, att ensamt stenstommen kostat 9,161 kronor 86 öre i stället för i kostnadsförslaget år 1893 upptagna 5,704 kronor, framginge, att sistnämnda kostnadsförslag varit mycket för lågt.

På denna punkt stode i november 1903 detta företag. Såsom förut blifvit sagdt, vore allt stenarbete fullbordadt och allt byggnadstimmer framkördt samt åtskilliga förarbeten gjorda, men till församlingens förfogande för ändamålet funnes en summa af allenast 2,346 kronor 70 öre.

Enontekis gamla kyrka, som för tjugu år sedan ansetts ytterst bristfällig, hade under årens lopp tydligen icke blifvit bättre. Genom dess flyttande åtta famnar åt sidan för att lämna rum åt den nya kyrkan hade den blifvit icke allenast mera bristfällig, krokig och lutande, utan till och med hälso- och lifsfarlig, enär vind, snö och regn hade fritt tillträde till dess inre och enär den, särskildt vid blåsväder, för att icke tala om de ofta med makt framfarande fjällstormarna, hotade att störta in. Det hade händt, att församlingens medlemmar vid sådana tillfällen måst vända om vid

kyrkodörren eller, om de gått in i kyrkan, måst midt under gudstjänsten [110.] utrymma densamma af rädsla för sina lif.

Under sådana förhållanden vore behovet af att få den nya kyrkan färdig så mycket mera trängande, men med de medel, som stode församlingen till buds, vore detta omöjligt. Församlingen nödgades därför inför Eders Kungl. Maj:t framlägga denna sin angelägenhet och anhålla om hjälp.

Församlingen ville då framhålla — liksom den förut upprepade gånger i skrivelser till vederbörande myndigheter i denna fråga gjort — hurusom Enontekis eller Karesuando lappmarkssocken vore till ytterlighet fattig, kanske den allra fattigaste i vårt land. Af socknens omkring 1,300 invånare vore en tredjedel nybyggare och två tredjedelar nomadlappar. De förra kunde äfven under goda år med största nöda lifnära sig och föra en tillvaro, full af de största försakelser. Komme så därtill nödår, såsom åren 1902 och 1903, vore nybyggarnes ställning ännu mera beklagensvärd, och de hade kunnat slå sig igenom allenast med hjälp af Eders Kungl. Maj:ts nåd och frikostighet samt genom landsmäns kärleksfulla offervillighet. Nomadlapparne aftoge allt mera i välmåga; och vore orsakerna härtill mångahanda, såsom ryska gränsspärrningen för renarne, renbetenas aftagande genom dåliga år, gnagares och rofdjurs härjningar, de alltmer tilltagande, icke vårdade skogsrenarnes invasion, plikt för skadegörelser under sommarvistelsen i Norge m. m. Det torde i hela socknen icke finnas tillsammans tio nybyggare och lappar, hvilka tålde vid en om än aldrig så liten påökning i utskylderna. Dessutom vore lapparne fria från bevilling, hvadan ingen laglig grund funnes, efter hvilken dem kunde åläggas kyrkobyggnadsskyldighet. Därest kyrka skulle byggas af socknen, skulle denna börda alltså komma uteslutande på de fattiga nybyggarne. Och skulle församlingen för ändamålet upptaga lån, skulle den icke mäktat utgå räntor och amorteringar. Kommunens fattigvård vore hvarje år så betungande, att redan den vore mera än kommunen kunde bära. Huru liten bärkraft funnes inom kommunen, syntes såväl däraf, att sammanlagda taxeringsvärdet för alla fastigheter vore endast 67,800 kronor, som däraf, att socknen hvarje år måste inkomma med böneskrifter om hjälp i än det ena än det andra afseendet.

Då det sålunda icke vore för socknen möjligt att af egna tillgångar fullborda sin kyrkobyggnad, hade församlingen måst vända sig till Eders Kungl. Maj:t med anhållan om hjälp, på det att församlingen skulle få en tjänlig gudstjänstlokal och på det att hvad därför redan vore gjordt icke måtte förfaras, hvarigenom af det allmänna redan uppburna medel ju skulle vara bortkastade till ingen nytta. För att utröna, huru mycket

[110.] penningar ännu skulle behöfvas till kyrkans fullbordande, hade församlingen låtit ett nytt kostnadsförslag uppgöras af sakkunnig byggmästare, som därvid, utgående från hvad redan blifvit åtgjort, tagit hänsyn såväl till de vid förslagets uppgörande rådande konjunkturen som erfarenheten af huru dyrt det vore att bygga i lappmarken, där dugliga arbetskrafter ej stode att finna och alla materialier måste transporteras långa vägar. Detta kostnadsförslag slutade å en summa af 27,232 kronor 53 öre. Sedan från denna summa afdragits dels två poster å redan utförda arbeten för 247 kronor 40 öre, dels frakter från Kiruna med 1,836 kronor 10 öre, hvilka frakter församlingen själf åtagit sig, dels ock de, enligt hvad förut nämnts, tillgängliga medel, 2,346 kronor 70 öre, återstode såsom, enligt församlingens åsikt, oundgängligen nödvändigt anslagsbehof 22,802 kronor 33 öre.

På grund af hvad sålunda anförts anhölle församlingen i underdanighet, att Eders Kungl. Maj:t ville genom framställning till, om möjligt, 1904 års riksdag eller på annat sätt, därest medel kunde finnas tillgängliga, bereda församlingen ett anslag af 22,802 kronor 33 öre till dess kyrkobyggnads fullbordande.

Vid öfverlämnande af den underdåniga ansökningen har Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande uti skrifvelse den 19 november 1903, på de i ansökningen anförda skäl och då Enontekis socknemän, som alla, så godt som utan undantag, äfven under vanliga förhållanden befunne sig i ytterst torftiga omständigheter, allra minst, medan de ännu lede af följderna af 1902 och 1903 års ferslagna skörd, mäktade att, utöfver hvad de åtagit sig, bidra till sin kyrkobyggnad, på det lifligaste tillstyrkt bifall till framställningen.

Domkapitlet i Härnösand, som genom nådig remiss den 24 november 1903 anbefallts att yttra sig i ärendet, har däruti hört vederbörande kontraktsprost, som i afgifvet yttrande, med åberopande af den kännedom om förhållandena inom församlingen, som han under en sexårig vistelse därstädes förvärfvat sig, lifligt instämt i den underdåniga ansökningen äfvensom framhållit, hurusom särskildt med hänsyn till den gamla kyrkans oanvändbarhet såsom gudstjänstlokal det föreläge fara i dröjsmål.

Med bifogande af kontraktsprostens yttrande har domkapitlet uti eget utlåtande den 16 december 1903 anført, att enligt domkapitlets uppfattning hvad af församlingen, Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande och kontraktsprosten i frågan anförts på det mest öfvertygande sätt ådagalade, att det vore en bjudande nödvändighet för det allmänna att i det föreliggande

fallet träda hjälpande emellan. Af denna anledning kunde domkapitlet — [110.] med särskildt framhållande endast däraf, å ena sidan, att Karesuando gamla kyrka vore i sitt närvarande skick fullkomligt olämplig såsom gudstjänst-lokal och hotade att när som helst blifva för sitt ändamål alldeles oanvänd-bar, samt, å andra sidan, att arbetena för den nya kyrkans uppförande framskridit så långt, att de gifvetvis inom en nära framtid borde full-bordas, om ej hvad redan åtgjorts skulle förlora i värde eller rent af för-störas — inskränka sig till att kraftigt tillstyrka, att de enligt församlingens beräkning för kyrkobyggnadens fullbordande erforderliga medlen, 22,802 kronor 33 öre, måtte så fort som möjligt beredas.

Öfverintendentsämbetet, som härefter yttrat sig i ärendet beträffande det genom församlingens försorg under år 1903 utarbetade kostnadsför-slaget, har i underdånigt utlåtande den 16 februari 1904 anført, att af detta förslag, bland annat, framginge, att församlingen numera hade för afsikt att belägga sin kyrkas tak med järnplåt i stället för, såsom de stad-fästade ritningarna utvisade, med spån; att emellertid, med hänsyn till spånens, enligt af ämbetet inhämtade upplysningar, synnerliga dyrhet på platsen, detta torde, till byggnadskostnadens nedbringande, blifva en nöd-vändighet; samt att vid granskning af samma förslag ämbetet för sin del icke funnit orsak till annan erinran, än att, då den till taktäckningen af-sedda plåten, som beräknats till en tjocklek af 60 plåtar per klofve, borde hafva en tjocklek af 50 plåtar per klofve, samt vidare i förslaget någon post för oförutsedda utgifter icke återfunnes, dess slutsumma borde ökas med omkring 2,000 kronor, hvadan de allmänna medel, som kunde be-räknas blifva för ifrågavarande, högeligen behjärtansvärda ändamål erforder-liga, torde komma att belöpa sig till 24,802 kronor 33 öre, eller i rundt tal 25,000 kronor; och ville ämbetet slutligen såsom sin åsikt uttala, att den i förslaget omförmälda utvändiga oljedränkning lämpligen borde ut-bytas mot tjärstrykning, en förändring, som icke i nämnvärd mån inver-kade på arbetskostnaden.

Sedan härefter domkapitlet i Luleå anbefallts att yttra sig i ärendet, har nämnda domkapitel den 12 mars 1904 afgifvit underdånigt utlåtande, däri anförts, att domkapitlet, som äfven funne alla skäl tala för att ifråga-varande i Sveriges nordligaste församling befintliga kyrkobyggnad, belägen på en dominerande plats vid gränsfloden mellan Sverige och Finland och såsom den yttersta utposten för svensk kultur, borde med det första fullbordas, på det lifligaste tillstyrkte, att Eders Kungl. Maj:t tacktes för ändamålet i nåder bereda erforderliga medel; och föresloge domkapitlet

[110.] därjämte, med instämmande i öfverintendentsämbetets framställningar i ärendet, att 25,000 kronor måtte af allmänna medel anslås för ifrågavarande kyrkobyggnad.

På grund af den 24 mars 1904 meddelad nådig befallning att införskaffa fullständig utredning rörande minsta möjliga kostnaden, hvarför ifrågavarande kyrkobyggnad, utan förringande af byggnadens hållbarhet, skulle kunna fullbordas, har domkapitlet i Luleå uti förnyadt underdånigt utlåtande den 21 september 1904 anfört följande.

Med föranledande af sist omförmälda nådiga remiss hade stiftets biskop vid en under augusti 1904 för ändamålet företagen resa till Kareuando sökt åvägabringa den fullständiga utredning, som med den nådiga remissen åsyftats. En förändring uti de i församlingens underdåniga ansökning omförmälda förhållanden hade vid tiden för nämnda besök inträdd i så måtto, att byggandet af den nya kyrkan då redan återupptagits, enär den gamla kyrkan ej kunde vidare såsom gudstjänstlokal användas, och de redan utförda arbetena vid den nya kyrkan samt det till dess fullbordande anskaffade timret icke utan afsevärd skada kunde medgifva längre dröjsmål med arbetets fullföljande. Medel härtill hade erhållits genom ett lån af 10,500 kronor, som församlingen, under förlitande på blifvande understöd af allmänna medel att gälda detsamma, sökt i bankinrättning och fått sig beviljadt mot borgen af kyrkoherden därstädes K. V. Karnell, folkskoleläraren J. V. Lidström och handlanden Karl Väitalo. För de sålunda erhållna medlen hade utförts arbeten till en kostnad af 9,244 kronor 60 öre. Med ledning af det förut uppgjorda kostnadsförslaget och utgående från de arbeten, som sedan dess blifvit utförda, hade vid besöket å platsen med biträde af byggmästaren O. Lindqvist, som af församlingen fått i uppdrag att leda det återupptagna byggnadsarbetet och borde anses fullt duglig till denna uppgift samt, framför allt, förtrogen med förhållandena äfvensom priser och arbetslöner å orten, upprättats fullständig förteckning och värdering af de oundgängligen nödiga återstående byggnadsarbetena, hvilka upptagits i en domkapitlets utlåtande bifogad, med I betecknad promemoria och, enligt för hvarje särskild post utförda värden, ansetts komma att draga en kostnad af tillhopa 18,749 kronor 50 öre. Härigenom skulle, på sätt en jämväl bifogad, med II betecknad promemoria närmare utvisade, en totalkostnad för den färdiga kyrkan uppstå af 41,547 kronor 40 öre. Af denna kostnad skulle 15,000 kronor betäckas af anslaget från fjälltraktsfonden samt tillsammans 3,663 kronor 20 öre af församlingen, utgörande, enligt hvad promemoria I utmärkte, sistnämnda belopp dels det ursprungliga bidraget af 900 kronor,

dels af församlingen redan erlagda fraktkostnader till värde af 1,034 kronor, dels ytterligare sådana kostnader 1,229 kronor 70 öre, arbeten in natura, såsom jordschaktning, planering, rengöring m. m. 382 kronor 50 öre, äfvensom brandförsäkringspremie 117 kronor, hvilka sistnämnda utgifter och arbeten till sammanlagdt belopp af 1,729 kronor 20 öre socknemännen ansetts böra bestrida eller själfva utföra. Resterande 22,884 kronor 20 öre skulle enligt denna beräkning, som icke å någon punkt torde låta sig afknappas, utgöra det kostnadsbelopp, för hvars ersättande det allmännas mellankomst måste anlitas.

Vid jämförelse med det i församlingens underdåniga ansökning åberopade kostnadsförslag visade det sig, att, äfven om vissa poster nu tillkommit eller måst sättas till högre belopp, väsentliga besparingar i stället åstadkommits. Särskildt hade från det begärda anslaget bortfallit alla frakt-, planerings-, rengörings- och brandförsäkringskostnader, som församlingen borde själf utgöra, och kostnaden för anskaffande af ringklockor samt deras transport och uppsättning ansetts kunna nedbringas från 4,401 kronor till 2,420 kronor. Med afseende å hvad uti öfverintendentsämbetets förutberörda skrifvelse förekomme borde vidare framhållas, att vid tiden för biskopens besök kyrkans tak redan börjat beklädas med god järnplåt, samt att, i betraktande af de noggrannt gjorda beräkningarna, utgifterna för oförutsedda ändamål ansetts icke behöfva upptagas till högre belopp än 1,000 kronor.

I sin helhet kunde de hitintills beräknade kostnaderna, 25,000 kronor, för hvilkas gäldande statsanslag begärts, enligt hvad af det nu anförda framginge, nedbringas med 2,115 kronor 80 öre, eller till 22,884 kronor 20 öre.

Vidkommande ifrågavarande anslag ville domkapitlet härutöfver och förutom de till förmån för ansökningen därom synnerligen talande skäl, som blifvit förut i ärendet anförda, åberopa följande omständigheter, som kunde inverka på sakens bedömande.

Hvad först anginge det förut till kyrkobyggnaden i Karesuando utgifna anslag å 15,000 kronor ur fjälltraktsfonden, hvilket anslag på sin tid utlofvats af domkapitlet i Härnösand och hvartill Eders Kungl. Maj:t jämlikt nådigt bref den 31 december 1900 lämnat bifall, borde anmärkas, att nämnda fond uppkommit dels genom stamboks- och kollektmedel, insamlade öfver hela riket på grund af nådigt bref den 7 juni 1808, dels ock, jämlikt ett annat samma dag gifvet nådigt bref, af besparade inkomster vid den då lediga kyrkoherdebeställningen i Öfver Torneå pastorat, äfvensom att fonden afsetts till understöd för nya kyrkoinrättningar i det dåvarande Härnösands stifts norra del. Anslaget af 15,000

[110.] kronor till ny kyrka i Karesuando hade således icke utgått af allmänna medel i egentlig mening, och statsverket hade förut icke fått vidkännas någon utgift för denna kyrkobyggnad. Betydande statsbidrag hade däremot utgått till byggande af kyrka i andra fattiga församlingar inom nuvarande Luleå stift, exempelvis kyrkobyggnader i Kwickjock af Jockmocks pastorat och i Tärna och Arjepluogs församlingar. Med dessa församlingar kunde Karesuando fullt jämnställas i armod. Församlingen fällde i den underdåniga ansökningen om sig själf det omdöme, att den kanske vore den fattigaste församlingen i hela vårt land. Äfven om häruti kunde ligga någon öfverdrift, måste det i allt fall betraktas såsom ett betydande kraftprof för en landskommun, hvarest sammanlagda taxeringsvärdet för alla fastigheter icke uppginge till högre belopp än 67,800 kronor, att på en gång utgöra en så stor tillfällig utskyld som det nu ifrågasatta, till ett värde af 3,663 kronor 20 öre uppskattade bidraget till dess kyrkobyggnad, förutom räntor å det upptagna lånet till fullföljande af nämnda byggnad. Det låte icke tänka sig, att församlingen skulle mäktat större uppoffringar af penningar eller arbetskraft.

Domkapitlet gäfvé därför sitt varmaste förord åt den gjorda ansökningen, äfven i hvad den afsäge tackande af de genom berörda lån å 10,500 kronor af församlingen bestridda utgifter, och dristade förty, under åberopande af hvad i saken förekommit samt med framhållande af angelägenheten däraf, att anslaget så snart som möjligt måtte komma församlingen till handa. hemställa, det Eders Kungl. Maj:t tacktes till 1905 års riksdag aflåta nådig proposition om beviljande åt Karesuando församling af ett understöd af 22,884 kronor 20 öre, eller i rundt tal 22,900 kronor till fullbordande af församlingens kyrkobyggnad.

Efter förnyad remiss har öfverintendentsämbetet den 1 november 1904 ånyo utlåtit sig i ärendet och därvid anført, att, då ämbetet, vid tagen del af den utredning, som blifvit af domkapitlet i Luleå företedd och på grund af hvilken nämnda myndighet ansett sig kunna tillstyrka nedsättning till 22,900 kronor af det anslag, som till förevarande ändamål borde äskas, funnit, att åtskilliga uppgifna priser vore i anmärkningsvärd grad låga, ämbetet för sin del bestämdt hölle före, att till undvikande af ånyo uppkommande brist vid ifrågavarande bygge anslagssumman borde, på sätt ämbetet tidigare förordnat, bestämmas till 25,000 kronor.

I fråga om den uti detta ärende flera gånger omförmälda så kallade fjälltraktsfonden tillåter jag mig erinra, hurusom, sedan Muonionalusta

kapellag hos domkapitlet i Härnösand gjort framställning om ett anslag af 420 kronor 94 öre till betäckande af en vid reparation af kapellagets kyrka uppkommen brist å nämnda belopp, domkapitlet uti underdånig skrifvelse den 21 november 1900 anført, bland annat, att domkapitlet tänkt sig, att erforderliga medel härför kunde tagas från den under domkapitlets förvaltning stående fjälltraktsfonden, angående hvilkens uppkomst och ändamål domkapitlet lämnat samma uppgifter som de af domkapitlet i Luleå i dess underdåniga skrifvelse den 21 september 1904 meddelade; att domkapitlet, som på grund af hos domkapitlet befintliga anteckningar hyst den uppfattningen, att domkapitlet haft rätt att för kyrkobyggnader i stiftets nordligare fjälltrakter anvisa medel från samma fond, åt Karesuando mycket fattiga församling utlofvat det i nu förevarande ärende omförmälda bidrag af 15,000 kronor, af hvilket församlingen då redan lyftat hälften; att domkapitlet emellertid genom en från riksarkivet erhållen afskrift af nådiga brefvet den 7 juni 1808 angående besparade inkomster vid kyrkoherdebeställningen i Öfver Torneå, hvilket brefs innehåll varit för domkapitlet obekant, inhämtat, att domkapitlet hade att inför Eders Kungl. Maj:t i underdånighet föreslå de understöd, som ansåges böra från fjälltraktsfonden utgå; samt att fondens tillgångar vid 1899 års slut utgjorde 7,946 kronor 91 öre och således, äfven om Karesuando församling styrkte sig på grund af sin kyrkobyggnads framskridande vara i behof af den andra hälften, eller 7,500 kronor, af den utlofvade anslagssumman, medgifve, att hela det belopp, som erfordrades till betäckande af den skuld, hvari Muonionalusta kapellag råkat för reparation af sin kyrka, utginge af fondens medel. På grund häraf hemställde domkapitlet, det Eders Kungl. Maj:t täcktes medgifva, dels att af fjälltraktsfondens medel måtte få utgå till Karesuando församling för uppförande af ny kyrka 15,000 kronor och till Muonionalusta kapellag för betäckande af ifrågavarande skuld 420 kronor 94 öre, dels ock att hvad af fonden kunde återstå, sedan sagda anslag utbetalats, måtte af domkapitlet utan särskild underdånig framställning få för likartade ändamål användas. Denna hemställan blef af Eders Kungl. Maj:t den 31 december 1900 bifallen.

Domkapitlet i Härnösand har nu, på gifven anledning, upplyst, att fjälltraktsfondens behållning för närvarande utgör 798 kronor 55 öre jämte någon ränta.

Genom hvad i detta ärende förekommit synes mig det oafvisliga behofvet af det ifrågasatta anslaget å 25,000 kronor vara till fullo styrkt. Församlingens fattigdom är så stor, att, därest icke staten träder hjälpande emellan, det är fara värdt, att de enskilda personer, som iklädt sig borgen

för församlingens för den påbörjade kyrkobyggnaden iråkade skuld, skola blifva lidande. Det kunde visserligen ifrågasättas, huruvida icke det begärda anslaget skulle kunna något minskas genom anlitande af fjälltraktsfondens återstående belopp. Men då detta kan vara väl behöfligt för tillgodoseende af likartade behof i andra församlingar i rikets nordligare trakter samt Karesuando församling redan uppburit så stort bidrag som 15,000 kronor ur denna fond, har jag ej velat föreslå någon ändring i Eders Kungl. Maj:ts den 31 december 1900 åt domkapitlet i Härnösand lämnade bemyndigande att disponera öfver denna fonds jämförelsevis obetydliga återstod.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för fullbordande af Karesuando församlings kyrka i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de af Eders Kungl. Maj:t den 25 april 1889 gillade ritningar på extra stat för år 1906 bevilja ett belopp af 25,000 kronor.

Vid bifall härtill lärer hinder ej förefinnas för Eders Kungl. Maj:t att låta redan under år 1905 af tillgängliga medel förskottsvis utanordna för samma år erforderligt belopp.

[111.] Genom nådigt bref den 19 mars 1888 fastställde Eders Kungl. Maj:t ritningar till *restaurering af domkyrkan i Strängnäs*, afseende såväl kyrkans yttre som vissa förändringar i dess inre, samt medgaf, att ifrågavarande restaureringsarbete finge utföras, i den mån kyrkans tillgångar det tilläte.

Restaurering
af Strängnäs
domkyrka.

Då en restaurering, omfattande jämväl kyrkans yttre, skulle stiga till ett i förhållande till domkyrkans tillgångar allt för högt belopp, sattes kyrkans inre restaurering såsom det första önskemålet, och då medel saknades till framkallande i sammanhang därmed af under hvittrappningen i kyrkans hvalf och hvalfbågar befintliga äldre målningar, aflät Eders Kungl. Maj:t efter framställning af domkapitlet i Strängnäs proposition till 1897 års riksdag om ett anslag å 27,000 kronor till målningarnas restaurering.

I skrifvelse den 17 maj 1897 anförde emellertid Riksdagen, att ehuru väl det otvifvelaktigt syntes vara af konsthistoriskt intresse och äfven af betydelse för domkyrkans försättande i stilenligt skick, att ifrågavarande målningar blefve framkallade och restaurerade, Riksdagen dock, vid det förhållande att dessa arbeten torde kunna utan olägenhet tills vidare anstå, och då det icke af den nådiga propositionen med tillräcklig tydlighet framginge, af huru stor omfattning den tilltänkta restaureringen skulle blifva eller till huru stor del af densamma det äskade anslaget skulle

förlå, icke ansett skal att för det dåvarande bevilja det för ändamålet [111.] begärda anslaget.

I underdånig skrifvelse den 10 oktober 1900 har domkapitlet ånyo gjort framställning om beredande af statsanslag för domkyrkans restaurering och därvid framhållit, att kyrkan befunne sig i sådant tillstånd, att dess försättande i värdigt och stilenligt skick åtminstone hvad dess inre beträffade måste vara af behovet påkalladt.

Vid skrifvelsen hafva fogats af slottsarkitekten F. Lilljekvist uppgjorda, på de förut fastställda ritningarna grundade detaljritningar öfver de arbeten, som närmast vore ämnade att utföras, äfvensom kostnadsförslag däröfver, slutande å 125,450 kronor. Dessa arbeten skulle omfatta i hufvudsak följande åtgärder: förändring af kor- och altaranordningarna med uppställande därvid å altaret af det s. k. Roggeska altarskåpet i kompletteradt skick och förflyttning af i kyrkan förefintliga grafmonument m. m., borttagande af den nuvarande orgelläktaren i kyrkans västra del och orgelverkets uppställande å norra väggen vid högkoret och i sammanhang därmed uppförande af ny orgelläktare och upptagande af en hvalföppning jämte omslagning af hvalf, ommurning af kyrkans tre portaler, förändring af ett fönster öfver hufvudingången, anordnande af ny predikstol och af nya bänkar och portar samt af vindfång, framkallning och komplettering af de i kyrkan varande målningarna samt nya målningars och målade fönsters anbringande i koret, äfvensom anordnande af värmeledning.

Till betäckande af kostnaderna för dessa arbeten ansåg sig domkapitlet kunna beräkna följande tillgångar: lån, under förutsättning att en af domkapitlet därom gjord framställning af Eders Kungl. Maj:t bifölles, 20,000 kronor, restaurationsfonden, som bildats af insamlade medel, utgörande den 31 december 1899 10,893 kronor 67 öre, af Oljeqvistska grafkassans medel såsom bidrag till Oljeqvistska grafkorets restaurering 2,000 kronor samt värmeledningsfonden, som bildats af insamlade kollektmedel, utgörande den 31 december 1899 2,060 kronor 9 öre, eller tillsammans 34,953 kronor 76 öre. Domkapitlet uttalade, att enligt dess förmenande domkyrkan icke kunde i vidsträcktare mån betungas med utgifter för restaureringen än genom öfvertagande af ansvaret för ofvannämnda låns förräntande och amortering.

Då tillgängliga medel sålunda ej försloge till den nu tilltänkta restaureringen, ifrågasatte domkapitlet nådig proposition till Riksdagen om anvisande af det belopp, som för utfyllande af kostnadsförslagets slutsumma erfordrades, eller 90,496 kronor 24 öre, efter afdrag af det belopp, hvar-

Åttonde hufvudtiteln.

[111.] med Strängnäs stads- och landsförsamlingar, för hvilka kyrkan är gemensam, kunde finnas villiga bidraga till restaureringen.

Strängnäs stads- och landsförsamlingar hafva emellertid å gemensam kyrkostämma den 23 oktober 1900 uttalat, att ehuru församlingarna väl insåge nödvändigheten af domkyrkans snara restaurering och lifligt önskade, att en dylik med första komme till stånd, den finansiella ställningen i de båda församlingarna vore så tryckande, att församlingarna icke ansåge sig kunna med något ytterligare belopp bidraga till den ifrågavarande restaureringen. Strängnäs vore nämligen det minsta domkyrkopastorat i riket och dess stadsförsamling hade med sina 2,211 invånare och ungefär 6,000 bevillningskronor en skuld af mer än 460,000 kronor. De egentliga stadsutskylderna utom öfriga afgifter stege till 6 kronor för bevillningskrona med utsikt till betydlig ökning. Landsförsamlingen med sina 1,048 invånare och ungefär 7,000 fyrk, hade likaledes att bära en betydande skuldbörda. De egentliga kommunalutskylderna utom öfriga afgifter uppginge i landsförsamlingen till 1 krona för fyrk, och äfven här förutsåges stegring. Härtill komme, att domkyrkan, i hvilken församlingarna hölle sina gudstjänster och som vore ungefär tre gånger så stor som församlingarnas folkmängd enligt vanlig beräkning erfordrade, genom sin storlek förorsakade ganska betungande utgifter. Så kräde domkyrkan ett större antal betjante än vanliga församlingskyrkor, och pastoratet hade nyligen, utom de förutvarande, öfvertagit aflöningen af 4 betjante, som förut aflönats af domkyrkans egna medel. Kostnaden endast för domkyrkans eldning belöpte sig till inemot 1,700 kronor årligen, ett belopp, som måste anses oskäligt högt för så små församlingar. Under sådana förhållanden såge församlingarna sig till sin ledsnad urståndsatta att till restaureringen bidraga med något särskildt belopp, utöfver hvad på frivillig väg insamlats och ingått i de förut omnämnda restaurations- och värmeledningsfonderna. Sistnämnda fond hade redan 1886 öfverlämnats till domkapitlet med villkor, »att icke härigenom ökad utgift i framtiden församlingarna tillskyndades», och till densamma upptoges fortfarande i domkyrkan kollektor alla sönd- och helgdagar, å hvilka kollekten ej vore för andra ändamål bestämd.

I skrifvelse till domkapitlet den 31 oktober 1900 har dåvarande domprosten i Strängnäs K. U. Nylander meddelat, att man under den närmast förflutna tiden i förhoppning om en restaurering af domkyrkan inom Strängnäs stads- och landsförsamling föranstaltat en insamling af frivilliga gåfvor, hvari såväl förmögnare som mindre bemedlade församlingsmedlemmar i stort antal deltagit med belopp växlande från 500 till 5 kronor, de flesta, för att lättare kunna utgöras, fördelade på fem års tid. Enligt af Nylander den 7 november 1900 lämnad uppgift, utgjorde dessa bidrag,

som till större delen tecknats under den förutsättning, att restaurationen inom de närmaste åren komme till stånd, utan att församlingarna därigenom ytterligare betungades, sistnämnda dag tillhopa ungefär 8,000 kronor. [111.]

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Södermanlands län, som den 31 oktober 1900 afgifvit infordradt underdånigt utlåtande i ärendet, har framhållit, att domkyrkan i Strängnäs, hvilken såväl i arkitektoniskt som historiskt hänseende vore en af vårt lands mera märkliga kyrkobyggnader från medeltiden, men för närvarande och särskildt hvad dess inre anginge icke befunne sig i ett densamma värdigt skick, vore i afgjort behof af en inre restaurering. I fråga om de nu föreliggande restaureringsplanerna har Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande ansett sig ej böra ingå i bedömande af deras lämplighet i alla detaljer, men funnit dem i hufvudsak tilltalande. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande har, med vitsordande af församlingarnas uppgifter om folkmängd, skulder, beskattningsförhållanden, antal bevillningskronor, fyrktal m. m., anført, att, då församlingarna svårligen förmådde lämna ytterligare bidrag till restaureringen, samt denna afsåge icke allenast att åt församlingarna bereda en ändamålsenlig gudstjänstlokal utan äfven att framkalla och restaurera medeltidsmålningar af stort kulturhistoriskt intresse och äfven i öfrigt försätta i värdigt skick ett i historiskt och arkitektoniskt hänseende betydelsefullt byggnadsverk, hvarigenom restaureringen syntes vara af vikt för hela landet, Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande ansåge det vara statens plikt att träda emellan, för att arbetet skulle komma till stånd. Då för restaureringen kunde beräknas vara att tillgå ungefär 40,000 kronor, ville Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande hemställa, att af Riksdagen äskades det till genomförande af det Lilljekvistiska förslaget ytterligare erforderliga belopp af 85,000 kronor.

Efter nådig remiss har öfverintendentsämbetet den 11 november 1902 afgifvit underdånigt utlåtande i ärendet och däri meddelat, att, sedan ämbetet på domkapitlets begäran till orten öfversänt handlingar och ritningar, dessa sedermera till ämbetet återställts, därvid tillika ingifvits en nyupprättad ritning öfver den föreslagna nya orgelläktaren och därjämte två särskilda af ingenjörerna H. Theorell och W. Dahlgren uppgjorda förslag till värmeledningsanordningar, af hvilka domkapitlet tillerkänt företräde åt det af Theorell afgifna.

För egen del har öfverintendentsämbetet anført, att vid granskning af ritningsförslaget, sådant detta nu slutligen föreläge, ämbetet, som för frågans tillförlitligare bedömande låtit dåvarande extra ordinarie arki-

[111.] tekten hos ämbetet Carl Möller besiktiga kyrkan, funnit samma förslag, såsom i allmänhet påkalladt af verkligt behof och utarbetadt med synnerlig pietet och sakkunskap, vara väl förtjänt af att komma till utförande, hvarvid ämbetet emellertid ville såsom sin bestämda åsikt uttala, att de ifrågasatta förändringarna af kyrkans portaler och af fönstret öfver hufvudingången borde, då de icke vore behöfliga, ur restaureringsplanen utgå, samt vidare framhålla den särdeles stora vikten däraf, att vid den af ämbetet såsom önskvärd ansedda komplettering af de nuvarande målningarna — hvilka borde, innan åtgärder härför vidtoges, aftecknas — arbetet såväl härmed som med korets förseende med målningar komme att anförtros åt fullt sakkunnig person. Beträffande de företedda förslagen till uppvärmningssätt för kyrkan ville ämbetet, i likhet med domkapitlet, till utförande förorda det af ingenjören Theorell utarbetade förslaget. Vidkommande till sist de framlagda kostnadsberäkningarna, hade dessa från ämbetets sida icke föranlett andra anmärkningar än dels att, äfven om det för ommurning af portalerna m. m. afsedda belopp, 4,800 kronor, kunde, om sagda arbete, såsom ämbetet hemställt, uteslötes, användas för värmeledningsarbetena, som i kostnadsförslaget upptagits till 12,000 kronor, och sålunda härför blefve tillgänglig en summa af 16,800 kronor, denna summa dock icke torde, därest kostnaderna för det för värmeledningen erforderliga byggnadsarbete medräknades, vara tillräcklig, utan böra ökas med ytterligare 4,000 kronor, eller till 20,800 kronor, dels ock att kostnaden för anbringande af vindfång, beräknad till 700 kronor, borde höjas med 600 kronor, eller till 1,300 kronor. Kostnadsförslagets slutsumma 125,460 kronor torde förty böra höjas till 130,000 kronor och sålunda det äskade statsbidraget behöfva utgå med, i rundt tal, 90,000 kronor.

Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien, som därefter hörts i ärendet, har i underdånigt yttrande den 3 mars 1903 på det lifligaste tillstyrkt nådigt bifall till domkapitlets hemställan om proposition till Riksdagen angående statsbidrag till ifrågavarande restaurering samt, ehuru det skulle vara af intresse att, i händelse tillräckliga lämningar af de gamla portalerna funnes bevarade, återställa dessa i stället för de nuvarande, som onekligen verkade mindre harmoniskt med kyrkans öfriga delar, instämt i öfverintendentsämbetets uttalande i ärendet. Akademien har vidare framhållit önskvärdheten af att akademien blefve satt i tillfälle pröfva kompetensen hos de personer, som skulle utföra målningarnas restaurering och kompletteringen af altarskåpet, äfvensom hemställt om meddelande af åtskilliga föreskrifter att vid restaureringsarbetet iakttagas för bevarande af kyrkans fornminnen och skyddande af i kyrkan befintliga grafvar.

Då emellertid det af öfverintendentsämbetet och akademien ifrågasatta statsbidraget till restaureringen syntes väl högt, anbefalldes domkapitlet genom nådig remiss den 30 maj 1903 att afgifva underdånigt utlåtande om och i hvad mån i den uppgjorda planen till restaurering af domkyrkan kunde genom uteslutande af vissa ifrågasatta arbeten, med hvilkas verkställande syntes kunna utan större olägenhet tills vidare anstå, såsom beträffande glasmålningar i koret, framkallande af äldre målningar m. m., vidtagas förenklingar, hvarigenom behovet af statsunderstöd skulle kunna väsentligt minskas. [111.]

Vid på grund häraf den 30 juli 1903 afgifvet utlåtande har domkapitlet fogat ett af slottsarkitekten Lilljekvist afgifvet yttrande i anledning af remissen. Lilljekvist anför, att om ytterligare besparing och inknappning vore af nöden, i första rummet syntes böra anstå med utförande af ny predikstol, som beräknats kräfva 7,500 kronor, samt tre till en kostnad af 3,500 kronor upptagna portar af ek, hvilka tillsvidare ej blefve nödvändiga, om portalerna lämnades oförändrade. Glasmålningarna i koret, upptagna till 18,000 kronor, vore för kyrkans enhetliga verkan af stor betydelse och borde sålunda ej uteslutas, men naturligtvis kunde därmed anstå. Ett uppskjutande af de äldre målningarnas framtagning vore olämpligt, då vid ett senare verkställande häraf redan utförda arbeten för ändamålet skulle ramponeras och målningarnas framtagning dessutom vore ett af hufvudintressena vid restaureringen. Detsamma gällde om orgelns flyttning, hvarigenom kyrkan skulle återfå sin hufvudkaraktär samt hvalfmålningarna i nedre hvalfven och i stora vapenhuset skulle komma till sin rätt. Äfven ur belysningssynpunkt spelade denna flyttning en stor roll. En flyttning af orgeln sedermera skulle dessutom blifva betydligt dyrbarare, och därvid skulle äfven de förut utförda arbetena taga skada. Uppsättningen af det Roggeska altarskåpet vore äfven ett af hufvudintressena, och däraf betingades ett nytt skrank i koret. Lilljekvist ansåge, att, om ytterligare uteslutningar än de af honom föreslagna, medförande en besparing af 29,000 kronor, skulle vidtagas, detta vore lika litet tillfredsställande, som om restaureringsfrågan i dess helhet finge förfalla, hvilket emellertid knappast låte sig göra, då kyrkan befunne sig i allt annat än värdigt skick.

För egen del ansåg domkapitlet, att anslaget af allmänna medel skulle kunna minskas med de af Lilljekvist föreslagna utgiftsposterna, tillhoppa 29,000 kronor, därvid domkapitlet dock påpekade, att det till korfönstrens glasmålningar beräknade beloppet 18,000 kronor svårigen torde kunna i sin helhet besparas, då fönstren i koret vore i sådant skick, att de tarfvade en grundlig reparation.

[111.] I förnyadt underdånigt utlåtande den 20 oktober 1903 har öfverintendentsämbetet slutligen anført, det ämbetet hölle före, att, om inskränkingar uti här ifrågavarande restaureringsarbetes omfattning blefve af ekonomiska skäl erforderliga, de af domkapitlet, på sätt nyss nämnts, i enlighet med vederbörande arkitekts tillstyrkan föreslagna vore de, som kunde förordas, då de arbeten, som därigenom skulle uteslutas, dels måste anses icke vara absolut nödiga och dels vore af den art, att de kunde, utan att skada redan fullbordade åtgärder, i en framtid komma till utförande, men att några ytterligare förenklingar i restaureringsplanen icke kunde utan afgjort men för densamma vidtagas.

Sedan jag för erhållande af tillförlitlig kännedom om det belopp af statsmedel, som kräfdes för restaureringsarbetets verkställande med iakttagande af de sålunda föreslagna förenklingarna, den 15 oktober 1904 anmodat domkapitlet att inkomma med utredning, hvilka medel för det dåvarande eller i den närmaste framtiden kunde påräknas till bekostande af domkyrkans restaurering med uteslutande af de i domkapitlets skrifvelse den 30 juli 1903 angifna arbeten, har domkapitlet anmält, att dessa medel utgjordes af det ifrågasatta lånet 20,000 kronor, restaureringsfonden, med 1904 års ränta uppgående till 11,490 kronor, värmeledningsfonden, med samma beräkning utgörande 2,588 kronor, Oljeqvistska grafkassans bidrag, ökad till 2,500 kronor, en under pastorsämbetets i Strängnäs förvaltning stående fond, benämnd »domkyrkans enskilda restaurationsfond», hvilken vid 1903 års slut hade en behållning af 570 kronor 32 öre, i domkyrkokassan under de senare åren uppkommen besparing, 10,000 kronor, afvensom 4,630 kronor, som efter kyrkostämman den 23 oktober 1900 insamlats på enskild väg. I fråga om sistnämnda belopp har domprosten Otto Norberg upplyst, att dess ringhet i förhållande till hvad förut i ärendet angifvits såsom utlofvadt berodde dels därpå att den enskilda restaurationsfonden bildats af år 1900 tecknade frivilliga bidrag och dels därpå att åtskilliga af bidragstecknarne affidit, afflyttat från orten eller kommit i förändrade ekonomiska villkor. De redan disponibla medlen skulle sålunda uppgå till 51,778 kronor 32 öre.

Af hvad i ärendet förekommit synes mig framgå, att frågan om inre restaurering af Strängnäs domkyrka är i hög grad behjärtansvärd. Staten har förut ansett såsom sin skyldighet att lämna bidrag till bevarande i värdigt skick af åtskilliga af landets domkyrkor, och under de tre sista årtiondena hafva statsmedel till betydliga belopp anslagits till restaurering af domkyrkorna i Uppsala, Skara, Visby och Linköping. I det i detta

ärende föreliggande ursprungliga restaureringsförslaget, för hvars utförande öfverintendentsämbetet beräknat kostnaderna till 130,000 kronor, anser jag mig icke kunna förorda ytterligare inskränkningar, utöfver hvad domkapitlet ifrågasatt i sitt utlåtande den 30 juli 1903, hvilka inskränkningar skulle reducera kostnadsbeloppet till 101,000 kronor. Under förutsättning att Eders Kungl. Maj:t finner godt bifalla den underdåniga ansökningen om upptagande för domkyrkans räkning af ett amorteringslån å 20,000 kronor, skulle af den för restaureringen erforderliga summan vara disponibelt ett belopp af 51,778 kronor 32 öre, hvadan den fyllnad, som skulle behöfva af staten lämnas, uppgår till 49,221 kronor 68 öre, eller i afrundadt tal 49,200 kronor. I jämförelse med hvad som förut beviljats till restaurering af andra domkyrkor synes mig det belopp, som sålunda erfordras, för att den märkliga och miunesrika domkyrkan i Strängnäs skall kunna till det inre försättas i värdigt skick, ej vara allt för betydligt.

Jag får därför i underdånighet hemställa, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att, såsom bidrag till invändig restaurering af Strängnäs domkyrka i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de i ärendet företedda ritningarna och med iakttagande af de i domkapitlets utlåtande den 30 juli 1903 ifrågasatta inskränkningar i restaureringsplanen, bevilja ett anslag af 49,200 kronor och däraf på extra stat för år 1906 anvisa ett belopp af 19,200 kronor.

I likhet med hvad under många år skett och af samma skäl, som då förekommit, torde Eders Kungl. Maj:t föreslå Riksdagen att jämväl för år 1906 på extra stat anvisa ett belopp af 2,000 kronor till *svenska forn-*

[112.]
Svenska
fornskrift-
sällskapet.

Sedan Riksdagen för hvart och ett af åren 1901—1905 anvisat ett extra anslag af 50,000 kronor till *nordiska museet*, har museets nämnd, som utgör dess styrelse, anhållit, att till Riksdagen måtte aflåtas framställning om beviljande jämväl för år 1906 af enahanda anslag; och har nämnden till ecklesiastikdepartementet ingifvit dels berättelse öfver verkställd granskning af museets räkenskaper för år 1902, dels ock museets stat för år 1904.

[113.]
Nordiska
museet.

Vid beviljandet af 1905 års anslag fäste Riksdagen, i enlighet med Eders Kungl. Maj:ts förslag, det villkor, att utaf ledamöterna i museets nämnd en skulle vara af Eders Kungl. Maj:t förordnad.

Enär anslag till samma belopp som det nu utgående fortfarande är för museets ändamål behöfligt, får jag hemställa, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1906 till nordiska museet

anvisa ett belopp af 50,000 kronor, att, under villkor att utaf ledamöterna i museets nämnd en är af Eders Kungl. Maj:t förordnad, äfvensom på de öfriga villkor Eders Kungl. Maj:t kan finna lämpligt föreskrifva, ställas till nämndens förfogande för att enligt dess bestämmande användas för museet tillhörande ändamål.

[114.] I 1902 års statsverksproposition föreslog Eders Kungl. Maj:t Riksdagen att på extra stat för år 1903 anvisa till *kulturhistoriska museet i Lund* ett belopp af 5,000 kronor, att ställas till styrelsens för kulturhistoriska föreningen för södra Sverige förfogande för att enligt dess bestämmande användas för museet tillhörande ändamål. Denna framställning bifölls af Riksdagen, som därvid uttalade, att, med afseende å hvad i statsrådsprotokollet blifvit upplyst såväl angående beskaffenheten och omfattningen af museets samlingar och den därmed sammanhängande verksamheten som beträffande museets ekonomiska ställning och då detsammas vidmakthållande och vidare utveckling syntes vara af betydelse ej allenast för södra Sverige utan för hela vårt land, Riksdagen ansett giltiga skäl föreligga för beviljande af statsanslag till museets främjande. På Eders Kungl. Maj:ts framställningar har Riksdagen för samma ändamål för hvarjdera af åren 1904 och 1905 på extra stat anvisat ett belopp af 5,000 kronor.

Nämnda styrelse har nu i underdånig skrifvelse den 18 oktober 1904, hvarvid fogats en tryckt redogörelse för kulturhistoriska föreningens för södra Sverige verksamhet åren 1903—1904, under åberopande däraf att museet fortfarande vore i behof af offentligt understöd hemställt, att till Riksdagen måtte aflåtas nådig proposition om ett ytterligare anslag af 5,000 kronor till museet för år 1906.

Härtill hafva vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien samt nationalmusei nämnd, den senare med hänvisning till sina tidigare gjorda uttalanden i fråga om offentligt understöd åt kulturhistoriska museet, tillstyrkt bifall.

På grund af hvad sålunda förekommit hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1906 till kulturhistoriska museet i Lund anvisa ett belopp af 5,000 kronor, att ställas till styrelsens för kulturhistoriska föreningen för södra Sverige förfogande för att enligt dess bestämmande användas för museet tillhörande ändamål.

[115.] Sedan Riksdagen, med bifall till därom af Eders Kungl. Maj:t gjorda framställningar, på extra stat för hvart och ett af åren 1896—1905 beviljat ett anslag af 3,000 kronor till understöd för fortsatt utgifvande af

tidskriften *Nordiskt medicinskt arkiv*, har den för fortsatt utgifvande af [115.] nämnda tidskrift bildade förening i en till Eders Kungl. Maj:t ingifven ansökning anhållit om ett anslag af 5,000 kronor för fortsatt utgifvande under år 1906 af berörda tidskrift.

I ansökningen anföres följande: Tidskriften hade på senare tider haft att kämpa mot växande ekonomiska svårigheter, hvilka, om de icke snart afhjälptes, torde komma att nödvändiggöra tidskriftens nedläggande. För att belysa detta ville föreningen angående tidskriftens uppkomst och utveckling erinra följande. Redan år 1863 hade lärare vid karolinska medikokirurgiska institutet, främst bland dem framlidne professorn Axel Key, grundat tidskriften »Medicinskt arkiv». År 1869 hade densamma ombildats af professor Key och under namnet »Nordiskt medicinskt arkiv» erhållit den internationellt-nordiska omfattning, som organet sedan dess haft. På ansökning af professor Key hade tidskriften genom nådigt bref den 30 december 1876 erhållit ett understöd af 1,200 kronor att utgå af 1877 års anslag till resestipendier samt läroböckers och lärda verks utgifvande. Samma anslag hade årligen till och med år 1888 kommit tidskriften till del; åren 1889 och 1892 hade intet understöd erhållits; åren 1890 och 1893 åter 1,200 kronor, år 1891 2,000 kronor och 1894 1,500 kronor. År 1894 hade Riksdagen på extra stat beviljat ett belopp af 2,000 kronor, hvilka år 1895 jämte 1,000 kronor af andra tillgängliga medel tillfallit tidskriften. 1895 års riksdag hade höjt anslaget till 3,000 kronor, hvilken summa arkivet sedan år 1896 årligen fått uppbära. Med år 1900 hade professor Key upphört att utgifva arkivet. Vid den tiden hade ett antal svenska läkare bildat »föreningen för fortsatt utgifvande af Nordiskt medicinskt arkiv» med syfte att försöka upprätthålla tidskriften åtminstone under några år, i hopp att därunder utsikt måtte kunna öppnas att få företagets ekonomiska framtid betryggad. Nämnda förenings medlemmar hade därför iklädt sig begränsad garanti för vissa år att täcka den brist, som eventuellt skulle blifva förbunden med arkivets utgifvande.

Behovet af en tidskrift sådan som Nordiskt medicinskt arkiv, afsedd för publicerande af mera strängt vetenskapliga specialarbeten, vore synnerligen stort, och efterfrågan efter plats i detta arkiv vore nästan ständigt större, än tidskriftens omfång medgäfve. De författare, som offentliggjorde sina arbeten i Nordiskt medicinskt arkiv, vore nästan uteslutande skandinaver, och funnes bland dem talrika svenskar — under de senare åren ungefär lika många som norrmän, danskar och finnar tillsammans. Nordiskt medicinskt arkivs betydelse låge äfven däri, att detsamma förmedlade kännedomen om den nordiska medicinska litteraturen till utlandet, hvilket vore af den största vikt, på det att icke denna litteratur skulle

[115.] blifva alldeles förbisedd i det internationella vetenskapliga utvecklingsarbetet. Nordiska forskare hade ofta önskat få sina värdefullare arbeten kända i utlandet och därför själfva låtit öfversätta dessa till främmande språk och sändt dem till utländska tidskrifter. Oafsedt att det ej sällan vore förenadt med svårigheter för nordiska författare att få arbeten intagna i utlandets tidskrifter, vore därmed ofta förknippad en annan olägenhet: den nordiske författarens nationalitet blefve därvid lätt förbisedd, hvaregenom de nordiska folkens kulturinsats förringades. Det vore därför helt visst af stor nationell betydelse att äga en tidskrift, hvare de nordiska medicinska författarnes arbeten kunde uppträda samlade inför utlandet och så att säga under nordisk flagga, hvilket skedde, när de, öfversatta till främmande språk, inflöte i Nordiskt medicinskt arkiv. Denna tidskrift lämnade dessutom på tyska språket korta, öfversiktliga referat af hela den nordiska medicinska litteraturen.

Det torde äfven förtjäna påpekas, att Nordiskt medicinskt arkiv ej blott vore ägnadt att tillgodose så att säga representationen utåt af de nordiska ländernas medicin utan äfven vore en viktig och i hög grad nyttig föreningslänk mellan de nordiska ländernas läkarekårer inbördes och därigenom bildade ett af enhetsbanden mellan de nordiska nationerna.

Om än sålunda arkivet hade betydelse för alla de nordiska folken, vore det dock till ursprung och ledning ett väsentligen svenskt företag, som alltjämt ägt och ägde sitt förnämsta stöd här i landet. Tidskriftens centralredaktion hvilade fortfarande som tillföre i händerna på lärare vid karolinska institutet, professorerna J. Berg och C. G. Santesson. Den större delen af arkivets prenumeranter utgjordes af svenska läkare. Företaget upprätthölles ekonomiskt i öfvervägande grad genom bidrag från Sverige, och tidskriften utgafves allt fortfarande från en svensk officin. Det syntes därför vara en hederssak att söka bibehålla företaget i svenska händer och med svenska krafter föra det framåt.

Vid den tid, då statsanslaget å 3,000 kronor först utgått, hade kostnaderna för tidskriftens utgifvande ej stigit till mer än omkring hälften af de nuvarande. Sättnings- och tryckningskostnaderna hade år 1895 uppgått till 4,760 kronor, i medeltal för år 1901—1903 till omkring 9,900 kronor. Ställningen vore sålunda numera i väsentlig mån förändrad. Kostnaderna för att sätta och trycka, hvad det än vore, hade under de senare åren väsentligt stegrats genom ökade arbetslöner m. m. Den förnämnda öfversättningen af tidskriftens innehåll vore förknippad med särskilda kostnader. Kontroll af korrekturen hade måst anförtrors åt i tyska språket kunniga yngre läkare, underredaktörer, hvilka måste särskildt aflönas o. s. v. Alla dessa förhållanden hade, som nämnt, i betydlig grad

fördyrat tidskriftens utgifvande. Såsom af en ansökningen bifogad öfversikt af räkenskaperna framginge, hade den danska staten lämnat ett bidrag af 1,200 kronor årligen, hvarjämte sedan några år den Classenska fideikommissfonden i Danmark gifvit ett understöd af 500 kronor för år. Försök på initiativ af norska läkare att erhålla ett understöd från norska staten hade hittills strandat, men enskilda norska läkare hade utfäst sig att för tre år, 1903—1905, bidraga med ett belopp af 1,000 kronor årligen — ett talande bevis på den betydelse, som äfven norska läkare tillmätte Nordiskt medicinskt arkiv. Att, trots allt, utgifterna ej oväsentligt öfverstege inkomsterna och sålunda betungade de garanterande svenska läkarne, inhämtades af den nämnda öfversikten. Bristen hade för hvarterdera af åren 1901—1903 utgjort respektive 3,135 kronor 51 öre, 1,358 kronor 77 öre och omkring 2,056 kronor, eller i medeltal omkring 2,180 kronor om året. För täckande af 1901 års brist hade 21 garanter fått betala 125 kronor 40 öre hvar, 8 garanter 62 kronor 70 öre. Bristen år 1902 hade täckts genom att 21 garanter erlagt 55 kronor 46 öre hvar, 7 sådana 27 kronor 73 öre. För år 1903 blefve beloppen för 21 garanter omkring 84 kronor hvar, för 7 sådana omkring 42 kronor. Till belysning af berörda förhållanden ville föreningen vidare omförmåla, att tidskriftens ekonomi icke tillåte att lämna någon ersättning åt redaktörerna för deras betydande besvär, tidspillan och ansvar, ej heller att gifva något honorar åt författarne. Dessa måste i stället lämna bidrag till bekostande af uppsatsernas öfversättning, och, om afhandlingarna vore mera omfångsrika eller kräfde dyrbara bilder, finge författarne ej sällan själfva betala en del af sättnings- och trycknings- respektive reproduktionskostnaderna.

Slutligen borde äfven framhållas, att de understöd af enskilda fonder, som tidskriften för närvarande åtnjöte, visst icke vore för framtiden att med visshet påräkna, samt att privatpersoners offervillighet gifvetvis ej heller kunde väntas skola fortfara under många år, i synnerhet om, såsom för år 1903 varit händelsen, utdebiteringarna visade benägenhet att tillväxa. Om ej ytterligare understöd för tidskriftens utgifvande kunde vinnas, vore det därför, såsom förut redan framhållits, uppenbart, att hela företaget måste nedläggas. Då föreningen för fortsatt utgifvande af Nordiskt medicinskt arkiv förmenade, att tidskriftens fortbestånd vore för det medicinskt vetenskapliga lifvet i vårt land af stor betydelse och alltså torde kunna betraktas såsom ett kulturändamål af allmänt intresse, tillåte sig föreningen att, under tacksamt erkännande af, att svenska staten sedan länge och frikostigt understött företaget, hemställa om en ökning af anslaget till Nordiskt medicinskt arkiv. I fall sådan ökning af anslaget komme att beviljas, förbunde sig föreningen att till en statens institution, nämligen karolinska

institutets bibliotek, öfverlämna ett antal exemplar af arkivet, för att sagda bibliotek måtte blifva i tillfälle att mot dessa exemplar tillbyta sig talrika (öfver 100) utländska medicinska tidskrifter — detta mot en afgift från biblioteket, motsvarande endast porto för de exemplar af Nordiskt medicinskt arkiv, som sändes till de utländska tidskriftsredaktionerna. Utbytet med de utländska tidskrifterna, bland dem flera af de mest ansedda, såsom Virchows Archiv, Annales de l'institut Pasteur, Schmidts Jahrbücher m. fl., vore redan förut i gång. De så erhållna främmande tidskrifterna hade föreningen för att skaffa sig en något ökad inkomst hittills nödgats försälja, de allra flesta till karolinska institutets bibliotek. Om åter förhöjdt anslag kunde vinnas för Nordiskt medicinskt arkiv, skulle biblioteket erhålla samma tidskrifter blott till portoavgift, som för arkivet belöpte sig till omkring 3 kronor per exemplar och år.

På grund af det sålunda anförda hemställde föreningen i underdånighet om erhållande såsom extra anslag af ett belopp, utöfver de sedan länge tillbaka årligen beviljade 3,000 kronor, af ytterligare 2,000 kronor för fortsatt utgifvande under år 1906 af tidskriften Nordiskt medicinskt arkiv.

Härtill hafva lärarekollegiet vid karolinska institutet och kanslern för rikets universitet uti infordrade utlåtanden på de i ansökningen anförda skäl tillstyrkt bifall.

På grund af hvad sålunda förekommit hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1906 anvisa ett belopp af 5,000 kronor till understöd för fortsatt utgifvande af tidskriften Nordiskt medicinskt arkiv.

[116.]
Tidskriften
Acta mathe-
matica.

Hos Eders Kungl. Maj:t har utgifvaren af tidskriften *Acta mathematica*, professorn G. Mittag-Leffler, i underdånighet anhållit om beredande af statsunderstöd för tidskriftens fortsatta utgifvande, i hvilket afseende begärts för år 1906 ett anslag af 3,000 kronor, eller enahanda belopp, som för sådant ändamål blifvit af Riksdagen beviljadt för hvar och ett af åren 1896—1905. Sökanden har därvid erinrat, att af nämnda tidskrift numera utkommit hela bandet 28 jämte första häftet af bandet 29, samt att så godt som hela bandet 29 redan vore uppsatt.

Efter nådig remiss har vetenskapsakademien med underdånig skrifvelse den 9 november 1904 öfverlämnat ett af dess ledamöter professorerna P. G. Rosén och K. B. Hasselberg på akademiens anmodan i ämnet afgifvet yttrande, däri de, under framhållande däraf att ifrågakvarande tidskrift fortfarande vore af samma höga vetenskapliga värde och stode full-

komligt i jämbredd med andra nutidens främsta matematiska tidskrifter, på det lifligaste tillstyrkt bifall till förevarande ansökning. Med stöd af detta yttrande har akademien förordat bifall till ansökningen.

Med anledning häraf hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att till understöd för fortsatt utgifvande af tidskriften *Acta mathematica* på extra stat för år 1906 anvisa ett belopp af 3,000 kronor.

För hvarthdera af åren 1903, 1904 och 1905 har Riksdagen för fortsatt utgifvande af tidskriften *Sfinx* på extra stat anvisat ett belopp af 1,200 kronor, med villkor att dess utgifvare till universitetsbiblioteket i Uppsala öfverlämnade 40 exemplar af tidskriften för att användas för bibliotekets bytesverksamhet med utlandet.

[117.]
Tidskriften
Sfinx.

Detta anslag har hvarje år ställts till förfogande af tidskriftens utgifvare, numera aflidne extra ordinarie professorn vid universitetet i Uppsala K. Piehl.

Den 21 december 1904 medgaf Eders Kungl. Maj:t, att docenten i egyptiska språket vid universitetet i Uppsala Ernst Teodor Andersson, som efter Piehls fränfalle öfvertagit utgifvandet af omförmälda tidskrift, finge i stället för Piehl uppbära ifrågavarande för år 1905 beviljade anslag.

I en underdånig ansökning har nu Andersson ifrågasatt proposition till Riksdagen om beviljande jämväl för år 1906 af ett anslag å 1,200 kronor för fortsatt utgifvande under samma år af tidskriften *Sfinx*, af hvilken Andersson förklarar sig villig att, i likhet med hvad hittills ägt rum, öfverlämna 40 exemplar till universitetsbiblioteket i Uppsala för utbyte med utländska lärda samfund och institutioner. Andersson har påpekat, att, därest ej ytterligare statsunderstöd kunde erhållas, tidskriften sannolikt af ekonomiska skäl måste nedläggas vid utgången af år 1905. Ett fortsatt utgifvande af tidskriften vore emellertid synnerligen behjärtansvärdt. Det lifsverk som Piehl — den egyptologiska vetenskapens erkänt störste mästare sedan Brugsch's dagar — lämnat efter sig, finge ej med honom dö, och det aktade namn den svenska egyptologien genom Piehls oegennyttiga arbete till Sveriges ära lyckats förvärfva sig, ett namn, som klingade godt bland utlandets lärde, borde ej med hans bortgång sjunka i glömska. Med skäl kunde påstås, att ett oundgängligt villkor för vidmakthållandet af den svenska egyptologiens rangplats inom den utländska vetenskapen vore just, att tidskriften *Sfinx* fortfarande utgäfvdes. Endast på så sätt torde det vara möjligt att rätt förvalta det stora arf, Piehl gifvit sina lärjungar, och vidare föra framåt den svenska egyptologien såsom en specifikt svensk vetenskap.

[117.] Vid sin ansökning har Andersson fogat dels en af Piehl i listiden den 1 juni 1904 utgifven handling, däri Piehl, under förutsättning att hans hälsotillstånd ej tillåte fullföljandet af ifrågavarande publikation, åt Andersson uppdragit att öfvervaka och ombesörja fortsättningen af densamma, så långt den kunde föras vidare för svensk räkning och med svenskt offentligt understöd, dels ett af bibliotekarien vid universitetsbiblioteket i Uppsala L. Bygdén den 20 oktober 1904 afgifvet yttrande dels ock från tre utländska medarbetare i tidskriften ingångna skrivelser, däri utfästs fortsatt medarbetareskap äfven under tidskriftens nya ledning.

Bygdén anför i sitt nämnda yttrande, att man vid universitetsbiblioteket med stor oro mottagit underrättelsen om Piehls bortgång, då det vore att befara, att genom Sfinx' upphörande en icke ringa del af de litterära förbindelser, hvilka biblioteket under de senare åren ingått med utländska vetenskapliga institutioner, måste afbrytas. Genom erhållande af 40 exemplar af tidskriften hade nämligen biblioteket kommit i det gynnsamma läge att kunna medelst byte förvärfa sig de förnämsta tidskrifter, som på det orientaliska området öfverhufvud utgäfves, och det låge nära till hands, att biblioteket skulle i saknad af bytesmaterial på en gång gå miste om detta till både omfång och värde betydande och för de orientaliska studierna vid universitetet nödvändiga tillskott till denna litteratur, ett tillskott, som på grund af årsanslagets otillräcklighet omöjligen kunde genom inköp ersättas. Så mycket mer glädjande hade det varit att erfaras, att docenten Andersson åtagit sig det fortsatta utgifvandet af Sfinx, och att han lofvat att fortfarande ställa 40 exemplar däraf till bibliotekets förfogande. Det gäfves ock en högre synpunkt, från hvilken saken kunde betraktas. För den svenska vetenskapliga forskningen måste det vara en heder att kunna visa, att, äfven sedan tidskriftens framstående lärde grundläggare gått bort, det vetenskapliga studium, han infört vid universitetet, varit af den art, att det ej doge med honom utan ägde en sådan lifaktighet och bärkraft, att det möjliggjorde det fortsatta utgifvandet af en tidskrift i egyptologi här i Sverige, och att vårt land sålunda fortfarande kunde med framgång visa sig deltaga i det allmänna kulturarbetet på detta område. Det måste på anförda grunder synas Bygdén högeligen önskvärdt, att tidskriften Sfinx hugnades med allt det understöd, som kunde från offentlig sida ifrågakomna och hvarförutan dess utgifvande af naturliga skäl omöjliggjordes.

Af en vid Bygdéns yttrande fogad förteckning framgår, att universitetsbiblioteket under senaste året genom byte med Sfinx erhållit ej mindre än 28 olika periodiska publikationer från olika länder.